

03. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები

ТРУДЫ ТБИЛИССКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
ИМ. ИВ. ДЖАВАХИШВИЛИ

PROCEEDINGS OF I. JAVAKHISHVILI TBILISI STATE
UNIVERSITY

290 / 2
2003

356

ISSN 1512-1313

ეკონომიკა
ЭКОНОМИКА
ECONOMICS

34

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკა

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის გამომცემლობა

200

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის გამომცემლობა

200

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის გამომცემლობა
ECONOMICS

434

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა
ИЗДАТЕЛЬСТВО ТБИЛИССКОГО УНИВЕРСИТЕТА
TBILISI UNIVERSITY PRESS

საქართველოს ეროვნული ბიბლიოთეკის გამომცემლობა

ТРУДЫ ТБИЛИССКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
ИМ. ИВ. ДЖАВАХИШВИЛИ

PROCEEDINGS OF I. JAVAKHISHVILI TBILISI STATE
UNIVERSITY

356

**ЭКОНОМИКА
ECONOMICS**

3-4

ТБИЛИСИ 2003 TBILISI

03. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
 სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომები
 356

ეკონომიკა

3-4

სარედაქციო კოლეჯია

- აპთანდომი სილაბაძე** – სარედაქციო კოლეგიის თავმჯდომარე,
საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი,
ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
- ლარიკა ყორღანაშვილი** – რედაქტორი, ეკონომიკურ მეცნიერებათა
დოქტორი, პროფესორი
- ნინო პაპანაშვილი** – პასუხისმგებელი მდივანი, ეკონომიკურ
მეცნიერებათა კანდიდატი

- იური ანანიაშვილი (ემლ, პროფ.)
როზეტა ასათიანი (ემლ, პროფ.)
კლიმენტი აბელაშვილი (ემლ, პროფ.)
ნოდარ ბიჭიაშვილი (ემლ, პროფ.)
ესტატე ბოლოკაძე (ემლ, პროფ.)
ბიკენტი გაბიაშვილი (ემლ, პროფ.)
გივი გამსახურდია (ემლ, პროფ.)
რევაზ გოგოხია (ემლ, პროფ.)
გრიგოლ თოდუა (ემლ, პროფ.)
მურთაზ მალრაძე (ემლ, პროფ.)
ელგუჯა მჭეაბიშვილი (ემლ, პროფ.)
გივი მიქელაძე (ტმდ, პროფ.)

- გაიოზ ნადირაშვილი (ტმდ, პროფ.)
ნუგზარ პაიჭაძე (ემლ, პროფ.)
ოთარ საღარეშვილი (ემლ, პროფ.)
მირიან ტუხაშვილი (ემლ, პროფ.)
როინ ქუტიძე (ემლ, პროფ.)
თამაზ ჩიკვაძე (ემლ, პროფ.)
ნოდარ ჭითანაგა (ემლ, პროფ.)
მიხეილ ჭიბუტი (ემლ, პროფ.)
თენგიზ ჭიბურიშვილი (ემპ, პროფ.)
გიორგი ბაბუნაშვილი (ემპ, პროფ.)
იზოლდა ადგიშვილი (ტმკ, დოც.)
ჯემალ კახნიაშვილი (ემკ, დოც.)
ფიჭია წოწკოლაური (ემკ, დოც.)

სარედაქციო კოლეგიის უცხოელი წევრები:

- პატრიკ ბულონი** - პარიზი 8 უნივერსიტეტის პროფესორი (საფრანგეთი)
- მელანო რინი** - ბრუნელის უნივერსიტეტის ასოცირებული წევრი, დოქტორი
(დიდი ბრიტანეთი)
- პატალ ჯონსონი** - ბრანდერბურგის ტექნოლოგიური ინსტიტუტის ეკონომიკის
ფაკულტეტის დეკანი, პროფესორი (გერმანია)
- ვლადიმერ შენაპი** - რუსეთის მეცნიერებათა აკადემიის ევროპის (რუსეთი)
ინსტიტუტის დირექტორის მოადგილე, აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი
- იოჰან ციშერმანი** - ბრემენის უნივერსიტეტის პროფესორი (გერმანია)
- ქრის ჯარვისი** - ბრუნელის უნივერსიტეტის პროფესორი
(დიდი ბრიტანეთი)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Авташдл Силагадзе – председатель редакционной коллегии, член-корреспондент Академии наук Грузии, доктор экономических наук, профессор
Лариса Корганашвили – редактор, доктор экономических наук, профессор
Нино Паначашвили – ответственный секретарь, кандидат экономических наук

Юрий Ананишвили (дэн, проф.)	Гаиоз Надирашвили (дтн, проф.)
Розета Асатиани (дэн, проф.)	Нугзар Паичадзе (дэн, проф.)
Клименти Ачелашвили (дэн, проф.)	Отар Сагареишвили (дэн, проф.)
Нодар Бичиашвили (дэн, проф.)	Мириан Тухашвили (дэн, проф.)
Эстатэ Болокадзе (дэн, проф.)	Рони Кутидзе (дэн, проф.)
Викенти Габидзашвили (дэн, проф.)	Тамаз Чикваидзе (дэн, проф.)
Гиви Гамсахурдия (дэн, проф.)	Нодар Читанава (дэн, проф.)
Реваз Гогохия (дэн, проф.)	Михаил Джибути (дэн, проф.)
Григол Тодуа (дэн, проф.)	Тенгиз Чиабришвили (кэн, проф.)
Муртаз Маградзе (дэн, проф.)	Георгий Бабунашвили (кэн, проф.)
Элгуджа Меквабишвили (дэн, проф.)	Изольда Адеишвили (ктн, доц.)
Гиви Микеладзе (дтн, проф.)	Джемал Кахнашвили (кэн, доц.)
	Пикриа Цоццолаури (кэн, доц.)

Иностраные члены редакционной коллегии

Патрик Булон – профессор университета “Париж 8” (Франция)
Мелани Рин – ассоциированный член Брунельского университета, доктор (Великобритания)
Куиц Гаралд – декан экономического факультета Технологического института Брандербурга, профессор (Германия)
Владимир Шенаев – заместитель директора Института Европы (Россия) Российской Академии наук, член – корреспондент академии
Иоган Цимерман – профессор Бременского университета (Германия)
Крис Джарвис – профессор Брунельского университета (Великобритания)

EDITORIAL BOARD

AVTANDIL SILAGADZE - Editor-in-Chief, Corresponding Member of the Georgian Academy of Sciences, Doctor of Science (Economy), Professor
LARISA KORGANASHVILI - Editor, Doctor of Science (Economy), Professor
NINO PAPACHASHVILI - Executive Secretary, Candidate of Science (Economy)

Iuri Ananiashvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Gaioz Nadirashvili (Dr. Sci.(Technol.), Prof.)
Rozeta Asatiani (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Nugzar Paichadze (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Klimenti Achelashvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Otar Sagareishvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Nodari Bichashvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Mirian Tukhashvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Estate Bolokadze (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Roin Kutidze (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Bikenti Gabidzashvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Tamaz Chikvaдзе (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Givi Gamsakhurdia (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Nodar Chitanava (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Revaz Gogokhia (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Mikhail Jibuti (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)
Grigol Todua (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Tengiz Chiabrishvili (Cand. Sci.(Econ.), Prof.)
Murtaz Magradze (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	George Babunashvili (Cand. Sci.(Econ.), Prof.)
Elguja Mkvabishvili (Dr. Sci.(Econ.), Prof.)	Izolda Adeishvili (Cand. Sci.(Technol.), Assist. prof.)
Givi Mikeladze (Dr. Sci.(Technol.), Prof.)	Jemal Kakhniashvili (Cand. Sci.(Econ.), Assist. prof.)
	Pikria Tsotskolauri (Cand. Sci.(Econ.), Assist. prof.)

Associate Editors (Foreign)

- Patrick Boulon** - Paris 8, University Professor (France)
Melanie Rain - Brunel University associated member, Dr. (UK)
Harald Kunz - Branderburg Technological Institute, Dean of economics Dept, Prof. (Germany)
Vladimir Shenaev - Corresponding Member of the Russian Academy of Sciences, Deputy Director of Institute of Europe (Russia)
Johan Zimmermann - Professor, Bremen University (Germany)
Chris Jarvis - Brunel University Professor (UK)

ეკონომიკური თეორია.
ეკონომიკურ მოქმედებათა ისტორია

ა. სილაგაძე, თ. ათანელიშვილი

ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორები სპარტაკოლოში (6-კ)

ქართულ ეკონომიკურ მეცნიერებაში ბევრი ღირსეული ადამიანი მოღვაწეობდა და მოღვაწეობს. სამწუხაროდ, მათი საქმიანობის შესახებ ინფორმაციები გაიშვიათდა. მოცემულ პუბლიკაციაში ამ ნაკლის გარკვეულწილად დაძლევის მიზნით ვაქვეყნებთ მასალებს ამჯერად მხოლოდ საქართველოში მოღვაწე ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორების ცხოვრებისა და შემოქმედებითი მოღვაწეობის შესახებ.

გამოსაქვეყნებელი მასალები შვგროვდა და გაანალიზდა საარქივო და ჩვენი კოლეგების დახმარებით მოწოდებული ინფორმაციების საფუძველზე შემდეგი სპეციალური კითხვარის საფუძველზე: 1. გვარი, სახელი, მამის სახელი, დაბადების წელი, ადგილი; 2. სადოქტორო დისერტაციის დაცვის წელი; 3. რომელი უმაღლესი სასწავლებელი (ფაკულტეტი) დაამთავრა და როდის; 4. სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი – წლების აღნიშვნით); 5. სახელმწიფო სამსახურში მოღვაწეობა (არანაკლებ დამოუკიდებელი უწყების ხელმძღვანელის მოადგილის თანამდებობისა – წლების აღნიშვნით) და 6. არაუმეტეს სამი ძირითადი გამოქვეყნებული ნაშრომი (მონოგრაფია – გამოცემის წელი).

წინამდებარე პუბლიკაცია არ იქნება დაზღვეული ხარვეზებისაგან და მათი სრულყოფისათვის გამოთქმული ყველა საქმიანი შენიშვნა გათვალისწინებული იქნება მომავალ მუშაობაში.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ამჯერად ვთავაზობთ ინფორმაციულ-ანალიტიკურ მასალებს, მხოლოდ საქართველოში მოღვაწე ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორების შესახებ ანბანის მიხედვით.

ნიკოლეი შვილი გიორგი ვასილის ძე, დ. 1930 წ. ვანის რ-ნის სოფ. ტყელვანში. დაამთავრა საქ. სას – სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკის ფაკ-ტი (1956). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1975), პროფესორი. იგი იყო საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის (აგრარული უნივერსიტეტის) მეაბრეშუმეობის ს/კ ინ-ტის განუ-ბის გამგე (1962-69), დირექტორი (1990 წლიდან), მეაბრეშუმეობის ფაკულტეტის დეკანი, ქუთაისის მეაბრეშუმეობის მინერალური საცდელი სადგურის უფროსი (1969-75). ძირითადი შრომები: „საქართველოს მეაბრეშუმეობა“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1968 წ.; „მეაბრეშუმეობა საქართველოს სოფლის მეურნეობის სპეციალიზაციის მერვე ზონაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1972 წ.; „მეაბრეშუმეობა“, თბ., სას-სამ. ინსტ. გამოცმ., 2000 წ.

2328

ნანიტაშვილი მანანა მიხეილის ას. დ. 1954 წ. ქ. გორში. დაამთავრა თსუ ვაჭრობის ეკონომიკისა და საქონელმცოდნეობის ფაკულტეტი (1976). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (2002). გორის რაიკომპკავშირის გამგეობის თავმჯდომარის მოადგილე 1985-95 წწ. - გორის რაიონული სახელმწიფო არქივის დირექტორი. გორის სახელმწიფო ეკონომიკის ინ-ტის (ამჟამად უნ-ტი) მასწ., უფრ. მასწავლებელი (1984-94), კომერციული საქმიანობის ორგანიზაციისა და მართვის კათედრის გამგე (1995 წლიდან). თსუ პროფესორი (2002 წლიდან). ძირითადი შრომები: „სასაქონლო მიმოქცევის როლი და მისი რეგულირების საკითხები საბაზრო ურთიერთობათა პირობებში“, თბ., 1998 წ.; „სამომხმარებლო ბაზრის კონცეფციის შესახებ გარდამავალ პერიოდში“, თბ., თსუ გამომც., 1999 წ.; „კონკურენტუნარიანობა და კონკურენტული სტრატეგიები საცალო ვაჭრობაში“, თბ., 2000 წ.

ნუცუბიძე აპოლონ გაბრიელის ძე (1903-1983), დ. სოფ. ფარცხანაყანებში (წყალტუბოს რ-ნი). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1961), პროფესორი (1963). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1928). იგი იყო გეოგრაფიის ინ-ტის უფროსი მეცნ.-თანამშრომელი (1936-37), თსუ დოცენტი (1931-41). საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის განყ-ბის გამგე (1949-79), უფრ. მეცნ. თანამშრომელი (1979-83). ჟურნალები: „პარტიული მშენებლობა“ (1939-41), „ბოლშევიკი“ (1948-49), „საქართველოს კომუნისტი“-ს რედაქტორი (1953-54), საქ. კპ ცკ-ის განყ-ბის გამგე, მოადგილე (1948-50). ძირითადი შრომები: „ფინანსური კაპიტალი სოფლის მეურნეობაში“, თბ., „სახელგამი“, 1950 წ.; „კაპიტალისტური წარმოების კონცენტრაცია და ეკონომიკის მონოპოლიზაციის ზრდა“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1975 წ.; „კაპიტალის გაბატონის ფორმები და თავისებურებანი იმპერიალიზმის თანამედროვე პირობებში“, თბ., „მეცნიერება“, 1975 წ.

ორაგველიძე კარლო შევარდენის ძე (1902-1937), დ. ლანჩხუთში. დაამთავრა ქ. მოსკოვის სვერდლოვის სახ. კომუნისტური უნივერსიტეტი (1923). პროფესორი (1935). იგი იყო თსუ პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1935-37), თბილისის ეკონ. კვლევითი ინ-ტის დირექტორი (1930-32). თსუ რექტორი (1935-37), სკკპ ცკ-ის განყ-ბის გამგე (1923-24), თბილისის სტატისტიკური სამმართველოს მმართველი (1929-30), 1932-35 წწ. მუშაობდა სკკპ (ბ) თბილისის კომიტეტში. ძირითადი შრომები: „ქართველი მენშევიკების აგრარული რეფორმა“, თბ., „პარტგამომც.“, 1935 წ.; „სოფლის მეურნეობის რეკონსტრუქციის პრობლემა“, თბ., 1930 წ.; „კაპიტალიზმის განვითარება აზიურკავკასიის სოფლის მეურნეობაში“, მე-2 შუეს. გამოც. თბ., 1936 წ.; „აბსოლუტური რენტის თეორია“, თბ., სახ. უნ-ტი, 1935 წ.

ორაგველიძე იოსებ შევარდენის ძე (1907-1983), დ. ლანჩხუთის რ-ნის სოფ. შუხუთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1961). 1931 წელს დაამთავრა საკავშირო სუბტროპიკულ კულტურათა ინ-ტის სუბტროპიკული ფაკულტეტი. იგი იყო საქ. სსრ სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ასისტენტი, დოცენტი, სუბტროპიკული ფაკ-ტის დეკანი (1934-35), პროფესორი. ძირითადი შრომები: „ჩაის მეურნეობის განვითარება საქართველოში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1962 წ.; „მექანიზებულ სამუშაოთა ორგანიზაცია და დაგეგმვა კოლმეურნეობაში“, თბ., „განათლება“, 1968 წ.; „ჩაის მეურნეობის ეკონომიკა და ორგანიზაცია კოლმეურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებში“, თბ., „განათლება“, 1970 წ.

პაიჭაძე ნოე ვარდენის ძე (1903-1992), დ. ჩოხატაურის რ-ნის სოფ. ერკეთში. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1930). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1958), პროფესორი. ზოოეკონომიკის პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1938-40). იგი იყო საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1947-74). საქ. მეცნ. აკად. ეკ-ის ინ-ტის კონსულტანტი (1986-92), საქ. სსრ

სამომხმარებლო კოოპერაციის პრეზიდენტის თაერე (1938-39). ძირითადი შრომები: „სოციალისტურ საწარმოთა სამეურნეო ანგარიში და რენტაბელობა“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1960 წ.; „მომჭირნეობის რეჟიმი კოლმეურნეობებში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1962 წ.; „მარქსიზმ-ლენინიზმის კლასიკოსები ომისა და მშვიდობის შესახებ“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1988 წ.

პაჭაძე ნუგზარ ნიკოლოზის ძე, დ. 1940 წ. სამტრედიის რ-ნის სოფ. გამოჩინებულში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1988), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1969). იგი იყო თსუ ასისტენტი (1972-78), უფრ. მასწავლებელი (1973-74), დოცენტი (1974-89), საინჟინრო ეკონომიკის (შემდგომში მიკროეკონომიკისა და მენეჯმენტის) ფაკ-ტის დეკანის მოადგილე (1974-78), დეკანი (1979 წლიდან), მენეჯმენტისა და მეწარმეობის ეკ-ის კათედრის გამგე (1999 წლიდან). ძირითადი შრომები: „შრომის ნაყოფიერების ზრდის ზოგიერთი საკითხი“, თბ., თსუ გამომც., 1984 წ.; „შრომის ნაყოფიერების ზრდის რეზერვები საქართველოს სსრ მრეწველობაში“, თბ., თსუ გამომც., 1985 წ.; „შრომის ნაყოფიერება და მისი ამაღლების პრობლემები ინტენსიფიკაციის პირობებში“, თბ., თსუ გამომც., 1988 წ. (რუსულ ენაზე).

პაპავა ვლადიმერ გიორგის ძე, დ. 1955 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1989). დაამთავრა თსუ საინჟინრო-ეკონომიკის ფაკულტეტი (1977). საქ. მეცნ. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, სპეც. „ეკონომეტრიკა“ (1977). იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის უმც. მეცნ. თანამშრომელი (1977-82), უფრ მეცნ. თანამშრომელი (1982-87), წამყვანი მეცნ. თანამშრომელი (1987-91), დირექტორი (1991-96). 1982-1995 წწ. – თსუ დოცენტი, პროფესორი. 1994-2000 წწ. – საქ. ეკონომიკის მინისტრი. 2000-2001 წწ. – საქ. პრეზიდენტის საპარლამენტო მდივნის მოადგილე. 2001 წლიდან საქართველოს სტრატეგიისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა კვლევის ფონდის ექსპერტი. ძირითადი შრომები: „საზოგადოებრივი წარმოების ეფექტიანობა და დარგთაშორისი მოდელები“, თბ., „მეცნიერება“, 1988 წ. (რუსულ ენაზე); „საქართველო საბაზრო ეკონომიკის გზაზე“, თბ., „მეცნიერება“, 1995 წ. (ქართულ და რუსულ ენებზე); „საერთაშორისო სავალდულო ფონდი საქართველოში: მიღწევები და შეცდომები“, თბ., „იმპერიალი“, 2000 წ.; „პოსტკომუნისტური კაპიტალიზმის პოლიტიკური ეკონომია და საქართველოს ეკონომიკა“, თბ., „პდპ“, 2002 წ.

პაპავა გიორგი ვლადიმერის ძე, დ. 1923 წ. ქ. სამტრედიიაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1973), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1951). იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის უმცრ. და უფრ. მეცნ. თანამშრომელი (1958-62), (1996-97). განყ-ბის გამგე (1997 წლიდან). 1962 წლიდან თსუ უფრ. მასწავლებელი, დოცენტი, პროფესორი. საქ. სახ. საგეგმო კომიტეტთან არსებული სახალხო მეურნეობის, ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის განყ- გამგე (1974-78). საკავშირო შრომის სამეცნ-კვლევითი ინ-ტის საქ. ფილიალის განყ-ბის გამგე (1978-82). საქ. ფინანსთა სამინისტროს სამეცნიერო-საწარმოო სასწავლო გაერთიანების განყ-ბის გამგე (1982-94). საქ. ეკონომიკის სამინისტროსთან არსებული ეკონომიკურ და სოციალურ პრობლემათა კვლევითი ინ-ტის მთ. მეცნ. თანამშრომელი (1994-96). ძირითადი შრომები: „ეკონომიკური ანალიზისა და წარმოების საბოლოო შედეგების მარკეტინგული მართვის მეთოდოლოგია“, თბ., „მეცნიერება“, 1992 წ. (რუსულ ენაზე); „სამრეწველო ფირმის ორგანიზაცია და მართვა“, ორტომეული, თბ., „სამშობლო“, 1998 წ.; „ეკონომიკური ანალიზის პერიოდულური მეთოდი (სამრეწველო მეწარმეობრივი ფირმის მაგალითზე)“, თბ., „შპს ფინანსები“, 2001 წ.

პაპუნძე ვახტანგ რაფიელის ძე (1929-1987), დ. ქედის რ-ნის სოფ. ზენდიდში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1969), პროფესორი. დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო

ინტის აგრონომიული ფაკულტეტი (1954). მუშაობდა: საქ. სახ. სასოფლმეურნეო სადგურში (1954); საქ. სოფლის მეურნეობის მეცნ. აკად. მიწათმოქმედების ს/კ ინტში (1956-59); სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინტში - 1959-63, დირექტორის მოადგილე - (1966-73), დირექტორად (1986-87); სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინტში (1963-66). 1968-70 წწ. - პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწეოდა საქ. ზოოვეტ. ინსტიტუტში. საქ. კვ. ც-ის განკ-ის გამგის მოადგილე (1973-74). 1974-86 წწ. - საქ. კვ. აჭარის საოლქო კომიტეტის მდივანი, პირველი მდივანი. ძირითადი შრომები: „მოგება და რენტაბელობა სასოფლო-სამეურნეო საქარმოებში“, თბ., „ცოდნა“, 1969 წ.; „საქართველოს სოფლის მეურნეობის ინტენსიფიკაცია“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1970 წ.; „საბჭოთა აჭარა“, თბ., „ცოდნა“, 1987 წ.

პაპაორია ჯემალ სერაპიონიოს ძე, დ. 1938 წ. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1995), პროფესორი. 1966-93 წწ. იგი იყო თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტის ასისტენტი, დეკანის მოადგილე, დოცენტი. 1991 წლიდან არის ქ. ზუგდიდის დამოუკიდებელი უნივერსიტეტის ზოგადეკონომიკური დისციპლინების კათედრის გამგე, პრორექტორი. ძირითადი შრომა: „ეკონომიკის თუ ერთიანი პოლიტიკური ეკონომია?“ ზუგდიდი, 1994 წ.

ქვციტი პეტრე მაქსიმეს ძე (1903-1994), დ. ოზურგეთის რ-ნის სოფ. ბახვში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1955), პროფესორი (1958). დაამთავრა სასოფლო-სამეურნეო ინტის მებაღეობა-მევენახეობის ფაკულტეტი (1930). 1975 წ. მიენიჭა საქ. სსრ სახელმწიფო პრემია. მუშაობდა 1930-60 წწ. საქ. სას-სამ. ინტში - 1948-50 წწ. მებაღეობა-მევენახეობის ფაკ-ის დეკანი; სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინტში (1963-66); 1966-94 წწ. - სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და მართვის ს/კ ინტში (1966-87 წწ. - დირექტორი). ძირითადი შრომები: „საქ. სოფლის მეურნეობის სპეციალიზაცია და ინვენტარიზაცია“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1977 წ. (თანაავტ.); „სასურსათო პროგრამის რეალიზაციის გზები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1982 წ. (თანაავტ.); „წარმოების სრულყოფის ეკონომიკურ-ორგანიზაციული ბერკეტები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1986 წ. (თანაავტ.).

როკეტლიშვილი მიხეილ ილიას ძე, დ. ქ. თბილისში 1928 წ. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1992), პროფესორი. დაამთავრა თსუ იურიდიული (1950) და ეკონომიკის (1967) ფაკულტეტები. მუშაობდა: საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტში (უფრ. მეცნ. თანამშრომელი, განუბის გამგე); თსუ-ში ფინანსებისა და კრედიტის კათედრის დოცენტად, პროფესორად. 1995 წლიდან ცხოვრობს აშშ-ში (ქ. ნიუ-იორკი), ძირითადი შრომები: „კომპერაციული და ინდივიდუალური ბინათმშენებლობის დაკრედიტება“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1985 წ.; „შრომის დისციპლინის განმტკიცება როგორც წარმოების ეფექტიანობის ამაღლების ფაქტორი საქართველოს სსრ მრეწველობაში“, თბ., „მეცნიერება“, 1986 წ.; „ბანკების როლი საბინაო მშენებლობის დაფინანსება-დაკრედიტებაში“, თბ., „მეცნიერება“, 1990 წ.

სამადაშვილი უშანგ ისაიის ძე, დ. 1952 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1995). დაამთავრა თსუ სააღრიცხვო-ეკონომიკური ფაკულტეტი (1978). იგი იყო საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინტის ლაბორანტი (1980-81), უმცროსი (1981-86) - უფროსი (1986-88) - წამყვანი (1988-91) მეცნიერი თანამშრომელი, 1991 წლიდან არის ლაბორატორიის გამგე. ძირითადი შრომები: „მუშათა მმართველური საქმიანობა და შრომის დისციპლინა“, თბ., „მეცნიერება“, 1985 წ.; „ეკონომიკური შეჯიბრება და სრული სამეურნეო ანგარიში“, თბ., „მეცნიერება“, 1989 წ.; „საკუთრების პრივატიზაცია და მეურნეობის ახალი ფორმები“, თბ., „მეცნიერება“, 1989 წ.

სანთელაძე ნუგზარ ვარლამის ძე, დ. 1935 წ. ქ. ბათუმში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1975), პროფესორი. დაამთავრა ქ. მოსკოვის კვების მრეწველობის ტექნოლოგიური ინ-ტის საინჟინერო-ეკონომიკური ფაკ-ტი (1957). იგი იყო სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის განყ-ბის გამგე (1963-69), დირექტორის მოადგილე სამეცნ. ნაწილში (1969-77). 1981-99 წწ. – სახალხო მეურნეობის მართვის ინ-ტის კათედრის გამგე, დირექტ. მოადგილე. სახელმ. სამსახურის მართვისა და მოსამსახურეთა მომზადების, გადამზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების ცენტრის უფრ. მოადგილე სამეცნ. დარგში (1999 წლიდან). საქ. სსრ სახელმწიფო საგეგმო კომიტეტის თავ-რის მოადგილე (1977-79). საქ. კპ. ცკ-ის განყ-ბის გამგე (1979-81). 1979-81 წწ. – საქ. რესპ. ეკონომიკის – შემდეგ ეკონომიკისა და ფინანსთა მინისტრის მოადგილე, პირველი მოადგილე ძირითადი შრომები: „საქართველოს ეკონომიკისა და კვების მრეწველობის პერსპექტიული განვითარების ძირითადი საკითხები“, თბ., „საბჭოთა აჭარა“, ნაწ. I, 1975; ნაწ. II, 1976 წ.; „სახალხო მეურნეობის გრძელვადიანი დაგეგმვა: პროგნოზები და მიზნობრივი კომპლექსური პროგრამები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1980 წ.; „საბაზრო ეკონომიკის ჩამოყალიბების პრობლემები საქართველოში“, თბ., „მერიის კულტ. სამ. პოლიტცენტრი“, 1990 წ.

სართანია ვახტანგ შალვას ძე, დ. 1948 წ. მცხეთის რ-ნის სოფ. საგურამოში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (2002), პროფესორი, დაამთავრა მოსკოვის მ. ლომონოსოვის სახ. სახ. უნ-ტის ეკონომიკის ფაკ-ტი (1977). 1981-83 წწ. იგი იყო საქ. სსრ მეცნიერებისა და ტექნიკის სახ. კომიტეტის სახალხო მეურნეობის მართვის ინსტ-ის უფრ. მეცნ. მუშაკი, სექტორის ხელმძღვანელი, ა. პუშკინის სახ. სახელმწიფო პედინსტიტუტის პრორექტორი (1983-92), პოლიტოლოგიის კათედრის გამგე (1988-97). 1992 წლიდან არის სულხან-საბა ორბელიანის სახ. სახელმწიფო პედ. უნივერსიტეტის რექტორი, იუნესკოს მშვიდობის, კულტურისა და დემოკრატიის კათედრის გამგე (1998 წლიდან). საქ. ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრი. ძირითადი შრომები: „დარგთაშორისი წარმოების მართვა და კონტროლი“, მოსკოვი, 1984 წ. თანავეტ. (რუსულ ენაზე); „განათლების ეკონომიკა (ისტორია, თეორია, პერსპექტივა)“, თბ., სახ. პედინტის გამომც., 2001 წ.

სარჩინველია როლანდ ალექსანდრეს ძე, დ. 1933 წ. ქ. სენაკში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1998). დაამთავრა სპი ელექტრო-ტექნიკური ფაკულტეტი (1957). იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტში ჯგუფის ხელმძღვ. (1973-75), განყ-ბის გამგე (1975-86; 1991-2002), სექტორის ხელმძღვ. (1986-91), 2002 წლიდან არის ლაბორატორიის გამგე, თსუ დოცენტი (1970-95), საქ. ტექნიკური უნ-ტის დოცენტი (1995 წლიდან), პროფესორი (1998 წლიდან). ძირითადი შრომები: „ოპტიმიზაციის ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელების გამოყენების საკითხები“, თბ., „მეცნიერება“, 1986 წ.; „ეკონომიკური პროცესების მათემატიკური მოდელები შეზღუდვათა ცვლილების პირობებში, თბ., „მეცნიერება“, 1989 წ.

სარჯველაძე ბიძინა ვლადიმერის ძე, დ. 1933 წ. ლანჩხუთის რ-ნის სოფ. სუფსაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1981). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის აგროეკონ. ფაკ-ტი (1957). იგი იყო საქ. აგრარული უნ-ტის დოცენტი (1963-67), პროფესორი (1982 წლიდან), 1991 წლიდან არის საგარეო ეკონომიკურ ურთიერთობათა კათედრის გამგე. ძირითადი შრომები: „კოლხეთის დაბლობი ხალხის სამსახურში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1984 წ.; „ღიმონი ოთახსა და ღიმონარიუმებში“, მოსკოვი, „ცოდნა“ 1982 წ. (რუსულ ენაზე); „კოლხეთი ინტენსიფიკაციის გზაზე“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1976 წ.

საღარეო შვილი ოთარ ნოეს ძე, დ. 1927 წ. სამტრდიის რ-ნის სოფ. დიდი ჯიხაიში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1970), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1952). თსუ (1955 წლიდან) მასწავლებელი, დოცენტი, პროფესორი, მრეწველობის, სოფლის მეურნეობისა და შრომის ეკონომიკის კათედრის გამგე (1995-2002). 1979-92 წწ. მუშაობდა შრომის საკავშირო ს/კ ინ-ტის თბილისის ფილიალში. 1993 წლიდან მუშაობს საქ. წარმოებისა და შრომის ორგანიზაციის სასწ-სამეცნიერო ინ-ტში. ძირითადი შრომები: „შრომის ბალანსი“, თბ., თსუ გამომც., 1970 წ.; „საქართველოს აგროსამრეწველო კომპლექსი“, თბ., თსუ გამომც., 1970 წ.

სილაგაძე ავთანდილ ნოდარის ძე, დ. 1954 წ. ქ. ცაგერში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1989), პროფესორი (1990). დაამთავრა: თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1977) და ილია ჭავჭავაძის სახ. უცხო ენათა სახელმწიფო პედინსტიტუტის გერმანული ენის ფაკ-ტი (1988). არის საქ. მეცნ. აკად. წევრ-კორესპონდენტი, სპეც. „ეკონომიკა“ (2002). იგი იყო თსუ სახალხო მეურნეობისა (შემდგომში საერთაშორისო ეკონომიკისა) და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის მასწავლებელი (1980-81), დოცენტი (1981-89), პროფესორი (1989 წ-იდან), ეკონომიკის ფაკ-ტის დეკანის მოადგილე სასწავლო მუშაობის დარგში (1982-86), დეკანი (1986-92). საქ. კონტროლის პალატის პირველი თავრე (1992); საქ. სახელმწიფო საბჭოს წევრი (1992). საქ. სახ. ქონების მართვის მინისტრი (1992-98) – საქართველოს მინისტრთა საბჭოს პრეზიდიუმის წევრი (1992-94), 1998 წლიდან არის თსუ პრორექტორი ეკონომიკური განათლების დარგში, ეკონომიკური განათლებისა და სამეცნიერო მუშაობის საკოორდინაციო საბჭოს თავმჯდომარე. ძირითადი შრომები: „ეკონომიკური ციკლურობა თანამედროვე სმკ პირობებში“, თბ., თსუ გამომც., 1991 წ. (რუსულ ენაზე); „ეკონომიკური აზრის ისტორიის ზოგიერთი საკითხები“, თბ., „ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი“, 1996 წ.; „ეკონომიკური აზრის ისტორიის საკითხები“, თბ., თსუ გამომც., 2001 წ.; „პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაცია: საქართველოს ეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე“, თბ., 2001 წ. (თანაავტ.).

სიჭინავა მილორდ შალვას ძე, დ. 1950 წ. ჩხოროწყუს რ-ნის სოფ. ღვინჯინეში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1999). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1972). იგი იყო თსუ საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტების (ეკონ. თეორიის) კათედრის ასისტენტი (1972-82), დოცენტი (1982-2000), პროფესორი (2000 წლიდან). ნაშრომები გამოქვეყნებული აქვს სტატიების სახით, რომლებშიც გამოკვლეულია ეკონომიკური თეორიისა და ეკონომიკური აზრის ისტორიის (მათ შორის საქართველოში ფულის წარმოშობის) საკითხები.

სტეფანიანი შვილი არჩილ დავითის ძე (1908-1997), დ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1972). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1932). იგი იყო თსუ ლექტორი (1937-38), თბილისის სახ. სამედიცინო ინ-ტის ლექტორი (1938-45), ქუთაისის სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის დოცენტი (1957-61). საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის უფრ. მეცნ. თანამშრომელი (1961-80), კონსულტანტი (1980-86), მთ. მეცნ. თანამშრომელი (1986-97). ძირითადი შრომები: „ალმავლობის გზაზე“, თბ., „ცოდნა“, 1959 წ.; „მეღვინეობის განვითარება საბჭოთა საქართველოში (1921-1965 წწ.)“, თბ., „მეცნიერება“, 1967 წ.; „დავით სარაჯიშვილი“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1968 წ.

ტატიანი შვილი ოთარ დიმიტრის ძე (1911-1992), დ. ქ. გორში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1971). დაამთავრა თსუ (1937). იგი იყო სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ლექტორი (1937-38), თბილისის სტომატოლოგიური ინ-ტის კათედრის გამგე (1938-41), თეატრალური ინ-ტის კათ-რის გამგე (1941-44), თსუ დოცენტი (1944-57). სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ს/კ ინ-ტის

განყოფილების გამგე (1960-77), სპი პროფესორი (1960-77). ფინანსთა სამ-თან არსებული სამეცნიერო-საწარმოო-სასწავლო გაერთიანების დირექტორი (1980-84). სახალხო მეურნეობის ეკონომიკის, დაგეგმვისა და მართვის ს/კ ინ-ტის დირექტორის მოადგილე (1985-88) ძირითადი შრომები: „ჩაის ფოთლის, ყურძნისა და ხილის თეთრღირებულების დარიცხვისა და შემცირების გზები საქ. სსრ კოლმეურნეობებში“, თბ., „სახ. გამომც.“, 1961 წ.; „შრომის ნაყოფიერების გზები აჭარის არ-ის კოლმეურნეობებში“, თბ., „სახ. გამომც.“, 1962 წ.; „საქართველოს სსრ მაპროფილელები დარგების (მევენახეობა, მეხილეობა, მეციტრუსეობა) ეკონომიკის ძირითადი საკითხები“, თბ., „განათლება“, 1973 წ.

ტრაპაიძე ვლადიმერ სიმონის ძე (1911-1994); დ. ოზურგეთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1971), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1938). მუშაობდა: საფინანსო და საგეგმო ორგანოებში; თსუ-ში პროფესორად; საქ. სსრ ფინანსთა სამინისტროს სამეცნიერო-საწარმოო-სასწავლო გაერთიანების დირექტორის მოადგილედ; საქ. სახალხო მეურნეობის მართვის ინსტიტუტში. იყო მახარაძის რ-ნის მშრომელთა დეპუტატების საბჭოს აღმასკომის თავ-რე (1944-46), მახარაძის რაიკომის მეორე მდივანი (1946-47), ხულოს რაიკომის პირველი მდივანი, საქ. სსრ ფინანსთა მინისტრის მოადგილე, მინიჭებული პქონდა სოციალისტური შრომის გმირის წოდება. სამეცნიერო ნაშრომები ეძღვნება ფინანსების თეორიისა და პრაქტიკის, წარმოების ეფექტიანობის პრობლემების მეცნიერულ ანალიზს.

ტურაია მურმან ილარიონის ძე, დ. 1936 წ. ქ. გაღში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1989), პროფესორი. 1959 წ. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი. 1968-2001 წწ. იგი იყო თსუ სტატისტიკის კათედრის მასწავლებელი, დოცენტი, პროფესორი, 2001 წლიდან არის ფინანსებისა და კრედიტის კათედრის პროფესორი. ძირითადი შრომები: „სტატისტიკურ შედარებათა მეთოდოლოგია“, მოსკოვი, „სტატისტიკა“, 1980 წ. (რუსულ ენაზე, თანაავტ.); „სოციალური სტატისტიკის განვითარების ნარკვევები“, თბ., თსუ გამომც., 1989 წ. (რუსულ ენაზე).

ტურაბელიძე ნაუმ გიორგის ძე, დ. 1932 წ. ქუთაისის რ-ნის სოფ. რიონში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1999). დაამთავრა ქ. მოსკოვის მიწათმოწყობის საინჟინრო ინ-ტის მიწათმოწყობის ფაკულტეტი (1957). იგი იყო საქ. სახ. აგრარული უნივერსიტეტის დოცენტი (1978 წლიდან), 1980 წლიდან არის მიწათმოწყობის კათედრის გამგე. ძირითადი შრომები: „მიწის ფასის განსაზღვრის მეთოდიკა“, თბ., აგრარული უნ-ტის გამომც., 1998 წ.; „საქართველოს მიწის რესურსების პოტენციური ენერჯის გამოყენების ძირითადი მიმართულებები“, თბ., „რონოგრაფის სტამბა“, 1999 წ.; „მიწათმოწყობის პრობლემები საადგილმამულო ურთიერთობათა ახალ პირობებში“, თბ., „რონოგრაფის სტამბა“, 1999 წ.

ტუხაშვილი მირიან ვასილის ძე, დ. 1945 წ. სიღნაღის რ-ნის სოფ. ბოდბისხევში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1997). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1969). იგი იყო თსუ ასისტენტი (1972-88), უფრ. მასწავლებელი (1988-89), დოცენტი (1989-97), პროფესორი (1997 წლიდან), 2002 წლიდან არის შრომის ეკონომიკის კათედრის გამგე. ძირითადი შრომები: „შრომითი რესურსების ფორმირება და გამოყენება საქართველოს საშუალო და პატარა ქალაქებში“, თბ., თსუ გამომც., 1990 წ.; „საქართველოს შრომითი პოტენციალი: დემოგრაფიული პრობლემები“, თბ., თსუ გამომც., 1996 წ.; „საქართველოს შრომითი პოტენციალი. ფორმირება და განაწილება“, თბ., თსუ გამომც., 1998 წ.

ტყეშელაშვილი ნიკოლოზ მათეს ძე (1910-1982), დ. ქ. ქუთაისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1952), პროფესორი. დაამთავრა თსუ საფინანსო-ეკონომიკური

ინ-ტი (1932). იგი იყო თსუ დექტორი (1936-44), დოცენტი, ეკონომიკის ფაკულტეტის დეკანი (1953-54), პროფესორი, პუბლიცისტური ფაკულტეტების პოლიტიკონომიის კათედრის გამგე (1960-82). ძირითადი შრომები: „ნარკვევები საქართველოს მრეწველობის ისტორიიდან (1864-1920)“, თბ., თსუ გამომც., 1958 წ.; „საბჭოთა საქართველოს მრეწველობის განვითარების ნარკვევები (1921-1940 წწ.)“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1970 წ.

ურდულაშვილი ალექსანდრე დიმიტრის ძე, დ. 1930 წ. ქ. საგარეჯოში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1989). დაამთავრა საქ. სოფეკ. ინ-ტის სოცტექნიკური ფაკულტეტი (1956). იგი იყო საგარეჯოს რ-ნის აღმასკომის თავმჯდომარის მოადგილე და სოფლის მეურნეობის სამმართველოს უფროსი (1972-1977). საქ. აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკისა და მართვის ს/კ ინ-ტის განყბის გამგე (1978 წლიდან). სამეცნიერო-პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწევა: 1979-88 წწ. – თსუ-ში; 1990-92 წწ. – თსუ ახალციხის ფილიალში; საქ. სოფეკტრინარულ აკადემიაში (1998 წლიდან). ძირითადი შრომები: „მეცხოველეობის პროდუქტების სამრეწველო საფუძველზე წარმოების პრობლემები საქართველოში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1984 წ.; „სამრეწველო მეცხოველეობის განვითარების სოციალური საკითხი საქართველოში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1980 წ.

ფანცხავა არჩილ იაკობის ძე (1905-1979), დ. ქ. ფოთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1952), პროფესორი (1954). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1926). 1934-39 წწ. იყო თბილისის სახ. ინდუსტრ. ინ-ტის დოცენტი, მარქსიზმ-ლენინიზმის კათედრის გამგე თსუ პოლიტიკური ეკონომიის კათედრის დოცენტი (1952-54), პროფესორი (1954 წლიდან), კათედრის გამგე (1961-79). ძირითადი შრომები: „XVIII საუკუნის ბოლო პერიოდის ევოლუციური ქართლ-კახეთის აგრარული ისტორიის ნარკვევები“, თბ., 1965 წ.; „საქართველოს აგრარული ისტორიის ნარკვევები (XIX საუკუნის პირველი ნახევარი)“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1969 წ.; XIX საუკუნის პირველი ნახევრის საქართველოს აგრარული ისტორიის საკითხები“, თბ., 1973 წ.; „კ. მარქსის „ზედმეტი ღირებულების თეორიები“ („კაპიტალი“ IV ტ.), თბ., თსუ გამომც., 1977 წ.; „კ. მარქსის 1857-59 წლების ეკონომიკური ხელნაწერები („კაპიტალის“ თავდაპირველი ვარიანტი), თბ., თსუ გამომც., 1983 წ.

ქავთარაძე პლატონ იასონის ძე, დ. 1926 წ. ხობის რ-ნის სოფ. ხიბულაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990). დაამთავრა ქუთაისის პედინსტ-ის გეოგრაფიის ფაკულტეტი (1950). გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საწარმოო ძალთა განლაგებისა და ბუნებათსარგებლობის ეკონომიკის კათედრის გამგე (1982 წლიდან), პროფესორი. ძირითადი შრომები: „ამიერკავკასიის ტერიტორიული საწარმოო კომპლექსის სამშენებლო მასალების წარმოების თანამედროვე მდგომარეობის ანალიზი და პერსპექტივები“, თბ., 1989 წ.; „ბუნების გამოყენების ინტენსიური ზრდის პარალელურად ეკონომიკური წონასწორობის დაცვის საკითხები“, თბ., 2000 წ.

ქარქაშიაძე ნაპოლეონ ირაკლის ძე, დ. 1935 წ. კასპის რ-ნის სოფ. სასირეთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1982), პროფესორი. დაამთავრა საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის (სსსი) ეკონომიკის ფაკულტეტი (1951). 1965-75 წწ. იგი იყო: სსსი უფროსი მასწავლებელი, დოცენტი, კათედრის გამგე. საქ. სუბტროპიკული მეურნეობის სახ. ინ-ტის (ქ. სოხუმი) რექტორი (1975-90), საქ. სახ. აგრარული უნივერსიტეტის რექტორი (1990 წლიდან), საქ. სსრ სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი (1983). ძირითადი შრომები: „მსოფლიო სოფლის მეურნეობა“, თბ., „განათლება“, 1993 წ.; „დღეს და ბალტიისპირეთის ქვეყნების სოფლის მეურნეობა“, თბ., „განათლება“, 1998 წ.

ქვანახია იროდიონ მიხეილის ძე (1923-1998), დ. გაღის რ-ნის სოფ. ღუმურში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1986), პროფესორი (1987). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1951). იგი იყო: საქ. სუბტროპიკული მეურნეობის ინსტ-ის უფრ. მასწავლებელი (1954-63). 1963-68 წწ. - საქ. სსრ სახ. საგეგმო კომიტეტთან არსებული სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის უფრ. მეცნ. თანამშრომელი, სწავლული მდივანი. სექტორის გამგე; საქ. პოლიტექნიკური ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის დოცენტი (1968-71); საქ. სუბტროპიკული მეურნეობის ინ-ტის პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1972-74). 1974-2002 წწ. - თსუ პოლიტეკონომიის კათედრის დოცენტი, პროფესორი, გამგის მოვალეობის შემსრულებელი, საადრიცხო-ეკონ. ფაკ-ის დეკანის მოადგილე. ძირითადი მონოგრაფია: - „მოქალაქეთა პირადი დამხმარე მეურნეობა“, თბ., თსუ გამომც., 1981 წ.

ქეშელაშვილი თმარ გრიგოლის ძე, დ. 1941 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1978). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ეკონ. და ორგანიზაციის ფაკ-ტი (1963). იგი იყო საქ. სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის (შემდგომ აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკისა და მართვის) ს/კ ინ-ტის უფრ. მეცნ. თანამშრომელი (1966 წლიდან), განუ. გამგე (1979 წლიდან), დირექტორის მოადგილე (1984 წლიდან). თსუ პროფესორი (1987-91). 1991 წ-დან არის საქ. აგრარული უნ-ტის პროფესორი. ძირითადი შრომები: „მინერალური სასუქების გამოყენების ეკონომიკური საფუძვლები საქართველოში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1982 წ.; „სოფლის მეურნეობა აგროსამრეწველო კომპლექსის სისტემაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1991 წ.; „აგროსამრეწველო ინტეგრაცია და მისი განვითარების პერსპექტივები საქართველოში“, თბ., თსუ გამომც., 1986 წ. (თანაავტ.).

ქისტაური შოთა ლევანის ძე, დ. 1935 წ. ქ. ცხინვალში, ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1994წ.), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1959). თსუ პროფესორი. გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფინანსების, ფულის მიმოქცევისა და კრედიტის კათედრის გამგე. იყო თსუ პარტკომის მდივნის მოადგილე, სახალხო კონტროლის თავ-რე. მუშაობდა: საქ. სსრ მსმ-ის სახ. საპროექტო ტექნოლოგიური ინ-ტის დირექტორად; საქართველოს კომპარტიის თიანეთის რაიკომის პირველ მდივნად (1982-85 წწ.). საქ. კპ ცკ-ის საზოგ. აზრის კვლევის ცენტრის განუ-ბის გამგედ. ძირითადი შრომები: „საქართველოს საფინანსო და საბანკო სამართლის პრობლემები, თბ., 1997 (თანაავტ.); „ილია ჭავჭავაძე - დიდი ქართველი ბანკირი - ფინანსისტი“, თბ., 1998 წ.; „თეორიები და ანტითეორიები - ფულის, ფინანსების, კრედიტის, პროცენტის“, თბ., 2001 წ. (თანაავტ.).

ქოიავა ნიკოლოზ ნიკოლოზის ძე (1892-1967), დ. ქ. ოჩამჩირეში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1942), პროფესორი (1933). დაამთავრა კიევის კომერციული ინ-ტი (1917). 1919-67 წწ. იგი იყო თსუ ლექტორი (1923-30), დოცენტი, პროფესორი, ფინანსებისა და კრედიტის კათედრის გამგე (1930-33; 1937-67), ეკონომიკური ფაკ-ტის დეკანი (1945-52; 1957-60; 1966), პრორექტორი დაუსწრებელი სწავლების დარგში (1961-64). 1920-23 წწ. მივლინებული იყო გერმანიაში პროფესორობისათვის მოსამზადებლად. ძირითადი შრომები: „კოოპერაციული მოძრაობა ამიერკავკასიაში“, თბ., 1918 წ.; „ისტორიული სკოლა ეკონომიკურ მეცნიერებაში“, თბ., თსუ გამომც., 1924 წ.; „კაპიტალისტური ქვეყნების ფულის მიმოქცევა და კრედიტი“, ნაწ. 1-2, თბ., 1956 წ.; „სსრ კავშირის ფულის მიმოქცევა და კრედიტი“, თბ., „განათლება“, 1965 წ.; „ფულის მიმოქცევა, კრედიტი და ფინანსები XVIII საუკუნის ქართლ-კახეთში“, თბ., თსუ გამომც., 1963 წ.

ქორიძე დიმიტრი ანდრიას ძე (1925-97), დ. ჩოხატაურის რ-ნის სოფ. საჯამიასერში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1971), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1943). იგი იყო საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ასისტენტი (1947-48), უცხო ენათა სახ. პედაგოგის უფრ. მასწავლებელი (1950-62), საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის მეცნ. მუშაკი (1948-51), უფრ. მეცნ. მუშაკი (1973-76). 1962-97 წწ. – თსუ პოლიტეკონომიის კათედრის მასწავლებელი (1948-49), დოცენტი, პროფესორი, საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტების პოლიტეკონომიის (შემდგომში ეკონომიკური თეორიის) კათედრის გამგე (1984-97). ძირითადი შრომები: „აგრარულ ურთიერთობათა განვითარება საბჭოთა საქართველოში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1970 წ.; „ეკონომიკური კანონები და მართვის სისტემა“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1975 წ.; „ქართველი ერის მატერიალურ ურთიერთობათა ისტორია“, თბ., „განათლება“, 1989 წ.

ქუტიძე როინ შოთას ძე, დ. 1942 წ. ოზურგეთის რ-ნის სოფ. კონტკაიში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990), პროფესორი (1990). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1964). 1964-70 წწ. იგი იყო საქ. სსრ სახ. საგეგმო კომიტეტთან არსებული ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის ასპირანტი, უმცროსი და შემდეგ უფროსი მეცნიერი მუშაკი. თსუ პოლიტიკური ეკონომიის კათედრის დოცენტი (1970-90), სააღრიცხვო-ეკონომიკური ფაკულტეტის დეკანი (1976-84). 1998 წლიდან არის თსუ ეკონომიკური თეორიის №2 კათედრის გამგე, პროფესორი. ძირითადი შრომები: „რესპუბლიკის შრომითი პოტენციალი და მისი კვლავწარმოება“, თბ., თსუ გამომც., 1961 წ.; „შრომითი რესურსების კვლავწარმოების თეორიის პრობლემები“, თბ., 1989 წ. (რუსულ ენაზე).

ღაღანიძე მამია იოსების ძე, დ. 1922 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1973), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1952). 1959 წლიდან მოღვაწეობას ეწევა თსუ-ში დოცენტად, პროფესორად, ვაჭრობისა და მატერიალურ-ტექნიკური მომარაგების ეკონომიკის კათედრის გამგედ (1974-88). ძირითადი შრომები: „საქართველოს სსრ მატერიალური მომარაგება და მისი სრულყოფის საკითხები“, თბ., თსუ გამომც., 1972 წ.; „მატერიალურ-ტექნიკური მომარაგების ორგანიზაციისა და დაგეგმვის ზოგიერთი საკითხი“, თბ., თსუ გამომც., 1976 წ.; „საბაზრო ეკონომიკაში წარმოების საშუალებებით საბითუმო ვაჭრობის თეორიული ასპექტები“, თბ., თსუ გამომც., 2000 წ.

ღურწყაია კარლო იპოლიტეს ძე, დ. 1941 წ. ქ. ზუგდიდში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1988), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1966). იგი არის საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ეკონომიკური თეორიის და მარკეტინგის საფუძვლების კათედრის გამგე (1989 წლიდან). ძირითადი შრომა „აგრარული შრომის გარდაქმნა ინდუსტრიალური შრომის ნაირსახეობად“, მოსკოვი, 1987 (რუს. ენაზე).

ყამარაული სულიკო ილიას ძე, დ. 1941 წ. ყაზბეგის რ-ნის სოფ. კარკუჩაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1991), პროფესორი. დაამთავრა ჩრდ. ოსეთის სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკის ფაკ-ტი (1965). იგი იყო საქ. სოფლის მეურნეობის ეკ. ს/კ ინ-ტის უფრ. მეცნ. მუშაკი, საქ. ზოოვეტ. ინ-ტის სოფლის მეურნეობის წარმოების ეკონომიკის კათედრის დოცენტი (1977-89). 1989 წლიდან – საქ. ზოოვეტ. აკადემიის აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკის, ორგანიზაციისა და მარკეტინგის კათედრის გამგეა. ძირითადი შრომები: „დამზადების ეკონომიკა და ორგანიზაცია“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1982 წ.; „სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის დამზადების ეკონომიკისა და ორგანიზაციის სრულყოფის გზები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1985 წ.

ყანდაშვილი ვლადიმერ სიმონის ძე, დ. 1929 წ. სიღნაღის რ-ნის სოფ. მალაროში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1989), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის

ფაკტი (1952). იგი არის სულხან-საბა ორბელიანის სახ. სახელმწიფო პედუნივერსიტეტის დოცენტი (1971-89), ფაკულტეტის დეკანი (1975-83), პროფესორი (1989 წლიდან). მუშაობდა საქ. კპ. სიღნაღის რ-ნის მეორე მდივანად (1964-66). ძირითადი შრომები: „შრომის მიხედვით განაწილების ეკონომიკური კანონის მოქმედების თავისებურებები კოლმეურნეობებში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1989 წ.; „წარმოების ეკონომიკა და ორგანიზაცია საბაზრო ეკონომიკის პირობებში“, გამომც. „ცის ნამი“, 1999 წ.

ყიზილაშვილი შოთა კონსტანტინეს ძე, დ. 1931 წ. ახმეტის რ-ნის სოფ. ზემო ალვანში. ეკონ. მეცნიერებათა დოქტორი (1987), პროფესორი. დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტი (1955). 1958-65 წწ. საქ. პიდროტექნიკისა და მედიორაციის ს/კ ინ-ტის ასპირანტი, უმცრ. მეცნ. თანამშრომელი. იგი იყო 1966-67 წწ. - საქ. საგეგმო კომიტეტის სახალხო მეურნეობის ეკონომიკის და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის უფრ. მეცნ.-თანამშრ. 1967-70 წწ. საქ. სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ს/კ ინ-ტის უფრ. მეცნ.-თანამშრ. 1971 წლიდან დაღმდე არის საქ. ტექნ. უნ-ტის (ადრე სპი) დოცენტი. პროფესორი. ძირითადი შრომები: „ირიგაციის ეკონომიკური ეფექტიანობა საქართველოში“, თბ., 1984. არის დამხმარე სახელმძღვანელოების ავტორი საქართველოს ეკონომიკისა (1998) და ეკონ. თეორიის საფუძვლებში (2000).

ყორღანაშვილი ლარისა დიმიტრის ას, დ. 1950 წ. სიღნაღის რ-ნის სოფ. ანაგაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1994), პროფესორი. დაამთავრა ქ. ლენინგრადის სავაჭრო-ეკონომიკური ინ-ტის ტექნოლოგიური ფაკულტეტი (1972). 1979-84 წწ. იგი იყო მოთხოვნისა და კონიუნქტურის შესწავლის საკაეშირო ს/კ ინ-ტის საქართველოს ფილიალის მეცნ. თანამშრომელი, 1984-1996 წწ. თსუ ვაჭრობისა და მატერიალური ტექნიკური მომარაგების ეკონომიკის (შემდეგ საქონელმომოქცევის ეკონომიკისა და მარკეტინგის) კათედრის დოცენტი, პროფესორი. 1996 წლიდან არის თსუ საერთაშორისო ეკონომიკისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის პროფესორი, საერთაშორისო ბიზნესისა და სავაჭრო ვაჭრობის ეკონომიკის კათედრის გამგე (1999 წლიდან). ძირითადი ნაშრომები: „მასობრივი კვება საბაზრო ეკონომიკაზე გარდამავალ პერიოდში“, თბ., თსუ გამომც., 1994 წ.; „საერთაშორისო სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობები“, თბ., თსუ გამომც., 1997 წ.; „ვაჭრობის ორგანიზაცია ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში“, თბ., თსუ გამომც., 1994 წ.

შათირიშვილი ჯამლეტ არჩილის ძე, დ. 1937 წ. ახმეტის რ-ნის ს. ქისტაურში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1999). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკის ფაკტი (1961). 1965-74 წწ. - საქ. ზოოვეტ. ინ-ტის მასწავლებელი, დოცენტი. 1974-83 წწ. იგი იყო საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის განყ-ბის გამგის მოადგილე, სწავლული მდივანი (1975-76), საქ. ფინანსთა სამ-თან არსებული კვალიფიკაციის ამადლებსა და გადამზადების - მუდმივმოქმედი კურსების დირექტორი (1992-96); ფინანსებისა და სტატისტიკის ინ-ტის (1992-96) და ფინანსების ს/კ ინ-ტის (1996 წლიდან) დირექტორის მოადგილე. ძირითადი შრომები: „ბუღალტრული აღრიცხვის თანამედროვე ორგანიზაციის საკითხები“, თბ., „მეცნიერება“, 1977 წ.; „ბუღალტრული აღრიცხვისა და პროდუქციის თვითღირებულების კალკულირების სრულყოფის მეთოდოლოგიური პრობლემები სოფლის მეურნეობაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1982 წ.; „პროდუქციის თვითღირებულების კალკულირებისა და რვალიზაციის პროცესის აღრიცხვის სრულყოფის პრობლემური საკითხები სოფლის მეურნეობაში“, თბ., „მეცნიერება“, 1985 წ.

23258

შანიძე ნოე კონსტანტინეს ძე (1897-1975), დ. ჩოხატაურის რ-ნის სოფ. ბერძნის წყაროში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1972). პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი. 1955-1975 წწ. მუშაობდა საქართველოს პოლიტექნიკურ ინ-ტში. 1959-1967 წწ. იყო ამიერკავკასიის რკინიგზის სამმართველოს უფროსის მოადგილე. ძირითადი შრომები: „რკინიგზის ტრანსპორტის ეკონომიკის საკითხები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1968 წ.; „თბილისელი ელვამალმშენებლები“ (ნარკვევი), თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1961 წ. (თანაავტ.); „ამიერკავკასიის რკინიგზის წარმოშობა და განვითარება და მისი გადელენა მხარის ეკონომიკაზე“, თბ., 1968 წ. (რუსულ ენაზე).

შენგელია თემურ ხუტას ძე, დ. 1960 წელს ქ. სოხუმში. 1982 წელს დაამთავრა თსუ სახელხო მუშურნობის დაგეგმვის ფაკულტეტი. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1998). 1982-1989 წ.წ. მუშაობდა: აფხაზეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტში, 1989 წლიდან – ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თსუ სოხუმის ფილიალში დოცენტად, ეკონომიკის ფაკულტეტის დეკანად (1993 წლიდან), პროფესორად (1999 წლიდან). 1992-1994 წწ. იყო აფხაზეთის ავტ. რესპ-ის ადამიანთა უფლებების დაცვისა და ეროვნებათშორისი ურთიერთობათა სახელმწიფო კომიტეტის თავმჯდომარის I მოადგილე. ძირითადი შრომები: „ინოვაციური პროცესები: პოლიტიკა, რეგულირება, ვეგულაციონა“, თბ., თსუ გამომც., 1997 წ.; „საერთაშორისო მარკეტინგი“, თბ., თსუ გამომც., 1997 წ.; „მაკროეკონომიკური ანალიზის ონტოლოგია (კლასიკოსებიდან კეინსელებსაკენ)“, თბ., თსუ გამომც., 2001 წ.

შუბლაძე გიორგი შალვას ძე, დ. 1934 წ. ჩხოროწყუს რ-ნის სოფ. ახუთში, ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1991), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1957). იგი იყო საქ. ვაჭრობის სამინისტროსთან არსებული შრომის მეცნიერული ორგანიზაციისა და სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის ცენტრალური ლაბორატორიის უფროსი (1971-76), სსრ კავშირის ვაჭრობის სამინისტროს „ვნიოს“-ის (შოსახელობის მოთხოვნისა და ვაჭრობის კონიუნქტურის შესწავლის საკავშირო ს/კ ინ-ტის) საქართველოს ფილიალის დირექტორი (1976-91), 1991-2000 წწ. არის – საქ. მინისტრთა კაბინეტთან არსებული მარკეტინგის ს/კ ინ-ტის დირექტორი, თსუ პროფესორი (1998 წლიდან). ძირითადი შრომები: „მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი ვაჭრობაში“, თბ., თსუ გამომც., 1987 წ.; „ვაჭრობის მართვის პრობლემები მუშურნობრიობის ახალ პირობებში (თეორიისა და პრაქტიკის საკითხები)“, თბ., თსუ გამომც., 1990 (რუსულ ენაზე).

ჩაგელიშვილი პავლე დიანოზის ძე, დ. 1929 წ. ონის რ-ნის სოფ. ეაშქაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1988). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ტექნ. ფაკ-ტი (1951). მუშაობდა: საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტში (1959-64); საქ. პოლიტექნიკურ ინ-ტში (1967-74). არის თსუ (1974 წლიდან) დოცენტი, პროფესორი. ძირითადი შრომები: „საქართველოს ეკონომიკის საკითხები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1986 წ.; „პროდუქციის ხარისხი და მატერიალური სტიმულირება“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1978 წ.

ჩანტლაძე აბელ ერასტის ძე (1922-2001). დ. ჩოხატაურში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1991). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1949). მუშაობდა: თბილისის საფინანსო-საკრედიტო ტექნიკუმში (1949), თბილისის უცხო ენათა სახ. პედ. ინსტიტუტში (1962), საქ. ზოოტექნიკურ-სავეტერინარო ს/კ ინ-ტში (1980), სულხან-საბა ორბელიანის სახ. სახელმწიფო პედ. უნივერსიტეტში პროფესორად (1994-2001). ძირითადი შრომები: „ქ. თბილისის ბიუჯეტი და საქალაქო მუშურნობის განვითარების ზოგიერთი საკითხი“, თბ., 1957 წ.; „ეკონომიკური მუშურნობის განვითარება ამიერკავკასიაში სოციალიზმის მშენებლობისა და განმტკიცების პერიოდში“, თბ., „მეცნიერება“, 1984 წ.

ნანტლაძე ვასილ გიორგის ძე (1905-1996). დ. ქ. ზესტაფონში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1958), პროფესორი (1959). საქ. სსრ მეცნ. აკად. აკადემიკოსი (1979). დაამთავრა თსუ სოციალურ-ეკონომიკური ფაკ-ტი (1927). თსუ-ში 1930 წლიდან მოღვაწეობდა სიცოცხლის ბოლომდე; იყო ფინანსებისა და კრედიტის კათედრის დოცენტი, გამგე (1930-58), პროფესორი (1958-96). ძირითადი შრომები: „სამეურნეო ანგარიშიანობა და დაკრედიტება“, თბ., 1931 წ.; „სულხან-საბა ორბელიანის ეკონომიკური შეხედულებები“, თბ., 1959 წ.; „ფინანსური მეცნიერების საგანი და ამოცანები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1966 წ.; „ფინანსების თეორიის საკითხები“, თბ., 1979 (რუსულ ენაზე).

ნარკვიანი კანდიდ ნესტორის ძე (1907-1994), დ. ცაგერის რ-ნის სოფ. სურმუში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1971). სწავლობდა საქ. სსრ სამშენებლო ინ-ტი (1932). დაამთავრა სკკპ ცკ-თან არსებული უმაღლესი პარტიული სკოლა (1952-55). იგი იყო: საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის განყ-ბის გამგე (1961-63); სახალხო მეურნეობის ეკონომიკის, დაგეგმვისა და მართვის ს/კ ინ-ტის განყ-ბის გამგე (1963-72), დირექტორის მოადგილე (1972-81), დირექტორი (1981 წ-დან). გაზ. „კომუნისტის“ რედაქციის პასუხისმგებელი მდივანი (1928-30). ჟურნ. „პარტოული მშენებლობის“ რედაქტორის მოადგილე (1936-37). საქ. კ (ბ) ცკ-ის: ინსტრუქტორი (1931-32); პარტგამომცემლობის დირექტორის მოადგილე (1935-36); განყ. გამგე (1936-37); მდივანი (1938); პირველი მდივანი (1938-52). გაზ. „ახალგაზრდა კომუნისტის“ რედაქტორი (1933). სკკპ ცკ-ის ინსპექტორი (1953). ძირითადი შრომები: „მეღვინეობა და მისი ადგილი საბჭოთა საქართველოს ეკონომიკაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1960 წ.; „საბჭოთა საქართველოს ელექტროენერგეტიკა“, წიგნი I, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1965 წ.; წიგნი II, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1972 წ.; „საბჭოთა საქართველოს ელექტროენერგეტიკის ისტორია“, თბ., 1975 წ. (რუს. ენაზე).

ნიკვაიძე თამაზ ნიკოლოზის ძე, დ. 1937 წ. დ. ამბროლაურში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1989). დაამთავრა სპი სამთო-გეოლოგიური ფაკ-ტი (1955). 1973-92 წწ. იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონ. ინ-ტის უმცრ.-უფრ. მეცნ. თანამშრომელი. განყ-ბის გამგე, დირექტორის მოადგილე სამეცნ. დარგში (1981-90). საქ. ეკონომიკის მინისტრის პირველი მოადგილე (1993-94), ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების ს/კ ინ-ტის მთ. მეცნ. მუშაკი (1995 წლიდან). ს/მ მართვის ინ-ტის (1978-92), თსუ (1991 წლიდან), საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის პროფესორი (1996 წლიდან). ძირითადი შრომები: „მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის დანქარების ეკონომიკური პრობლემები საქართველოში“, თბ., „მეცნიერება“, 1989 წ.; „წარმოების ინტენსიფიკაცია და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დანქარება“, თბ., „მეცნიერება“, 1988 წ. (რუს. ენაზე); „პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაცია: საქართველოს ეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე“, თბ., 2001 წ. (თანაავტ.).

ნიჭავა ლეო ლეონტის ძე, დ. 1928 წ. ზუგდიდის რ-ნის სოფ. კოკში. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1950). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1968), პროფესორი. საქ. მეცნ. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი (სვეც. „მაკროეკონომიკა“, 1997). იგი იყო სოხუმის სახ. პედიინსტ-ის უფროსი მასწავლებელი (1954-55). 1955 წლიდან სპი უფრ. მასწავლებელი, დოცენტი, პროფესორი, პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1974-83). ილია ჭავჭავაძის სახ. უცხო ენათა სახელმწიფო პედიინსტ-ის პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1969-74). საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკისა და სამართლის ინ-ტის დირექტორის მოადგილე (1983-90), დემოგრაფიისა და სოციოლოგიური კვლევის ინ-ტის დირექტორი (1990 წლიდან), 1999 წლიდან არის სახელმწიფო სამსახურის მართვისა და მოსამსახურეთა მომზადების, გადამზადებისა და კვალიფიკაციის ამაღლების ცენტრის უფროსი.

ძირითადი შრომები: „კვების მრეწველობის ადგილი და როლი შრომის საერთო-საკაცშირო დანაწილებაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1965; „არამატერიალური წარმოების სფეროს პოლიტიკონომიური ასპექტები“, თბ., „მეცნიერება“, 1987 წ.; „დემოგრაფიული კატეგორიები და კანონები“, თბ., 2002 წ.

ჩომახიძე დემურ ივანეს ძე, დ. 1939 წ. ხონის რ-ნის სოფ. გონა-ჯიხიაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1991). დაამთავრა სპითო-გეოლოგიური ფაკ-ტი (1964). მუშაობდა: სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის (შემდგომში ეკ. და სოც. პრობლემების) ს/კ ინ-ტში; თსუ-ში, სტუ-ში, თბ. 1997 წლიდან არის საქ. ენერგეტიკული მარეგულირებელი ეროვნული კომისიის წევრი, თავ-რის მზადგეგმ. ძირითადი შრომები: „ენერგეტიკის რეგულირების საფუძვლები“, წიგნი I, თბ., სტამბა („პაფ“), 2000 წ. (თანაავტ.); წიგნი II, თბ., „პაფ“, 2001 წ. (თანაავტ.); „საქართველოს ენერგეტიკული პოტენციალის გამოყენების ეკონომიკურ-კოლოგიური პრობლემები“, თბ., „ინდ. მეწარმ. სტამბა“, 2002 წ.

ჩოჩოშვილი სოკრატ კონსტანტინეს ძე, დ. 1930 წ. ყაზბეგის რ-ნის სოფ. ხურთისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1999). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1953). იგი იყო ამიერკავკასიის ტრესტი „მეტალურგმშენის“ ინჟინერ-ეკონომისტი (1953-57), ქ. რუსთავეის სამეცნიერო-საპროექტო ინ-ტის „ავტომატმრეწვის“ განყ. უფროსი (1957-62), ქ. თბილისის მანქანათმშენებლობის ს/კ ინ-ტის განყ-ბის გამგე (1962-68). სახალხო მეურნეობის ს/კ ინ-ტის განყ-ბის გამგე (1968-74). თსუ დოცენტი (1974-99), პროფესორი (1999 წლიდან). ძირითადი შრომები: „ინტენსიფიკაციის პრობლემები საქართველოს სსრ მრეწველობაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1984 წ.; „საწარმოსა და გაერთიანებების საქმიანობაში ეკონომიკური ანალიზის როლი“, თბ., თსუ გამომც., 1986 წ.; „წარმოების ინტენსიფიკაციის პრობლემები მრეწველობაში“, თბ., თსუ გამომც., 1988 წ.

ჩხეიძე თინა კალისტრატეს ასული, დ. 1928 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990). დაამთავრა: თსუ ქიმიის ფაკ-ტი (1950); ქუთაისის სუბტროპიკული მეურნეობის ინ-ტის სუბტროპიკული მეურნეობის ფაკ-ტი (1961). იგი იყო ქ. სოხუმის სუბტროპიკული მეურნეობის ინ-ტის დოცენტი (1960-71), თსუ სოხუმის ფილიალის პროფესორი (1992 წლიდან), საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის წამყვანი მეცნ. თანამშრომელი, სწავლული მდივანი (1995 წლიდან), დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში (2002 წლიდან). ძირითადი შრომები: „საქართველოს ნეშომპალა კარბონატული ნიადაგები და მათი გამოყენების ეფექტიანობა“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1987 წ.; სოფლის მეურნეობის ეკონომიკა“, თბ., „მეცნიერება“, 2000 წ.

ცირამუა ედუარდ გრიგოლის ძე, დ. 1933 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1998). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1962). თსუ მასწავლებელი (1972-90), დოცენტი (1991-98), პროფესორი (1998 წლიდან). ფინანსების ს/კ ინ-ტის განყ-ბის გამგე (1992 წლიდან). საქ. სსრ ცსს-ს (1966-75), შემდგე ფინანსთა სამ. (1975-80) სამსახურების უფროსი. 1980-91 წწ. მუშაობდა საქ. სსრ სოც. უზრუნველყოფის სამ. სამმართველოს უფროსად. ძირითადი შრომები: „სამეურნეო საქმიანობის ეკონომიკური ანალიზი“, თბ., თსუ, 1992 წ.; ავღიტორული საქმიანობის ორგანიზაცია და მეთოდისა“, თბ., „ფინანსები“, 1997 წ.; სამეურნეო საქმიანობის ეკონომიკური ანალიზი“, თბ., თსუ გამომც., 1999 წ.

ციხკარიშვილი დიმიტრი აბრამის ძე, დ. 1924 წ. ახმეტის რ-ნის სოფ. ზემო ალვანში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1992), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1950). იყო საქ. ზოგვეტერინალური სასწავლო-კვლევითი ინ-ტის დოცენტი (1954); თბილისის სამხატვრო აკადემიის დოცენტი (1955-59); საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის დოცენტი (1959-61). თსუ დოცენტი (1961-92), ეკონომიკური თეორიის კათედრის პროფესორი (1993 წლიდან). ძირითადი შრომები:

„შრომის ნაყოფიერების ზრდის რეზერვები საბჭოთა მეურნეობებში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1978 წ. ; „სპეციალიზაცია და დარგთა შეთანაწყოება მევენახეობის საბჭოთა მეურნეობებში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1987 წ. ; „იღია ჭავჭავაძე საგლეხო რეფორმის შესახებ და თანამედროვეობა“, თბ., „ცისნამი“ 1977 წ.

ძნელადე დავით პლატონის ძე (1921-2002), დ. ჩოხატაურის რ-ნის სოფ. ბურნათში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1967), პროფესორი. დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის (სსი) ტექნოლოგიური ფაკ-ტი (1951). იგი იყო სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ასისტენტი (1953-58), თსუ დოცენტი (1961-71), ეკ. ფაკ-ტის დეკანის მოადგილე (1957-58), დაუსწრებელი, ეკონომიკის ფაკ-ტის დეკანი (1958-60), 1972-2002 წწ. – თსუ მეურნეობის ხელმძღვ. მუშაკთა და სპეციალისტთა კვალიფიკაციის ამაღლების ფაკ-ტის დეკანი, კათედრის გამგე, პროფესორი. 1979-2002 წწ. – შრომის ს/კ ინ-ტის დირექტორი. ძირითადი შრომები: „დასაქმება, შრომა და მოსახლეობის სოციალური დაცვა“, თბ., 2000 წ. ; „სამრეწველო პროდუქციის ხარისხი და წარმოების კულტურა“, თბ., 1974 წ. ; „საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის პრობლემები“, თბ., 1991 წ.

წერეთელი გიორგი შაქროს ძე, დ. 1952 წ. ქ. ღანჩხუთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990), პროფესორი. დაამთავრა თსუ საინჟინრო-ეკონომიკის ფაკ-ტი (1975). იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის უმცრ., უფრ. და წამყვანი მეცნ. მუშაკი (1980-81, 1981-88, 1988-91), დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში (1991-94), დირექტორის პირველი მოადგილე (1994-96), 1996 წლიდან არის დირექტორი. ძირითადი შრომები: „რეგიონული ბუნებათსარგებლობის ეკონომიკის პრობლემები საქართველოს მაგალითზე“, თბ., „მეცნიერება“, 1990 წ. (რუსულ ენაზე); „ეკონომიკურ-მათემატიკური მეთოდების საფუძვლები და მათი ეკონომიკაში გამოყენების ზოგიერთი ასპექტი“, თბ., „მეცნიერება“, 1999 წ. ; „ეკონომიკის მათემატიკური მოდელირების მეთოდოლოგიური საფუძვლები და მათი რეალიზაციის პრაქტიკული მაგალითები“, თბ., „მეცნიერება“, 2000 წ.

წიკლაური ქეთევან მიხეილის ას, დ. 1940 წ. თიანეთის რ-ნის სოფ. ბაღებისხევში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1995). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკა-ორგანიზაციის ფაკ-ტი (1965). იგი იყო საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის უმცროსი (1974-79), უფროსი (1979-96), მთავარი მეცნ. თანამშრომელი (1996-2002). 2002 წლიდან არის წამყვანი მეცნ. თანამშრომელი. ძირითადი შრომები: „ოჯახური იჯარა საქართველოს მაღალმთიანეთში“, თბ., „მეცნიერება“, 1990 წ. ; „იჯარა და მეცხოველეობის პროდუქციის წარმოება საბაზრო ეკონომიკის პირობებში“, თბ., „მეცნიერება“, 1992 წ. ; „მეცხოველეობა და ბიზნესი საქართველოს მაღალმთიანეთში“, თბ., „მეცნიერება“, 2002 წ.

ჭაია ვლადიმერ ტიგრანის ძე, დ. 1948 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ვაჭრობის ეკონომიკისა და საქონელმცოდნეობის ფაკ-ტი (1979). იგი იყო თსუ აღრიცხვის, ანალიზისა და აუდიტის კათედრის გამგე (1987-92), ულიანოვსკის (რუსეთის ფედერაცია) სახ. უნ-ტის აღრიცხვისა და ანალიზის კათედრის გამგე (1993-2000), 2000 წლიდან არის მოსკოვის სახ. უნ-ტის აღრიცხვის, ანალიზისა და აუდიტის კათედრის გამგე. ულიანოვსკის ოლქის ვიცე-გუბერნატორი ეკონომიკის დარგში (1993-2000); ძირითადი შრომები: „კომპლექსური ეკონომიკური ანალიზი ვაჭრობაში – გარდაქმნის პირობებში“, თბ., თსუ გამომც., 1989 წ. (რუს. ენაზე); „ინვესტიციური ანალიზი“, ულიანოვსკი, გამომც., „ეკონომიკა“, 1995 წ. (რუს. ენაზე); „ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტები“, მოსკოვი, 2001 წ. (რუს. ენაზე).

ჭანუყვაძე გივი დავითის ძე (1924-1984), დ. ოზურგეთის რ-ნის სოფ. ცხემლისხიდიში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1966), პროფესორი. დაამთავრა: თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1950); თბილისის სახ. პედაგოგიკური ინსტიტუტთან არსებული უცხო ენების შესწავლელი ორწლიანი კურსი – გერმანული ენის სპეც-ით (1964). იგი იყო თსუ ასისტენტი (1952), უფრ. მასწავლებელი (1954), დოცენტი (1957-67), პროფესორი (1967-84), ეკონომიკისა (1967-73) და სააღრიცხვო ეკონომიკური (1973-79) ფაკულტეტების დეკანი, საბუნებისმეტყველო ფაკულტეტების პოლიტეკონომიის კათედრის გამგე (1970-84), პრორექტორი ეკონ. ფაკულტეტების სამეცნიერო-მეთოდური მუშაობის დარგში (სახოგადოებრივ საწყისებზე), (1979-84). თსუ კომკავშირის (1949-53), პარტკომის მდივანი (1957-61). საქ. აღკვ. თბილისის საქალაქო კომიტეტის მდივანი (1952). საბჭოთა ვაჭრობის საქეშირო დაუსწრებელი ინ-ტის (ქ. თბილისი) ფილიალის დირექტორი (1955-57), საქ. კვ. ც-ის ინსტრუქტორი (1956). ძირითადი შრომები: „ბურჟუაზიული ვულგარული პოლიტიკური ეკონომიკის კრიტიკა“, თბ., თსუ გამომც., ნაწ. I (1962); ნაწ. II (1967); ნაწ. III (1964); ნაწ. IV (1969); „ქართული ეკონომიკური აზრის რეტროსპექტივა (1918-1970), თბ., სს. „პირველი სტამბა“, 2001 წ. (გარდაცვალების შემდეგ).

ჭითანავა ნოდარ ამბროსის ძე, დ. 1936 წ. ზუგდიდის რ-ნის სოფ. ჭკადუშში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1993), პროფესორი. დაამთავრა სპი სამშენებლო ფაკ-ტი (1963), შემდეგ უმაღლესი პარტიული სკოლა (ქ. მოსკოვში, 1968). 1959-90 წწ. იგი იყო ზუგდიდის კომკავშირის რაიკომის პირველი მდივანი, ცხაკაიას პარტიის რაიკომის პირველი მდივანი, აჭარის პარტიის საოლქო კომიტეტის მეთრე მდივანი, პარტიის ცკ-ის მდივანი, საქ. სსრ სოფლის მეურნეობის მინისტრი; საქ. სსრ მინისტრთა საბჭოს თავ-რის პირველი მოადგილე, თავ-რე; 1991-92 წწ. საქ. სოფლის მეურნეობის მინისტრი. 1993 წლიდან იგი არის ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების ს/კ ინ-ტის დირექტორი. ძირითადი შრომები: „გარდამავალი პერიოდის სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემები“, ნაწ. I, თბ., „ესპსკი“, 1997 წ.; ნაწ. II, თბ., „ესპსკი“, 1999 წ.; ნაწ. III, თბ., „ესპსკი“, 2001 წ.

ჭიბბრიშვილი თენგიზ ანდრიაის ძე, დ. 1929 წ. საგარეჯოს რ-ნის სოფ. ხაშში. პროფესორი (1986). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1949). 1954 წლიდან დღემდე იგი არის თსუ დოცენტი, პროფესორი, კათედრის გამგე (1986 წლიდან). ძირითადი შრომები: „გზა პატიოსანი ბიზნესისაკენ“, თბ., თსუ, 2000 წ.; „ეკონომიკა ხატოვან აზროვნებაში“, თბ., თსუ, 2001 წ.

ჭინჭარაული ნიკოლოზ ბიძინას ძე, დ. 1939 წ. დუშეთის რ-ნის სოფ. მუცოში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1993). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის ეკონომიკა-ორგანიზაციის ფაკ-ტი (1966). მუშაობდა: საქ. სოფლის მეურნეობის ეკონომიკისა და ორგანიზაციის ს/კ ინ-ტში (1966-76); საქ. მიწათმოქმედების საპროექტო ინ-ტში (1976-82); სოფლის მეურნეობის საკონსტრუქტორ-ტექნოლოგიური დაპროექტებისა და ეკონომიკის პროგნოზირების ინ-ტში (1982-85); თსუ-ში (1974-78); საქ. აგრარულ უნ-ტში (1978-94). 1985 წლიდან სამეცნიერო მოღვაწეობას ეწევა საქ. აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკისა და მართვის ს/კ ინ-ტში. ძირითადი შრომები: „მიწის ფონდების რაოდენობრივი აღრიცხვა და შეფასება“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1974 წ.; „სატრაქტორო პარკის გამოყენება საქართველოს სოფლის მეურნეობაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1980 წ.

ჭკუასელი გრიგოლ ვეგენის ძე (1934-1992), დ. ჩოხატაურის რ-ნის სოფ. საჯამიასერში. დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის აგრონომიული ფაკ-ტი (1962). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1988). იგი იყო საქ. სასოფლო-სამეურნეო

ინ-ტის დოცენტი (1974-89), პროფესორი (1988-92), დაუსწრებელი სწავლების დეკანი (1972-79), ეკონომიკის ფაკ-ტის დეკანი (1979-82). უფრ. „საქართველოს სოფლის მეურნეობის“ რედაქტორი (1970-73). ძირითადი შრომა: „მცენარეთა დაცვის ეკონომიკა და ორგანიზაცია“, თბ., „განათლება“, 1987 წ.

ხაბურხანია ლეო იასონის ძე (1930-1994), დ. ქ. ვალში. ეკონ. მეც. დოქტორი (1982). დაამთავრა მოსკოვის საფინანსო ინ-ტი (1956). იგი იყო ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტის განყ-ბის გამგე (1963-68). სპი დოცენტი (1968-71). 1991-92 წწ. თსუ დოცენტი, სოხუმის ფილიალის პროფესორი. მუშაობდა ფინანსებისა და სტატისტიკის ინ-ტის დირექტორის მოადგილედ (1993-94), საქ. კმ ცკ-ის ინსტრუქტორად, განყ-ბის გამგის მოადგილედ, განყ-ბის გამგედ, იყო გალის რაიკომის I მდივანი (1980-81); აფხაზეთის საოლქო კომიტეტის მეორე მდივანი (1989-91). ძირითადი შრომები: „შრომითი კოლექტივის სოციალური განვითარების დაგეგმვა“, თბ., თსუ გამომც., 1978 წ.; „საზოგადოების პროპორციონალური განვითარების სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტები“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1978 წ. (რუსულ ენაზე); „საბანკო სისტემა და ფასიანი ქაღალდები საბაზრო ეკონომიკის პირობებში“, ნაწ. I, თბ., „საფ-ეკ. აკად“, 1993 წ. (თანაავტ.).

ხარაზი ლევან ახმედის ძე (1923-1991), დ. ქ. ქობულეთში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1972), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1951). 1955-91 წწ. იგი იყო თსუ პოლიტიკური ეკონომიის კათედრის დოცენტი, პროფესორი. ძირითადი შრომები: „სოციალისტური გაფართოებული კვლევწარმოება აჭარის ასსრ მრეწველობაში“, ბათუმი, 1970 წ.; „განვითარებული სოციალიზმის ზოგიერთი ეკონომიკური პრობლემა“, ბათუმი, 1978 წ.; „განაწილებითი ურთიერთობანი და მათი სრულყოფა განვითარებულ სოციალისტურ საზოგადოებაში“, ბათუმი, 1980 წ.

ხარაიშვილი ეთერ დიმიტრის ას, დ. 1953 წ. ქ. ჭიათურაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1998). 1975 წ. დაამთავრა თსუ სახალხო მეურნეობის დაგეგმვის ფაკ-ტი. 1978 წლიდან იგი არის თსუ მასწავლებელი, დოცენტი, პროფესორი, 1996 წლიდან ეკონომიკის ფაკ-ტის დეკანის მოადგილე. იგი შრომებში განიხილავს საქართველოს აგროსამრეწველო კომპლექსის ეკონომიკურ-ორგანიზაციულ ასპექტებს.

ხარბეღია რაფიელ ფარნაოზის ძე (1913-1978). დ. ქ. სენაკში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1970). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1938). მუშაობდა: საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინსტიტუტში (1946-52 წწ. და 1966 წლიდან); საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტში. იყო თსუ-ში პოლიტეკონომიის კათედრის დოცენტი, შემდეგ – პროფესორი. ძირითადი შრომები: „სოციალიზმის ეკონომიკური კანონების გამოყენება“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1966 წ.; „სოციალიზმისა და კომუნისმის ეკონომიკური კანონების სისტემა და მისი გამოყენება“, თბ., „მეცნიერება“, 1974 წ. (რუსულ ენაზე); „ეკონომიკური კანონების აღმოჩენის ისტორია“, თბ., „მეცნიერება“, 1979 წ. (რუს. ენაზე).

ხარებავა რევაზ პარმენის ძე, დ. 1938 წ. გალის რ-ნის სოფ. განახლებასში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1983). დაამთავრა გ. ვ. პლეხანოვის სახ. ქ. მოსკოვის სახალხო მეურნეობის ინ-ტი (1965). იგი იყო 1966-78 წწ. საქართველოს სუბტროპიკული მეურნეობის ინ-ტის (ქ. სოხუმი) პოლიტეკონომიის კათედრის მასწავლებელი, დოცენტი, 1978-83 წწ. – სსრკ მეცნ. აკად. ეკ. კვლევების ინ-ტის შორეული აღმოსავლეთის სამეცნიერო ცენტრის უფრ. მეცნ. მუშაკი; 1983-89 წწ.; სოხუმის სახ. უნ-ტის სახ. მეურნეობის დაგეგმვის კათედრის გამგე; 1989-93 წწ. თსუ სოხუმის ფილიალის პრორექტორი სასწავლო მუშაობის დარგში. 1993-95 წწ. – სრულიად რუსეთის სოფლის მეურნეობის ეკონომიკის ს/კ ინ-ტის უფრ. მეცნ. მუშაკი. 1995-2001 წწ. – ვოლგოგრადის სახ. უნ-ტის ვოლგის

პუმიანტარული ინ-ტის დირექტორის მოადგილე. 2002 წლიდან არის ვოლგის ეკონომიკისა და მენეჯმენტის ინ-ტის პრორექტორი. ძირითადი შრომები: „შესასყიდი ფასები და კოლმეურნეობათა ეკონომიკა“, სოხუმი, 1975 წ. (რუს. ენაზე); „საბაზრო ურთიერთობების ჩამოყალიბება აგრარულ სექტორში, ვოლგოგრადი, 1999 წ. (რუს. ენაზე); „წარმოების დივერსიფიკაციის მართვის თეორიის განვითარება“, ვოლგოგრადი, 2001 წ. (რუს. ენაზე).

ხასია ბექიბი არჩილის ძე (1925-1998), დ. სუგდიდის რ-ნის სოფ. ყულისკარში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1965), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1949). იგი იყო საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის უმცროსი (1952-56), უფროსი (1956-63) მეცნ. თანამშრომელი, განყოფილების გამგე (1963-86), დირექტორის მოადგილე სამეცნიერო დარგში (1992-98). ძირითადი შრომები: „გაფართოებული სოციალისტური აღწარმოების ხასიათი“, თბ., „მეცნიერებათა აკად. გამომც“, 1956 წ.; „საქართველოს სსრ სოფლის მეურნეობა და მისი განვითარების პერსპექტივები“, თბ., „მეცნიერება“, 1972 წ.; „სოციალისტური მიწათმოქმედების განვითარება საქართველოს პირობებში“, 4 ტომად. თბ., „მეცნიერება“, 1962-87 წწ.

ხელაია გედევან გიორგის ძე, დ. 1927 წ. ქ. ფოთში. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1949). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1984), პროფესორი. მუშაობდა თსუ-ში (1955-88), 1989 წლიდან არის გორის სახ. უნ-ტის (ადრე ეკონ. ინ-ტის) პროფესორი, რექტორი. ძირითადი შრომები: „სოფლის მეურნეობრივი კრედიტი და მისი განვითარების ძირითადი ეტაპები“ თბ., 1964 წ. (რუს. ენაზე); „ყულის მიმოქცევისა და კრედიტის ზოგიერთი აქტუალური საკითხი“, თბ., 1993 წ.; „ყული, ბანკები და ბირჟები“, თბ., 1996 წ.

ხმალაძე მერაბ ნიკოს ძე, დ. 1952 წ. თელავის რ-ნის სოფ. ქვემო ხოლაშენში. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკულტეტი (1974). ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1995). იგი იყო თსუ-ში სტატისტიკის კათედრის მასწავლებელი (1977-80), დოცენტი (1980-89), ქ. გორის ეკონომიკური ინ-ტის დოცენტი (1989-90). 1990 წლიდან არის საქ. მეცნ. აკადემიის დემოგრაფიისა და სოც. კვლევის ინ-ტის განყ. გამგე. ძირითადი შრომები: „მოსახლეობის სტატისტიკა დემოგრაფიის საფუძვლებით“, ნაკვ. 1, თბ., თსუ გამომც., 1986 წ.; „საქართველოს სსრ ახალგაზრდობის სოციალ-დემოგრაფიული პორტრეტი“, თბ., „კომკავშ. ქალაქი“, 1982 წ. (თანაავტ.).

ხურციძე ნიჭა ყარამანის ძე (1912-1998), დ. ოზურგეთის რ-ნის სოფ. თხინვალში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1979), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1936). სამეცნიერო-პედაგოგიურ მოღვაწეობას ეწეოდა: თსუ-ში (1947-49; 1953-98); საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტში (1947-49); სოხუმის პედინსტიტუტში (რექტორი, 1949-53); სპი-ში (1947-49; 1954-57); თბილისის პედინსტიტუტში (1954-98); სახალხო მეურნეობის ეკონომიკისა და დაგეგმვის ს/კ ინ-ტში (განყ. გამგე, 1963-98). ძირითადი შრომები: „თანამედროვე კაპიტალისტური წარმოების ციკლური განვითარების თავისებურებანი“, თბ., საქ. ცკ-ის გამომც., 1973 წ.; „წმინდა პროდუქტის მაჩვენებელი და მისი როლი სამეურნეო მექანიზმის განვითარებაში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1986 წ.; „შრომის ნაყოფიერება და მისი მწარმოებლური ძალა“ თეორიისა და პრაქტიკის ასპექტში“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1989 წ.

ჯაფარიძე გივი გალაქტიონის ძე, დ. 1944 წ. ქ. თბილისში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1995). დაამთავრა საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის სატეკო მეურნეობის ფაკ-ტი (1968). 1978 წლიდან იგი იყო საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინ-ტის – შემდგომში აგრარული უნ-ტის მასწ., უფრ. მასწ., დოცენტი, პროფესორი, პრორექტორი (სამეცნ.მუშაობის დარგში – 1985-94; სასწ. მუშაობის დარგში –

1994-95). 1996-2002 წწ. საქ. სატყეო მეურნეობის სახ. დეპარტამენტის თავ-რე-ძირითადი შრომა: „შრომის ორგანიზაციისა და ანაზღაურების ბრიგადული ფორმები ტყის მეურნეობაში“, თბ., „საყ“-ის გამომც., 1991 წ.

ჯაში ივანე ლეონტის ძე (1901-1984), დ. სამტრედიის რ-ნის სოფ. ჭოგნარში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1946), პროფესორი. დაამთავრა თსუ აგრონომიული ფაკულტეტი (1925). იგი მუშაობდა თსუ-ში (1926-28), საკავშირო სუბტროპიკული მეურნეობის ინსტიტუტში (1928-30), საქ. სას-სამეურნეო ინსტიტუტში (1932-84). ძირითადი შრომები: „სასოფლო-სამეურნეო საწარმოთა ორგანიზაცია“, ნაწ. I, თბ., „განათლება“ 1957 წ.; ნაწ. II, თბ., 1963 წ.; „მემინდვრობის ორგანიზაცია“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“, 1954 წ.; „სუბტროპიკული მეურნეობის ორგანიზაცია“, თბ., „საბჭოთა საქართველო“ 1955 წ.

ჯიბუტი ამირან სარდლიანის ძე, დ. 1928 წ. ჩოხატაურის რ-ნის სოფ. ამაღლებაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1989), პროფესორი. დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1949). 1983-89 წწ. იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინსტ-ის უმცროსი, უფროსი მეცნ. თანამშრომელი, განყ. გამგე. საქ. სას-სამეურნეო ინსტიტუტის დოცენტი (1983-89). 1989 წლიდან თსუ პროფესორია. ძირითადი შრომები: „საქართველოს სოფლის მეურნეობრივი წარმოების სპეციალიზაციის, კონცენტრაციისა და ინტეგრაციის საკითხები“, თბ., „მეცნიერება“, 1982 წ.; „სამეურნეობათა შორის კოოპერაცია და აგროსამრეწველო ინტეგრაცია“, თბ., „მეცნიერება“, 1984 წ.; „საქართველოს სახელმწიფო საგარეო ვაღი“, თბ. თსუ გამომც., 2003 წ. (თანაავტ.)

ჯიბუტი მიხეილ ჭიჭიკოს ძე, დ. 1954 წ. ჩოხატაურის რ-ნის სოფ. შუა განახლებაში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1990), პროფესორი. დაამთავრა ქ. მოსკოვის მ. ვ. ლომონოსოვის სახ. სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტი (1977). იგი იყო საქ. მეცნ. აკადემიის ეკონომიკის ინ-ტის უმცროსი, უფროსი და წამყვანი მეცნ. თანამშრომელი (1981-88), განყ-ბის გამგე (1988-92), თსუ დოცენტი (1980-90), პროფესორი (1990 წლიდან). საქ. ეკონომიკის მინისტრი – მინისტრთა საბჭოს პრეზიდიუმის წევრი (1992-93), საქ. ეკონომიკის მინისტრი (1993 წლიდან) – საფინანსო-საბიუჯეტო კომიტეტის თავმჯდომარის მოადგილე (1995-99), საქ. ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის მინისტრის მოადგილე (1999-2000), საქ. ეკონომიკის, მრეწველობის და ვაჭრობის სამინისტროს ფასების სახელმწიფო ინსპექციის უფროსი (2000-01), მინისტრის მოადგილე (2001-02), 2002 წლიდან არის საქ. ფასიანი ქაღალდების ეროვნული კომისიის თავ-რე-ძირითადი შრომები: „ღირებულების კანონის გამოყენების დიალექტიკა სოციალიზმის დროს“, თბ., „მეცნიერება“, 1995 წ.; „სამეურნეო მექანიზმი: არსი, სტრუქტურა, განვითარების პერსპექტივები“, თბ., „მეცნიერება“, 1985 წ.; „მსოფლიო ეკონომიკური აზრის ისტორია“, ტ. I, მოსკოვი, „მისლი“, 1997 წ. (რუს. ენაზე, თანაავტ.).

ჯულაყიძე გიორგი ნოეს ძე, დ. 1933 წ. ვანის რ-ნის სოფ. ყუმურში. ეკონ. მეცნ. დოქტორი (1993). დაამთავრა თსუ ეკონომიკის ფაკ-ტი (1956). იგი იყო თსუ მასწავლებელი (1962-66), დოცენტი (1975-77), „ენიიკს“-ის საკავშირო ინ-ტის საქ. ფილიალის დირექტორის მოადგილე (1966-73), დირექტორი (1973-75). ქ. მოსკოვის კოოპერაციული ინ-ტის თბილისის ფილიალის დეკანი (1977-78), სსრკ ვაჭრობის სამ. არსებული მოსახლ. მოთხოვნისა და ვაჭრობის კონიუნქტურის შესწავლის სკი „ენიიკა“-ის საქ. ფილიალის დირექტორი (1978-90), საქ. მეცნ. აკად. ეკონომიკის ინ-ტის სასწავლო-სამეცნიერო ცენტრის დირექტორის მოადგილე (1990-92). 1996 წლიდან არის ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების ს/კ ინ-ტის მთ. მეცნ. მუშაკი. ძირითადი შრომები: „სავაჭრო საწარმოს ეკონომიკა და მართვა“, თბ., თსუ გამომც., 1991 წ;

„მარკეტინგის საკითხები“, თბ., „კოლპ. სინათლე“, 1992 წ.; „ფინანსური რესურსები და მოსახლეობის ცხოვრების დონის ამაღლების პრობლემები“, თბ., „ფინ. სამ-ს გამომც.“, 2000 წ.

A. Silagadze, T. Atanelishvili.
Доктора экономических наук в Грузии

Публикация содержит информацию о жизни и научной деятельности грузинских учёных - докторов экономических наук. Материал был собран на основе следующего опросника:

1. Полное имя, дата и место рождения;
2. Год защиты докторской диссертации;
3. Университет (факультет), в котором учился и год его окончания;
4. Научная и педагогическая деятельность (университет, научно-исследовательский институт, годы работы);
5. Деятельность в общественном учреждении (положение не ниже чем заместитель управляющего независимого ведомства, годы работы);
6. Три главные изданные работы (монография, год издания).

T. Atanelishvili, A. Silagadze.
Doctors of Economic Science in Georgia

The publication contains information about lives and scientific activities of the Georgian Doctors of Economic Sciences. The material was collected on the basis of the following questionnaire:

1. Full name, the date and the place of birth;
2. The year of defendance of doctoral dissertation;
3. The University (Faculty) and the year of graduation;
4. Scientific and pedagogic activities (University, scientific-research institute, years of work);
5. Activities at public institution (position of (or higher than) the deputy governor of an independent body, years of work);
6. Three major published works (monography, the year of publication).

ზ. თეთრაშვილი, მ. თეთრაშვილი

**ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარების
 თეორიული წინამძღვრების შესახებ**

ქვეყნის, მისი რეგიონების, სხვა ტერიტორიული ერთეულების ეკონომიკურ უსაფრთხოებას განვიხილავთ, როგორც მოცემულ ეკონომიკურ სისტემაში, მოცემულ გეოგრაფიულ სივრცეში მცხოვრები ადამიანების ცხოველუნარიანობის შენარჩუნებისა და განვითარების, მათი მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებისათვის ნორმალური, მყარი პირობების უზრუნველყოფის უნარს. იგი კონკრეტული ქვეყნის ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი თვითმყოფადობის, მისი მოსახლეობის სასიცოცხლოდ აუცილებელი ინტერესების თანმიმდევრულად რეალიზაციის გარანტია.

ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარება ადამიანთა საზოგადოების ჩამოყალიბებისა და მასთან დაკავშირებული სახელმწიფოს წარმოშობის თანმდევი პრობლემაა. მას კაცობრიობის განვითარების მთელი ისტორიის მანძილზე ყოველთვის სისხლხორცეული მნიშვნელობა ჰქონდა ადამიანებისათვის და სხვადასხვა ეტაპზე სხვადასხვა ფორმას, მარეწეველს და დატვირთვას ღებულობდა. ზოგჯერ, თუ იგი დაკავშირებული იყო ქვეყნის სამხედრო ძლიერებასთან ან ეკოლოგიასთან და ა.შ., მისი მთავარი ამოცანა ყოველთვის იყო და მომავალშიც დარჩება როგორც ადამიანის ცხოველყოფილობის შენარჩუნებისა და განმტკიცების პრობლემა. მაგრამ მისი მნიშვნელობა, აქტუალურობა განსაკუთრებით იზრდება დღეს მიმდინარე გლობალიზაციის პირობებში. ამიტომ, რომ ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარების შესწავლა ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მეცნიერულ პრობლემად არის ქცეული.

მსოფლიო მეცნიერული აზროვნების გააქტიურების კვლეობაზე, განსაკუთრებით ბოლო წლებში, ქვეყნის ეკონომიკური უსაფრთხოების პრობლემების შესასწავლად საინტერესო კვლევებს აწარმოებენ ქართველი მეცნიერები (თბასილია, გ. თოდუა, თ. კანდელაკი, ჯ. კახნიაშვილი, ა. კუჭუხიძე, თ. მადლაკელიძე, ი. მესხია, შ. მირიანაშვილი, თ. ოთინაშვილი, ვლ. პაპავა, ო. საღარეიშვილი, ა. სილაგაძე, ასულაბერიძე, რ. ფაჩულია, თ. ჩიკვაძე, ნ. ჭოთანავა და სხვები), წამყვანი სამეცნიერო ცენტრები (ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ვლ. მელქაძის სახელობის საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური და რეგიონული პრობლემების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, საქართველოს ფინანსების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია და დარგობრივი აკადემიები, გორის

სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველოს ეკონომიკის, მრეწველობისა და ვაჭრობის სამინისტრო და სხვები).

მიუხედავად აღნიშნულისა, მეცნიერული თვალსაზრისით ჯერ კიდევ ბევრი საკითხია შესასწავლი. მათ შორის უურადღებებს იმსახურებს ეკონომიკური უსაფრთხოების თეორიული წანამძღვრების ძიება.

ჩვენი აზრით, ეკონომიკური უსაფრთხოების პრობლემების შესწავლა შორეული წარსულიდან იღებს სათავეებს და უკავშირდება ძველი აღმოსავლეთის, ანტიკური სამყაროს და ფეოდალური საუკუნეების გამოჩენილი ადამიანების ნააზრევს. ისინი უსაფრთხო ეკონომიკას თავიანთი ქვეყნების საზოგადოებრივ-ეკონომიკური და სოციალურ-პოლიტიკური ყოფის საფუძვლად მიიჩნევდნენ. მერკანტილისტები, ფიზიოკრატები, კლასიკური პოლიტიკური ეკონომიის წარმომადგენლები, გერმანული ისტორიული სკოლის თეორეტიკოსები, ქენზი და ქენზიანელები, ნეომერკანტილისტები და სხვები, არსებითად უსაფრთხო განვითარების სტრატეგიის თეორიას ქადაგებდნენ. მართალია, მათ წარმოდგენებში, თეორიული და პრაქტიკული ხასიათის შრომებში პირდაპირ არ არის მითითებული უსაფრთხო განვითარების შესახებ, მაგრამ, ვინაიდან მათ მთავარ მიზანს ყოველთვის წარმოადგენდა ადამიანების ცხოველმყოფელობის გაძლიერება, მეურნეობრივი საქმიანობის მოწყობის სრულყოფა და განვითარება, მიგვაჩნია, რომ ყოველივე ეს პირდაპირ უკავშირდება და ასახავს ქვეყნის უსაფრთხო განვითარების შინაარსს. უფრო მეტიც, როდესაც ისინი კვლევის მიზნად ისახავენ ქვეყნის ბარაქის მომატებას, მისი სიმდიდრის ზრდის წყაროების და საშუალებების გამოკვლენას, ერის აყვავებას და ა. შ. ჩვენი შეფასებით, ყველაფერი ეს ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარების, მისი რისკ-ფაქტორების (ინდიკატორების) პრობლემების დაყენება და მათი გადაწყვეტის გზების ძიებაა.

დღემდე შემორჩენილ წერილობით წყაროებში ნათლად არის გამოკვეთილი, რომ თვით პირველყოფილ ადამიანებში შეინიშნება სამეურნეო ცხოვრების რაღაც ჩანასახები. თანდათანობით წარმოიშობოდა გარკვეული წარმოდგენები იმ ურთიერთობათა შესახებ, რომლებიც ყალიბდებოდა მათ შორის მატერიალური დოვლათის წარმოების, განაწილების, გაცვლისა და მოხმარების შესახებ და რომლებიც უზრუნველყოფდა მათ სიცოცხლისუნარიანობას.

მართალია, პირველსაწყისი ეკონომიკური შეხედულებები ცოდნის სპეციალური სფეროს სახით არ იყო გამოყოფილი და უსაფრთხო ეკონომიკის თეორიების სახით არ იყო წარმოდგენილი, მაგრამ მათში ჩანს იმის მცდელობა, რომ აღეწერათ სამეურნეო გამოცდილება, მიეცათ რჩევები ან რეკომენდაციები იმის შესახებ, თუ როგორ ეწარმოებინათ აღრიცხვა, როგორ მოეწყოთ შრომის ორგანიზაცია და სხვა. წერილობითი წყაროები გვიჩვენებენ, რომ მთელი ისტორიის მანძილზე ეკონომიკური აზროვნების ცენტრში იდგა პრობლემები, რომლებიც დაკავშირებული იყო სახელმწიფო მეურნეობის ორგანიზაციასა და მის მართვასთან. ისინი თავის თავში მოიცავდნენ არა მარტო საკუთრივ სახელმწიფო (სამეფო-სატაძრო) ნატურალური მეურნეობის ორგანიზაციას, არამედ სასაქონლო მეურნეობის სახელმწიფო რეგლამენტაციასაც, რომელიც წარმოიშვა ამ საზოგადოების შრეებში. ნატურალური მეურნეობის ორგანიზაცია გულისხმობდა წარმოების პირობების აღრიცხვას (მუშაკების, მიწის, ხორბლის), დარგებს შორის, უწინარესად, სოფლის მეურნეობას, ხელოსნობას და ვაჭრობას შორის პროპორციების დაცვას, სადაზღვევო ფონდის შექმნას, აგრეთვე ზრუნვას გაფართოებულ კვლავწარმოებაზე (საირიგაციო მოწყობილობების მშენებლობა). სასაქონლო მეურნეობის სახელმწიფოებრივი რეგლამენტაცია ხორციელდებოდა

როგორც უშუალოდ (ფასების ფიქსაციის, ცალკეული დარგების მონოპოლიზაციის და სხვათა გზით), ისე არაპირდაპირი ღონისძიებების მეშვეობით (დაბეგრის ღონის ცვლილებები, სახელმწიფო მარაგების ნაწილის გაყიდვა და სხვა).

ძველი აღმოსავლეთის ეკონომიკური აზროვნების ნაყოფს წარმოადგენს დამოუკიდებელი, სპეციალური ნაწარმოების შექმნა, რომლებიც მიძღვნილი იყო სახელმწიფოს მართვისა და სახელმწიფო მეურნეობის საკითხებისადმი („პერაკლე-ეპოლისის მეფის დარგები თავისი შვილის მერიკარასადმი“, „არტხაშასტრა“, „გუნ-ძი“), აგრეთვე ისეთი ნაწარმოების გამოჩენა, რომლებიც მიმართული იყო სახელმწიფოსა და საზოგადოებაში სტაბილურობისაკენ („საუბრები და მსჯელობები“, „მენძი“, „ფუგო“ და სხვ.)

ანტიკურ ხანაში წარმოშობილი ანტიკური პოლისების, თავისებური ქალაქ-სახელმწიფოს საფუძველს წარმოადგენდა საქალაქო მიწათმოქმედი (სამოქალაქო) თემი. ძველადმოსავლური კულტურისაგან განსხვავებით, ანტიკური კულტურის თავისებურებას წარმოადგენდა ის, რომ იგი უფრო რაციონალური და დემოკრატიული ხასიათისაა, ქალაქ-სახელმწიფო შექმნილი იყო თავისუფალი მოქალაქეების მიერ. ამ საზოგადოებაში მოქალაქის, პიროვნების ყოველმხრივი განვითარების ხასიათი იქცა წარმოების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მიზანი, ხოლო პიროვნება გამოდიოდა როგორც სიმდიდრის მთავარი ფორმა.

ანტიკური ეკონომიკური და პოლიტიკური ცხოვრების დამადასტურებელ სხვადასხვა წყაროში, კერძოდ, ქალაქ-სახელმწიფოს კანონებში (სოლონის კანონები, ანუ ე.წ. ლიკურგის კანონები და სხვა), ფილოსოფოსების, ისტორიკოსების, სხვა გამოჩენილი ადამიანების საჯარო გამოსვლებში და ტრაქტატებში, პოლიტიკურ ნაწარმოებებში, რომლებშიც არის მსჯელობა ეკონომიკურ საკითხებზე (ქსენოფონტეს „დომოსტროი“ და „შემოსავლების შესახებ“; პლატონის „სახელმწიფო და კანონები“; არისტოტელეს „ათენის პოლიტიკა“) და სხვა, იმაზე, რომ ანტიკური პოლისების არსებობის წინამძღვარს წარმოადგენს მის მოქალაქეებს შორის - როგორც ერთიმეორისაგან დამოუკიდებელ კერძო მიწის მესაკუთრეებს შორის - თანასწორობის შენარჩუნება. მათი დამოუკიდებელი ნატურალური მეურნეობის (ქსენოფონტეს „დომოსტროი“) და ნაწილობრივ სასაქონლო მეურნეობის (არისტოტელეს „ნიკომახის ეთიკა“) საფუძველები. ნატურალური და სასაქონლო მეურნეობის თანმიმდევრულმა განცალკევებამ არისტოტელე მიიყვანა ეკონომიკისა და ქსემატიკის შესახებ მოძღვრების შექმნამდე. ვინაიდან ბერძნული საზოგადოების საფუძველს იმ დროისათვის წარმოადგენდა ნატურალური მეურნეობა, არისტოტელე ეკონომიკას მიაკუთვნებს საცალო ვაჭრობასაც, რადგან მასში გადაშვევტ როლს ასრულებდა სახმარი ღირებულება. იგი კრიტიკულად უდგებოდა ქსემატიკას და თვლიდა, რომ „ფულის კეთების ხელოვნებას“, სავაჭრო (საბითუმო ვაჭრობა) და სავაზშო კაპიტალის ფუნქციონირებას სიმდიდრის წყაროდ აქვს მიმოქცევა“.

რომის ეკონომიკური აზროვნების ყურადღების ცენტრში იდგა კერძო მონათმფლობელური მეურნეობის და კერძო საკუთრების ორგანიზაციისა და მათი მართვის საკითხები (კატონის „მიწათმოქმედება“, პლინიუსის „ბუნებრივი ისტორია“, ვარონის „სოფლის მეურნეობა“). უდიდესი ყურადღება იყო გამახვილებული კერძო საკუთრების იურიდიულ მხარეზე (კერძო საკუთრების სამართალი, აბსტრაქტული სამართალი, კერძო სამართალი, აბსტრაქტული პიროვნების სამართალი).

ფეოდალურ საზოგადოებაში ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარების საფუძველს, როგორც ჩვენ მიგვაჩნია, წარმოადგენდა მატერიალური ღოფლათის

თავისუფალი მწარმოებლებისა და მონების ფეოდალებზე დამოკიდებულ გლეხებად (ყმებად) გადაქცეული ადამიანების შრომა მსხვილი ფეოდალური მიწათმფლობელობის პირობებში. ფეოდალური ეკონომიკის აგრარული ხასიათი, ნატურალური მეურნეობის ბატონობა, ხელოსნობისა და ვაჭრობის განვითარებლობა ადრეული შუასაუკუნეების ეპოქაში (V-XI სს.) ფეოდალების წინაშე მწვევედ აყენებდა ადმინისტრაციულიდან შემოსული ფუფუნების ეგზოტიკური საგნების შესასყიდად და უზრუნველი და უსაქმური ცხოვრებისათვის ფულის ქონის პრობლემას.

ფეოდალიზმის ეპოქაში დამკვიდრებული ამქრული წესებით ხორციელდება წარმოების დეტალური რეგლამენტაცია, გამოშვებული პროდუქციის ხარისხის და რაოდენობის, ქვეოსტატებისა და მოსწავლეების რიცხვის, წარმოების ტექნოლოგიის და ა.შ რეგულირება. ყველა ამ ღონისძიების მიზანი იყო კონკურენციის შეზღუდვა როგორც თვით საამქროს შიგნით, ისე გარედან – სოფლისა და სხვა არაამქრული სახელოსნოების მხრიდან.

ეკონომიკური თეორიის პირველი სკოლის – მერკანტილიზმის წარმომადგენლები ყოველი ერის სიმდიდრის მყარ საფუძველს ხედავდნენ ფულის დაგროვებაში (ოქროს და ვერცხლის მონეტები). ასეთი დაგროვების წყაროს, მათი აზრით, წარმოადგენს მოგება (შემოსავალი), რომელიც წარმოიქმნება ვაჭრობაში. მაგრამ, თუ საქონლის გაცვლა ფულზე ხდება ქვეყნის შიგნით, მაშინ ადამიანთა ერთი წყება შეიძლება გამდიდრდეს ადამიანთა მეორე წყების ხარჯზე. თუმცა ამ შემთხვევაში, როგორც ისინი ამტკიცებდნენ, ეროვნული სიმდიდრის საერთო ჯამი არ იზრდება. იგი იზრდება მხოლოდ საგარეო ვაჭრობის წყალობით. აქ სიმდიდრის ზრდა თვალსაჩინოა, ვინაიდან საქონელი ერთ ქვეყანაში შეისყიდებოდა დაბალი ფასებით და მეორეში გაიყიდებოდა მაღალი ფასებით. მაგალითად, ინგლისში შექმნილი „მოსკოვის კომპანია რუსეთთან ვაჭრობისათვის“ ერთ ცალ საანძე ხეს 25-30 კაპიკად შეისყიდდა და 4-5 მანეთად ჰყიდდა (თ. მენი „ინგლისის სიმდიდრე საგარეო ვაჭრობაში“) [1, 8]. ეს პრინციპი ერთნაირად მისაღებია როგორც ადრეული მერკანტილიზმისათვის (XV ს-ის უკანასკნელი მესამედი – XVI ს-ის შუახანები), ისე გვიანი მერკანტილიზმისათვის (XVII ს-ის მეორე ნახევარი – XVII ს.), იმ განსხვავებით, რომ ადრეული მერკანტილიზმისათვის დამახასიათებელია აქტიური ფულადი ბალანსი (ქვეყანაში შემოტანილი ფულის რაოდენობის გადამეტება ქვეყნიდან გატანილი ფულის რაოდენობაზე), ხოლო გვიანი მერკანტილიზმისათვის – აქტიური სავაჭრო ბალანსი (ქვეყნიდან გატანილი საქონლის ღირებულების გადამეტება ქვეყანაში შემოტანილი საქონლის ღირებულებაზე). ისინი ეწინააღმდეგებოდნენ ქვეყნიდან ფულის გატანის აკრძალვას, რაც ხელს უშლიდა საგარეო ვაჭრობის განვითარებას. მერკანტილისტების აზრით, ეკონომიკური თეორიის ამოცანაა: დაამუშაოს პრაქტიკული რეკომენდაციები სახელმწიფო პოლიტიკისათვის, ხელსაყრელი სავაჭრო ბალანსის მისაღწევად სახელმწიფო უნდა ერეოდეს ეკონომიკაში; გაატაროს პროტექციონიზმის პოლიტიკა (მფარველობა გაუწიოს სამამულო მრეწველობას და ვაჭრობას), რაც იმას ნიშნავს, რომ დაწესდეს მაღალი საბაჟო გადასახადები იმ საქონელზე, რომლებიც შემოგვაქვს საზღვარგარეთიდან, ხოლო წამახალისებელი პრემიები – სამამულო საქონელზე, რომლებიც გავვაქვს სხვა ქვეყანაში; ამასთან, ხელი შეუწყოს მრეწველობის იმ დარგების განვითარებას, რომელთა პროდუქცია დანიშნულია საგარეო ვაჭრობისათვის.

გვიანი მერკანტილიზმის მთავარ თეორეტიკოსს ინგლისში თომას მენს (1571-1641) წიგნში „ინგლისის სიმდიდრე საგარეო ვაჭრობაში, ანუ ჩვენი

საგარეო ვაჭრობის ბალანსი, როგორც ჩვენი სიმდიდრის რეკულტორი“ სპეციალური თავი აქვს გამოყოფილი (თავი III), სადაც უჩვენებს ქვეყნიდან საქონლის გატანისა და ქვეყანაში მოხმარებული უცხოური საქონლის შემცირების გზებს და საშუალებებს (12 პუნქტად) (თ. მენი „ინგლისის სიმდიდრე საგარეო ვაჭრობაში“) (1, 10-12). იგი შესასურს დეტალურობით და მალაქკალიფიციური სიღრმით იხილავს ქვეყნის სიმდიდრის გადიდების გზებსა და საშუალებებს. უნდა აღინიშნოს, რომ სწორედ ეს გზები და საშუალებები დღესაც არ კარგავენ თავიანთ მნიშვნელობას ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებისათვის და, მაშასადამე, მოსალოდნელი ეკონომიკური საშიშროების თავიდან აცილებისათვის.

მიუხედავად იმისა, რომ მერკანტილისტების ნააზრვეი დასრულებულ თეორიულ სახეს ვერ ღებულობს და ეს შემდგომმა მეცნიერულმა მიმდინარეობებმაც (სკოლებმაც) თვალნათლივ წარმოაჩინეს, მაინც მიგვაჩნია, რომ მთავარი, რაც მერკანტილისტებმა გააკეთეს ეკონომიკური აზროვნების ისტორიაში იყო ის, რომ მათ პირველებმა ჩამოაყალიბეს ქვეყნის ეკონომიკური სიმდიდრის გაზრდის მწკობრი თეორიული და პრაქტიკული განსახორციელებელი სისტემა. მათ შეიმუშავეს ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელსაც ატარებდნენ ძლიერი ცენტრალიზებული ხელისუფლების მქონე ქვეყნები და რომლის მთავარი მიზანი იყო ეროვნული ეკონომიკის დაცვა, მისი მდგრადობის მიღწევა სიმდიდრის დაგროვების გზით და მოსალოდნელი საშინაო და საგარეო უსაფრთხოების თავიდან აცილება კონკრეტული რეკომენდაციების გატარებით. უფრო მეტიც, მერკანტილისტების მოძღვრებაში ჩვენ ვხვდებით ეროვნული ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარების ფაქტორების ძიებასაც. მათთვის არა უბრალოდ სიმდიდრის წყაროს ჩვენებაა მთავარი, არამედ სიმდიდრე – სპეციფიკური ფორმის სახით, რომელიც უპასუხებდა პირვანდელი დაგროვების პერიოდის მოთხოვნებს. ისინი, ასახავდნენ რა მსხვილი სეაპრო კაპიტალის ინტერესებს, ამით იცავდნენ ეროვნულ ეკონომიკას. სეაპრო კაპიტალისათვის სიმდიდრის წყაროდ გვევლინება არა უბრალოდ ფული – განძის სახით, არამედ ფული – კაპიტალის სახით. ფული მათთვის შემოსავლების წყაროა, რომელსაც მოქმედებაში მოჰყავს ვაჭრობაც და მანუფაქტურული წარმოებაც. მერკანტილისტები მომხრე არიან, რომ ქვეყანას ჰყავდეს ძლიერი ხელისუფლება და რომ ეს ხელისუფლება მხარს უჭერდეს ვაჭრობას, ხელოსნობას. მაგრამ, ამავე დროს, ისინი წინააღმდეგნი იყვნენ სამეურნეო საქმიანობაში წვრილმანი რეგლამენტაციის. ეროვნული ეკონომიკის ზრდასა და შესაბამისად, სიმდიდრის გადიდებას, მათი აზრით, ემსახურება არა მარტო სარგებელი, რომელსაც ღებულობს მოცემული ქვეყანა სხვა ქვეყნებთან, განსაკუთრებით, შორეულ ქვეყნებთან (ინდოეთი, ჩინეთი) საგარეო სეაპრო კავშირუროთიერთობებით, არამედ საკუთარი მრეწველობის, ხელოსნური და მანუფაქტურული წარმოების, ნაოსნობის განვითარებით, თავისუფალი მიწების დამუშავებით, მოსახლეობის მწარმოებლურ შრომაში ჩაბმით. ისინი ქადაგებენ, რომ დაფართოვების სამამულო საქონლის წარმოება უცხოეთიდან შემოტანილი ნედლეულით. ასეთი სახის წარმოება ბევრ დარბ ხალხს მისცემს სამუშაოს და გაზრდის საქონლის საზღვარგარეთ ყოველწლიურად გატანას. „ჩვენ უნდა ვეცადოთ დავამზადოთ რაც შეიძლება ბევრი საკუთარი საქონელი“. „იქ, სადაც მოსახლეობა მრავალრიცხოვანია და ხელოსნობა ჰყავის, ვაჭრობა უნდა იყოს ფართო და ქვეყანა მდიდარი“.

ნიშნდობლივია, რომ მერკანტილისტები მომხრენი არიან რა სამამულო ვაჭრობის მხარდაჭერისა, ამასთან ცალკეული ქვეყნების წარმომადგენელთა შეხედულებები ერთგვაროვანი არ არის. მაგალითად, ესპანეთში მოღვაწე

მერკანტილისტები გამოდიოდნენ ესპანეთიდან ოქროს გატანის წინააღმდეგ და მოითხოვდნენ მის აკრძალვას, ხოლო უცხოური საქონლის შემოტანის მიმართ სურდათ დაეწესებინათ შეზღუდვები (ცნობისათვის აღვნიშნავთ, რომ თვითონ ესპანეთს იმ დროისათვის ოქრო გამოჰქონდა ამერიკული კოლონიებიდან); ფრანგი მერკანტილისტები, სამაგიეროდ, ყურადღების ცენტრში აყენებდნენ დადებითი სავაჭრო ბალანსის უზრუნველყოფის პრობლემას.

ფიზიოკრატებმა, მერკანტილისტებისაგან განსხვავებით, ქვეყნის სიმდიდრის წყაროს ხედავდნენ მიწათმოქმედებაში. ისინი მიიჩნევდნენ, რომ სახელმწიფოს ყურადღება მიქცეული უნდა იქნეს არა ვაჭრობის განვითარებაზე და ფულის დაგროვებაზე, არამედ „მიწის ნაწარმოების“ სიუხვის შექმნაზე. მათი აზრით, სოფლის მეურნეობა ქმნის ერის ნამდვილ სიმდიდრეს. ეს არის წარმოების ერთადერთი დარგი, სადაც ბუნებრივი გზით წარმოიშობა ერის ბარაქა, დამატებითი „წმინდა პროდუქტი“ (ხალხის სიმდიდრის ნამატი).

მათი ასეთი მოძღვრება გამომდინარეობს საზოგადოებაში მოქმედი პრინციპით ბუნებრივი წესრიგის შესახებ (2,6). ბუნებრივი წესრიგი იმართება ბუნების კანონებით, რომლებიც არსებობს ბუნებაში, ცოცხალ ორგანიზმში, ცხოველთა სამყაროში. თუ ამ კანონებს გადმოვიტანთ საზოგადოებაში, აღნიშნავენ ფიზიოკრატები, მაშინ საზოგადოების ბუნებრივი წესრიგის საფუძველს წარმოადგენს საკუთრებისა და ხელისუფლების (ძალაუფლების) მიმართ პატივისცემა.

ბუნებრივი წესრიგის პირობებში, ცხადია, განსაკუთრებულ როლს ასრულებს მიწა. აქ მთავარი არსი იმაში მდგომარეობს, რომ მიწას შეუძლია მოგვიტანოს შემოსავალი, რომელიც გაწვეულ ხარჯებზე უფრო მეტია. მიწათმოქმედი უფრო მეტ ხორბალს იღებს, ვიდრე მან დათესა თესლი. ამიტომ, მიწათმოქმედებაში და მხოლოდ ამ სპეციფიკურ დარგში არსებობს „წმინდა პროდუქტი“. სხვა დარგებში წმინდა პროდუქტი არ იქმნება. ხელოსანი, მიწათმოქმედისაგან განსხვავებით, მხოლოდ ფორმას უცვლის პროდუქტს, რომელიც წარმოებულია სოფლის მეურნეობაში.

ფიზიოკრატული სკოლის დამაარსებელი და მეთაური საფრანგეთში ფრანსუა კენე (1694-1774) სტატიაში „ხორბალი“ (1757) აღნიშნავს: შრომა სოფლის მეურნეობაში ქმნის უფრო მეტ პროდუქტს, ვიდრე საჭიროა თვით მისი და მისი პირობების კვლავწარმოებისათვის. მიწაზე შრომის ასეთი ამაღლებული მწარმოებლურობა განპირობებულია თვით ბუნების მიერ. სწორედ მუდმივად კვლავწარმოებული სოფლის მეურნეობის სიმდიდრე წარმოადგენს სიმდიდრის ყველა სხვა ფორმის საფუძველს, უზრუნველყოფს ყველა პროფესიის დასაქმებას, ხელს უწყობს ვაჭრობის განვითარებას, მოსახლეობის კეთილდღეობას, მოქმედებაში მოჰყავს მრეწველობა და ეხმარება ერის აყვავებას (1, 14).

ფრანსუა კენე დასახელებულ ნაშრომში არ მიუთითებს იმ გზებსა და საშუალებებს, თუ როგორ შეიძლება მიღწეულ იქნეს „ერის აყვავება“. მაგრამ აქ ხაზი მაინც უნდა გაესვას შემდეგ ორ გარემოებას: პირველი, როდესაც იგი სიმდიდრეს ორ ნაწილად – ფულად სიმდიდრედ და რეალურ სიმდიდრედ პყოფს, მიუთითებს, რომ სახელმწიფოს დაცულობისათვის აუცილებელია რეალური სიმდიდრე, ანუ სიმდიდრე, რომელიც მუდმივად განახლდება, რომელიც ყოველთვის არის მოთხოვნა და რომელიც შეიძლება ყოველთვის გაიყიდოს იმისათვის, რომ შეიძლებოდეს მისი გამოყენება გარკვეული სიკეთის მოწყობის მისაღებად და თავისი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად (1, 17-18).

ფკენეს განმარტებით, მიწათმოქმედი, რომელიც მიჰყიდის თავის ხორბალს ვაჭარს, სანაცვლოდ მიიღებს ფულს, თანაც ამ ფულს იგი გამოიყენებს გადასახადების გადასახდელად, მსახურებისა და მუშების ხელფასის ასანახადს და საქონლისა და მოსამსახურეების შესაძენად, თავისი საკუთარი საჭიროების დასაკმაყოფილებლად.

ვაჭარი, რომელიც ყიდის ხორბლის პურს საზღვარგარეთ და იქ ყიდულობს სხვა საქონელს, ან ახდენს სხვისი საქონლის სხვა საქონელზე გაცვლას, დაბრუნების შემდეგ ჩამოტანილ საქონელს ხელახლა ჰყიდის და ამ გაყიდვისაგან მიღებული ფულით ისევ ყიდულობს ხორბალს. სხვანაირად თუ ვიტყვით, ხორბლის პური, განხილული როგორც საქონელი, წარმოადგენს გამყიდველებისათვის ფულად სიმდიდრეს, ხოლო მყიდველისათვის – რეალურ სიმდიდრეს.

ამრიგად, დაასკვნის იგი, პროდუქტები, რომლებიც შეიძლება გაყიდული იყოს, ყოველთვის უნდა განიხილებოდეს სახელმწიფოში როგორც ფულადი სიმდიდრე და ამავე დროს როგორც რეალური სიმდიდრე, რომელიც ქვეშევრდომებს შეუძლიათ განაგებდნენ ისე, როგორც მათ წარმოუდგენიათ საჭიროდ.

მეორე მის ამ ნაშრომში ჩანს ფრანსუა კენეს განსაკუთრებული დამოკიდებულება ერის სიმდიდრესა და საქონლის ბრუნვის სიჩქარეს შორის კავშირურთიერთობის შესახებ. იგი მიუთითებს, რომ ერის სიმდიდრე არ განისაზღვრება ფულადი სიმდიდრის მოცულობით. ფულადი სიმდიდრე შეიძლება გაიზარდოს ან შემცირდეს ერის სიმდიდრის საერთო მოცულობის გაზრდის ცვლილების გარეშე, ვინაიდან ეს სიმდიდრე ყოველთვის არსებობს სახელმწიფოში ან უშუალოდ ნაღდი სახით, ან საქონლის სახით, რომელიც მიმოქცევაშია, თანაც მათი ბრუნვის სიჩქარე დამოკიდებულია ამ საქონლის სიუხვეზე და მათ ფასზე.

ინგლისური კლასიკური პოლიტიკონომიის (XVII-XVIII სს.) მამამთავრები უილიამ პეტი, ადამ სმიტი და დავიდ რიკარდო თვლიდნენ, რომ ხალხთა სიმდიდრე იქმნება არა მარტო სოფლის მეურნეობაში, არამედ მატერიალური წარმოების ყველა სხვა დარგშიც. ისინი მიუთითებდნენ, რომ სიმდიდრის საყოველთაო ფორმას წარმოადგენს ღირებულება, რომელიც განიეთებულია საქონელსა და ფულში. თვით ღირებულებას კი ჰქმნის საქონლის მწარმოებელ მუშაკთა შრომა.

ჩვენი ამოცანებიდან გამომდინარე, განსაკუთრებით გვირდა აღვნიშნოთ უ.პეტის (1623-1687) ერთ-ერთი ნაშრომის პირველი თავი „პოლიტიკური არითმეტიკა“, სადაც ქვეყნის სიმდიდრის გაზრდის შესახებ საუბრობს პატარა ქვეყნის მაგალითზე, რომელსაც თავისი გეოგრაფიული მდგომარეობის წყალობით ხელსაყრელი პირობები გააჩნია ვაჭრობის, ნაოსნობის, სამდინარო ტრანსპორტის განვითარებისათვის: პატარა ქვეყანას, აღნიშნავს იგი, მცირერიცხოვანი მოსახლეობით, თავისი მდებარეობის, თავისი ვაჭრობისა და პოლიტიკის წყალობით, სიმდიდრითა და ძლიერებით შეუძლია ეკვივალენტური იყოს იმ ქვეყნის, რომელსაც მნიშვნელოვნად დიდი რაოდენობის მოსახლეობა ჰყავს და დიდი ტერიტორია უკავია. ნაოსნობისათვის და საწყალოსნო ტრანსპორტისათვის ხელსაყრელი პირობები საუკეთესოდ და გადამწყვეტად უწყობენ ამას ხელს (3, 157).

შრომაში „ტრაქტატი გადასახადებისა და მოსაკრებლების შესახებ“ უ.პეტის მოჰყავს „სახელმწიფო ხარჯების სხვადასხვა სტატიის ჩამონათვალი და აღწერა“, „ფულის გაფუჭების საწინააღმდეგო დასკვნები“, „ბაჟის აკრების გზით ფულის გადახდევინების უხერხულობანი“, „საქონელზე ფასების

განგარიშებებისა და შედარების ხერხები“ (3, 7) და სხვა, რომლებსაც ჩვენი აზრით, ეკონომიკური უსაფრთხოების ფაქტორებთან უშუალო კავშირი აქვთ.

იგი ციფრების, წონისა და საზომის ერთ ხსნის: მოსახლეობის, მიწის, კაპიტალის, ვაჭრობის ჭეშმარიტ მდგომარეობას; ეკონომიკური პროცესების არა გარეგან გამოვლინებას, არამედ მათ არსს, შინაარსს; გადასახადების და მათი შედეგების, ფულადი რენტის, მიწის რენტის, ფულის და სიმდიდრის წყაროების იდუმალ ბუნებას (3, 8).

დასახელებულ შრომაში უკეთი ასკვნის, რომ „არსებობს განსაზღვრული საზომი ანუ ფულის გარკვეული პროპორცია, რომელიც აუცილებელია ქვეყნის ვაჭრობის წარმართვისათვის. ფულის ნამეტობა ან დანაკლისი, ამ საზომის იქით, ზიანს მოგვიტანს (3, 9).

როდესაც ადამ სმითის (1723-1790) შრომებში ვეძებთ ქვეყნის ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარების შესახებ წინამძღვრებს, უწინარესად, უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი: თუ მანამდე მოღვაწეთა ძირითადი აქცენტი გადატანის იყო ხარჯების გაწვევის, გადასახადების დაწესების, ვაჭრობის ორგანიზაციის და სამეურნეო-ეკონომიკური საქმიანობის სხვა სფეროების წარმართვის კონკრეტულ რჩევებზე, რეკომენდაციებზე, ა.სმითი მათგან განსხვავდება თეორიული ძიებებით და მეცნიერული კატეგორიების სისტემატიზაციით. მისი ძირითადი შრომა „გამოკვლევა ხალხთა სიმდიდრის ბუნებისა და მიზეზების შესახებ“ (1773-1776წ.წ.) რეკომენდაციების კრებული არ არის. მასში სისტემატიზებული სახით გადმოცემულია ხალხთა სიმდიდრის ბუნებისა და წესების შესახებ განსაზღვრული კონცეფცია.

ა.სმითის აზრით, საბაზრო ეკონომიკა არ იმართება ერთიანი ცენტრიდან და არ ემორჩილება ერთ საერთო ჩანაფიქრს, ვითარდება ობიექტური კანონებით და ამიტომ არ საჭიროებს სახელმწიფოს მხრიდან რეგულირებას. მიუხედავად ამისა, იგი ფუნქციონირებს და ვითარდება განსაზღვრული წესებით, მისდევს განსაზღვრულ წესრიგს, სამეურნეო საქმიანობის ყველა ცალკეული მონაწილე ეძებს მხოლოდ საკუთარ სარგებელს. ცალკეული ადამიანის გავლენა საზოგადოების საჭიროების რეალიზაციაზე პრაქტიკულად უმნიშვნელოა. მაგრამ, ისახავს რა მიზნად საკუთარ სარგებელს, ადამიანი საბოლოო ანგარიშით ხელს უწყობს საზოგადოებრივი პროდუქტის გაზრდას, საზოგადოებრივი სიკეთის გამრავლებას. როგორც კერძო, ისე საზოგადოებრივი მიზნები, ა.სმითის აზრით, მიიღწევა საბაზრო კანონების „უხილავი ხელის“ მეშვეობით. პირადი სარგებლობისათვის სწრაფვას მიუხედავად საერთო სარგებლობისაკენ, წარმოების განვითარებისაკენ, პროგრესისაკენ. ყოველი ცალ-ცალკე ზრუნავს თავის თავზე და იგებს საზოგადოება. იღწვის რა თავისი საკუთარი ინტერესებისათვის, „ეკონომიკური ადამიანი“ ხშირად უფრო მეტად ემსახურება საზოგადოების ინტერესებს, ვიდრე მაშინ, როდესაც შეგნებულად ისწრაფვის გააკეთოს ეს.

ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარების პოზიციიდან გამომდინარე, ასევე უზრადლებას იმახურებს ა.სმითის დასკვნა შრომის დანაწილების როლის შესახებ მწარმოებლური ძალების განვითარებაში. სამუშაოს რაოდენობის მნიშვნელოვანი გაზრდა, რომელიც შეიძლება შეასრულოს მუშების ერთმა და იმავე რაოდენობამ, დამოკიდებულია სხვადასხვა პირობაზე: ჯერ ერთი, ყოველი ცალკეული მუშის მოხერხებულობის, სიმარჯვის ამაღლებით, მეორე, დროის ეკონომიით, რომელიც, ჩვეულებრივ, იკარგება შრომის ერთი სახეობიდან მეორეზე გადასვლით; დაბოლოს, დიდი რაოდენობა მანქანების გამოგონებით, რომლებიც ამსუბუქებენ და ამცირებენ შრომას და საშუალებას აძლევენ ერთ ადამიანს შეასრულოს რამდენიმე ადამიანის შრომა (1, 20).

შრომის დანაწილების შედეგად მიღებული ყველანაირი სახის საგნების წარმოების მნიშვნელოვან გაზრდას, განაგრძობს იგი, — მივეყვართ საზოგადოებაში საყოველთაო კეთილდღეობისაკენ, რომელიც ვრცელდება ხალხის ყველაზე დაბალ ფენებზეც. ყოველ მუშაკს შეუძლია პქონდეს თავისი შრომის პროდუქტი იმაზე მეტი რაოდენობით, რაც საჭიროა მისი საკუთარი მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად და ვინაიდან ყველა სხვა დანარჩენი მუშაკი იმყოფება ზუსტად იმავე მდგომარეობაში, მას შეუძლია გაცვალოს თავისი პროდუქტი მათ მიერ დამზადებულ პროდუქტზე, ან, რაც ერთი და იგივეა, ამ პროდუქტების ფასზე. იგი ჭარბად მიაწვდის მათ იმას, რაც მათ სჭირდებათ, ხოლო ისინი ასეთნაირადვე ამარაგებენ მას იმით, რაც მას სჭირდება და ამრიგად მიიღწევა საერთო კეთილდღეობა საზოგადოების ყველა ფენაში (1, 20).

ჩვენი გაგებით, ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარების თავისებურ თეორიას ავითარებდნენ ისტორიული სკოლის წარმომადგენლები. მისი დამფუძნებელი ფრიდრიხ ლისტი (1789-1846) ნაშრომში „პოლიტიკური ეკონომიის ნაციონალური სისტემა“ (1841) ეთანხმება რა ა.სმითისა და დ.რიკარდოს „ეკონომიკური“ თეორიას, მოუწოდებს ქვეყნის (გერმანიის — ავტ.) ეკონომიკური განვითარებისაკენ, რომელიც იმ პერიოდისათვის უამრავ წერილ დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ იყო დაქუცმაცებული. მისი აზრით, კლასიკოსების ფინიჯურსაღღური და სქოლასტიკური კონცეფცია გამოსაყენებლად გამოუსადეგარია. საქმიანი ეკონომიკური სისტემა, აღნიშნავს ფ. ლისტი, უნდა ემყარებოდეს უტყუარ ისტორიულ ფაქტებს. იგი მოწოდებულია განმარტოს ნამდვილი ჯეშმარტი ეროვნული ინტერესები და თავი არ უნდა გამოუტენოს პრაქტიკოსებს სხვადასხვა დოქტრინალური მოსაზრებით. ვაჭრობის თავისუფლების იდეის ქადაგება, რომელიც მოცემულია კლასიკოსების ნაშრომებში, აღნიშნავს იგი, პასუხობს ინგლისის ინტერესებს. ინგლისელი ვაჭრები ყიდულობენ ნედლეულს და ჰყიდიან მანუფაქტურული წარმოების საგნებს; ამკრძალავი ბაჟის არარსებობის პირობებში ეს ანგრევს გერმანიის ჯერ კიდევ მოუძმდაერებელ მრეწველობას. პარადოქსი იმაში მდგომარეობს, რომ XIX-ის დასაწყისში გერმანული სამთავროები განცალკევებული იყვნენ საბაჟო საგუშაგოებით, ხოლო მეზობელი ქვეყნებისათვის საბაჟო გადასახადები არ არსებობდა. სხვათა შორის, თვითონ ინგლისელებმა გერმანული სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციისათვის გადააკეტეს თავიანთი შინაური ბაზარი ე.წ. პურის კანონების მეშვეობით.

ფ. ლისტის მიერ წამოყენებული ძირითადი დებულებების დაყვანა შეიძლება შემდეგ სამ ურთიერთდაკავშირებულ დებულებამდე: მწარმოებლური ძალების თეორია; სტადიური ეკონომიკური განვითარების კონცეფცია; სახელმწიფოს აქტიური როლის შესახებ დებულება.

მისი მწარმოებლური ძალების თეორია გამსჭვალულია იდეით, რომლის მიხედვითაც საზოგადოებრივი სიმდიდრის შექმნა მიიღწევა არა მხოლოდ ადამიანების დაქუცმაცებული, დაცალკევებული ინდივიდუალური საქმიანობით, რომლებიც ერთიმეორესთან დაკავშირებული არიან მხოლოდ შრომის დანაწილებით და გაცვლით. ეს ერთი, მაგრამ არასაკმარისი პირობაა, იმისათვის, რომ მიღწეულ იქნეს სრულყოფილი შედეგები, აუცილებელია, რათა სხვადასხვა ინდივიდები იყვნენ გაერთიანებული გონებრივად და მატერიალურად და რომ ისინი იმყოფებოდნენ ურთიერთკავშირში. მწარმოებლური ძალების გაზრდა იწყება ცალკეული ფაბრიკიდან და შემდეგ ვრცელდება ნაციონალური ასოციაციის მასშტაბით. ნაცია, რომელიც აერთიანებს ადამიანებს, წარმოადგენს ერთიანს, მთლიანს. იგი ადრინდელი განვითარების, აღმოჩენების,

გაუმჯობესებების, ტრადიციების, გამოცდილების, ცოდნის შედეგია. ყოველი ცალკეული ნაცია მწარმოებელია იმდენად, რამდენადაც მან შესძლო აუთვისებინა წინა თაობების ეს მემკვიდრეობა და გაზარდა იგი საკუთარი შენაძენებით, რამდენადაც ბუნებრივი წყაროები, მისი ტერიტორიის სივრცე და გეოგრაფიული მდებარეობა, მოსახლეობის რიცხოვნობა და მისი პოლიტიკური სიძლიერე საშუალებას აძლევს მას განავითაროს შრომის ყველა დარგი მაღალი ხარისხით და პარმონიულად, გაავრცელოს თავისი ზნობრივი, გონებრივი, სამკეფელო, სავაჭრო და პოლიტიკური გავლენა სხვა ჩამორჩენილ ნაციებზე და, საერთოდ, მთელ მსოფლიოზე. ეკამათება რა ასმითის „გაცვლით სისტემას“, ფლისტი ამტკიცებს, რომ ნაციის ჭეშმარიტი სიმდიდრე და კეთილდღეობა განპირობებულია არა გაცვლითი ფასეულობების რაოდენობით, არამედ მწარმოებელი ძალების განვითარების ხარისხით. ამასთან, მნიშვნელოვან როლს ასრულებს პოლიტიკური სიძლიერე. პოლიტიკოსების ამოცანაა – გაავრთიანონ, ცივილიზებული გახადონ ერები, უზრუნველყონ მათი არსებობა. ერის ეკონომიკური აღზრდა მატერიალური ფასეულობების უშუალო წარმოებაზე უფრო მნიშვნელოვანია (2, 32-33).

ალფრედ მარშალი (1842-1924) ის მეცნიერ-ეკონომისტი, ვინც პირველმა მიაქცია ყურადღება სახელმწიფოს, როგორც მრავალ ადამიანთა უსაფრთხოებისა და დახმარების უზრუნველყოფელი ინსტიტუტის როლს.

როდესაც ამარშალი ცალ-ცალკე ახასიათებს წარმოების ფაქტორებს, კაპიტალის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან შემადგენელ ნაწილად ასახელებს ცოდნას და ორგანიზაციას. მისი ერთი ნაწილი იმყოფება კერძო საკუთრებაში, ხოლო მეორე – არა. ცოდნა წარმოების ყველაზე მძლავრი მამოძრავებელია. იგი საშუალებას გვაძლევს დაემოთხოვოთ ბუნება და ვაიძულოთ მისი ძალები, დააკმაყოფილო ჩვენი მოთხოვნები. ორგანიზაცია ხელს უწყობს ცოდნას: მას აქვს მრავალი ფორმა, ე.ი. ცალკეული საწარმოს, ერთი და იგივე დარგის სხვადასხვა საწარმოს, ერთიმეორისაგან განსხვავებული დარგები და ბოლოს, „სახელმწიფოს“ ფორმა, რომელიც უზრუნველყოფს უსაფრთხოებას ყველასათვის და დახმარებას ბევრისათვის (4, 208).

ცოდნისა და ორგანიზაციის სფეროში სახელმწიფო და კერძო საკუთრებას შორის განსხვავებას დიდი და სულ უფრო მზარდი მნიშვნელობა აქვს. გარკვეული გაგებით, იგი უფრო მნიშვნელოვანიც კი არის, ვიდრე მატერიალურ ობიექტებზე სახელმწიფო და კერძო საკუთრებას შორის განსხვავება და ამის საფუძველზე რაღაცა ზომით ზოგჯერ ყველაზე მიზანშეწონილიც კია, რომ „ორგანიზაცია“ გამოეყოთ როგორც წარმოების განსაკუთრებული ფაქტორი.

ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარების გზებს და მექანიზმებს კლასიკოსებისა და ნეოკლასიკოსებისაგან განსხვავებით ჯ.ქეინზი და ქეინზიანელები, ჩვენი აზრით, ხედავდნენ სამეურნეო საქმიანობაში სახელმწიფოს მარეგულირებელი როლის გაზრდაში. როგორც ცნობილია, ჯ. ქეინზის თეორია ჩამოყალიბდა 1929-1933წ.წ. მსოფლიო ეკონომიკური კრიზისის შედეგად განვითარებული მოვლენების ზეგავლენით. ჯ. ქეინზმა (1883-1946) დამანგრეველი კრიზისებიდან გამოსვლისა და მასობრივი უმუშევრობის პრობლემების გადაწყვეტის რადიკალური ხერხები წამოაყენა ნაშრომში „დასაქმების, პროცენტის და ფულის ზოგადი თეორია“ (1936წ.), სადაც ჩამოყალიბებულია ეროვნული მეურნეობის რეგულირების სრულიად ახალი პრინციპები. მათი ძირითადი არსი მდგომარეობს შემდეგში (1, 164-178):

- კრიზისების და უმუშევრობის აღსაკვეთად გადამწყვეტი როლი უნდა შეასრულოს სახელმწიფომ. იგი ერევა საზოგადოების მთელი შემოსავლების განაწილებაში და თავის ხელში მოაქცევს ფულადი და სხვა რესურსების მნიშვნელოვან ნაწილს, იმ მიზნით, რომ აქტიური ზემოქმედება მოახდინოს ეკონომიკაზე;
- იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილ იქნეს მუშაკთა სრული დასაქმება, ორიენტაცია უნდა აღებულ იქნეს არა საქონლის მიწოდებაზე, არამედ, პირიქით, ყოველნაირად განვითარდეს მოთხოვნა – გაფართოდეს მოსახლეობის მყიდველობითი უნარიანობა და მეწარმეობის მიერ ახალი წარმოების საშუალებების ყიდვა. ამისათვის სახელმწიფომ უნდა გაზარდოს წარმოებაში ახალი კაპიტალური დანახარჯები და ასევე გაზარდოს ხარჯები სხვა სოციალურ-ეკონომიკური მიზნებისათვის, გამოიყენებს რა ამისათვის გადასახადების გაზრდას და დიდი რაოდენობით ფულის გამოშვებას;
- ეკონომიკის სახელმწიფოებრივი რეგულირებისათვის საჭიროა დამუშავებულ იქნეს ისეთი ეკონომიკურ-მათემატიკური მოდელები, რომლებიც ახსნიან ეროვნული ეკონომიკის ძირითად მანქვენებლებს შორის რაოდენობრივ დამოკიდებულებას.
- ცენტრალიზებული კონტროლის დაწესება, რაც ასე აუცილებელია სრული დასაქმების უზრუნველსაყოფად, ამასთან ერთად არ გამორიცხავს პირადი ინიციატივისა და პასუხისმგებლობის გამოვლინებისათვის ფართო შესაძლებლობებს. ამ შესაძლებლობების ფარგლებში ინდივიდუალიზმის ტრადიციული უპირატესობები შემდგომშიც შენარჩუნებული იქნება. ინდივიდუალიზმი, თუ იგი განთავისუფლებული იქნება დეფექტებისაგან და ბოროტად გამოყენებისაგან, საუკეთესო გარანტიაა პირადი თავისუფლებისა იმ გაგებით, რომ ყველა სხვა პირობასთან შედარებით იგი საგანგებოდ აფართოებს პირადი არჩევანის განხორციელების შესაძლებლობას, იგი წარმოადგენს ყველაზე მძლავრ საშუალებას საუკეთესო მომავლის მისაღწევად. აღარ გაავარძლებთ ეკონომიკური უსაფრთხოების საკითხებზე ეკონომიკური სკოლებისა და მათი წარმომადგენლების ნაზრევის ჩვეულები ხედვის გადმოცემას. აღვნიშნავთ მხოლოდ, რომ მოცემული პრობლემის შესახებ საქართველოშიც ფართოდ დაიწიეს ლაპარაკი და წერა. კვლევები კიდევ უფრო გაძლიერდება მსოფლიო მასშტაბით მიმდინარე გლობალიზაციის პროცესების გაღრმავების კვალობაზე და დაკავშირებული იქნება მრავალი თეორიული და პრაქტიკული შინაარსის ამოცანის წამოყენებასა და მათ გადაწყვეტასთან. ამის კონკრეტულ მაგალითად დავასახელებთ ვლ.მელქაძის სახელობის სოციალურ-ეკონომიკური და რეგიონული პრობლემების სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში დამუშავებულ „საქართველოს ეკონომიკური უსაფრთხოების კონცეფციას“ (2003წ.).

ლიტერატურა

1. Хрестоматия по экономической теории. Составитель Е. Ф. Борисов, М., 1997
2. Бартенев С.А. Экономические теории и школы, М., 1996
3. Петти У. Экономические и стратегические работы, М., 1940
4. Маршалл А. Принципы экономической науки, т. 1, М., 1993

3. Тетруашвили, М. Тетруашвили.

О теоретических предпосылках безопасного развития экономики

Авторы полагают, что экономическая безопасность страны, ее областей и территориальных единиц зависит от способности людей, живущих в пределах определенной экономической системы и определенной географической области, сохранять жизнеспособность и обеспечить удовлетворение духовных потребностей.

Безопасному развитию экономики сопутствуют проблемы формирующегося общества и страны. Его значение безопасности особо актуально сегодня, в условиях глобализации. Исследование проблем безопасности начинается с отдаленного прошлого и связано с известными мыслителями древнего Востока, античным миром и феодальным периодом.

Хотя теоретические и практические идеи меркантилистов, представителей немецкой исторической школы, Кейнса и кейнсианцев и др. не касаются безопасного развития, но постольку, поскольку их главной целью является улучшение экономической ситуации, авторы полагают, что все они отражают содержание безопасного развития страны.

Z. Tetrushvili, M. Tetrushvili.

On Theoretical Premises of Secure Economic Development

The authors consider economic security of a country, its regions and territorial units the ability of people living within a certain economic system and geographical area to keep vitality and development and ensure their emotional needs.

Its importance and urgency has increased today under conditions of globalization.

Study of economic security problems starts from remote past and is related to famous thinkers of ancient East, Antique world and feudal stages.

Although the theoretical and practical ideas of Mercantilists, representatives of German historical school, Keynes and Keynesians, etc. do not refer to secure development, but since their main object has always been improving economic performance, the authors believe that their works reflect the contents of secure development of a country.

შ. ნათენაძე

**შასაბაძისა და ინფლაციის შორის
პრტიკრტიდამოკიდებულება**

ეკონომიკურ ლიტერატურაში ინფლაციური პროცესების კვლევა მიმდინარეობს მისი არა იმდენად თავიდან აცილების, რამდენადაც უშუალო ზემოქმედებით გამოწვეული ტკივილების შერბილების მიზნით. ამჟამად განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იმ საკითხის დადებითად მოგვარება იძენს, რომელმაც უნდა უზრუნველყოს ინფლაციის პირობებში მოსახლეობის ადაპტირება და შესაბამისი დონით ცხოვრება. აღნიშნული პრობლემის ამ თვალსაზრისით ანალიზის აუცილებლობა მიუთითებს, რომ ეკონომიკურმა მეცნიერებამ დღემდე ჯეროვნად ვერ აღიქვა და შესაბამისი დონით ვერ დაასაბუთა ინფლაციის წარმოშობის მიზეზები. ყოველივე ეს იმითაა განპირობებული, რომ ინფლაცია, როგორც სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენა, საქონელწარმოების ისეთი სახის წარმონაშობია, რომელშიც მისი შინაგანი ბუნებით გამოწვეული წინააღმდეგობები და ბარიერები თავისუფლად თავსდება და მასთან ერთად შედარებით მწვავედ და მტკივნეულად ვლინდება.

ინფლაციის თუნდაც ზედაპირული ანალიზი გვიჩვენებს, რომ იგი თავისი რაობითა და არსით ადამიანთა საზოგადოების ეკონომიკური ცხოვრების ისეთი სახით თანმდევი ხვედრია, რომლის უკუღმებელყოფაც უარყოფითად მოქმედებს არა მარტო ეკონომიკაზე, არამედ საზოგადოებრივი ცხოვრების თითქმის ყველა სფეროზე. სწორედ იმის გამო, რომ ეკონომიკურმა მეცნიერებამ ინფლაცია მთელი სიგრძე-სიგანით დღემდე ვერ დაასაბუთა, ფართო გაქანება მიეცა მის შესახებ მრავალი დებულებისა და კონცეფციის გავრცელებას, რომელთა შორის განსაკუთრებულად ორი ძირითადი მიმდინარეობა გამოიკვეთა. ერთი ინფლაციის წარმოშობის მიზეზად სახელმწიფოს ეკონომიკაში ჩარევის ნიადაგზე დაშვებული შეცდომების შედეგებს მიიჩნევს [1], მეორე კი – მიმოქცევაში ფულის განუსაზღვრელ და ამიტომ დაურეგულირებელ რაოდენობას [2]. XX საუკუნის სამეურნეო პრაქტიკამ მრავალჯერ დაამტკიცა, რომ სახელმწიფო და ფული ისეთი მნიშვნელობისა და ძალის ბერკეტებია, რომლებიც ბაზრის ფუნქციონირებაზე ჩანაცვლებითი მორიგეობით ზემოქმედებენ. მაგ., „დიდი დეპრესიის“ შემდეგ ეკონომიკური საღავეები სახელმწიფომ წარმართა (კეინის თეორიის შესაბამისად), მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ - ფულის ტრიალმა (ფრიდმენის დებულების შესაბამისად). 80-იანი წლების შუახანებიდან კი, როდესაც ეკონომიკურმა კრიზისებმა ორივე (კაპიტალისტური და სოციალისტური) სამყარო საფუძვლიანად შეარყია და

ერთიმეორეში უსისტემოდ აურია, წინა პლანზე კენისური და მონეტარული კონცეფციების სინთეზი წამოვიდა, რომელმაც ეკონომიკური ცხოვრების თანამედროვე სისტემა შერეული ეკონომიკის სახით დააფიქსირა.

როგორც ჩვენ მიგვაჩნია, ეკონომიკურ ლიტერატურაში ინფლაციის არსის (რაობის) გააზრებისა და შესაბამისი დონით დასაბუთების ისედაც მწირი დებულებები მკვლევართა მრავალმხრივი დასკვნებითაა გართულებული და საკმაოდ გაბუნდოვანებული. ამას ისიც ადასტურებს, რომ თვით ინფლაციით გამოწვეული სოციალურ-ეკონომიკური მნიშვნელობის წინააღმდეგობები და ბარიერები, რომლებიც თითქმის ყოველდღე ღრმავდება და მწვავედება, ისეთ ცვალებადობაშია, რომელთა დაფიქსირება და დადებითად გადაწყვეტის შესაძლებლობაც თანდათან სუსტდება და ხშირ შემთხვევაში იკარგება.

იმასთან დაკავშირებით, რომ ინფლაციის არსებობა და ყოველმხრივი ცვალებადობა უშუალოდ ფასებში ელინდება, იგი გვეკლინება როგორც ფასობრივ-ფულადი მნიშვნელობის სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენა. ინფლაციის სწორად ეს დამახასიათებელი თვისება მკვლევართა უმრავლესობას იმის უფლებას აძლევს, რომ მისი წარმოშობის მიზეზად ფასობრივ-ფულადი ურთიერთკავშირი აღიარონ. მიუხედავად ამისა, როგორც ფაქტები მოწმობენ, ინფლაციური პროცესების აღმოცენება ყოველთვის ფასებით არ არის გამოწვეული, ვინაიდან ფასი თავისი ბუნებით საქონლის ღირებულების ფულადი ფორმაა (გამოხატულება). ამიტომ, როდესაც ინფლაციაზე საუბარი, პირველი საკითხი, რომელიც მკვლევარმა უნდა გაიაზროს და სათანადო დონით შეაფასოს, არის ის, თუ თავისთავად ინფლაცია რას წარმოადგენს, რა შინაარსისა და მნიშვნელობის მატარებელია, რა მოვალეობასა და ფუნქციას ასრულებს, რა მიზნითა და მიმართულებით მოძრაობს და როგორი სოციალურ-ეკონომიკური შედეგებით ვლინდება.

მეცნიერ-მკვლევართა მოსაზრებების ანალიზი მიგვანიშნებს, რომ ინფლაციის არსის გააზრებაში მკვლევართა შორის, შედარებით მცირე განსხვავების მიუხედავად, ერთი საერთო მინიშნება მაინც მოჩანს, რომელიც იმაში მდგომარეობს, რომ ინფლაცია პირდაპირ და უშუალოდ მართლაც ფასების ცვალებადობასთანაა დაკავშირებული. კერძოდ, ეს აზრია გატარებული ჯ. კახნიაშვილის [3, 388], მაკკონელისა და ბრიუს [4, 375], შ. ქისტაურის [5, 9] და სხვების მიერ. მართალია, საკითხის ამ კუთხით გააზრება ინფლაციის მხოლოდ დაფიქსირებაზე მიუთითებს, მაგრამ მისი წარმოშობის მიზეზი დაკარგულია (ან მიჩქმალულია). სწორედ იმიტომ, რომ ინფლაციური პროცესები მხოლოდ ფასებთანაა დაკავშირებული, მისი შერბილების ან დარეგულირების მიზნით სახელმწიფოს მიერ ქაღალდის ფულში დეფლაციის, დეველუაციის, რეველუაციის, დენომინაციის, ნულიფიკაციის ან ტეზავრაციის გზით ცვლილებები სასურველ შედეგებს ვერ იძლევა, ვინაიდან, როგორც ჩვენ გვესმის, აქ აუცილებელ პირობად რაოდენობასთან (ფასებთან) ერთად ინფლაციის თვისებრიობის გააზრება და მათ შესაბამისად თვით ინფლაციაზე დადებითი ზემოქმედებისათვის საჭირო გზებისა და მეთოდების შერჩევა და გამოყენება რჩება.

არც ის უნდა დავივიწყოთ, რომ მხოლოდ ქაღალდის ფულის გაუფასურებით ინფლაციის დასაბუთება საგრძნობლად აუკულმართებს როგორც მის რაობაზე (შინაგან ბუნებაზე) წარმოდგენას, ისე საერთოდ საქონელწარმოებას, რომელიც ორმაგი ბუნებით მოძრაობს: ნატურალურ-ნივთობრივი სახითა და ღირებულებით-ფულადი ფორმით. რამდენადაც ქაღალდის ფული ფუნქციონირებს და გამოიყენება ნატურალურ-ნივთობრივი სახით საქონლის მიმოქცევისათვის, იმდენად იგი თვისებრივი მნიშვნელობის

შინაარსითაა დატვირთული, რომელიც საქონლის ღირებულების საზომის ფუნქციაში ვლინდება. თუ საკითხს ამ კუთხით განვიხილავთ, შევნიშნავთ, რომ ინფლაციაში ერთდროულად ისეთი მნიშვნელობის კატეგორიებია თავმოყრილი, როგორებიცაა საქონელი, ღირებულება, ფული და ფასი, რომელთა შორის სისტემური (სუბორდინირებული) ურთიერთდაპოკიდებულებაა ჩადებული. ინფლაციის მხოლოდ ფულის გაუფასურებით დასაბუთება აღნიშნულ კავშირურთიერთობაში საქონლის ღირებულების როლის უგულვებელყოფას გულისხმობს, რომელიც ზედაპირულად, სავალალოდ, მრავალჯერადი გაყიდვებითაც დასტურდება.

მოცემული გაუგებრობა რომ დაველით, ინფლაცია საქონელწარმოების ერთიან მთლიანობაში უნდა წარმოვსახოთ, რომლის შინაგანი ბუნებაც გვეკარნახოს, რომ კონკრეტულად მოცემული ქვეყნის სახელმწიფოებრივმა სტრუქტურამ აუცილებლად უნდა დაიცვას მიმოქცევისათვის საჭირო ფულის რაოდენობის კანონების მოთხოვნები, რათა მისი (ფულის) მოძრაობის არხები ზედმეტად არ გადაიტვირთოს (გაეხსენოთ ინფლაციის მარქსისტული განმარტება). სავალალოდ პრაქტიკაში ხშირად ვაწყდებით ისეთ მოვლენებს, რომლებიც თეორიულად დასაბუთებულ დებულებებს სრულყოფილად არ პასუხობენ. მაგალითად, ამჟამად მსოფლიოს თითქმის ყველა ქვეყანაში დოლარის თავისუფალმა მოძრაობამ მასთან მიმართული ეროვნული ვალუტები (მათ შორის ლარიც) ინფლაციამდგრეკელ ფულის ნიშნად აქცია, რომლებიც თვით დოლარის ინფლაციურობითაცაა გართულებული. ცხადია, ასეთ ვითარებაში ინფლაციური პროცესების მოგვარების (დარეგულირების, მოთოკვის) მიზნით მართლ შიდასახელმწიფოებრივი ქმედებანი არ კმარა, თუმცა აქ მნიშვნელოვან პირობად ეროვნული ეკონომიკის განვითარება რჩება, რომელიც გარე ფაქტორების ზემოქმედებით დროსა და სივრცეში ჭიანჭურდება. რა თქმა უნდა, ასეთ პირობებში მოსახლეობის დიდი ნაწილი ინფლაციური წნეხის ზემოქმედებით გამოწვეულ ტკივილებს განიცდის (გაეხსენოთ 50-60-იანი წლების ინდოეთის ეკონომიკა, რომელსაც საბჭოთა რუბლი შეეწირა, ან დღევანდელი საქართველო, რომელსაც აშშ-ს იმედი აქვს). ჩვენი გაგებით, ეროვნული ეკონომიკის აღორძინებისათვის ლარის იმ დანიშნულებითა და მიმართულებით ამოქმედებაა საჭირო, რომელმაც მისი, როგორც ფულის, რაოდენობრივი (ნომინალური) და თვისებრივი (რეალური, მყიდველობითი) ნიშან-თვისებები უნდა განამტკიცოს. ყოველივე ეს კი სახელმწიფოს მართლაც მკაცრულად დასაბუთებული ეკონომიკური როლითაა განპირობებული.

თანამედროვე პირობებში ინფლაციური პროცესები იმდენად შეინიღბა, რომ შეუიარაღებელი თვალთ მათი შემჩნევა და სააშკარაოზე გამოტანა საგრძნობლად გართულდა. კერძოდ, ინფლაციური პროცესების აჩქარებულ მოქმედებაზე მეტად მნიშვნელოვანი როლი სამეურნეო პრაქტიკასა და პოლიტიკაში ისეთი სახის არცთუ ისე მიზანშეუწონლად ფუნქციონირებდამა ფაქტორებმა შეასრულეს, როგორებიცაა: ფულის ერთეულის ოქროს შემცველობის მოხსნა, რომელიც მანამდე ქალაქის ფულის აიძულებდა მტკიცედ განსაზღვრულ ნარჩოებში ემოძრავა; თითქმის ყველა ქვეყანაში საკუთარი ეროვნული ვალუტის საბანკო ყუებით (ჩეკებით) შეცვლა, რომელმაც მიმოქცევაში ნაღდ ფულზე მოთხოვნა შეამცირა; თითქმის ყველა სახელმწიფომ თავისებურად დაამუშავა და დაასაბუთა საკუთარი ეროვნული ფულის ნაღდი სახით ვმისის მექანიზმი (მასთან ერთად დეპოზიტურ-საჩეკო და ცენტრალური ბანკის ბანკნოტების ემისიის მექანიზმი); სამომხმარებლო საქონელბრუნვაში ისეთი სახის საკრედიტო ინსტრუმენტები ამოქმედდა, როგორებიცაა: სადეპოზიტო ბარათები, ელექტრონული ფული და სხვ. გარდა ამისა, ინფლაციური

პროცესების გავრცელება-გამწვავებას ხელი ინვესტიციების გაფართოებისა და მის ნიადაგზე ეკონომიკური განვითარების ტემპების დაჩქარების მიზნით ფულის არაპერიოდულმა ემისიამ შეუწყო. ცხადია, ყოველივე ეს ფულის მიმოქცევის კანონების მოთხოვნათა უგულვებელყოფის შედეგია, რომლის ზედაპირული ანალიზიც გვიჩვენებს, რომ მიმოქცევაში არსებული ფულის რაოდენობა ფასის ფუნქციაში (საქონლის ღირებულების ასახვაში) ნაკლებად ან სრულად არ თავსდება.

გარდა ამისა, ინფლაციური პროცესების სათანადო დონეზე დასაბუთება შეუძლებელია, როდესაც მისი წარმოშობის ობიექტური და სუბიექტური ფაქტორები აღრუელდა. ეკონომიკურ ლიტერატურაში ობიექტურიდან უფრო მეტად ინფლაციის წარმოშობის მიზეზად სამეწარმეო (შრომითი) ხარჯების ზრდაა მიჩნეული, რაც სამეწარმეო და სამოსამსახურეო ფორმირებათა თითქმის ყოველწლიური გადაიარაღებითა და პროგრესული ტექნოლოგიების დანერგვითაა გამოწვეული. საკითხის ამ კუთხით გააზრება მიგვანიშნებს, რომ საქონლის ღირებულებასა და ფასს შორის ურთიერთდამოკიდებულება სწორად არაა წარმოდგენილი, ვინაიდან რამდენადაც ფასების ეკონომიკური საფუძველი შრომითი (სამეწარმეო) ხარჯებია (საქონლის ღირებულებაა), იმდენად ამ უკანასკნელთა ანაზღაურება მხოლოდ ფასებითაა შესაძლებელი, რაც საქონელწარმოების სისტემაში კანონზომიერ მოვლენად ითვლება, ვინაიდან ეფექტი თითქმის ყველა სახის შემოსავალში უკვე სრულფასოვნად აისახა (მათ შორის ხელფასშიც). როგორც ჩვენ მიგვაჩნია, სწორედ ეს ეფექტი ადასტურებს ცხოვრების ღირებულების ერთი საფეხურიდან მეორეზე თანმიმდევრულ გადასვლას, ცხადია, თავისი შედეგებით.

ამასთან ერთად ხშირია შემთხვევები, როდესაც სამეწარმეო (შრომითი) ხარჯები მართლაც ინფლაციას იწვევს, რასაც უფრო მეტად ადგილი აქვს მაშინ, როდესაც წარმოებაში ახალი ტექნოლოგიების დანერგვა მის წარმადობაზე შეუმჩნეველად მოქმედებს, ან წარმოების მოცულობის ზრდის ტემპი შედარებით მაღალია, ვიდრე უკვე დამზადებული პროდუქციის როგორც რაოდენობრივი, ისე თვისებრივი მხარე, ან უკვე წარმოებული პროდუქციის ხარისხობრივი მაჩვენებელი ერთეულზე გაანგარიშებით შედარებით დაბალია, ვიდრე მისი ღირებულება. ინფლაცია წარმოიქმნება მაშინაც კი, როდესაც მეწარმენი წარმოების მოცულობის შემცირებისას ბაზარზე ფასების დონეს ხელოვნურად ინარჩუნებენ და დეფიციტს ქმნიან, ან არამატერიალური სფეროების განვითარების ნიადაგზე საბაზრო მოთხოვნა შედარებით მაღალია, ვიდრე მიწოდება.

აღნიშნული მიგვანიშნებს, რომ სამეწარმეო (შრომითი) ხარჯებით ინფლაციის დასაბუთება მართებულია მხოლოდ მაშინ, როდესაც უკვე დამზადებული პროდუქციის ღირებულება და ფასი ერთმეორისაგან იმდენადაა დაშორებული, რომ მათი ურთიერთგანპირობებადობისა და ურთიერთქმედების სპეციფიკისა და თავისებურებების თუნდაც ზედაპირული დასურათხატება შესაძლებელია, რაც საქონელწარმოების კანონზომიერ მოთხოვნებს არ ეწინააღმდეგება. პირიქით, თუ საქონლის ღირებულებასა და ფასს შორის კანონზომიერად დასაშვები პროპორციული კავშირითიერთობა დარღვეულია, მასში ფასი საქონლის ღირებულების მიხედვით კი არ ფორმირდება, არამედ ბაზარზე ზედაპირულად მოძრავი ფაქტორების ზემოქმედებით. სწორედ ასეთ პირობებში იქმნება ისეთი სიტუაცია, როდესაც ინფლაცია ფუნქციონირებს როგორც სოციალური უბედურება, რომელსაც თითქმის ყოველი სახელმწიფოს ეკონომიკის დანგრევა შეუძლია [6].

აქვე უნდა ითქვას, რომ მკვლევართა ერთმა ნაწილმა ინფლაცია შრომისუნარიანი მოსახლეობის სრულ დასაქმებას აკიდა, რომლითაც ამ უკანასკნელის პრაქტიკული რეალიზაციის აუცილებლობა უკვე დააყენა. კერძოდ, ფილიპის მრუდის მიხედვით, რამდენადაც მაღალია უმუშევრობა, იმდენად დაბალია ინფლაცია. მართალია, 60-იანი წლების დასაწყისში ეს მრუდი აშშ-ში არცთუ ისე წარუმატებლად გამოიყენა, მაგრამ 70-იან წლებში მან თავისი დანიშნულება უკვე დაკარგა, ვინაიდან სათბობ-ენერგეტიკული კრიზისის შემოქმედებით უმუშევრობა და ინფლაცია ერთი მიმართულებით ამოძრავდა. ეს კი იმაზე მიგვანიშნებს, რომ ფილიპსმა საფუძვლად მრუდის მხოლოდ ერთი მხარე აირჩია (დასქმებულთა შემოსავლები), მეორე კი (შექმნილი მატერიალური ფასეულობანი) მისი აზროვნების მიღმა დარჩა.

როგორც პრაქტიკა გვიჩვენებს, ინფლაციური პროცესების გამწვავება-გამამაფრებაში განსაკუთრებულ როლს პოლიტიკური ძალებიც ასრულებენ. ვინ არ მოაჯადოვა 1999 წელს მოქალაქეთა კავშირის დაპირებამ – სტაბილურობიდან სამშაგ კეთილდღეობამდე, ან ამჟამად დემოკრატების მცდელობამ მინიმალური ხელფასის 5,5-ჯერ მომატებისა და ლიბორისტების გამარჯვებამ სინათლეზე ტარიფების შემცირების შესახებ? ყოველივე ეს მოსახლეობაზე ოპოზიციით მოქმედებს, იგი მას ასტიმულირებს საარჩევნო პერიოდში იმ ურნასთან მივიდეს, რომლისგანაც გამორჩენას ვლის მოსახლეობის „გაცურების“ ეს პოლიტიკა დიდი ხანია დასავლეთის ქვეყნებში აპრობირებულია, რომელიც ქართულმა პოლიტიკურმა ძალამ აიტაცა და სამოქმედო დებულებად გაიხადა. ქართველი მოსახლეობა კი ათეულ წელზე მეტია შოკურ მდგომარეობაშია, რომლის თვრამაც ინფლაციური მარწმუნებითაა შებოჭილი.

მაშ, რა არის ინფლაცია, როგორ განვსაზღვროთ იგი? მართალია, მისი მრავალსიტყვიანობით დასაბუთება უმართებულოა, მაგრამ არც ერთი სიტყვითაა მართებული. ხეშოთ ჩვენ შევეცადეთ, შედარებით სრულად წარმოგვედგინა მისი ფუნქციონირების არე თავისი სოციალური შედეგებით, მაგრამ მისი შინაგანი ბუნების სრულფასოვანი გააზრება და შესაბამისი დონით გადმოცემა მოცემული სტატიის ჩარჩოებში ნამდვილად შეუძლებელია. ერთი კი ცნობილია, რომ ინფლაცია ყოველთვის და ყველგან ქვეყნის ეკონომიკასა და მოსახლეობის უდიდეს ნაწილზე უარყოფითად მოქმედებს. ამიტომ ინფლაციის მოთოკვა და მისი სამოძრაო დევეების მართვა სახელმწიფოს ეკონომიკური ფუნქციის შემადგენელი ნაწილია, თუმცა ინფლაციის წარმოშობის უპირველესი მიზეზი კერძო საკუთრებაა, რომლის სამეურნეო პროცესების კრიზისულ მდგომარეობას საკუთარი ბუნებით ატარებს. ე.ი. ინფლაციის სრული მოთოკვა და საერთოდ უარყოფა პირველ რიგში მისი მატარებლის (კერძო საკუთრების) უარყოფაა შესაძლებელი.

გამოვივიართ რა ეკონომიკური კრიზისებით გამოწვეული არასტაბილურობიდან, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ინფლაცია იწყება იქ და მაშინ, სადაც და როდესაც ქვეყნის მეპ-ის ღირებულებითი მარევენებელი და საბაზრო ფასი ბალანსურად ერთიმეორეს უკვე აღარ ემთხვევა, რის გამოც ფულსა (ღირებულების საზომსა) და ფულს (ფასის მასშტაბს) შორის პროპორციული თანაფარდობა დარღვეულია მეორის სასარგებლოდ. ეს კი იმაზე მეტყველებს, რომ მეორე ფული ნატურალურ-ნივთობრივი სახით დაუსაქონლებელია, რის საუკეთესო მაგალითსაც ღარი წარმოადგენს.

ხეშოთქმულადან ნათლად ჩანს, რომ ინფლაცია არის საქონლის ღირებულებასა და საბაზრო ფასს შორის ისეთი დონის ფულადი შეუთავსებლობა, როდესაც ეს უკანასკნელი დაუსაქონლებლობის გამო მოძრაობს და გამოიყენება

როგორც მხოლოდ ფასების მასშტაბი. აღნიშნული მიგვანიშნებს, რომ ფასს და ინფლაციას შორის არცთუ ისე დიდი ზღვარია, ვინაიდან ფასის ირაციონალური შინაარსი, რომელიც ყოველთვის მას თან სდევს, ინფლაციაში ვლინდება.

ლიტერატურა

1. Фридмен М. Инфляция: причины и последствия. М., 1993
2. კეინზი მ.ჯ. დასაქმების, სარგებლისა და ფულის ზოგადი თეორია, ქუთაისი, 1997.
3. კახნიაშვილი ჯ. მაკროეკონომიკა. თბ., 1997
4. კემპბელ რ. მაკრონული, სტუნლი ლ. ბრიუ. ეკონომიკისი. ნაწ. I. თბ., 1997
5. ქისტაური შ. ინფლაცია, თბ., 2000
6. Фридмен М. Если бы деньги заговорили... М., 1998; Рэуф Ж. Век инфляции. М., 1994

III. Натенадзе

Взаимозависимость между ценами и инфляцией

В статье рассмотрены вопросы, вытекающие из сопоставления рыночных цен и инфляции и, исходя из этого, сделана попытка обоснования причины и возможности ее возникновения в качестве одной из форм проявления экономических кризисов.

Критически анализируя кривую Филлипса и соответствующие ей мнения учёных, статья констатирует, что они односторонне объясняют возникновение инфляции, так как выводят ее из взаимозависимости между безработицей и занятостью. Руководствуясь этим, определенная часть стран (в т.ч. и Грузия) искусственно снижает уровень занятости и тем самым тормозит дальнейшее развитие своей национальной экономики.

Кроме того, в статье говорится о возможности и необходимости управления (регулирования) инфляцией через научно обоснованную экономическую политику государства, в т.ч. и механизма эмиссии бумажных денег, количество которых должно соответствовать требованиям законов обращения.

В конце статьи дано определение самой инфляции, которая возникает при практической несбалансированности между суммами стоимости товарного мира и рыночных цен в масштабе государства.

Sh. Natenadze

Interrelationship between Prices and Inflation

The article discusses the questions related to interrelationship between market prices and inflation and from this viewpoint it provides the effort to reveal its causes and likelihood in terms of one of the forms of economic crisis.

The article gives critical analysis of the Philips curve and constitutes that interpretations of this curve provide only one-sided explanation of inflation, or refer to it in conjunction with unemployment and employment. Pursuing the approach, certain states

(including Georgia) reduce the employment level artificially and thus impede further development of the national economy.

In addition, the article concerns with the opportunities and need for inflation regulation through scientific back-up for the state economic policy, including the mechanism of issue of money, the amount of which must be in conformity with money circulation laws.

Finally, the article gives the definition of inflation, which is related to imbalance between total value of mass of commodity and market prices on a country's scale.

რ. ოთიანაშვილი

**სამოქალაქო საზოგადოება – ეკონომიკური
 უსაფრთხოების გარანტი**

რა არის სამოქალაქო საზოგადოება? რა იგულისხმება მის ცნებაში? კოლექტივი, ოჯახი, ეზო, სამეზობლო, სამეგობრო თუ სახელმწიფო? ისტორიულად, საზოგადოებრივი ერთობის პირველი სახეებია – ოჯახი, გვარი, ნათესაური კავშირები. ასეთ სოციალურ ერთობაში: სახელმწიფო, ჩინოვნიკი, გადასახადი არ არსებობს. მას შეიძლება ვუწოდოთ ლოკალური საზოგადოება. მოგვიანებით, საზოგადოების ფენებზე დაყოფასთან ერთად, როდესაც ცალკეულ სოციალურ ჯგუფებს საკუთარი ინტერესები გაუჩნდათ, ჩაისახა ფართო საზოგადოება, რომელიც არ გულისხმობს ლოკალურის მექანიკურ შეერთებას. ცივილიზაციის განვითარებისა და საბაზრო ინსტიტუტების ჩასახვასთან ერთად ჩნდება სამოქალაქო საზოგადოება.

ისტორიულად ტერმინი „მოქალაქეობა“ მომდინარეობს ლათინურიდან „ცივის“, რაც ნიშნავს ქალაქის მაცხოვრებელს. ეს მიუთითებდა იმაზე, რომ აღნიშნული საზოგადოების ყველა წევრი არ ფლობდა მოქალაქეობის უფლებას. ძველ დროში „მოწევი“ ითვლებოდნენ არათავისუფალ მაცხოვრებლებად. ისინი არ ფლობდნენ მოქალაქეობის უფლებას, არ იყვნენ სამოქალაქო საზოგადოების წევრები. ძირითადად ორი მახასიათებელი განასხავავენ მონას მოქალაქისაგან: 1. ეკონომიკური თავისუფლება. თუ ადამიანი არ ფლობს ცენტრალურ ეკონომიკურ უფლებას – საკუთრების უფლებას, არაა სამეურნეო მოღვაწეობის მონაწილე. აქედან გამომდინარეობს მისი ქცევა და უსაფრთხოების გარანტიები: „ადამიანი, რომელიც ფლობს საკუთრებას, ასევე ფლობს საკუთარ უფლებებსაც“ [1]. 2. პოლიტიკური ასპექტები. მოქალაქის მონაწილეობა სახელმწიფო საქმეების გადაწყვეტაში და ქვეყნის მართვაში.

ტრადიციული ტიპის საზოგადოებაში, კერძოდ, ფეოდალურში, შრომის ნაკლები დანაწილებისა და უთანაბრობის პირობებში, პიროვნება განიხილება, როგორც გარკვეული სოციალური ჯგუფის ნაწილი, რომელთანაც ის მიჯაჭვულია მთელი სიცოცხლის მანძილზე. აქედან გამომდინარეობს მცირე ურთიერთობით შემოფარგლული მისი თვითშეგნება. ამგვარი ინდივიდი ხასიათდება მკაცრად რეგლამენტირებული, გარედან კონტროლირებადი ქცევით, ადგილობრივი ვერტიკალური (ბატონი) და ჰორიზონტალური – ნათესავებთან, ახლობლებთან. ასეთი ურთიერთობები აგებულია რიდისა და მორცხვების ფსიქოლოგიურ მექანიზმებზე. ასეთ პირობებში, ადამიანი, ერთი მხრივ,

სოციალურად შეზღუდულია. მეორე მხრივ, მისი სტატუსი სტაბილურია და დაცული სოციალურად. საფრთხის დროს ურთიერთობები იკვება სოციალურ მხარდაჭერაზე და ურთიერთდახმარებაზე. მსგავსი სამყარო შეზღუდული (ლოკალური), მარტოვი და ინერტულია. იგი ინდივიდს გარს აკრავს მთელი ცხოვრების მანძილზე. ნაკლები წინააღმდეგობისა და კონკურენციის არარსებობის გამო, შეზღუდულია პიროვნების სამოქალაქო ცნობიერება. ტრადიციული ეკონომიკის პირობებში წინაპრებისაგან მიღებული ცოდნა საესებოთ საქმარისა სამეურნეო პროცესის უზრუნველსაყოფად.

გვიან შუა საუკუნეებში დასავლეთ და ცენტრალურ ევროპაში იწყება ტრადიციული საზოგადოების კრიზისი, რომელიც გამოწვეულია აგრარული ეკონომიკის შეჩერებითა და მეურნეობის ინტენსიურ ტიპზე გადასვლით. ფულად-სასაქონლო ურთიერთობებისა და ეპარობის განვითარება აფართოებს სახლერებს და ძირეულად ცვლის საზოგადოებრივ ურთიერთობებს. პრინციპულად ახალი სოციალურ-ეკონომიკური სისტემით. — საბაზრო ეკონომიკით, რადიკალურად იცვლება ინდივიდის ცხოვრების სტილი, პირობები და ფასეულობები. ეკონომიკის ინტენსიურ, სასაქონლო ტიპზე გადასვლა, იწყებს ეკონომიკური და სოციალური კავშირების ცვლილებას. პირადი (უშუალო) სოციალური ურთიერთობები იცვლება ფორმალური (ნორმატიულიად დაფიქსირებული) სახელშეკრულებო კავშირებით. აღნიშნული კავშირები საკმაოდ მტკიცე, უფრო თავისუფალი, ფართო და უკავშირდება ბაზარს. სწორედ, ბაზარზე ყალიბდება ოპტიმალური, სოციალური ურთიერთობების ძლიერი გრაფიტაციული ველი. ამგვარი სახით ჩამოყალიბებული სოციალური ორგანიზაცია, იწყებს რთულ, წინააღმდეგობრივ ტრანსფორმაციას სამოქალაქო საზოგადოებად. კონკურენციის ელემენტების დანერგვის კვალბაზე, ტრანსფორმაცია მიმდინარეობს პოლიტიკური და სამოქალაქო თანასწორობის მიმართულებით. აღნიშნული, პიროვნებაში ფართო მასშტაბურობისა და თავისუფლების სიერცის შეგრძნებას წარმოშობს.

სამოქალაქო საზოგადოება ჩამოყალიბებას იწყებს საბაზრო ეკონომიკისა და კონკურენციის ელემენტების დანერგვასთან ერთად. თუ სამოქალაქო საზოგადოების საფუძველი ცალკე აღებული პიროვნებაა, მისი მზიდი კონსტრუქციები — ინსტიტუტები, ჯგუფები და გაერთიანებებია, რომლებიც, თავის მხრივ, მოწოდებულნი არიან ადამიანისეული კაპიტალის, მისი მთხოვნილებებისა და მიზნების, პოზიტიური რვალიზაციისათვის, რაც სახელმწიფოს უსაფრთხო განვითარების გარანტიაა.

თანამედროვე ქართულ სოციალურ ლიტერატურაში სამოქალაქო საზოგადოების თემა არასაკმარისადაა დამუშავებული. ათწლეულების მანძილზე ეს პრობლემა საზოგადოებათმცოდნეობისათვის, პრაქტიკულად, დახურული იყო, რისი უარყოფითი შედეგიც გარდამავალ პერიოდში გამოვლინდა. ხელი ავიღეთ ტოტალიტარიზმის დროინდელ პოლიტიკურ ინსტიტუტებზე, მაგრამ დავჩნით მისი პოლიტიკური კულტურის მქევალი. ამიტომ, წინა რეჟიმის ნერვეის შედეგად, საქართველოში წარმოიშვა არა სამოქალაქო საზოგადოება და სამართლებრივი სახელმწიფო, არამედ „ჩრდილოვანი“ საზოგადოება, სადაც „პრევატიზირებული“ სახელმწიფო ემსახურება ფინანსური ოლიგარქების ინტერესებს, ქვეყნის უსაფრთხოებისა და მოსახლეობის უმრავლესობის ინტერესების სახიანოდ.

უპრეცედენტო კრიზისმა მოსახლეობის მასობრივი ატომიზაცია და ლუპინიზაცია გამოიწვია. აღნიშნული უნდა გავიგოთ არა მხოლოდ, როგორც საზოგადოების უმრავლესობის გაღარბება, არამედ თვითორგანიზაციისა და საკუთარი ინტერესების დაცვის შესაძლებლობების გამოუქმლანებლობა.

მოუმზადებელმა რეფორმებმა, მათმა ასოციალურმა ხასიათმა გამოიწვია არა სოციალური პროტესტი, არამედ საზოგადოების სოციალური გახელჩქა დაქსაქსეა. ყველა მარტო ზრუნავს გადარჩენისათვის ჩვენი ცხოვრების წესი და ცნობიერება საბაზრო რეფორმების დასაწყისში იმდენად იყო დეფორმირებული, რომ უცბად ვერ გაქრებოდა და არც გამჭრალა.

სამოქალაქო ღირსება შეიძლება პქონდეს მხოლოდ ეკონომიკურად და პოლიტიკურად თავისუფალ ადამიანს. პიროვნების ეკონომიკური თავისუფლების გარანტიაა კერძო საკუთრების ხელშეუხებლობა და შესაბამისი ოფიციალური შემოსავლები. პოლიტიკური თავისუფლების – სახელმწიფოს პოლიტიკურ მოღვაწეობაში სრულფასოვანი მონაწილეობა.

სამოქალაქო ღირსების მახასიათებლებია: მოქალაქეობრივი აქტიურობა (ჩართულობა), პოლიტიკური თანასწორობა, სოლიდარობა, ნდობა და მოთმენა, ასოციაციების არსებობა [2].

მოქალაქეობრივი აქტიურობა სამოქალაქო ღირსების ცენტრალური მახასიათებელია. იგი გულისხმობს ინდივიდის მონაწილეობას საზოგადოებრივ საქმიანობაში. საზოგადოებრივი პრობლემებისადმი ინტერესი, მათი განხილვა და გადაწყვეტა სამოქალაქო ღირსების ქვაკუთხედიანია. პირადი ინტერესი უნდა იყოს გაცნობიერებული. ესაა განათლებული პიროვნების გრძელვადიანი პოზიტიური ინტერესი, რომელიც შესაბამისობაში მოვა თანამოქალაქეებისა და სახელმწიფოს ინტერესებთან;

პოლიტიკური თანასწორობა: სამოქალაქო საზოგადოების აუცილებელი მახასიათებელია პოლიტიკური უფლებების და მოვალეობების საყოველთაო თანასწორობა. საზოგადოების წევრებს შორის ურთიერთობები პორიზონტალურად აიკვება. ეს არ ნიშნავს, რომ არ გაითვალისწინება შრომის დანაწილება და სამსახურებრივი იერარქია, მაგრამ თანამდებობრივად უფროსი ყოველთვის უნდა გრძნობდეს პასუხისმგებლობას საკუთარი ხელხის წინაშე;

მოქალაქეობრივი სოლიდარობა: საზოგადოების წევრები თანამშრომლობენ, ენდობიან ერთმანეთს, ითმენენ და პატივს სცემენ მოწინააღმდეგის კომპეტენტურ აზრს.

ასოციაციები: მნიშვნელოვანია სავაჭრო და სამრეწველო ასოციაციების, სამეცნიერო, რელიგიური, კულტურული, ხელოვნების, სპორტის გაერთიანებების საზოგადოებრივი წვლილი. ასეთი ინსტიტუტები ავითარებს თავის წევრებში ერთობისა და კოოპერაციის უნარ-ჩვევებს, რათა მათ გააჩნდეთ პოლიტიკურ პროცესებზე ზემოქმედების უნარი.

ამ ეტაპების სრულყოფილად გაგლის შემდეგ ერთიანი მოსახლეობითაა შესაძლებელი დემოკრატიის მოდელის – „უმრავლესობის მმართველობა, კანონის წინაშე ყველას თანასწორობა“. მხოლოდ ამის შემდეგ განხორციელდება და მიიღწევა თავისუფლება, როგორც რეზულტატი ჩვენს საზოგადოებას აღნიშნული საფეხურები ვერ არ გაუვლია, ამას ჯანსაღ კონკურენციაზე დაფუძნებული საბაზრო ურთიერთობები სჭირდება.

ამიტომ, საზოგადოება იმ სახით, რომლითაც ის დღეს ყალიბდება, ვერ უზრუნველყოფს დემოკრატიულ განვითარებას და მოსახლეობის სოციალურ-ფსიქოლოგიურ მხარდაჭერას რეფორმებისადმი. არსებულმა რეალობამ, რაც მნიშვნელოვანწილად განპირობებულია გარდაქმნის არაადეკვატურობით საზოგადოებრივ ცნობიერებაში, დემოკრატიული იდეის დისკრედიტაცია გააძლიერა. მოსახლეობას გაუჩნდა აპათია და გაუცხოება სამოქალაქო აქტიურობისადმი. არ არსებობს ნდობა მთავრობასა და მოსახლეობას შორის. საზოგადოება ვერ ზემოქმედებს ხელისუფლებაზე და ქმნის მხოლოდ ფონს ხელისუფლების „მოღვაწეობისათვის“. მსგავსი საზოგადოება ადვილად იქცევა

მანიპულირების ობიექტად.

ცნობილია, რომ სამოქალაქო საზოგადოება უნდა ჩამოყალიბდეს საშუალო კლასის ბაზაზე, რომელიც მოსახლეობის უმრავლესობას უნდა შეადგენდეს. იგი უნდა გახდეს ის საყრდენი, რომელიც დაამკვიდრებს დემოკრატიულ შეხედულებებს. საშუალო კლასის შეფასების მრავალი პარამეტრი არსებობს, მათგან გამოვყოფთ [3, 3-12]:

- მატერიალურ-ქონებრივი მახასიათებლები: შემოსავლების დონე და მოხმარების სტრუქტურა; ქონების ფლობა, შესაძლებლობა დანაზოგისადმი;
- პროფესიულ-კვალიფიკაციური მახასიათებლები და სოციალური თვითიდენტიფიკაცია: განსწავლულობის (განსაკუთრებით სამოქალაქო განათლების) ხარისხი, მსოფლმხედველობა, ფასეულობების სტრუქტურა, ცხოვრების წესი (სტანდარტი);
- თვითდამკვიდრების (საკუთარი უფლებების დაცვა, სოციალური პროტესტის გამოხატვა) შესაძლებლობები.

სამწუხაროდ, ჩვენთან ჯერ არ შეინიშნება ქმედითუნარიანი საშუალო ფენის ჩამოყალიბების ტენდენცია. აღნიშნულის ძირითადი მიზეზია ის, რომ მოსახლეობის უმრავლესობის შემოსავლები ჩრდილოვანია. ბევრი ამტკიცებს, რომ საშუალო ფენა საქართველოში არ არსებობს. ჩვენ არ ვიზიარებთ ამ აზრს და აღვნიშნავთ, რომ ეს ფენა ჩვენთან არსებობს, რასაც რეალური ცხოვრება ადასტურებს (საქონლებრუნვის მოცულობა ვაჭრობის სხვადასხვა დარგში, მისი ფასები; ავტორტრანსპორტით გადატვირთული გზები და ა. შ.). მთავარია, თუ რა წყაროებიდან იღებს ეს კლასი შემოსავალს. მოსახლეობის სოციალური სტრუქტურის ანალიზი გვაძლევს შემდეგ სურათს:

- **მდიდრები** შეადგენენ მოსახლეობის 4-5 %-ს. ესაა უმაღლესი რანგის პოლიტიკური ელიტა, ბიზნეს-ელიტა და მსხვილი მესაკუთრეები. სწორედ აღნიშნული ფენის მნიშვნელოვანი ნაწილი დგას სისტემური კორუფციის სათავეში;

- **საშუალო ფენა** შეადგენს მოსახლეობის 30-35 %-ს. პირობითად, დღევანდელი საშუალო კლასი ორ ჯგუფად შეიძლება დაიყოს:

პირველი ჯგუფი, ე.წ. „ჩრდილოვანი საშუალო კლასი“, ესაა მოსახლეობის ის ნაწილი (20-25%), რომელსაც საშუალება აქვს, სისტემური კორუფციის პირობებში, მიიღოს ჩრდილოვანი შემოსავალი. სწორედ, აღნიშნული ფენის, პიპერტროფიული განვითარება შეადგენს ჩრდილოვანი ურთიერთობებისა და კორუფციისათვის მნიშვნელოვან ნიადაგს.

მეორე ჯგუფი – ახალი საშუალო კლასი, რომელიც სამწუხაროდ, ნაკლებია „ჩრდილოვან საშუალო კლასზე“ (10%). აღნიშნული ჯგუფი, ძირითადად, დასაქმებულია კერძო სტრუქტურებში. მათი შემოსავალი დამოკიდებულია საკუთარ შრომასა და პროფესიონალიზმზე. სამწუხაროდ, იგი რაოდენობრივად მცირეა და ვერ ქმნის ჯანსაღ ეკონომიკურ და პოლიტიკურ ამინდს ქვეყანაში.

ღარიბები მოსახლეობის დიდ ნაწილს 60 %-ს შეადგენს. მათ რიცხვს განეკუთვნება: პედაგოგები, სამეცნიერო ინტელიგენცია, კვალიფიციური მუშები და სოციალურად დაუცველი ფენა – პენსიონერები, ლტოლვილები, ინვალიდები.

დემოკრატიულ სახელმწიფოში საშუალო ფენა უნდა შეადგენდეს, ქვეყნის მოსახლეობის დიდ ნაწილს (70-80%), რომელსაც ექნება გამჭვირვალე ოფიციალური შემოსავლები. ეს უნდა იყოს, ძირითადად, ლეგალურ ბიზნესში დასაქმებული მეწარმეები და ინტელიგენცია.

რა მდგომარეობაა ამ მხრივ ჩვენთან? ჯერ ერთი, საშუალო ფენა რაოდენობრივად მცირეა და, მეორეც, მათი უმრავლესობის შემოსავლები ჩრდილოვანია. უნდა ვივარაუდოთ, რომ მოსახლეობის ეს ნაწილი რეალურად მხარს არ დაუჭერს დემოკრატიული ინსტიტუტების დამკვიდრებას. ამიტომ, დღეს საქართველოში არ არსებობს, სამოქალაქო საზოგადოების შესაბამისი კულტურა, დაბალია კოლექტიური ცნობიერება, არასამთავრობო ორგანიზაციებისადმი დამოკიდებულებაში იგრძნობა ეჭვი და უნდობლობა. ხელისუფლებაც ნაკლებად უწყვეს ანგარიშს ამგვარ გაერთიანებებს. არსებული კავშირები: პროფკავშირები, გადაამხდელთა, მეწარმეთა და სხვ. ნაკლებად ქმედითუნარიანია. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ისინი შეიქმნა (ან შექმნეს) მხოლოდ იმიტომ, რომ მსგავსი რამ ცივილიზებულ ქვეყანაში უნდა არსებობდეს. როდესაც არასამთავრობო ორგანიზაციები ფინანსდება „ზემოდან“ და საერთაშორისო გრანტების განაწილება ხდება სუბიექტურად, ჩნდება ეჭვი, რომ მსგავსი არასამთავრობო ინსტიტუტები რეალურად არ შეუწყობენ ხელს ქვეყანაში დემოკრატიული ფასეულობების განვითარებას [4,5-17]. როგორც აღვნიშნეთ, სამოქალაქო საზოგადოება და დემოკრატია ვითარდება საბაზრო ინსტიტუტების, უპირველესად კი ჯანსაღი კონკურენციის დანერგვით, რისი პირობებიც ჯერჯერობით ჩვენთან ძალზედ სუსტია.

ოჯახური და ნათესაური კავშირებისაგან განსხვავებით, სადაც ურთიერთობები სტატუსურია, სამოქალაქო საზოგადოებაში, მოქალაქეებს აერთიანებს, საერთო ინტერესები, რომლებიც მათ კონკურენციის პირობებში უნდა დაიცვან. სწორედ კონკურენცია აიძულებს მოსახლეობას, მონახოს აუცილებელი კავშირები. თუ ქვეყანაში არაჯანსაღი სოციალური გარემოა, დაბალია მოსახლეობის სამოქალაქო ცნობიერება, იგი ამყარებს ვერტიკალურ კავშირებს. აღნიშნული კავშირები რაოდენობრივად საკმაოდ შეზღუდულია და მიმდინარეობს არაღვგაღურად, რაც კიდევ უფრო ზრდის ჩრდილოვანი ურთიერთობებისა და კორუფციის ინსტიტუციონალიზაციას. თუ მაღალია მოსახლეობის დემოკრატიული განათლების დონე, იგი ამყარებს პორიზონტალურ კავშირებს და მიმართავს სოციალური პროტესტის დონისძიებებს, რომლის გავლენის შესაძლებლობები ბევრად მაღალია.

სოციალური საპროტესტო მოძრაობა გულისხმობს მოსახლეობის სხვადასხვა სოციალური ჯგუფის სასიცოცხლო ინტერესების დასაცავად აქტიურ ლეგიტიმურ მოქმედებებს. აღნიშნული მოძრაობა მოიცავს პროტესტის სხვადასხვა ფორმებს: გაფიცვებს, დემონსტრაციებს, მიტინგებს, პიკეტებს, შიმშილობას, მანიფესტაციებს, კოლექტიურ მიმართვებს ხელისუფლებისადმი. ამ დონისძიებების ორგანიზებულად ჩატარებისათვის მოსახლეობას უნდა გააჩნდეს საჭირო სამოქალაქო ცნობიერება. აუცილებელია საკუთარი უფლებების ცოდნა, ისეთი მოქმედება, რომ არ შეიღახოს სხვისი უფლებები. აღნიშნული მოძრაობის ინიციატორი შეიძლება იყოს პროფკავშირი, არასამთავრობო ორგანიზაცია, ასოციაცია, ქარიზმატული თვისებების მქონე პიროვნება – ლიდერი.

საქართველოს კონსტიტუციის მე-14 მუხლში წერია: „ყველა ადამიანი დაბადებით თავისუფალი, და კანონის წინაშე თანასწორია. განურჩევლად რასისა, კანის ფერისა, ენისა, სქესისა, რელიგიისა, პოლიტიკური და სხვა შეხედულებებისა, ეროვნული, ეთიკური და სოციალური კუთვნილებისა, წარმოშობისა, ქონებრივი და წოდებრივი მდგომარეობისა, საცხოვრებელი ადგილისა“ [5]. მაგრამ, აღნიშნულ უფლებებს საბაზრო ეკონომიკის პირობებში ჭირდება დაცვა, რისი საუკეთესო საშუალება, პორიზონტალური კავშირების გზით გაერთიანება და საკუთარი ინტერესების კოლექტიური უზრუნველყოფაა.

საჭიროა, საკუთარი უფლებებისა და საერთოდ ქვეყნის მიმართ პასუხისმგებლური დამოკიდებულების ჩამოყალიბება. საზოგადოების სამოქალაქო ფორმებმა, უნდა შექმნან ორგანიზაციული საფუძვლები მოქალაქეთა მონაწილეობისათვის, სახელმწიფო მშენებლობისა და მისი მოწყობის საქმეში. როგორც ა. ტოკეილი აღნიშნავს, დემოკრატია ყველაზე უკეთესად მაშინ „მუშაობს“, როცა ზემოდან ქვემოთ კი არა, ქვემოდან ზემოთ ვრცელდება. ხოლო ფ. ფუკუიამას მიხედვით, ყველაფერი ბოლოს დაიკვანება თვითმმართველობამდე. და თუ მოქალაქეებს შესწევთ უნარი საწარმოებში, უნივერსიტეტებში და სხვაგან „მიხედონ თავს“, ამის წარმატებით განხორციელებას სახელმწიფო დონეზეც მოახერხებენ.

თანამედროვე დემოკრატიის ნორმატიული მოდელი – რაციონალურად მოაზროვნე, პასუხისმგებლობის მქონე, შეგნებულად და კომპეტენტურად მოქმედი პიროვნებაა. მაგრამ დემოკრატიული სახელმწიფოს საფუძველი მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილებების უმრავლესობით და არა ერთი კაცის მიერ, ან პრივილეგიურული უმცირესობის – ელიტის მიერ მიღებაა. მოსახლეობის მყარი უმრავლესობა უნდა მონაწილეობდეს ქვეყნის მართვაში. თითოეულმა პიროვნებამ, უნდა იგრძნოს პასუხისმგებლობა საზოგადოების წინაშე. დეტერმინაციის პრობლემისადმი ახალი მიდგომის თანახმად, არა ყოფიერება განსაზღვრავს ცნობიერებას (მატერიალიზმი), ან ცნობიერება ყოფიერებას (იდეალიზმი), არამედ თავად ყოფიერების შიგნით მყოფი ადამიანი, კომპეტენციის, პასუხისმგებლობისა და ღირსების მქონე, მოღვაწეობის დროს (შრომითი და ა.შ.) ქმნის ისტორიას. პიროვნება სულ უფრო მეტად აცნობიერებს, განიცდის, გარდაქმნის და ავითარებს რეალურ სინამდვილეს (ბუნებას, საზოგადოებას, საკუთარ თავს). შედეგად ადამიანი რეალურად იკვლევს თავისი ცხოვრების გზას, რომელიც სახელმწიფო ინტერესებთან შესაბამისობაში უნდა მოდიოდეს. აღნიშნული საჭიროებს ადამიანური კაპიტალის შესაბამის მონაცემებს, რაც დემოკრატიული განათლებით მიიღწევა.

ამ გზით უნდა შეიქმნას რეალური არჩევითი, არასამთავრობო ინსტიტუტები, რომლებიც ეკონომიკური და სოციალური პროცესების რეგულირების აქტიური მონაწილენი გახდებიან. მსგავსმა ინსტიტუტებმა, მაქსიმალურად გამჭვირვალე უნდა გახადონ საზოგადოებრივი ურთიერთობები. გავლენიანი აზრით და ჯანსაღი კონფორტაციით საზოგადოებრივი კონტროლი უნდა დაამყარონ ხელისუფლების საკანონმდებლო, აღმასრულებელ და სასამართლო განსტოებებზე. სამოქალაქო საზოგადოება ხელისუფლებასთან დიალოგის აქტიური წევრი უნდა გახდეს და მონაწილეობა მიიღოს, როგორც წარმომადგენლობით დემოკრატიაში (რეგულარული არჩევნების გზით, ხელისუფლების ჩამოყალიბება), ისე დემოკრატიის განხორციელებაშიც ხელისუფლებასთან მუდმივი დიალოგით.

სამოქალაქო საზოგადოება არსებობს იქ, სადაც ეკონომიკურად და პოლიტიკურად თავისუფალი ინდივიდები მონაწილეობენ სახელმწიფოს მართვაში და თვითორგანიზაციის გზით უზრუნველყოფენ გაცნობიერებულ ინტერესების დაცვას.

ლიტერატურა

1. Пейнс Р., Собственность и свобода. М., 2000, с. 305.
2. Putman R.D . Making Democracy Work Civic Tradition in modern Italy. NewYork, 1994.

3. Исправников В.О., Теневые параметры реформируемой экономики и антикризисный потенциал среднего класса. Российский экономический журнал, 2001, №1.
4. Улюкаев А., Демократия, либерализм и экономический рост, ж. Вопросы экономики, 1997.
5. საქართველოს კონსტიტუცია, თბილისი 1995.

R. Otinashvili

Гражданское общество - гарантия экономической безопасности

История развития гражданского общества обсуждена с точки зрения экономической безопасности. Это означает, что гражданское общество сформировалось вместе с внедрением конкуренции и рыночной экономики. Человек – основа гражданского общества, а учреждения, группы и союзы, формирующие его конструкцию, направлены на реализацию потребностей и целей человеческого капитала, который составляет гарантию безопасного экономического развития государства.

Отмечается, что неподготовленные реформы и их антиобщественный характер ведет не к социальному протесту, а к социальным расколам. Делается вывод, что согласно новому подходу к проблеме детерминации: не бытие определяет сознание (материализм), ни наоборот (идеализм), человек с должной компетентностью, ответственностью и достоинством создает историю в ходе своей деятельности. Человек испытывает, преобразовывает и развивает действительность (природу, общество, себя). В результате он фактически исследует свою жизнь, которая должна протекать в соответствии с государственными интересами. Это требует соответствующих данных относительно человеческого капитала и может быть понято через демократическое образование.

R. Otinashvili

Civil Society - Guarantee of Economic Security

The article discusses the history of development of civil society from the economic security point of view. It is mentioned that civil society has shaped together with implementation of market economy and competition elements. An individual is the basis of civil society, institutions, groups and associations form its constructions designated for realization of needs and goals of human capital, which constitutes the guarantee for secure economic development of a state.

It is noted that unprepared reforms and their anti-social character led not to social protest, but to social cleavages. It is concluded that according to the new approach towards determination problem neither does the existence determine consciousness (materialism) nor vice versa (idealism), but a man with due competence, responsibility and merits creates history in the course of his activities within the existence. A person experiences, transforms and develops reality (nature, society, himself). As a result, he actually investigates his life, which must be in conformity with state interests. This goal requires availability of data on human capital and can be achieved through democratic education.

მარკატივა

დ. ნაბაძე

სამართმევლო მინერალური წყლების ბაზრის მარკატივაშული კვლევის საკითხი

საქართველო უმდიდრესი ქვეყანაა პიდრომინერალური რესურსების სოხეით, ანუ ფართობის ერთეულზე მოსული რესურსის მაჩვენებლით. საბჭოთა კავშირში საქართველო მინერალური წყლების რაოდენობითა და ნაირსახეობით ქველაზე მდიდარ ქვეყნად ითვლებოდა. ეს ჩვენი ქვეყნის ტერიტორიის რთული გეოლოგიური აღნაგობით აიხსნება, რაც თავის მხრივ, სათანადო პირობებს უქმნის მინერალური წყლების ფორმირებას. საქართველოს მინერალურ სიმდიდრეთა შორის ასევე მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მიწისქვეშა წყლებს, რომლებიც ხასიათდებიან დიდი მრავალფეროვნებით. მრავალფეროვანია ამ წყლების სამკურნალო თვისებებიც.

წყალი შეიძლება მივიჩნიოთ „ბუნებრივ მინერალურ წყლად“ მხოლოდ მაშინ, თუ იგი ბუნებრივად სუფთაა, არ შეიცავს საზიანო მიკროორგანიზმებს, გააჩნია სტაბილური მინერალური შემადგენლობა, დებიტი და ტემპერატურა[1].

მინერალური წყლები, თავისი ფიზიკურ-ქიმიური შედგენილობით, გამოირჩევა განსაკუთრებული თვისებებით, რომლებიც დადებით ზეგავლენას ახდენს ორგანიზმში ფიზიოლოგიური პროცესების წარმართვაზე, სწორედ ამის გამო ისინი ფართოდ გამოიყენება სამკურნალო მიზნებისათვის.

უძველესი დროიდან მინერალური წყლების გამოყენება სამკურნალო მიზნით ხდებოდა ემპირიულად, თანამედროვე პირობებში კი მათი გამოყენება ემყარება ექსპერიმენტული და თეორიული ანალიზის მეცნიერულ საფუძველებს. შინაგანი მოხმარებისათვის მინერალური წყლების დანიშნისას გამოდიან, ერთი მხრივ, საყვალავი მილის ღორწოვანი გარსის ცვლილებიდან და, მეორე მხრივ, ორგანიზმში სისხლსა და ლიმფასთან შეხების შედეგად აქტიური პროცესების განვითარებიდან. მინერალური წყლების მოქმედებით მიმდინარეობს მეავატუტოვანი წონასწორობის გადანაცვლება, კოლოიდური თვისებების ცვლილება, ცილების დისპერგირება და უჯრედის წყალთან დაკავშირების უნარი. ნახშირმჟავა და გოგირდწყალბადიანი წყალი გამოიყენება გულ-სისხლძარღვთა დაავადების სამკურნალოდ. თერმული წყლები კი – გამოიყენება რევმატიული, ნერვული და სხვა დაავადებების სამკურნალოდ. გარდა ამისა, უკანასკნელ წლებში თერმული წყლები სახალხო მეურნეობაში ენერჯის წყაროდ გამოიყენება [2,34]. ვფიქრობთ, რომ მინერალური წყლების ინდუსტრიული წარმოება მკვეთრად უნდა გაიზარდოს.

დღეს, როდესაც ქვეყანა ნაბიჯ-ნაბიჯ მიიწევს საბაზრო ურთიერთობათა დამკვიდრებისაკენ, სათანადო სამსახურებში თვითნაირი ძალები უნდა მიმართონ მინერალური წყლების წარმოებისაკენ. როდესაც ვფიქრობთ ქვეყნის გაძლიერებაზე, ბუნებრივია, უნდა ვიფიქროსთ იმ მინერალურ წყლებზეც, რომლებიც ასე უხვადაა ჩვენს ქვეყანაში. სამწუხაროა, რომ მხოლოდ ადგილობრივი მოსახლეობისა და დამსვენებლების დონეზეა დაბა შოვის და უწერის მინდორსა და ხევებში გაფანტული უნიკალური წყლები. არადა, ეს ყველაფერი მილიონებს მისცემდა ჩვენს ქვეყანას. ბოლომდეა შესასწავლი ის უნიკალური სამკურნალო თვისებებიც, რაც ჩვენს მინერალურ წყლებს გააჩნია. საქართველოს ტერიტორიაზე 4 ძირითადი და რამდენიმე სპეციალური შედგენილობის მინერალური წყლის საბადოა აღრიცხული. მოქმედი წყაროს და ჭაბურღილის რაოდენობა კი 23330-ს აღემატება. აღრიცხული საბადოების ნახევარზე მეტი დღეისათვის გამოუყენებელია, ვინაიდან ისინი მაღალმთიან ზონებშია განლაგებული, არ არსებობს მისასვლელი გზები და გართულებულია ტარა-მასალის ადგილზე მიტანა, არსებული რესურსებიდან (ნედლეულიდან) მზა პროდუქციამდე დაყვანა [5].

თუ გადავხედავთ მინერალური წყლების ჩამოსხმას, იგი შემდეგნაირად გამოიყურება: 1984 წ. - 376 მლნ (0,5 ლ), 1990 წ. - 224 მლნ; 1995 წ. - 9,4 მლნ; 1999 წ. - 49,7 მლნ; 2000 წ. - 72, 3 მლნ; 2001 - 80 მლნ ბოთლი. 1993 წელს ჩამოსხმა 24 მლნ ბოთლი „ბორჯომი“ და 3,5 მლნ ბოთლი „ნაბეღლავი“. რაც შეეხება სხვა მინერალურ წყლებს - „საირმე“, „ზეარე“, „ღუგუკა“ და „სქური“, ისინი არ ჩამოსხმულა, რამდენადაც ქარხნები დანგრეული და გაძარცვულია. მინერალური წყლების ჩამოსხმის შემცირების ძირითადი მიზეზია ტარის უკმარისობა, ენერჯია შემცველობის უქონლობა. ქარხნების მუშაობა ფაქტობრივად 1995 წლის მაისში განახლდა.

ბორჯომის №1 და №2 ქარხნების პრივატიზაციის შემდეგომ შემცირდა ჩამოსხმის მოცულობა. ქარხნებს აქვთ სიმძლავრეები, რომელთა სრული გამოყენებით (სრული დატვირთვის შემთხვევაში) ქვეყანას შეუძლია ჩამოსხმას 400-500 მლნ (0,5 ლ მოცულობის) ბოთლი მინერალური წყალი, რითაც სახელმწიფო დაახლოებით 120 მლნ აშშ \$-ის შემოსავალს მიიღებს. არ შეიძლება უყურადღებოდ დავტოვოთ ის გარემოება, რომ მინერალური წყლების წარმოების შემცირებით ვკარგავთ არა მარტო საკუთარ, არამედ საგარეო ბაზარსაც, თუმცა, როგორც ზემოთ მოყვანილი მონაცემებიდან ჩანს, ბოლო სამი წლის განმავლობაში მინერალური წყლების ჩამოსხმის მოცულობა იზრდება. მინერალური წყლების უმეტესობა არ ჩამოსხმება რიგი მიზეზების გამო. დღეისათვის, როგორც უროვნულ, ისე საერთაშორისო ბაზრებზე ძირითადად მოიხმარება „ბორჯომისა“ და „ნაბეღლავის“ წყლები. რა შეიძლება ითქვას ადამიანისთვის მათი სარგებლობის შესახებ? „ნაბეღლავი“ საქართველოს ერთ-ერთი ყველაზე ცნობილი ნატურალური მინერალური წყალია. კლინიკურმა დაკვირვებებმა აჩვენა, რომ „ნაბეღლავი“ წარმატებით გამოიყენება, როგორც კუჭისა და ღვიძლის ქრონიკული დაავადებების სამკურნალოდ, ისე საბაზანო პროცედურებისათვის. სამედიცინო ექსპერიმენტებისა და ჩატარებული კვლევების შედეგად დადგენილია, რომ „ნაბეღლავი“ სასარგებლოა ისეთი დაავადებების პროფილაქტიკისა და მკურნალობისათვის, როგორიცაა: გასტრიტი, კუჭის წყლული, თორმეტკოფა ნაწლავის, კოლიტის, ღვიძლის და ნაღველის ბუშტის, თირკმელებისა და შარდსაღვნი გზების, ნივთიერებათა ცვლის დარღვევის, ცხიმების დაგროვებისა და შაქრიანი დიაბეტისათვის. გარდა ამისა, მნიშვნელოვნად ხელს უწყობს ორგანიზმიდან შლაკების გამოდევნას.

თავესი უნივერსალური თვისებებიდან გამომდინარე, „ნაბეღლავის“ გამოყენება ყოველგვარი შეზღუდვის გარეშეა შესაძლებელი.

ბორჯომის, მინერალური წყალი მთელ მსოფლიოშია პოპულარული, „თავესი“ შედგენილობით ძალიან ჰგავს ფრანგული წარმოების „ვიში-გრანდ-გრანდეს“. „ბორჯომი“ შეიძლება გამოყენებულ იქნეს როგორც სასმელად, ისე ბადნეოლოგიური პროცედურებისათვის (აბაზანები, ინგალაცია) და გულ-სისხლძარღვთა დაავადებების დროსაც. სამედიცინო დასკვნების საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ „ბორჯომი“ დადებით ზემოქმედებას ახდენს ისეთი დაავადებების მიმართ, რომლებიც შეიძლება გამომდინარეობდეს კუჭ-ნაწლავის ტრაქტიდან, ღვიძლისა და ნაღველის ბუშტისაგან, თირკმელებისაგან, აგრეთვე გამოიყენება გულ-სისხლძარღვთა და ნერვული სისტემის, სასუნთქო ორგანოების მკურნალობისათვის. „ბორჯომის“ მოხმარების 100 წელზე მეტმა გამოცდილებამ დაგვანახვა, რომ „ბორჯომი“ წარმატებით შეიძლება გამოვიყენოთ, როგორც ჩვეულებრივი სუფრის წყალი.

მინერალური წყლების ბაზარი არაა გამოკვლეული მარკეტინგული თვალსაზრისით, ჩვენი მიზანია, შევისწავლოთ მინერალური წყლების ბაზრის თანამედროვე მდგომარეობა საქართველოში, მისი მოხმარებისა და რეალიზაციის ძირითადი საკითხები. ამისათვის შევარჩიეთ ასაკობრივი თვალსაზრისით ბაზრის ყველაზე მნიშვნელოვანი სეგმენტი - თბილისის ახალგაზრდა მომხმარებელთა ჯგუფი (20-40 წლამდე ასაკის). რამდენად მნიშვნელოვანია მინერალური წყლის როლი ქართველი კაცის ყოფით და რეალურ ცხოვრებაში? 84%-მა დადებითი პასუხი დააფიქსირა, მაგრამ გამოკითხულთა 8% საერთოდ ვერ ყიდულობს წყალს, 37%-ზე მეტი კვირაში 2 ბოთლზე მეტს ვერ ყიდულობს, თუმცა 77% თვლის, რომ მინერალური წყლის მოხმარება ყოველდღიურად საუკეთესოა. აქედან შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ თუ არა მძიმე ყოფითი პირობები, უფრო მეტი მომხმარებელი ყვოლება წყალს. თავისთავად სწორედ სოციალური პირობების მდგომარეობით აიხსნება მომხმარებელთა 78%, რომელთა აზრით, მინერალური წყალი კარგ ყოფით პირობებთან ასოცირდება.

გამოკითხულთა აზრით, მინერალურ წყლებს სამკურნალო დანიშნულებისათვის 41% ყიდულობს, თუმცა ინტენსიური მომხმარებელი არის 48%, სუფრასთან მინერალურ წყალს სვამს 49%, ხოლო მომხმარებელთა 3% საერთოდ არ სვამს მინერალურ წყალს. აქ შეიძლება გამოითქვას შემდეგი მოსაზრება: 48%-ში, რომელიც წყალს სვამს ინტენსიურად, ბევრია ისეთი, რომელიც კვირაში მხოლოდ 1 ბოთლს ყიდულობს, ხოლო 40% უნდა ჩაითვალოს პასიურ მომხმარებლად. მინერალურ წყლებში რესპოდენტთა უმრავლესობა უპირატესობას ანიჭებს (75%) ბორჯომს და ამჯობინებს CC ან NCO კომპანიის ნაწარმს, 14% - „იგ“-ს, 19% - ნაბეღლავს, 6% - საირმეს. სხვა მინერალური წყლები თითქმის უცნობია მომხმარებლისათვის. ეს ყველაფერი იმითაა გამოწვეული, რომ დღეს საქართველოში ყველაფერი და, მათ შორის, მინერალური წყლების მოხმარების საკითხი ისევ და ისევ ყოფით პირობებთან არის დაკავშირებული. რესპოდენტთა 70%-ისათვის ფასის ცვლილება საქონელზე ძალზე მნიშვნელოვანია.

მიუხედავად საქართველოს ცალკეული ეკონომიკური დარგების განვითარებისა, მას არ გააჩნია სიცოცხლისუნარიანი ეკონომიკური სისტემა, რომელიც ორიენტირებული იქნება საკუთარი ბუნებრივი რესურსების გამოყენების გზით საშინაო ბაზრის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაზე და დამოუკიდებლად ფუნქციონირების უნარი ექნება.

მინერალური წყლები, რომლებიც ეფექტურ სამკურნალო-პროფილაქტიკურ საშუალებას წარმოადგენს, უფრო ღრმა მიდგომასა და

შესწავლას მოითხოვს, საჭიროა უფრო ფართოდ მათი გამოყვლინება, მისი სწორი ტექნოლოგიური დამუშავება, რათა მაქსიმალურად შევინარუნოთ წყლის ქიმიური შედგენილობა და თვისებები. მტკიცედ იქნეს დაცული სანიტარიული ნორმები, აშკარაა იმის პერსპექტივა, რომ ქართული მინერალური წყლების წარმოება კვლავ აღორძინდება და ღირსეულ ადგილს დაიკავებს ქართულ და მსოფლიო ბაზარზე. ვფიქრობთ, რომ ეს პროცესი გარდაუვალია. მინერალური წყლები ჩვენი სიამაყეა. ამ მამულიშვილური დარგის განვითარებამ, ქართულ ფლორასა და ფაუნასთან ერთად, ხელი უნდა შეუწყოს საქართველოში ტურიზმის განვითარებასაც, რამეთუ ძვირფასი და უნიკალური წყლებითაა გაჯერებული ქართული მიწა.

ლიტერატურა

1. გ. მიქელაძე. გემოვანი პროდუქტები, თსუ გამომცემლობა, თბ., 1989
2. Бельский С. М., Лаврешкина Г. П., Дульнева Т. Н. Минеральные воды. М., 1982
3. Кулидшев Г. В., Жевлаков А. В., Бондаренко С. С. Минеральные лечебные воды СССР, М., «Недра» 1991
4. Приняковский В. М., Помозова В. А. и др. «Экспертиза напитков», Новосибирск, 2001
5. Природные ресурсы Грузинской ССР, т 3. Изд. Академии наук СССР, М., 1961

Д. Нергадзе

Вопрос маркетингового исследования рынка минеральных вод Грузии

Грузинские минеральные воды имеют специфический характер вследствие их физического и химического состава. Они считаются богатством Грузии. Главная цель маркетингового рынка минеральных вод состоит в определении возможностей увеличения производства минеральных вод, т. к. данный рынок имеет большое будущее.

В работе представлены данные опроса о значении минеральных вод в реальной жизни населения Грузии в зависимости от возрастных групп.

D. Nergadze

The Question of Marketing Research of Georgian Mineral Waters Market

Georgian mineral waters have particular characters. Owing to their physical and chemical consistence, they can be considered the richness of Georgia.

The major goal of marketing research is to investigate the production of mineral waters properly and promote its restoration and development.

ბ. მიქელაძე, ძ. ლომიჯაშვილი

**საპარტეზელოს ლუდის ბაზრის სეგმენტაციის დემოგრაფიული
მოხსენების მიხედვით**

საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, მკაცრი კონკურენციის დროს, სულ უფრო აქტუალური ხდება მარკეტინგული კვლევა.

მარკეტინგის მრავალ ფუნქციას შორის დიდი ადგილი უკავია ბაზრის სეგმენტაციას სხვადასხვა ნიშნის მიხედვით, რადგან ცნობილია, რომ წარმატებას აღწევს ის ფირმა, რომელიც ორიენტირებულია ერთ ან რამდენიმე მიზნობრივ სეგმენტზე და არ ედება მთლიან ბაზარს.

ბაზრის სეგმენტაციაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს სეგმენტაციას მომხმარებლის დემოგრაფიული ნიშნების მიხედვით. იგი ბაზრის სეგმენტაციის ყველაზე უფრო გაფრცვლელად და პოპულარული ფორმაა. ამის უმთავრესი მიზეზია ის, რომ დემოგრაფიული პარამეტრები ადვილად ექვემდებარება გაზომვებს, ხოლო მომხმარებელთა მოთხოვნა ხშირად განპირობებულია დემოგრაფიული თავისებურებებით.

დემოგრაფიული პრინციპით სეგმენტაცია გულისხმობს ბაზრის დაყოფას მომხმარებელთა სქესის, ასაკის, შემოსავლების დონის, რელიგიის, ეროვნების, რასისა და სხვათა გათვალისწინებით.

მომხმარებლის დემოგრაფიული ნიშნების გათვალისწინებით, ფირმას ეძლევა შესაძლებლობა, განსაზღვროს ბაზრის პოტენციალი და ბაზრის მოცულობა, თუმცა ეს მონაცემები იქნება თეორიული.

თუ ფირმას არ ექნება მონაცემები ბაზრის მოცულობასა და წილზე, მას ექმნება პრობლემები, ან საერთოდ შეუძლებელი გახდება რეაგირება ბაზრის სიტუაციის ცვლილებაზე.

ბაზრის პოტენციული მაქსიმალურად რეალიზებადი პროდუქციის რაოდენობაა, როცა არსებობს შესაბამისი მოთხოვნილება და მოთხოვნილების მქონე ყველა პირს გააჩნია შესაბამისი მატერიალური შემოსავალი ანუ, მარტივად რომ ითქვას, პროდუქციის რა რაოდენობის რეალიზაცია არის თეორიულად შესაძლებელი, რომ არ არსებობდეს სხვადასხვა შეზღუდვები. მაგ.: შემოსავლის არქონა ან რელიგიური აკრძალვები.

პოტენციურ მომხმარებელთა რიცხვის დასადგენად უნდა მოვიშველიოთ სტატისტიკური მარჯვენაღებები საქართველოს მოსახლეობის შესახებ.

საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემებით, საქართველოს მოსახლეობის საერთო რაოდენობა 2002 წლისათვის შეადგენდა (სახეზე მყოფი) 4 355 673 ადამიანს, მათ შორის კაცების რაოდენობა აღწევს

2 049 786-ს, ქალების – 2 305 887. აქედან, ქალაქში მცხოვრებ მამაკაცთა რიცხვი აღწევს 1 045 888, სოფლად – 1 003 898, ანალოგიურად ქალაქში მცხოვრები ქალების რაოდენობაა 1 236 362, სოფლად – 1 069525.

საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემები

საქართველო					
ქალაქი			სოფელი		
წლოვანება	ქალი	კაცი	წლოვანება	ქალი	კაცი
17	18963	18683	17	16821	17385
18	18499	19252	18	15786	15039
19	18527	19212	19	15704	15062
20-24	91656	86289	20-24	73905	75480
25-29	89746	78799	25-29	69398	71574
30-34	88167	73349	30-34	67250	69866
35-39	98119	77633	35-39	72809	72805
40-44	103072	63826	40-44	73920	72068
45-49	89223	72287	45-49	63741	60439
50-54	76922	63397	50-54	55345	50210
55-59	45328	35290	55-59	36289	31233
60-64	74655	52926	60-64	71493	57573
65-69	54055	37536	65-69	60554	49523
70-74	47947	29493	70-74	55059	42743

ლუდის რეალურ მომხმარებელთა გამოთვლის შემდეგი ეტაპია ლუდის მოყვარულთაგან მყიდველობითუნარიანი მოსახლეობის რაოდენობის განსაზღვრა: ამ შემთხვევაში საჭიროა პირობითი დაშვებები. საერთოდ, სხვადასხვა რეგიონში მოსახლეობის მყიდველობითუნარიანობა განსხვავებულია, მაგრამ მოცემულ შემთხვევაში, ვიღებთ საშუალო, პირობით მჩვენებლებს.

თუ ჩავთვლით, რომ ქალაქში მცხოვრებ 17 წელზე ზევით ასაკის მამაკაცების 40%-ს არ აქვს ლუდის შეძენის საშუალება, მაშინ გამოდის:

$$746977 - (746977 \times 0,4) = 448\ 186$$

თუ სოფლად მცხოვრები 17 წელზე მეტი ასაკის ქალების 40 %-ს არ გააჩნია ლუდის შეძენის საშუალება, მივიღებთ:

$$665\ 950 - (665\ 950 \times 0,8) = 133\ 190$$

ლუდის მიზნობრივ ბაზრად შეიძლება ჩაითვალოს მოსახლეობის ის ნაწილი, რომლის ასაკიც აღემატება 17 წელს, თუმცა ეს საკითხი მეტად პირობითი და საკამათოა.

17 წლის ზევით ქალაქში მცხოვრებ მამაკაცთა რაოდენობა შეადგენს: 829 974-ს; სოფლად მცხოვრებთა რაოდენობა – 748 074-ს.

ამ კრიტერიუმის მიხედვით, საქართველოში ლუდის პოტენციური მომხმარებლის რაოდენობა შეადგენს: 3 193 925 ადამიანს.

გამოკითხვების შედეგად დადგინდა, რომ საქართველოში ლუდის მოხმარების ინტენსივობის საშუალო მაჩვენებელი ყოველდღიურად ერთ ადამიანზე არის: ზაფხულში – 0,5 ლიტრი, ზამთარში – 0,17 ლიტრი, გაზაფხულზე – 0,28 ლიტრი, შემოდგომით – 0,28 ლიტრი.

აქედან გამოვდინარე, ერთ პოტენციურ მომხმარებელზე ლუდის საშუალო წლიური მოხმარება გამოდის :

$$0,5(\text{ლიტრი}) \times 90(\text{დღე}) + 0,28 \times 90 + 0,17 \times 90 = 110,7(\text{ლიტრი})$$

იმისათვის, რომ გამოთვალეთ ნამდვილ მომხმარებელთა საერთო რაოდენობა, საჭიროა დავეყრდნეთ პირობით და არაზუსტ მოსაზრებებს, რომლებიც წარმოშობილია სხვადასხვა დემოგრაფიული ფაქტორის გათვალისწინებით.

თუ ჩავთვლით, რომ ქალაქში მცხოვრებ 17 წელზე ზევით მამაკაცებიდან 10 %-ს არ უყვარს ლუდი, პოტენციურ მომხმარებელთა რაოდენობა შემცირდება 10 %-ით.

$$829\ 974 - (829974 \times 0,1) = 746\ 976,6 \approx 746\ 977.$$

თუ ჩავთვლით, რომ სოფლად მცხოვრებ მამაკაცთაგან 5 %-ს არ უყვარს ლუდი (17 წელს ზევით) მივიღებთ: $701\ 000 - (701\ 000 \times 0,05) = 665\ 950$.

თუ სოფლად მცხოვრებ ქალთა 60 %-ს არ უყვარს ლუდი, მივიღებთ: $914\ 877 - (914\ 877 \times 0,6) = 299\ 299,6 \approx 299\ 230$.

ე. ი. ლუდის მომხმარებელთა რიცხვი არის:

$$746\ 977 + 665\ 950 + 365\ 951 + 299\ 230 = 2\ 078\ 108$$

ლუდის რეალურ მომხმარებელთა გამოთვლის შემდეგი ეტაპია ლუდის მოყვარულთაგან მყოფველბითუნარიანი მოსახლეობის რაოდენობის განსაზღვრა:

ამ შემთხვევაში შემოგვაქვს პირობითი დაშვებები. საერთოდ, სხვადასხვა რეგიონში მოსახლეობის მყიდველობითუნარიანობა განსხვავებულია, მაგრამ მოცემულ შემთხვევაში, ვიღებთ საშუალო, პირობით მანევრებლებს.

თუ ჩავთვლით, რომ ქალაქში მცხოვრებ 17 წელზე ზევით ასაკის მამაკაცების 40 %-ს არ აქვს ლუდის შეძენის საშუალება, მაშინ გამოდის:

$$746\ 977 - (746\ 977 \times 0,4) = 448\ 186.$$

თუ სოფლად მცხოვრები 17 წელზე ზევით ასაკის მამაკაცების 80 %-ს არა აქვს ლუდის შეძენის საშუალება, მივიღებთ:

$$665\ 950 - (665\ 950 \times 0,8) = 133\ 190$$

თუ სოფლად მცხოვრები 17 წელზე მეტი ასაკის ქალების 40 %-ს არ გააჩნია ლუდის შეძენის საშუალება, მივიღებთ:

$$299\ 230 - (299\ 230 \times 0,4) = 179\ 538.$$

ხოლო თუ ჩავთვლით, რომ ქალაქში მცხოვრები ქალების 80 %-ს არ გააჩნია ლუდის შეძენის საშუალება, გამოდის:

$$365\ 951 - (365\ 951 \times 0,8) = 73\ 190.$$

აღნიშნული კორექტირების შედეგად ლუდის რეალურ მომხმარებელთა საერთო რიცხვი გამოდის :

$$448\ 186 + 133\ 190 + 179\ 538 + 73\ 190 = 834\ 104.$$

თუ ერთ მომხმარებელზე ლუდის მოხმარების წლიურ მანქვენებლად ავიღებთ 110,7 ლიტრი ლუდი, საქართველოს ბაზრის მოცულობა ასე შეფასდება:

$$834\ 104(\text{ადამიანი}) \times 110,7(\text{ლიტრი ლუდი}) = 92\ 335\ 312(\text{ლიტრი})$$

როგორც ზევით აღვნიშნეთ, ეს მოცულობა აბსოლუტურად პირობითია, დაფუძნებული გამოკითხვებსა და სუბიექტურ მოსაზრებებზე.

ბაზრის მოცულობის განსაზღვრის უფრო ზუსტ შესაძლებლობას იძლევა რეალიზებული ლუდის ციფრობრივი მონაცემები: ერთი წლის განმავლობაში რეალიზებული ლუდის საერთო რაოდენობა.

როგორც ზევით აღვნიშნეთ, ასეთი კვლევები აუცილებელია მწარმოებელი ფირმებისათვის, რადგან ფირმის წარმატებული მუშაობა დამოკიდებულია რეალიზაციის დონეზე, ხოლო გამოშვებული პროდუქციის რაოდენობა უნდა შეესაბამებოდეს მოთხოვნილებას.

ლიტერატურა

1. ბოლოკაძე ე., მარკეტინგი. თბილისი, თსუ, 1995.
2. ნადირაშვილი გ., ჯაში ნ., სამრეწველო წარმოების და საქონლის მარკეტინგი. თბილისი, თსუ, 2000.

Г. Микеладзе, К. Голджашвили

Сегментация грузинского рынка пива по демографическим признакам

В статье обсуждено значение сегментации рынка, показан потенциал и размеры рынка. Потенциальное потребление пива рассчитано на основе данных Государственного департамента статистики. Население старше 17 лет расценивается как потребитель пива. Рассчитаны ежедневные и ежегодные средние количества потребления пива на одного человека. Число потребителей пива рассчитано на основе теоретической концепции запросов. Предполагается, что 10 процентов мужчин и 60 процентов женщин, живущих в городе, не любят пиво. В деревнях 5 процентов мужчин и 60 процентов женщин соответственно. Исходя из этого 40 % мужчин и женщин в городах и 80% – в селах не в состоянии купить пиво. В конце статьи еще раз отмечается, что полученные данные являются теоретическими.

G. Mikeladze, K. Golljashvili

Segmentation of Georgian Beer Market by Demographic Indicators

The article discusses the meaning of market segmentation, the potential and the extent of beer market. Potential consumption of beer is calculated on the basis of the data of the State Department of Statistics. The population above 17 is regarded to be beer consumer.

The average daily and annual amounts of beer consumption per person and the number of beer consumers are calculated.

It is supposed that 10 per cent of men and 60 per cent of women living in town and 5 per cent of men and 60 per cent of women in villages do not like beer. The number of people with purchasing power is calculated and it is supposed that 40% of men and women in towns and 80 % in villages can not afford beer.

At the end of the article it is once again mentioned, that these numbers are theoretical.

**სამართლებრივი საკითხები
 მენეჯმენტი**

თ. ხომარიძე

სახელმწიფო შესყიდვების სამართლებრივი რეგულირება

სახელმწიფო საჭიროებებისთვის შესყიდვების ორგანიზაციის უცხოური გამოცდილება მეტად მნიშვნელოვანია საქართველოსთვის, რადგან გარდამავალი ეკონომიკის პირობებში სახელმწიფო შემოსავლების მოზილიზაციასთან ერთად სულ უფრო აქტუალური ხდება ხარჯების გაწვევის რაციონალიზაცია საბაზრო გარემოში. მიუხედავად იმისა, რომ საზღვარგარეთის მოწინავე ქვეყნების უმეტესობამ სახელმწიფო სახსრების ეფექტიანი მართვისთვის შეიმუშავა პროკურმენტის საკუთარი პრინციპები, სახელმწიფო შესყიდვების პრაქტიკის განზოგადებით ამ სფეროს მარეგულირებელი სამართლებრივი ნორმები საერთაშორისო მასშტაბით სულ უფრო პარმონიული ხდება, რამაც სათანადო ასახვა პოვა საერთაშორისო შეთანხმებებსა და აქტებში. ამ მხრივ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის საერთაშორისო ვაჭრობის სამართლის კომისიის (UNCITRAL) მიერ მიღებული ჩარჩო კანონი „საქონლის (სამუშაოების) და მომსახურების შესყიდვების შესახებ“, ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის სამთავრობო შესყიდვების თაობაზე შეთანხმება, ამ საკითხზე ევროდირექტივები და მსოფლიო ბანკის შესყიდვების სახელმძღვანელო წესები. ზემოაღნიშნული ემსახურება განსაზღვრულ გეოეკონომიკურ სივრცეში სახელმწიფო დაკვეთების ერთიანი ბაზრის ფორმირებას.

სახელმწიფო შესყიდვების პროცესისა და პროკურმენტის სისტემის დახასიათებისას სარგებლობენ განსხვავებული ტერმინოლოგიით - სახელმწიფო შესყიდვებთან (State Procurement) ერთად ხშირად გამოიყენებენ საზოგადოებრივი შესყიდვებისა (Public Purchasing) და სამთავრობო შესყიდვების (Government Procurement) ცნებებს, თუმცა ყველა შემთხვევაში სახელმწიფო შესყიდვებს მიაკუთვნებენ ნებისმიერი დონის ხელისუფლების ორგანოების და სახელმწიფო დაწესებულებების დანახარჯების ერთობლიობას, რომელიც გაიწევა საზოგადოებრივ საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად შექმნილი საქონლისა და მომსახურების ანაზღაურებისთვის [1].

გაეროს UNCITRAL-ის ჩარჩო კანონის მე-2 პუნქტის მიხედვით სახელმწიფო შესყიდვად მიიჩნეულია სახელმწიფო შემსყიდველი ორგანიზაციების მიერ ნებისმიერი წესით განხორციელებული საქონლის (სამუშაოს) და მომსახურების შესყიდვა. საქართველოს კანონი „სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ“ ძირითადად სწორედ გაეროს მოდელური კანონის საფუძველზეა

შექმნილი და სახელმწიფო შესყიდვა განმარტებულია, როგორც სახელმწიფო საჭიროებათა დასაკმაყოფილებლად ნებისმიერი სახის საქონლის, სამუშაოებისა და მომსახურების შესყიდვა, რომელთა დაფინანსება ხორციელდება საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტისა და სახელმწიფო ბიუჯეტში კონსოლიდირებული თანხებით; აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების ბიუჯეტების სახსრებით; საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული ადგილობრივი ბიუჯეტის სახსრებით, საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის, აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების ბიუჯეტების, საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული ადგილობრივი ბიუჯეტების დაფინანსებაზე მყოფი ორგანიზაციებისა და დაწესებულებების სპეცსახსრებით; უცხოეთის ქვეყნებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების საერთაშორისო ხელშეკრულებების საფუძველზე დახმარებისა და კრედიტის სახით მიღებული სახსრებით (გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ეს კანონი კოლიზიაში შედის შესაბამის საერთაშორისო ხელშეკრულებებთან ან საკრედიტო და საგრანტო ხელშეკრულებებით განსაზღვრულია შესყიდვების განხორციელების საერთაშორისო პრაქტიკაში აღიარებული ამ კანონისაგან განსხვავებული წესები); სახელმწიფო გარანტიით მიღებული კრედიტებით; სახელმწიფო ქონების საფუძველზე შექმნილი საჯარო სამართლის იურიდიული პირების (საქართველოს ეროვნული ბანკის გარდა) სახსრებით, ამ სახსრების წარმოშობის წყაროს მიუხედავად. ამ სახსრებით შესყიდვებს ახორციელებენ შემსყიდველი ორგანიზაციები, რომელთაც მიეკუთვნებიან: საქართველოს, აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების მმართველობითი ორგანოები, საბიუჯეტო ორგანიზაცია-დაწესებულებები, ადგილობრივი თვითმმართველობისა და მმართველობის ორგანოები, აგრეთვე სხვა დაწესებულებები და საწარმოები. ევროინტეგრაციის პირობებში საქართველოსთვის განსაკუთრებულია სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის, ევროკავშირის, საზოგადოებრივი შესყიდვების ზოგად წესებთან და ევროდირექტივებთან შესაბამისობაში მოყვანა. აღნიშნული დირექტივები მოითხოვენ წვერი სახელმწიფოების დონეზე განხორციელებას და მათი დანიშნულებაა იმ პროცედურების კოორდინაცია, რომლებიც უნდა დაიცვას ევროგაერთიანების წევრმა, რომელსაც სურს დირექტივებით დადგინდ მონეტარულ ზღვრულ მანევრებლებზე მაღალი ღირებულების შესყიდვის განხორციელება. დადგენილი ნორმები მოიცავს სამშენებლო სამუშაოების, პროდუქციისა და მომსახურების შესყიდვის თაობაზე დადებულ ხელშეკრულებებს, რომლებსაც განათავსებენ როგორც ზემოთ ჩამოთვლილი ორგანიზაციები, ასევე წყლის, ენერჯის, ტრანსპორტისა და კავშირგაბმულობის სფეროში მომუშავე საზოგადოებრივი, ნახევრადსაზოგადოებრივი და კერძო საწარმოები. ის ფაქტი, რომ ამ ხელშეკრულებების ერთ-ერთი მხარე მიჩნეულია საზოგადოებრივი ინტერესების წარმომადგენლად, განსაზღვრავს საზოგადოებრივ შესყიდვებთან დაკავშირებული ხელშეკრულებების სპეციფიკურობას კერძო გარიგებებთან შედარებით. საზოგადოებრივი შესყიდვების თაობაზე სახელმწიფო დაკვეთის ჩამოყალიბების პროცესი, სახელშეკრულებო ურთიერთობების შეზღუდული საბიუჯეტო და პოლიტიკური ფაქტორები, საზოგადოებრივი ინტერესი და საზოგადოებრივი მონიტორინგის საჭიროება წარმოადგენს სპეციფიკური მარვეულირებელი წესებისა და პრინციპების დანერგვის საფუძველს. აღსანიშნავია, რომ ევროდირექტივების მიზანს წარმოადგენს არა საზოგადოებრივი შესყიდვების სფეროში არსებული ყველა ეროვნული წესის ჰარმონიზაცია, არამედ კონტრაქტების განთავსების ეროვნული პროცედურების კოორდინაცია გარკვეულ ზღვარს ზემოთ დადებული ხელშეკრულებების განთავსებისთვის მინიმალური

საერთო მოთხოვნების დაწესების გზით, რაც გულისხმობს საზოგადოებრივ შესყიდვებთან დაკავშირებული პროცედურების წარმართვას არადისკრიმინაციულ საფუძველზე, საზოგადოებრივი სახსრების რაციონალურ განაწილებას საუკეთესო შემთავაზების ტენდერის გზით შერჩევის მეშვეობით და ევროპულ საწარმოებს შორის ჯანსაღი კონკურენციის გაძლიერებას, რათა დაიზოგოს გადასახადების გადამხდელთა ფული. ყველა ფირმას უნდა გააჩნდეს სახელმწიფო დაკვეთის მოპოვების თანაბარი შანსი. ზემოაღნიშნული ხელსაყრელია როგორც მთავრობებისთვის, ასევე სამწარმოო სუბიექტებისა და მისახლეობისათვის, რომელთაც განუმტკიცებს იმის რწმენას, რომ სახელმწიფო სახსრების ხარჯვა განხორციელდება ეფექტიანად და გაწეული მომსახურება იქნება მაღალი ხარისხის. ამდენად, საზოგადოებრივი შესყიდვებისთვის თანაბრად მნიშვნელოვანია ამ პროცესის ეკონომიკური, პოლიტიკური და სამართლებრივი ასპექტები.

საქართველოსთვის, როგორც ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის წევრი ქვეყნისთვის, მეტად მნიშვნელოვანია სამთავრობო შესყიდვების შეთანხმებაზე (GPA) დროულად მიერთება, რომელზედაც საქართველოს 2000 წლიდან მინიჭებული აქვს დამკვირვებლის სტატუსი. აღებული ვალდებულებების შესაბამისად, საქართველოს მხარემ დაიწყო მოლაპარაკებები მონაწილე ქვეყნებთან და ემოს სამიჯნოს წარედგინა შეთანხმებაზე საქართველოს მხარის დოკუმენტური დანართების პროექტი. ემოს სამთავრობო შესყიდვების შეთანხმება, უპირველესად, ხელს უწყობს ვაჭრობის თავისუფალი რეჟიმის განვითარებას, მათ შორის სამთავრობო შესყიდვების სფეროში და მონაწილე ქვეყნებისთვის ითვალისწინებს საბაზრო ეკონომიკის ხელშეწყობი რეჟიმის დამკვიდრებას. გამომდინარე იმ მაღალი მონეტარული ზღვრებიდან, რომლებზედაც ვრცელდება სამთავრობო შესყიდვებთან დაკავშირებული ნორმატივები და პროცედურები, შეიძლება ითქვას, რომ მასთან შეერთება ვერ შეხლუდავს ადგილობრივ მიმწოდებელს, ხოლო წარმატებული ეროვნული მიწარმისთვის გახსნის გზას სხვადასხვა ქვეყნის სახელმწიფო დაკვეთებისკენ. ხელშეკრულება ითვალისწინებს კიდევ ეროვნული ხელშეწყობის რეჟიმებს, განსაკუთრებით განვითარებადი და გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებისთვის, თუმცა იმავედროულად გამორიცხავს უცხოელ მიმწოდებელთა მიმართ დისკრიმინაციას. იგი ასევე ითვალისწინებს განვითარებული ქვეყნების მიერ ტექნიკური დახმარებების გაწევას და გამჭვირვალობის რეჟიმის დამკვიდრებისთვის მონაწილე მხარეებში საინფორმაციო-მეთოდური ცენტრების ჩამოყალიბების ხელშეწყობას, აგრეთვე გამოუცდელი მიმწოდებლებისთვის საკონსულტაციო და დოკუმენტების შედგენა-თარგმნაში დახმარებას. საქართველოში სახელმწიფო შესყიდვების მარეგულირებელი კანონმდებლობა ძირითადად პარამონულია საერთაშორისო ნორმებთან, თუმცა დახვეწას საჭიროებს მასთან არაპირდაპირ დაკავშირებული სამართლებრივი აქტები. ხშირ შემთხვევაში ცალკეული კანონები ეხებიან სახელმწიფო შესყიდვების სისტემას და იმავედროულად არ ითვალისწინებენ ამ სფეროს სპეციფიკას ან მოკლებული არიან ქმედუნარიანობას. მაგალითად, საქართველოს კანონის „მცირე და საშუალო საწარმოთა მხარდაჭერის შესახებ“ 22-ე მუხლი განსაზღვრავს, რომ მცირე და საშუალო საწარმოები სახელმწიფო შესყიდვებში მონაწილეობისას სარგებლობენ კანონით გათვალისწინებული შეღავათებით, თუმცა კანონში ამგვარი შეღავათები საერთოდ არ განიხილება, ასევე თითქმის იგნორირებულია საქართველოს ფინანსთა მინისტრის ბრძანება სახელმწიფო ორგანიზაციებისთვის განსაზღვრული გრანტების რეგისტრაციისა და გამოყენების წესის შესახებ, რომელშიაც ცალსახადაა დაფიქსირებული, რომ

საგრანტო სახსრები უნდა დაიხარჯოს სახელმწიფო შესყიდვების მარეგულირებელი კანონმდებლობის შესაბამისად. ცალკეული სამთავრობო უწყებები ვერ კიდევ გამოსცემენ ნორმატიულ აქტებს, რომლებიც რბილად რომ ვთქვათ, წინააღმდეგობაშია მოქმედ კანონმდებლობასთან. ამ პირობებში, ცხადია, ახალი საერთაშორისო ვალდებულებების აღება მიზანშეუწონელია, სანამ ქვეყანაში არ იქნება სათანადო პოლიტიკური ნება და არ დამყარდება კანონის უზენაესობა. წინააღმდეგ შემთხვევაში, საერთაშორისო ეკონომიკური სანქციები გადაფარავს ზემოაღნიშნულ ხელშეკრულებასთან შეერთების მთელ ეფექტს.

სახელმწიფო შესყიდვების რეფორმა საქართველოში, ისევე როგორც ეროვნული ეკონომიკის რესტრუქტურისაც, მიმდინარეობს მსოფლიო ბანკის მხარდაჭერით, რომლის დახმარება საქართველოსადმი საქმაოდ სოლიდური თანხებით განისაზღვრება. მსოფლიო ბანკის როგორც შედეგათიანი კრედიტები, ასევე გრანტები დეტალურადაა გაწერილი გადაუდებელ ღონისძიებებზე და მთავრობასთან შეთანხმებული პროგრამების შესაბამისად წარმოებს მათი ხარჯვა. ამ სახის შესყიდვების მიმართ მსოფლიო ბანკის ძირითად ამოცანებს წარმოადგენს: შესყიდვების განხორციელება ეკონომიურობის, ეფექტიანობისა და ტრანსპარენტულობის პირობებში; სახსრების მიღები სახელმწიფოების ეკონომიკური განვითარების ხელშეწყობა; პოტენციური მიმწოდებლისთვის შესყიდვების პროცედურებში მონაწილეობის შესაძლებლობის უზრუნველყოფა. სწორედ ამ მიზნით ჩამოყალიბდა ე.წ. „შესყიდვების სახელმძღვანელო“ შემუშავებული იქნა სტანდარტული სატენდერი დოკუმენტაცია ბანკის მიერ ჩატარებული საკონკურსო ვაჭრობისთვის. მართალია, მსოფლიო ბანკი დამკვეთებისგან მოითხოვს საქონელი და მომსახურება შესყიდულ იქნას საერთაშორისო ტენდერების საფუძველზე, მაგრამ განსაკუთრებულ გარემოებებში არაა გამორიცხული ფასთა კოტირების, პირდაპირი შესყიდვების ან შეზღუდული ტენდერების საშუალებით კონტრაქტების გაფორმება. შესყიდვის გამარტივებული მეთოდები, როგორც წესი, გამოიყენება მცირე შესყიდვებისთვის. საერთაშორისო პროკურმენტის გამოცდილება მოწმობს, რომ თანაბრად მნიშვნელოვანია როგორც სახელმწიფო შესყიდვის სწორად დაგეგმვა, ასევე შესყიდვის პროცედურების ზუსტად ორგანიზება და სამართლიანი კონტრაქტების გაფორმება. ასევე აუცილებელია კონტრაქტით განსაზღვრული ვალდებულებების მხარეების მიერ ზედმიწევნით აღსრულება, ხოლო საზოგადოებრივი მონიტორინგი საჭიროებს ანგარიშგების მკაცრად განსაზღვრული სისტემის მოწყობას. ამ საკითხს გააჩნია მენტალური მხარეც, რადგან თუ საბჭოთა პერიოდში სახელმწიფო შესყიდვები წარმოებდა მკაცრად შედგენილი გეგმების შესაბამისი სახელმწიფო შეკვეთების გზით, პოსტსაბჭოთა პერიოდში სახელმწიფო შესყიდვებმა ინერციით შეინარჩუნა იგივე სახე და აუცილებლობით წარმოიშვა ამ სფეროს მარეგულირებელი სპეციალური კანონმდებლობის შექმნის აუცილებლობა. პარალელურად განვითარებულ ქვეყნებში განუწყვეტლივ იზრდება სახელმწიფო სექტორის როლი (აშშ-ში სახელმწიფო შესყიდვები ყოველწლიურად შეადგენს შიდა ეროვნული პროდუქტის თითქმის მესამედს და ეროვნული ბიუჯეტის 20%-ს; ევროკავშირში საზოგადოებრივ შესყიდვებზე ყოველწლიურად იხარჯება 1 ტრილიონ აშშ დოლარამდე; აღმოსავლეთ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში ბიუჯეტის თითქმის ნახევარი განკუთვნილია სახელმწიფო შესყიდვისათვის) [2]. ქვეყნების უმეტესობაში სახელმწიფო შესყიდვების მარეგულირებელი კანონმდებლობით საწყის ეტაპზე ძირითადად დაცული იყო ეროვნული მეწარმეობა, ხოლო შემდგომ ეტაპზე ხელშეწყობის რეჟიმი დაყვანილ იქნა კანონით განსაზღვრულ

პრეფერენციებამდე. XX საუკუნის მეორე ნახევარში რაც უფრო იზრდებოდა სახელმწიფო ხარჯები, შეინიშნებოდა ეროვნული შესყიდვების სისტემაზე საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების გავლენის ტენდენცია. სწორედ ამ პერიოდში შემუშავდა ტარიფებისა და ვაჭრობის შესახებ შეთანხმება, ხოლო 1979 წელს ამ შეთანხმების ფარგლებში ძირითად მონაწილეებს შორის გაფორმდა სპეციალური ხელშეკრულება სამთავრობო შესყიდვებთან დაკავშირებით, რომლის მოქმედების სფერო თავდაპირველად მეტად შეზღუდული იყო. 1994 წელს ურუგვაის რაუნდზე ვაჭრობის მსოფლიო ორგანიზაციის ფარგლებში განხორციელდა სამთავრობო შესყიდვების შეთანხმების შემდგომი სრულყოფა და იგი ძალაში შევიდა 1996 წლის 1 იანვრიდან. პარალელურად ევროპაში სულ უფრო ვითარდებოდა რეგიონული ინტეგრაციის სქემები, რომლის ლოგიკურ შედეგსაც წარმოადგენდა 1957 წელს ევროპის ეკონომიკური თანამეგობრობის ნამოყალიბება რომის შეთანხმების საფუძველზე, რომელიც, მართალია, ცალკე არ მოიცავდა საზოგადოებრივი შესყიდვების თაობაზე დებულებას, მაგრამ წევრ-ქვეყნებს უკმადავდა მიმწოდებელთა დისკრიმინაციას და თავისუფალი ვაჭრობის შეზღუდვას. სპეციალური დირექტივები საზოგადოებრივ შესყიდვებთან დაკავშირებით დამკვერდა გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან: თავდაპირველად 1971 წელს მიღებულ იქნა ევროდირექტივა სამუშაოების შესყიდვებთან დაკავშირებით, ხოლო 1976 წელს დაემატა ანალოგიური მოთხოვნები საქონლის მიმართ. ძირითადად იგი ეფუძნებოდა შესყიდვების თაობაზე თანამეგობრობაში გაცხადების რეჟიმს, ტექნიკური სპეციფიკაციების გამოცხადების ნეიტრალიტეტის პრინციპს და კონტრაქტის მინიჭების შერჩევის პროცედურებში ობიექტური კრიტერიუმების გამოყენების აუცილებლობას. 80-იან წლებში ევროპის სახელმწიფოებში მიმდინარეობდა საზოგადოებრივი შესყიდვების მარეგულირებელი კანონმდებლობის განვითარება და წარმოებდა განუწყვეტელი მონიტორინგი მონაწილე მხარეების მიერ აღებული ვალდებულებების რეალიზაციასთან დაკავშირებით. ევროკავშირის ფარგლებში კიდევ უფრო მეტი ყურადღება ექცეოდა ტრანსპარენტულობის დონის ამაღლებას, ევროდირექტივებით განსაზღვრული მოთხოვნების განხორციელებაზე მკაცრი კონტროლის დაწესებას, სახელმწიფო შესყიდვების შეთანხმებული წესების მოქმედების არეალის გაფართოებას, მათ შორის აქცენტი გაკეთდა მომსახურების შესყიდვაზეც.

საერთაშორისო ფინანსურმა ინსტიტუტებმა და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ უდიდესი როლი შეასრულა გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებში სახელმწიფო შესყიდვების თანამედროვე სისტემის ფორმირების საქმეში. გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის საერთაშორისო ვაჭრობის კანონმდებლობის კომისიამ 1986 წელს დაიწყო სამუშაოები სახელმწიფო შესყიდვებთან დაკავშირებით. იგი დასრულდა 1994 წელს UNCITRAL-ის მოდალური კანონის მიღებით, რომელშიაც ზოგად დებულებებთან ერთად მოცემულია შესყიდვების მეთოდებისა და პროცედურების დეტალური აღწერა. აღნიშნულ დოკუმენტს მათ ერთვის სახელმძღვანელო რეკომენდაციები, რომელშიც მნიშვნელოვნად გაამარტივა საქართველოში შესყიდვების მარეგულირებელი კანონმდებლობის შემუშავების პროცესი. საერთაშორისო ნორმებთან ეროვნულ კანონმდებლობათა პარამონიზაციის კვალობაზე მსოფლიო ბანკი სულ უფრო მეტ შესყიდვებს ახორციელებს დახმარების მიმღებ სახელმწიფოთა კანონმდებლობათა შესაბამისად, თუკი ისინი კოლიზიაში არ მოდიან მსოფლიო ბანკის წესებთან, ხოლო მეორე მხრივ, სულ უფრო მეტი საერთაშორისო ტენდერი იმართება ბანკის მიერ დადგენილი პროცედურების

შესაბამისად. უკანასკნელ პერიოდში მსოფლიო ბანკის მიერ განხორციელებულ შესყიდვებში სულ უფრო მცირდება ბიუროკრატიული ბარიერები და ქვეყნების მთავრობები ოპერატიულად იღებენ სათანადო ტექნიკურ დახმარებას. რაც შეეხება საერთაშორისო პროკურმენტს, იგი წარმოადგენს პრაქტიკული მეთოდებისა და პროცედურების ერთობლიობას, რომელიც სატენდერო შერჩევის გზით უზრუნველყოფს შემსყიდველი ორგანიზაციისა და საზოგადოების ინტერესების მაქსიმალურ დაცვას. იგი ეფუძნება საჯაროობის, თანასწორობის, ეკონომიურობის, ეფექტიანობის და პასუხისმგებლობის პრინციპს, ამასთან, ვაერთოდ იყენებს საერთაშორისო სტანდარტებსა და წესებს. საერთაშორისო პრაქტიკაში სახელმწიფო შესყიდვების სისტემები ერთმანეთისაგან განსხვავებულია, თუმცა მათ გააჩნიათ საერთო ნიშნები, რაც უმეტესად ეხება ზოგად პრინციპებსა და გამოყენებულ მეთოდებს. ასევე განსხვავდება თითოეულ ქვეყანაში შესყიდვების ცენტრალიზაციის დონე და ადმინისტრირების ხარისხი. ამასთან, ყველა ქვეყანაში არსებობს ერთი სამთავრობო უწყება მაინც (სააგენტოს, დეპარტამენტის, სამსახურის ან სხვა სახით), რომელიც ქვეყნის მასშტაბით არგულირებს და საერთო კოორდინაციას უწევს სახელმწიფო შესყიდვების პოლიტიკას. უმეტესად ამავე ორგანოს მოვალეობას შეადგენს სახელმწიფო შესყიდვების განხორციელებაზე მონიტორინგი და დადებული ხელშეკრულებების ადმინისტრირება, თუმცა ზოგიერთ ქვეყანაში აღნიშნული მაკონტროლებელი ორგანოების და/ან აუდიტორების უფლებამოსილებაა. რიგ ქვეყნებში დამატებით შექმნილია სპეციალური სახელმწიფო უზრუნველყოფის სამსახურები, რომლებიც სახელმწიფო მართვის ორგანოებიდან და ორგანიზაცია-დაწესებულებებიდან მიღებული დაკვეთების საფუძველზე ცენტრალიზებულად ახორციელებენ სტანდარტული საქონლისა და მომსახურების ტენდერების გზით შესყიდვას და შემდგომ ამარაგებენ შესაბამის ორგანიზაციებს. ცხადია, ერთი მხრივ, ეს ხსნის პროკურმენტის პროფესიული კადრების დასპეციალების პრობლემას შემსყიდველი ორგანიზაციებისათვის და მსხვილი შესყიდვების ტენდერების მეშვეობით განხორციელებით აიაფებს ერთეულ პროდუქტზე დანახარჯებს, მაგრამ იმავედროულად მოითხოვს მაღალ ორგანიზებულობასა და დიდ მმართველობით ხარჯებს. გარდა ზემოაღნიშნულისა, ყველა სახელმწიფო შემსყიდველ ორგანიზაციაში ფუნქციონირებს სახელმწიფო შესყიდვების სამსახურები (სამინისტროებში - დეპარტამენტების სახით), რომლებიც ამ სახელმწიფო უწყებებისთვის აწარმოებენ სპეციფიკური საქონლის, სამუშაოსა და მომსახურების შესყიდვას. ქვეყანათა უმეტესობაში ფუნქციონირებს პროკურმენტის კადრების მომზადებისა და გადამზადების ცენტრები, აგრეთვე საკონსულტაციო ბიუროები, ზოგან საკონსულტაციო-მეთოდური ცენტრები. ასევე რეგულარულად ხდება ერთი სპეციალიზებული ყოველკვირეული გაზეთის გამოცემა მაინც, სადაც ქვეყნდება განცხადებები მოსალოდნელ შესყიდვებთან დაკავშირებით, ხოლო პერიოდულ ბიულეტენებში წარმოებს შესყიდვების გარემოს შესახებ მიმოხილვების, ანგარიშების და სხვა ინფორმაციული მასალების განთავსება. სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის შემდგომი განვითარებისთვის უდიდეს ტექნიკურ რესურსს წარმოადგენს გლობალური ქსელების (ინტერნეტი) მეშვეობით ინფორმაციის ურთერთგაცვლა, აგრეთვე ელექტრონული ვაჭრობის წარმოებაც. თუმცა კომერციული ფირმებისაგან განსხვავებით, სახელმწიფო კონტრაქტების დადება ხასიათდება მნიშვნელოვანი პროცედურული შეზღუდვებით და ფორმალური წესებით. სახელმწიფო შესყიდვების სისტემა საქართველოში დეცენტრალიზებულია და მის განხორციელებაზე უფლებამოსილია სახელმწიფო შემსყიდველი

ორგანიზაცია, რომელსაც ეკისრება პასუხისმგებლობა სახელმწიფო შესყიდვის განხორციელების მართლზომიერებაზე. საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობით ყველა შემსყიდველი ორგანიზაცია ვალდებულია: რაციონალურად და საქართველოს სახელმწიფო ინტერესების გათვალისწინებით განახორციელოს სახელმწიფო შესყიდვები მისთვის გამოყოფილ ასიგნებათა ფარგლებში კანონმდებლობით დადგენილი წესების დაცვით; შესყიდვები განახორციელოს წინასწარ განსაზღვრული და დამტკიცებული წლიური გეგმის მიხედვით, ასევე კანონმდებლობით დადგენილ ვადებში და შესაბამისი ფორმით წარუდგინოს სააგენტოს განხორციელებული შესყიდვების ანგარიშები; სახელმწიფო ბიუჯეტის, ავტონომიური რესპუბლიკებისა და სხვა ტერიტორიული ერთეულების ბიუჯეტების დამტკიცების არაუგვიანეს 20 დღის ვადისა და ამტკიცოს სახელმწიფო შესყიდვების დასუსტებული გეგმა და წარუდგინოს იგი სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს, თუ შესყიდვის ობიექტის სავარაუდო ღირებულება აღემატება 5 000 ლარს, სახელმწიფო შესყიდვის წინამოსამზადებელი სამუშაოების დასრულებისთანავე აცნობოს შესყიდვის პროცედურების დაწყების შესახებ სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს; ყოველი საფინანსო წლის დამთავრების შემდეგ შეადგინოს გასულ წელს განხორციელებული სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ წლიური ანგარიში სათანადო ფორმით და წარუდგინოს სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს არაუგვიანეს მომდევნო წლის 1 თებერვლისა; ყოველთვიურად მიაწოდოს სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს განხორციელებული სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ სტატისტიკური ანგარიში. ამჟამად ქვეყანაში ფუნქციონირებს 3000-მდე შემსყიდველი ორგანიზაცია, რომელთა მიერ განხორციელებული შესყიდვები ყოველწლიურად შეადგენს კონსოლიდირებული ბიუჯეტის მესამედს და მოლიანი შიდა პროდუქტის 3-5%-მდე მშპ-ში სახელმწიფო შესყიდვების მცირე ხვედრითი წონა განპირობებულია იმით, რომ მოქმედი კანონმდებლობა სრულად არ მოიცავს სახელმწიფო სექტორის სავარმოების ხარჯებს და საზოგადოების სხვადასხვა მოთხოვნილებათა რესურსებითა და მომსახურებით უზრუნველყოფით დაკავებულ სტრუქტურებს, მათ შორის ე.წ. ბუნებრივ მონოპოლიებს, რომელთა წარმომადგენელი ორგანიზაციები კერძო სამართლის იურიდიული პირები არიან. მოქმედი კანონმდებლობა, აგრეთვე, არ ვრცელდება ძალიან უწყვეტებისთვის განხორციელებულ სახელმწიფო საიდუმლოებასთან დაკავშირებულ შესყიდვებზე. ასევე გაურკვეველი სქემით მიმდინარეობს ცალკეული სახელმწიფო ორგანიზაციის მიერ ბარტერული ოპერაციები და არატრადიციული შესყიდვები.

ქვეყანაში განხორციელებული რადიკალური ცვლილებების ეკონომიკური უზრუნველყოფისკენა მოწოდებული სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის საქართველოში მიმდინარე რეფორმა. სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის რეფორმის საწყის ეტაპზე (1998-2000 წწ.) მნიშვნელოვანი იყო სახელმწიფო შესყიდვების საკანონმდებლო ბაზის ფორმირება საქართველოში, რისთვისაც მიღებულ იქნა კანონი „სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ“, საქართველოს ეკონომიკის სამინისტროში ჩამოყალიბდა სახელმწიფო შესყიდვების დეპარტამენტი და გამოიცა შესაბამისი კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტები. მიუხედავად იმისა, რომ ზემოაღნიშნული დოკუმენტები შემუშავებული იქნა საერთაშორისო ექსპერტების მონაწილეობით, რეფორმის საწყის ეტაპზე შემსყიდველი ორგანიზაციების უმეტესობა ახდენდა სახელმწიფო შესყიდვების მარგულდობრებელი კანონმდებლობით განსაზღვრული ნორმების იგნორირებას, რასაც ხელს უწყობდა ისიც, რომ არ განესებოდა შესყიდვების პროცედურების განხორციელების დადგენილი სტანდარტები და ხშირად

შემსყიდველები ახდენდნენ კანონმდებლობის მრავალგვარ ინტერპრეტაციას. ამასთან, სახელმწიფო შესყიდვები მოიცავდა მხოლოდ ცენტრალური ბიუჯეტისა და ადგილობრივი ბიუჯეტის სახსრებით განხორციელებულ შესყიდვებს, ხოლო ე.წ. სპეც. სახსრები, სპეც. ფონდები, უცხოური გრანტები და კრედიტები და სხვ. რჩებოდა კანონის მოქმედების სფეროს მიღმა. ამ პერიოდში ბიუჯეტური შესწავლად გამო, ხშირად ხდებოდა სეკვესტრირება, რის გამოც პრაქტიკულად ორგანიზაციები „სხვა საქონლისა და მომსახურების“, აგრეთვე „კაპიტალური ხარჯების“ მუხლებით არ ფინანსდებოდა (ძირითადად გაიცემოდა ხელფასები). ამის შედეგად სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ კანონი ფაქტობრივ ვერ დაინერგა სამეურნეო ცხოვრებაში.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, ეროვნული ანტიკორუფციული პროგრამის ფარგლებში დაისახა სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის სრულყოფის ძირითადი მიმართულებები. იმავედროულად მსოფლიო ბანკთან შეთანხმდა შესყიდვების სისტემის ინსტიტუციური განვითარების პროგრამა 2001 წლისათვის და განისაზღვრა სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის რეფორმის სამოქმედო გეგმა. მსოფლიო ბანკის სტრუქტურული გარდაქმნების კრედიტის – SAC III პირობებით, საქართველოს მხარემ საწყის ეტაპზე აიღო ვალდებულება სახელმწიფო შესყიდვების მარვეჯულირებული კანონმდებლობის სრულყოფის კუთხით, რათა იგი გამხდარიყო საერთაშორისო საკანონმდებლო ნორმებთან პარმონიული და რეალურად განხორციელებადი. 2000 წლის ბოლოს მომზადდა და საქართველოს პარლამენტს გადაეცა საქართველოს კანონში „სახელმწიფო შესყიდვების შესახებ ცვლილებებისა და დამატებების თაობაზე“ კანონპროექტი, რომელიც ხანგრძლივი განხილვების შემდგომ 2001 წლის მარტში დაამტკიცა საქართველოს პარლამენტმა. აღსანიშნავია, რომ მითითებული ცვლილებებით მნიშვნელოვნად გაფართოვდა კანონის მოქმედების სფერო. კერძოდ, მასში მოექცა საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის და საქართველოს კანონმდებლობით განსაზღვრული სხვა ბიუჯეტების დაფინანსებაზე მყოფი ორგანიზაციებისა და დაწესებულებების სპეც. სახსრები, უცხოეთის ქვეყნებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციებისაგან საერთაშორისო ხელშეკრულებების საფუძველზე დახმარებისა და კრედიტის სახით მიღებული სახსრები, სახელმწიფო გარანტიით მიღებული კრედიტები და სახელმწიფო ქონების საფუძველზე შექმნილი საჯარო სამართლის იურიდიული პირების (საქართველოს ეროვნული ბანკის გარდა) სახსრები. ამასთან, ამ სახსრებით სახელმწიფო შესყიდვების პროცედურები შეიძლება განხორციელდეს ერთ პირთან მოლაპარაკების საშუალებით, ფასთა კოტირების მეთოდით, დახურული და ღია ტენდერით, მათ შორის ორეტაპიანი ტენდერით, რომელიც ძირითადად გამოიყენება ინტელექტუალური მომსახურების შესყიდვისას. მსოფლიო ბანკის ექსპერტთა რეკომენდაციებით, კანონში ჩაიდო სახელმწიფო შესყიდვების განხორციელების ფასთა კოტირების მეთოდი, რომელიც ხელს უწყობს, ერთი მხრივ, შესყიდვების პროცედურების გამარტივებას, ხოლო მეორე მხრივ, უზრუნველყოფს სახელმწიფო სახსრების რაციონალური და ეფექტიანი ხარჯვის პრინციპების რეალიზებას და კონკურენტული გარემოს შექმნას. საგულისხმოა, რომ კანონით დადგენილ იქნა აგრეთვე ინტერესთა კონფლიქტის თავიდან აცილების პირობები და წესები, დაზუსტდა სახელმწიფო შესყიდვების დაგეგმვის წესი და პროცედურები, სახელმწიფო შესყიდვებზე მონიტორინგის გაძლიერების მიზნით საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს და ადგილობრივ საფინანსო ორგანოებს დაეკისრა სააგენტოსათვის სათანადო ინფორმაციის მიწოდების ვალდებულება საბიუჯეტო დაწესებულებებისათვის სახსრების ფაქტობრივი

გამოყოფის შესახებ, შემოდებულ იქნა სახელმწიფო შესყიდვებთან დაკავშირებული დავის ადმინისტრაციული განხილვისა და გასაჩივრების წესი.

საკანონმდებლო ცვლილების შედეგად ჩამოყალიბდა საჯარო სამართლის იურიდიული პირი - სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტო, რომელიც ახორციელებს ქვეყნის მასშტაბით სახელმწიფო შესყიდვებთან დაკავშირებული საქმიანობის კოორდინაციას, მონიტორინგსა და კონტროლს. სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის საჯაროობისა და საზოგადოებრივი მონიტორინგისათვის სააგენტოსთან შექმნილია სამეთვალყურეო საბჭო სახელმწიფო მმართველობის ორგანოებისა და საზოგადოებრიობის წარმომადგენლების მონაწილეობით. მნიშვნელოვნად გაფართოვდა სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს კომპეტენცია და რეალურად გაჩნდა ახალი შესაძლებლობები მისი მაკორდინირებელი როლის სრულად რეალიზაციისათვის კანონში განსაზღვრული მიზნების მისაღწევად, როგორებიცაა: სახელმწიფო შესყიდვებისათვის განკუთვნილი ფულადი სახსრების რაციონალური ხარჯვის უზრუნველყოფა, სახელმწიფო საჭიროებისათვის აუცილებელი საქონლის წარმოების, სამუშაოების შესრულების და მომსახურების გაწევის სფეროში ჯანსაღი კონკურენციის განვითარება, სახელმწიფო შესყიდვების მონაწილეთა მიმართ სამართლიანი და არადისკრიმინაციული მიდგომის უზრუნველყოფა, სახელმწიფო შესყიდვების საჯაროობის უზრუნველყოფა, სახელმწიფო შესყიდვების ერთიანი სისტემის შექმნა და მის მიმართ საზოგადოებრივი ნდობის ჩამოყალიბება. ამავე პერიოდში მოეწყო ტრენინგ-სემინარები სახელმწიფო შესყიდვების სპეციალისტთათვის, გამოიცა და გავრცელდა სახელმწიფო შესყიდვებთან დაკავშირებული მეთოდური მასალები და საკანონმდებლო ნორმატიული დოკუმენტები, მოწინავე უცხოური გამოცდილების გაზიარების მიზნით მოეწყო საქმიანი ვიზიტები და სასწავლო ტურები ლიტვაში, აშშ-ში, იტალიასა და ყირგიზეთში, თანამედროვე ტექნიკური საშუალებებით აღიჭურვა სახელმწიფო შესყიდვების ოფისი, საერთაშორისო ექსპერტ-კონსულტანტების მონაწილეობით შემუშავდა დებულება „სახელმწიფო შესყიდვების განხორციელების წესის შესახებ“, დამტკიცდა სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოსა და მასთან არსებული სამეთვალყურეო საბჭოს დებულებები. 2001 წლის ოქტომბერში დამტკიცდა კანონქვემდებარე ნორმატიული აქტი „სახელმწიფო შესყიდვების განხორციელების წესის შესახებ დებულება და მისი დოკუმენტური დანართები“, სადაც ზოგად დებულებებთან ერთად განისაზღვრა სახელმწიფო შესყიდვების განხორციელებასთან დაკავშირებული დოკუმენტაციისა და შესყიდვების შესახებ ანგარიშგების სტანდარტული ფორმები, მანვე მოიცვა შესყიდვებთან დაკავშირებული ინსტრუქციები, მეთოდოლოგიები და წესები.

მსოფლიო ბანკის ექსპერტების მიერ 2001 წელს საქართველოს შესყიდვების გარემოს შესწავლის საფუძველზე შედგა შეფასების ანგარიში, რომლის მიხედვითაც რეკომენდაციები საბოლოოდ დაზუსტდა 2002 წლის 4-6 ივნისს საქართველოს მთავრობისა და მსოფლიო ბანკის ერთობლივ სემინარზე „სახელმწიფო შესყიდვების სრულყოფა საქართველოში“ და აისახა სააგენტოს სამოქმედო გეგმაში. სახელმწიფო შესყიდვების სისტემის მუშაობა ამ პერიოდში გამოირჩეოდა შედეგებით, რაც გამოიხატა როგორც ტენდერების რაოდენობის მნიშვნელოვანი გაზრდით, ასევე საკონკურსო შერჩევის მეშვეობით საბიუჯეტო სახსრების ეკონომიით. საგრძნობლად დაბალანსდა სახელმწიფო შესყიდვების სტრუქტურა (საქონელს კვლავაც უკავია უდიდესი წილი - 41%, მომსახურებას - 32%, ხოლო სამუშაოს - 27%). სახელმწიფო შესყიდვების განხორციელების

საშუალებებიდან კვლავაც ყველაზე ხშირად გამოიყენებოდა ერთ პირთან მოლაპარაკების მეთოდი (ცენტრალური ბიუჯეტის სახსრებით განხორციელებული შესყიდვებისთვის - 41%, ხოლო ადგილობრივი ბიუჯეტებისთვის - 79%). შესყიდვების პრაქტიკაში რეალურად დაინერგა ფასთა კოტირების მეთოდი (ცენტრალური ბიუჯეტისთვის შეადგინა 15%, ხოლო ადგილობრივი ბიუჯეტებისათვის - 7%). ასევე მნიშვნელოვანი გახდა ტენდერების წილი - ცენტრალური ბიუჯეტისათვის ღია ტენდერით განხორციელდა შესყიდვების 40%, დახურული ტენდერით - 3%, ხოლო ადგილობრივი ბიუჯეტებისათვის ღია ტენდერით განხორციელდა გაწეული დანახარჯების 11%, ხოლო დახურული ტენდერით - 3%.

მსოფლიო ბანკის SRS კრედიტის სახსრებით დაქირავებული საერთაშორისო კონსულტანტის მონაწილეობით მომზადდა ტრენინგების ეროვნული სტრატეგია როგორც შესყიდვების კორდინატორებისათვის, ასევე საზოგადოებრივი შესყიდვების სპეციალისტებისათვის. შეიქმნა სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს ვებ-გვერდი ინტერნეტში (<http://spa.iatp.ge>), სადაც განთავსებულია მნიშვნელოვანი ინფორმაცია სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს შესახებ, სახელმწიფო შესყიდვების მარეგულირებელი კანონმდებლობა, აგრეთვე სახელმწიფო შესყიდვების სფეროში მოქმედი სხვადასხვა ნორმატიული და მეთოდური ხასიათის მასალები, სატენდერო განცხადებები, მომწოდებელთა სია, ქვეყნის მასშტაბით სახელმწიფო შესყიდვების ყოველკვარტალური ანალიზი, სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს წლიური ანგარიში და ა.შ.

სახელმწიფო შესყიდვების რეფორმის მიმდინარე ეტაპის ძირითადი პრობლემებია: შემსყიდველი ორგანიზაციების მხრივ ადგილი აქვს ინფორმაციის ინტელექტუალური მომსახურების შესყიდვა განხორციელებულია ჩვეულებრივი პროცედურებით; არ არის მითითებული კონტრაქტის საჯარო ღირებულება; საკვალიფიკაციო მონაცემებს ზოგჯერ არ ახლავს აუცილებელი ცნობები; სატენდერო კომისიის აპარატის მიერ განხორციელებული ჩანაწერები ქრონოლოგიურად არ ემთხვევა საოქმო ჩანაწერებს, ხოლო ტენდერის განხორციელების საორგანიზაციო ხარჯების შესახებ ინფორმაცია არ მიუთითება წარმოდგენილი სატენდერო წინადადებები ხშირად არარეალისტურია, მაგრამ, ვინაიდან არ არსებობს დემონსტრირებადი ფასისა და მონოპოლიურად მაღალი ფასის განსაზღვრის მეთოდიკა, იურიდიულად შეუძლებელი ხდება კონკურსიდან მათი მოხსნა. ამის შედეგად კონკურენტები არაჯანსაღ საფუძველზე ინაწილებენ სახელმწიფო შესყიდვების ბაზარს.

ზემოაღნიშნული პრობლემების გადასაჭრელად აუცილებელია შემდეგი ღონისძიებების გატარება: საქართველოს რეგიონებში უნდა ჩამოყალიბდეს სახელმწიფო შესყიდვების საინფორმაციო-მეთოდური ცენტრები; საჭიროა სახელმწიფო შესყიდვების სპეციალისტთა მომზადებისა და სერტიფიკაციის სისტემის დანერგვა და ამოქმედება საერთაშორისო ექსპერტების მიერ მომზადებული ტრენინგების ეროვნული სტრატეგიის შესაბამისად; საჭიროა ბიუჯეტური ხარჯების სტრუქტურის ოპტიმიზაცია და რაციონალიზაცია, პროგრამული დაფინანსების განვითარების მიზნით საბიუჯეტო ასიგნებათა მრავალწლიანი გეგმის შექმნა; სახელმწიფო შესყიდვების მარეგულირებელი სამართლებრივი ნორმებისა და წესების შემდგომი დეტალიზაცია (აშშ-ის შესყიდვების ფედერალური სამსახურის მიერ გამოცემული დირექტივები და წესები 1600 გვერდიანია, ხოლო საქართველოში მოქმედი საკანონმდებლო ბაზა სააგენტოს მიერ გამოცემულ ბიულეტენში ასახულია 200 გვერდზე); შესამუშავებელია წინადადებები ძალოვანი სტრუქტურების შესყიდვათა ოპტიმიზაციისათვის, ასევე სახელმწიფო საიდუმლოებასთან დაკავშირებულ

შესყიდვებთან მიმართებაში დასადგენია შესაბამისი ნუსხა (საჭიროა კონფიდენციალური შესყიდვების ჩამონათვალისა და ამ შესყიდვების განხორციელების წესების დამტკიცება); სახელმწიფო შესყიდვების პროცესის გამჭვირვალობისა და საჯაროობის დონის ამაღლებისთვის გლობალური საინფორმაციო ქსელის, ტელევიზიისა და მასმედიის საშუალებათა შესაძლებლობების სრულად გამოყენება; აუცილებელია შეიქმნას სახელმწიფო შესყიდვების განხორციელების ეთიკური კოდექსი, რათა გამოირიცხოს ამ სფეროს მოხელეთა ინტერესთა კონფლიქტი და უკანონო გარიგებებში მათი მონაწილეობა.

ამრიგად, პროკურმენტ-მენეჯმენტის საერთაშორისო პრაქტიკაში არსებული პოზიტიური გამოცდილების საქართველოში წარმატებული დანერგვისთვის თანაბრად მნიშვნელოვანია მაღალი ხარისხის კანონის არსებობა, სათანადო ინსტიტუციური ინფრასტრუქტურის შექმნა, ხელისუფლების მხრიდან პოლიტიკური მხარდაჭერა, საზოგადოებრივი მონიტორინგისთვის აუცილებელი ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა და შესყიდვებში მონაწილე მხარეების (შემსყიდველი-მიწოდებელი) კეთილი ნება, რადგან ღიბერალური კანონმდებლობის პირობებში შესყიდვების პროცედურათა გამჭვირვალობა და მასში მონაწილეთათვის მინიჭებული უფლებების დაცვა თანაბრად აქტუალურია.

ლიტერატურა

1. Менкью Н. Г. Принципы экономики. СПб., „Питер“, 1999. с. 485
2. Нестерович Н. В., Смирнов В. И. Конкурсные торги на закупку продукции для государственных нужд. М., 2000

Т. Хомерики

Международное регулирование государственных закупок

Практически во всех странах государство является на рынке важнейшим закупщиком продукции. Международный опыт организации закупок для государственных нужд (прокьюрмент-менеджмент) представляет значительный интерес для нашей страны в переходный период, когда внедряется соответствующая рыночной экономике система государственных закупок. Прокьюрмент обозначает процесс осуществления государственных закупок (приобретение любыми способами товаров (работ) и услуг для государственных нужд, начиная с составления плана закупок до оформления контракта с поставщиком: планирование, извещение о тендере, проведение квалификационного отбора участников, подготовка тендерной документации, получение конкурсных предложений и их оценка, определение победителя, присуждение контракта и контроль за его исполнением). Он охватывает процесс проведения тендеров (или осуществления закупки другим методом), рассматриваемый как последовательность процедур, каждая из которых имеет своё значение и временные рамки. Таким образом, прокьюрмент – это совокупность практических методов и приемов, позволяющих максимально обеспечить интересы покупателя при проведении закупочного процесса на принципах транспарентности,

равноправия, экономичности, конкурентности, эффективности и ответственности. В международной практике для его обозначения употребляют различные термины: государственные закупки (State Procurement), общественные закупки (Public Purchasing) и правительственные закупки (Government Procurement). В труде рассмотрены международные соглашения и акты, регулирующие на межгосударственном уровне государственные закупки.

Особое внимание автор уделяет вопросам унификации законодательств стран с различным уровнем развития и гармонизации с международными нормами действующего законодательства. Подробно рассмотрены основные положения типового закона комиссии Организации объединенных наций по праву международной торговли (UNCITRAL) „О закупках товаров (работ) и услуг, по которому составлен закон Грузии „О государственных закупках“. Кроме того, автор рассматривает основные принципы договора о правительственных закупках ВТО, в которой Грузия имеет статус наблюдателя и ведутся переговоры для присоединения. Здесь же даётся описание основных рекомендаций евродиректив (т.н. „координационные директивы,“ в сфере общественных закупок). Международные финансовые институты так же сыграли важную роль в разработке общественных принципов по государственным закупкам. Особо отмечается роль Всемирного Банка в развитии международных правил и процедур по прокьюрмент-менеджменту, анализируются правила, регламентирующие проведение закупок средствами Всемирного Банка для финансируемых им проектов.

В статье даётся краткий обзор реформы системы государственных закупок Грузии, основных достижений и проблем, также предложены рекомендации по усовершенствованию институциональной системы государственных закупок.

T. Khomeriki

International Regulation of State Procurement

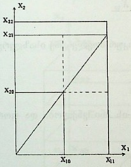
Government in every country realizes significant amount of purchases. The international experience on organization of purchases for governmental needing is very interesting for Georgia, because in transient period it is important formation of the State Procurement system appropriate to the market economics. Procurement-management is a process of purchasing of goods (works) and services by any rule for public needing beginning from the planning to the signature of contract with provider. In this process every procedure has its meaning, succession and period. The whole process is characterized by principles of transparency, parity, competition, economy and efficiency. The terms: State Procurement, Public Purchasing and Government Procurement are equally used in international practice, but this does not change its meaning.

In the article done brief review of international acts and norms which reflect on regulation of State Procurement by way of agreements between governments. There are given fundamental principles and achievements of the following international agreements: UNCITRAL frame law on "Procurement of goods (works) and services", Eurodirectives on Public Purchasing, Government Procurement agreement of WTO and WB rules on State Procurement. At the same time, the author surveys the reform of State Procurement system in Georgia, its achievements and basic problems and they are elaborated the recommendation for improvement of existing situation.

მიკროეკონომიკა
შრომის ეკონომიკა

6. ბიჭიაშვილი
შრომის ეკონომიკური საქმიანობის შედეგადაც მოქმედი
ფაქტორების გავლენის განსაზღვრის საკითხისთვის

წარმოების ტექნიკურ-ეკონომიკური მაჩვენებლების გაუმჯობესების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობაა მათზე მოქმედი ფაქტორების გავლენის გამოკვლევა და სრულყოფა. ჩვენ მიერ შემუშავებულია წარმოების ტექნიკურ-ეკონომიკურ მაჩვენებლებზე ფაქტორთა გავლენის განსაზღვრის ე.წ. „ფართობრივ-სივრცული განაწილების ორიგინალური ხერხი“ და იგი ქვემოთ არის წარმოდგენილი.

ნახ. 1. ეკონომიკურ მოვლენაზე ორი ფაქტორის

გავლენის საანგარიშო სტაბ

დავუშვათ, რომ ეკონომიკურ მოვლენაზე მოქმედი ორი ფაქტორის საწყისი პარამეტრებია X_{10} და X_{20} , ხოლო საანგარიშო პარამეტრები - X_{11} და X_{22} [იხ. ნახ. 1] დავუშვათ, აგრეთვე, რომ X_{10} და X_{11} აზომილია X_1 ღერძზე (აბსცისაზე), ხოლო X_{20} და X_{22} - X_2 ღერძზე (ორდინატაზე). და წარმოადგენენ ფართობებს და ასახავენ წარმოების მაჩვენებლის (მოქმედების

ობიექტის) საბაზისო და საანგარიშო მნიშვნელობებს. მაშინ წარმოების მაჩვენებლის ცვლილებების სიდიდე განისაზღვრება $X_{11}X_{22} - X_{10}X_{20}$ ფართობით; ნამატი მათ შორის თანაბრად უნდა განაწილდეს. ფაქტორთა არათანაბარი გავლენის შემთხვევაში აღნიშნული ნამატიდან უნდა გამოვეყოთ ის ნაწილი, რომელშიც ფაქტორები თანაბარი ძალით იმოქმედებენ და თანაბრად გავანაწილოთ მათ შორის. ამოცანა დადის იქამდე, რომ უპირატესი გავლენის ფაქტორის მიმართულებით ვიპოვოთ ისეთი კოორდინატი, რომელიც ამ პირობას დააკმაყოფილებს. ამ ამოცანის ამოხსნა შეიძლება განტოლების საფუძველზე [იხ. ნახ. 1].

$$(X_{21} - X_{20}) \cdot X_{10} = (X_{11} - X_{10}) \cdot X_{20} \quad (1)$$

ამ განტოლებით გაითვალისწინება როგორც ფაქტორთა საბაზისო მნიშვნელობები, ისე მათი ზრდის ტემპები საანგარიშო პერიოდში. პირველი განტოლებიდან X_{21} -ის მნიშვნელობა ისაზღვრება და ტოლია:

$$X_{21} = \frac{X_{20}X_{11}}{X_{10}} \quad (2)$$

ზემოაღნიშნული განტოლებებისა და პირველი ნახაზის საფუძველზე შეიძლება დავწეროთ: უმცირესი ფაქტორის გავლენა ეკონომიკურ მოვლენაზე ისაზღვრება ფორმულით:

$$f_1 = \frac{X_{11}X_{21} - X_{10}X_{20}}{2} \quad (3)$$

უდიდესი ფაქტორის გავლენა ეკონომიკურ მოვლენაზე ისაზღვრება ფორმულით:

$$f_2 = (X_{22}X_{11} - X_{21}X_{11}) + f_1 \quad (4)$$

მე-3 და მე-4 ფორმულებში შევიტანოთ X_{21} -ის მნიშვნელობა და ფორმულები გაავმარტივოთ. მივიღებთ:

$$f_1 = \frac{\left(\frac{X_{11}X_{11}X_{20}}{X_{10}} - X_{10}X_{20}\right)}{2} = \frac{\left(\frac{X_{11}^2}{X_{10}} - X_{10}\right) \cdot X_{20}}{2} = \frac{X_{20}}{2X_{10}}(X_{11}^2 - X_{10}^2) \quad (5)$$

$$f_2 = (X_{11}X_{22} - \frac{X_{11}X_{11}X_{20}}{X_{10}}) + f_1 = X_{11}(X_{22} - \frac{X_{20}X_{11}}{X_{10}}) + f_1 = \frac{X_{11}}{X_{10}}(X_{10}X_{22} - X_{20}X_{11}) + f_1$$

ახლა განვიხილოთ ეკონომიკურ მოვლენაზე სამი არათანაბარი გავლენის ფაქტორის ერთობლივი მოქმედების შემთხვევა. ამისათვის ვსარგებლობთ მე-2 ნახაზით, რომლის მიხედვით პრიზმში გამოყოფილია ისეთი ნაზრდი, რომელშიც სამივე ფაქტორს აქვს ერთნაირი გავლენა ეკონომიკურ მოვლენაზე და გამოყოფილია მოცულობის ისეთი ნაზრდი, რომელშიც საშუალო და უდიდეს ფაქტორს აქვთ ერთნაირი გავლენა ეკონომიკურ მოვლენაზე. მაშინ უმცირესი, საშუალო და

უდიდესი ფაქტორების გავლენა ეკონომიკურ მოვლენაზე შეიძლება განისაზღვროს ფორმულებით:

$$\begin{aligned}
 f_1 &= \frac{X_{11}X_{21}X_{31} - X_{10}X_{20}X_{30}}{3} \\
 f_2 &= \frac{X_{11}X_{22}X_{32} - X_{11}X_{21}X_{31}}{2} + f_1 \\
 f_3 &= (X_{33} - X_{32}) \cdot X_{11}X_{22} + f_2
 \end{aligned}
 \tag{6}$$

ამ ფორმულებში შევიტანოთ X_{21} , X_{31} და X_{32} -ის მნიშვნელობები

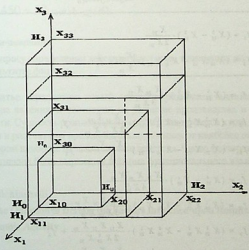
$$X_{21} = \frac{X_{11}X_{20}}{X_{10}}, X_{31} = \frac{X_{11}X_{30}}{X_{10}}, X_{32} = \frac{X_{22}X_{30}}{X_{20}} \quad (\text{მე-2 ფორმულის მსგავსად}),$$

ხოლო შემდეგ გავამარტივოთ. მივიღებთ:

$$(\text{მთვ.}) \quad f_1 = \frac{X_{11}^3 X_{20} X_{30} / X_{10}^2 - X_{10} X_{20} X_{30}}{3} = \frac{X_{20} X_{30}}{3 X_{10}^2} (X_{11}^3 - X_{10}^3);$$

$$(\text{საშ.}) \quad f_2 = \frac{X_{11} X_{22} X_{20}^2 / X_{20} - X_{11}^3 X_{20} X_{30} / X_{10}^2}{2} + f_1 = \frac{X_{11} X_{20}}{2 X_{10}^2 X_{20}} (X_{10}^2 X_{22}^2 - X_{20}^2 X_{11}^2) + f_1; \tag{7}$$

$$(\text{მაქ.}) \quad f_3 = (X_{33} - X_{22} X_{30} / X_{20}) \cdot X_{11} X_{22} + f_2 = \frac{X_{11} X_{22}}{X_{20}} (X_{20} X_{33} - X_{30} X_{22}) + f_2$$

ნახ. 2 ეკონომიკურ მოვლენაზე სამი ფაქტორის გავლენის საანგარიშო სქემა

მე-5 და მე-7 ფორმულების ტექტონიკის შესწავლის, გაანალიზებისა და ექსტრასენსორული წარმოდგენის საფუძველზე დაეადგინეთ, რომ განზოგადებული სახით ეკონომიკურ მოვლენაზე ფაქტორთა გავლენა შეიძლება განისაზღვროს შემდეგი საერთო განზოგადებული ფორმულებით:

$$f_1 = (X_{11}^n - X_{10}^n) \cdot \frac{X_{20} \dots X_{m0}}{n \cdot X_{10}^{n-1}}$$

$$f_k = (X_{(k-1)0}^{n-k+1} \cdot X_{k0}^{n-k+1} - X_{k0}^{n-k+1} \cdot X_{(k-1)0}^{n-k+1}) \cdot \frac{X_{11} \dots X_{(k-1)(k-1)} \cdot X_{(k+1)0} \dots X_{m0}}{(n-k+1) \cdot X_{(k-1)0}^{n-k+1} \cdot X_{k0}^{n-k}} + f_{k-1} \quad (8)$$

$$f_n = (X_{(n-1)0} \cdot X_{n0} - X_{n0} \cdot X_{(n-1)0}) \cdot \frac{X_{11} \dots X_{(n-1)(n-1)}}{X_{(n-1)0}}$$

სადაც n - ფაქტორების რიცხვია;

$k = 2, 3, \dots, n-1$ - არის შუალედური ფაქტორების რიგითი ნომერი 2-დან $n-1$ -მდე

ამ განზოგადებული ფორმულების საფუძველზე შეიძლება ნებისმიერი რაოდენობის ფაქტორებისათვის დაიწეროს მათ გავლენათა საანგარიშო ფორმულები (იხ. ცხრ. 1)

ცხრილი 1

ფაქტორთა საანგარიშო ფორმულები

ფაქტორთა რიცხვი	საანგარიშო ფორმულები ფაქტორთა გავლენის მინიმუმიდან მაქსიმუმამდე
1	$f_1 = (X_{11}^2 - X_{10}^2) \cdot \frac{X_{20}}{2 X_{10}}$ $f_2 = (X_{20} X_{11} - X_{10} X_{21}) \cdot \frac{X_{11}}{X_{10}} + f_1$
2	$f_1 = (X_{11}^3 - X_{10}^3) \cdot \frac{X_{20} X_{30}}{3 X_{10}^2}$ $f_2 = (X_{10}^2 X_{22} - X_{20}^2 X_{11}) \cdot \frac{X_{11} X_{30}}{2 X_{10}^2 X_{20}} + f_1$ $f_3 = (X_{20} X_{33} - X_{30} X_{21}) \cdot \frac{X_{11} X_{21}}{X_{20}} + f_2$
3	$f_1 = (X_{11}^4 - X_{10}^4) \cdot \frac{X_{20} X_{30} X_{40}}{4 X_{10}^3}$ $f_2 = (X_{10}^3 X_{22}^2 - X_{20}^3 X_{11}^2) \cdot \frac{X_{11} X_{30} X_{40}}{3 X_{10}^3 X_{20}^2} + f_1$ $f_3 = (X_{20}^2 X_{32} - X_{30}^2 X_{11}^2) \cdot \frac{X_{11} X_{30} X_{40}}{2 X_{20}^2 X_{30}} + f_2$ $f_4 = (X_{20} X_{44} - X_{40} X_{21}) \cdot \frac{X_{11} X_{30} X_{21}}{X_{20}} + f_3$

და ასე შემდეგ.

ზემოთ მოცემული საანგარიშო ფორმულები უზრუნველყოფენ ნებისმიერი ნიშნის, რაოდენობისა და პოტენციალის ფაქტორების გავლენის განსაზღვრას.

განგარიშების გადავიღების და დაჩქარების მიზნით მიზანშეწონილია გამოთვლელი (საანგარიშო) აპარატის გამოყენება. მოვიყვანოთ მაგალითი: საბაზისო და საანგარიშო მაჩვენებლების მიხედვით მომუშავეთა საშუალო სიობრივი რიცხვია 300 და 305 კაცი; შრომის ფონდაღჭურვილობის მაჩვენებელია 1,67 და 1,97; ფონდუკუგების მაჩვენებელია 0,9 და 0,83 ლარი; პროდუქციის წლიური მოცულობა 450 და 500 ათასი ლარი. ვირჩევთ საანგარიშო მოდელს:

$$X_{10}=0,9; X_{11}=0,83; X_{20}=300 \text{ კაცი}; X_{21}=305 \text{ კაცი}; X_{30}=1,67 \frac{\text{ათასი ლარი}}{\text{კაცი}}; X_{31}=1,9$$

პირველი ცხრილის სამფაქტორიანი შემთხვევის მიხედვით: ფონდუკუგების

$$\text{დაქვეითების გავლენა იქნება } f_1 = (0,83^3 - 0,9^3) \frac{300 \cdot 1,67}{3 \cdot 0,9^2} = -31,7 \text{ ათასი}$$

ლარი; მომუშავეთა საშუალო სიობრივი რიცხვის ზრდის გავლენა იქნება:

$$f_2 = (0,9^2 \cdot 305^2 - 300^2 \cdot 0,83^2) \frac{0,83 \cdot 1,67}{2 \cdot 0,9^2 \cdot 300} - 31,7 = 6,4 \text{ ათასი ლარი}; \text{ შრომის}$$

ფონდაღჭურვილობის ზრდის გავლენა იქნება:

$$f_3 = (300 \cdot 1,97 - 1,67 \cdot 305) \frac{0,83 \cdot 305}{300} + 6,4 = 75,3 \text{ ათასი ლარი.}$$

პროდუქციის მოცულობაზე მოქმედი ფაქტორების ჯამური გავლენა იქნება:

$$\sum f_1 f_2 f_3 = -31,7 + 6,4 + 75,3 = 50 \text{ ათასი ლარი.}$$

მართლაც, საანგარიშო პერიოდში პროდუქციის მოცულობის ზრდა

$$\Delta C = 500 - 450 = 50 \text{ ათას ლარს.}$$

Н. Бичиашвили

К вопросу определения действия факторов, влияющих на экономические результаты фирмы

В статье предложен новый способ определения влияния факторов на экономические явления, в частности, на развитие производства и повышение его эффективности. Сущность предложенного способа заключается в том, что все факторы рассмотрены и рассчитаны последовательно, начиная от наиболее отрицательного и кончая фактором наиболее положительного действия. Число факторов не ограничено, однако они должны быть выражены в форме функционального взаимоотношения.

N. Bichiashvili

On the Question of Defining the Factors Influence upon Results of a firm's Economic Activity

The article provides a new method for determining the influence of factors on the economic processes such as developing production and increasing its efficiency. The essential of the proposed method is that all factors are considered sequentially from the most negative to the most positive ones. The number of factors is unlimited, though the relationship must be expressed in terms of function.

რ. სულამანიძე

სიღარიბის კვლევის მეთოდოლოგიური საკითხები

საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრობლემათა შორის განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სიღარიბესა და მისი დაძლევისაკენ მიმართულ სოციალურ-ეკონომიკური პოლიტიკის შემუშავებასა და გატარებას. პრობლემის აქტუალურობა განსაკუთრებით მძაფრად დგება დღის წესრიგში ბოლოდროინდელი, შედარებითი პოლიტიკური სტაბილურობის პირობებში, როდესაც წინა პლანზე იწვევს ეკონომიკური კეთილდღეობის უზრუნველყოფა.

მსოფლიო ბანკის, გაეროსა და საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მიერ გაწეული კვლევების შედეგად მიღებული მონაცემებით, ღარიბების რაოდენობა საქართველოში ბოლო წლებში მნიშვნელოვნად გაიზარდა და კვლავაც ზრდის ტენდენცია ახასიათებს.

1998-2001 წწ. პერიოდში

	1998	1999	2000	2001	მატება %
სიღარიბის დონე	0.137	0.198	0.232	0.231	68%
სიღარიბის სიღრმე	0.041	0.066	0.074	0.075	84%
სიღარიბის სიმწვავე	0.019	0.033	0.034	0.035	94%

საერთაშორისო პრაქტიკაში სიღარიბის შეფასების ორი ძირითადი მიდგომა არსებობს: ველფერისტული და არაკელფერისტული.

– ველფერისტული მიდგომა სიღარიბის შესწავლისადმი ძირითადად მოსახლეობის სუბიექტურ განწყობებს გულისხმობს, რომლებზე დაყრდნობითაც შემდგომში დგება სასაქონლო დეპრივაციის მოდელი, ანუ ეს მიდგომა ცდილობს ამ ფენომენის გააზრებას იმის მიხედვით, თუ როგორ ესმით იგი თავად ღარიბებს, თუმცა აღსანიშნავია, რომ სიღარიბის განცდა ჯერ კიდევ არ ნიშნავს სიღარიბეს – სტატისტიკურ მაჩვენებლებში ასახულ ობიექტურ რეალობას, ჩვეულებრივ იგი უფრო ცხოვრების ნეგატიური ასპექტების ინდივიდუალური შეფასებაა, რომლებსაც მეცნიერები კეთილდღეობის

ნაკლებობას ან არარსებობას უკავშირებენ.

აღნიშნული მიდგომის ერთ-ერთი მთავარი შემოქმედის ჯ. კეკელიძის აზრით, „ადამიანურ მოთხოვნილებათა უმრავლესობა ფიზიოლოგიურია: კვების, საცხოვრებლის, დასვენების და ა.შ. მოთხოვნილებათა ნაწილი კი ფსიქოლოგიურია: იმედის, თანადგომის, ტურორისა და შიშის თავიდან აცილების; დანარჩენი კი სოციალურია: საზოგადოებაში წესრიგის, უსაფრთხოების, პატივისცემისა და სხვ.“ [1].

ველფერისტული მიდგომით სიღარიბის დონის განსაზღვრას ძირითადად დასაველეთის მაღალგანვითარებული ქვეყნების მეცნიერები ეწევიან, როგორებიც არიან ჯ. კეკელიძე, ბ. ბერელსონი, ა. ბებინგტონი, რ. ერდვარდსი, მ. დევისი, მ. ედვარდსი, ს. ჯექსონი, ჯ. პოლანდი და სხვ. მეორე არაველფერისტული მიდგომა ნაკლებად ითვალისწინებს მოსახლეობის სუბიექტურ განწყობას. ამ შემთხვევაში წინასწარ განსაზღვრულია კეთილდღეობის რაღაც დონე და მის მიმართ გადახრა წარმოადგენს სიღარიბის დონის განმსაზღვრელ ფაქტორს.

აღსანიშნავია, რომ ორივე ეს მიდგომა ვერ ახერხებს დამოუკიდებლად არსებობას და ჩვეულებრივ პრაქტიკაში გამოყენებული ერთი მიდგომა მოიცავს მეორე მიდგომის ელემენტებს.

ველფერისტული ანუ სუბიექტური მიდგომა ძირითადად მაღალგანვითარებული ეკონომიკის და მაღალი კულტურის ქვეყნებშია გამოყენებული, ხოლო არაველფერისტული მიდგომა გარდამავალი და დაბალგანვითარებული ეკონომიკის ქვეყნებში. ამის ასხნა მარტივია, რადგან მოთხოვნა კეთილდღეობაზე ყველგან საკმაოდ მაღალია და ეკონომიკის განვითარების დონეზე შედარებით ნაკლებადაა დამოკიდებული, ხოლო მიწოდება არსებითადაა დამოკიდებული ეკონომიკის განვითარების დონეზე. საქართველოს შემთხვევაშიც სიღარიბის შემცირების უფრო რეალური, შესრულებადი პროგრამის შემუშავებისათვის უმჯობესია არაველფერისტული მიდგომის გამოყენება.

სიღარიბის შესწავლის არაველფერისტული მიდგომის შემთხვევაში ძირითადად გამოიყენება მიდგომა, რომელიც ცნობილია „შემოსავალ-მოხმარების (I/M)“ მეთოდის სახელით. სიღარიბის შემოსავლების მიხედვით განსაზღვრის შემთხვევაში სიღარიბის შესწავლა ხდება მოსახლეობის შემოსავლების წინასწარ განსაზღვრულ კეთილდღეობის რაღაც დონესთან შედარებით. თითოეულ მათგანს გააჩნია როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი მხარეები, მაგ: შემოსავლების მიხედვით სიღარიბის განსაზღვრა უმჯობესია იმ ქვეყნებისათვის, სადაც დაბალია ჩრდილოვანი ეკონომიკის დონე და მაქსიმალური სიზუსტით ხდება შემოსავლების აღრიცხვა მოხმარების მიხედვით სიღარიბის შეფასება უმჯობესია იმის გამო, რომ სიღარიბის შესწავლისათვის ძირითადად გამოიყენება შინამეურნეობების გამოკვლევის მონაცემები, სადაც რესპოდენტები დაბალი სიზუსტით და ნაკლები ხაღისით იძლევიან ინფორმაციას შემოსავლების შესახებ. ინფორმაციის ხარისხი ამ შემთხვევაში, როგორც წესი, უკუპროპორციულ დამოკიდებულებაშია ქვეყანაში ჩრდილოვანი ეკონომიკის დონესთან.

მეორე მეთოდი, რომელიც ცნობილია „ჩართული მიდგომის (PA)“ სახელით, ეფუძნება დეპრივაციის გაცილებით უფრო ფართო განსაზღვრებას და, შესაბამისად, მის გამოყენებას მიზნულად შორის ფაქტორთა ფართო სპექტრს ასახელებს. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს მეთოდოლოგიურად განსხვავებული მიდგომა შეისწავლის ე.წ. რესურსულ სიღარიბეს. გაეროს პუმანური განვითარების მიდგომა [2] გეთავაზობს გარკვეულ კონსენსუსს. ამჟამად უფრო და უფრო პოპულარული ხდება ახალი მიდგომა, რასაც სხვა მეკვლევრებთან ერთად გაეროს განვითარების პროგრამის ექსპერტებიც იყენებენ. მიდგომის

მიხედვით, სიღარიბე უფრო მეტია, ვიდრე საკვების ნაკლებობა, ვინაიდან იგი გულისხმობს ადამიანის მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას სხვა საქონლის მოხმარებასა და მომსახურებაზეც. მაგრამ ეს მიდგომა, ჩვენი აზრით, უფრო ტრადიციულ ველფერისტულ და არაველფერისტულ მიდგომათა გარკვეულ სინთეზს წარმოადგენს, ვიდრე კონსესუსს, თუმცა საქართველოში სიღარიბის კვლევის მეთოდებისა და მიდგომების შერჩევისას გასათვალისწინებელი და მისაღებია.

იქიდან გამომდინარე, რომ სიღარიბე საერთო, ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის ფენომენია, აუცილებელია მის კვლევას მსოფლიოში აკრედიტებულ მეთოდებთან და მიდგომებთან ერთად შევუდგეთ ქართველი ხალხის მენტალიტეტის, ისტორიისა და იმ ფსიქიკური წყობის, ერთობის ბაზაზე, რომლის გამოხატულებაცაა ნაციონალური კულტურა. ანუ ჩვენი აზრით, შეუძლებელია ერთი რომელიმე მეთოდისა თუ მიდგომის მორგება ქართულ რეალობაზე, ამიტომ საჭიროდ მიგვაჩნია ყოველივე ზემოთქმულის გათვალისწინებით კომპინირებული მიდგომა საკითხისადმი, რომელიც გაცილებით რეალურ და, რაც მთავარია, ნათელ სურათს დაგვიხატავს, მოგვცემს სწორი ანალიზის საშუალებას, წარმოგვიდგენს სიღარიბის არსებულ თავისებურებებს, რაც მასზე მიზანმიმართული პოლიტიკის წარმართვის საფუძვლებს შექმნის [2].

სიღარიბის კვლევის რთულ გზაზე პირველ საფეხურს სიღარიბის ზღვრის დადგენა წარმოადგენს, ამ მიმართულებით მნიშვნელოვანია სიღარიბის აბსოლუტური და ფარდობითი ზღვრები.

სიღარიბის აბსოლუტური ზღვარი – ესაა საარსებო მინიმუმი, რომელიც ძირითადად დგება სამომხმარებლო კალათის საფუძველზე. ფარდობითი სიღარიბის ზღვრის განსაზღვრავად ხშირად გამოიყენება მოხმარების ან შემოსავლების განაწილების არითმეტიკული საშუალოს ან მედიანის მიმართ პროპორციები.

სიღარიბის ზღვრები თავისი ბუნებით ეფუძნება ინდივიდების სუბიექტურ შეხედულებას იმის თაობაზე, თუ რას წარმოადგენს ამა თუ იმ საზოგადოებისათვის მინიმალური ცხოვრების დონე. სხვადასხვა ქვეყანა სიღარიბის დონის განსაზღვრის განსხვავებულ მაჩვენებლებს იყენებს, მდიდარი ქვეყნებისათვის ეს მაჩვენებელი უფრო მაღალია. განვითარებად ქვეყნებში მისი გამოყენების მაგალითები ნაკლებად გვხვდება, თუმცა საქართველოში ამის პრაქტიკა უკვე არსებობს. კერძოდ, შინამეურნეობების გამოკვლევაზე სიღარიბის მონიტორინგის კომპონენტის დამატების შედეგად, დაემატა კითხვების ერთი ბლოკი – „სიღარიბის სუბიექტური შეფასება“. კვლევის ამ ეტაპზე საქართველოში ჩამოყალიბდა სიღარიბის ზღვრის განსაზღვრის ოთხი სხვადასხვა მიდგომა.

პირველი – ოფიციალური სიღარიბის ზღვარი, რომელიც ეფუძნება 1992 წელს შემუშავებულ 32 დასახელების კვების პროდუქტისაგან შემდგარ მინიმალურ სასურსათო კალათას (მ.ს.კ.) (იგი განსხვავებულია სურსათის მოხმარების ბოლოდროინდელი სტრუქტურისაგან) და განსაზღვრავს სამუშაო ასაკის (15 და–65 წლამდე) მქონე მამაკაცის საარსებო დონეს. კვების კალათის ღირებულება, რომლის შემადგენლობა ტოლია 2500 კკალ/დღეში, თვეში უდრის 114,5 ლარს. იგი სიღარიბის ზღვრის 70%-ს შეადგენს, ხოლო დანარჩენი არასაკვებ კომპონენტებზე მოდის (30:70). მეორე გადასინჯული სიღარიბის ზღვარი იგივე მდგომარეობას ემორჩილება, მაგრამ კვების კალათა დაბალი

კალიბრულობისაგან (2200 კკაღ/დღეში) შედგება, იგი მცირეოდენ განსხვავებას უწვევებს საკვები პროდუქტების პროპორციებში (6535).

მესამე – ესაა რეკომენდებული სიღარიბის ზღვარი. იგი ჩამოყალიბდა მსოფლიო ბანკის, სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის, ეკონომიკის, სოცურუნველყოფის, შრომისა და დასაქმების სამინისტროსთან თანამშრომლობის შედეგად, გამოიყენება იგივე მიდგომა, რაც „ოფიციალური სიღარიბის ზღვრის“ განსაზღვრის დროს, მაგრამ აქ უფრო იაფია კვების კალათა. ეს წარმოადგენს ე.წ. ნახევრად ოფიციალურ სიღარიბის ზღვარს, რომელიც გავლენას ახდენს პოლიტიკის ჩამოყალიბებზე და თითქმის ემთხვევა მე-4 „ალტერნატიული მინიმუმის“ ზღვარს, რომელიც სიღარიბის დაძლევისა და ეკონომიკური ზრდის პროგრამაში გამოიყენება და ფულად გამოხატულებაში უდრის შესაბამისად 55.0 და 52.0 ლარს თვეში.

ცხრილი[2]

საქართველოში დღეს გამოყენებული სიღარიბის ზღვრები

სიღარიბის ზღვრები	წყარო	ლარი/თვეში
ოფიციალური სიღარიბის ზღვარი	საქართველოს მთავრობა	114.5
გადასინჯული სიღარიბის ზღვარი	საქართველოს მთავრობა	74.3
რეკომენდებული სიღარიბის ზღვარი	მსოფლიო ბანკი	55
ალტერნატიული მინიმუმი	საქართველოს მთავრობა	52

რამდენად მისაღებია მინიმალური სასურსათო კალათის ფიქსირებული შემადგენლობა მთელი ქვეყნისათვის – ეს საკითხი ალბათ საკმაოდ საინტერესოა განსჯისათვის, ვინაიდან, როგორც კვლევა გვიჩვენებს, კვების პროდუქტების მოხმარების სტრუქტურა რამდენადმე განსხვავდება ქალაქსა და სოფელს, აგრეთვე, ქვეყნის ცალკეულ რეგიონებს შორის. ამასთან, აუცილებელია, აღინიშნოს მინიმალური სასურსათო კალათის ფიქსირებული შემადგენლობის მართებულობა მთელი წლის განმავლობაში, რამეთუ სეზონურობის ფაქტის გავლენა მსკ-ზე მნიშვნელოვანი და არსებითია. ამიტომ შინამეურნეობებზე დაკვირვების მონაცემებზე დაყრდნობით საგნებით შესაძლებელია ცალკეული პერიოდისათვის დამოუკიდებელი სასურსათო კალათის დადგენა. შესაძლოა ამ მიდგომას პქონდეს თავისი ნაკლოვანებები, მაგრამ იგი ფაქტობრივად იქნება მოცემულ მომენტში სიღარიბის უფრო ზუსტი შეფასებისათვის. ამდენად, ასეთ მოსაზრებასაც აქვს არსებობის უფლება და მისი ხელაღებით უარყოფა არ უნდა იყოს მართებული. ჩვენი აზრით, ამ მიმართულებით მუშაობა უნდა გაგრძელდეს მომავალშიც. აქვე მნიშვნელოვანია არასაკვები კომპონენტის ჩართვასთან დაკავშირებული საკითხი, რომელი არასაკვები საქონელი და რა რაოდენობით წარმოადგენს ძირითადი მთხოვნილებების საგანს? აქ მრავალმხრივი რეტირების დიაპაზონი არსებობს, თუმცა გამოყენებით მხოლოდ ერთი – ნორმატიულად განსაზღვრული ნორმა გამოიყენება.

აქვე ვერ ავიტყვით ისეთ საკითხს, როგორიცაა სიღარიბის ზღვრის განზომილებები: სიღარიბის სიღრმე და სიღარიბის სიმწვავე. ეს მაჩვენებლები სიღარიბის სურათთან ერთად, მის დიფერენცირებულ სახეს აღგვიწერენ და

მეტად მნიშვნელოვანია მასზე ზემოქმედების ბერკეტების შემუშავებისათვის. სიღარიბის დონე, ანუ ღარიბების ინდექსი, ღარიბი მოსახლეობის წილია მთლიან მოსახლეობაში. სიღარიბის სიღრმის მაჩვენებელი წარმოადგენს ღარიბი მოსახლეობის სიღარიბის ზღვრამდე დაშორების წილს მთელი მოსახლეობის სიღარიბის ზღვრის დონეზე ჯამური მოხმარებიდან. ღარიბების რაოდენობის ინდექსის (სიღარიბის დონე) უცვლელობის პირობებში, რაც მეტია სიღარიბის სიღრმე, მით მეტია ღარიბების მოხმარების დაშორება სიღარიბის ზღვრიდან.

ღარიბების რაოდენობის ინდექსი ქვეყანაში სიღარიბის შემცირების ზოგადი ტენდენციის კარგი მაჩვენებელია, თუმცა ეს მაჩვენებელი ვერ ასახავს ცვლილებებს ღარიბთა მდგომარეობაში. ე.ი. თუ დროის ორ განსხვავებულ პერიოდში მოსახლეობის ნაწილი ორივეჯერ ღარიბი იყო, მაგრამ მათი მოხმარება წინა პერიოდთან შედარებით გაიზარდა, ე.ი. ღარიბების გარკვეული ნაწილის მდგომარეობა გაუმჯობესდა, სიღარიბის სიღრმე სწორედ ამ პროგრესს ასახავს, ხოლო სიღარიბის დონე ასეთ განსხვავებას ვერ იჭერს.

სიღარიბის სიღრმე კი, თავის მხრივ, ვერ ითვალისწინებს თუ რამდენადაა დიფერენცირებული იგი თვით ღარიბებში. მაგ: თუ ღარიბი ოჯახების ერთი ნაწილი დახმარებას გაუწევს ღარიბი ოჯახების მეორე ნაწილს და თავის შემოსავალს გაუნაწილებს, მასზე უფრო ღარიბებს, ამ დროს გამოიყენება სიღარიბის სიმწვავის მაჩვენებელი და იგი ღარიბ ოჯახთა შორის სიღარიბის უთანასწორობის მაჩვენებელია, იგი თავის თავში მოიცავს ორივეს – სიღარიბის სიღრმესა და ღარიბთა შორის უთანასწორობას.

სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის, მსოფლიო ბანკისა და გაეროს საქართველოს წარმომადგენლობის მონაცემებზე დაყრდნობით შეიძლება ითქვას, რომ სიღარიბე საქართველოში ნომერ პირველი პრობლემაა და ღარიბთა რაოდენობა მაღალია მის ყველა რეგიონში. საქართველოს მოსახლეობის 25%-ზე მეტი მინიმალურ მოთხოვნაზე ნაკლები მოცულობის კვების კალათით იკვებება, 10%-ზე მეტი შიმშილობს და უიმედო მდგომარეობაშია.

საქართველო მკვეთრად განსხვავებულ რეგიონულ და სეზონურ კომპონენტებს შეიცავს. სიღარიბის დონეები მკვეთრად განსხვავდება რეგიონებს შორის და წელიწადის დროების მიხედვით. ღარიბების მდგომარეობა ზამთარში უარესდება, ვინაიდან ისინი იძულებულნი არიან, შეზღუდონ კვებაზე დანახარჯები, რათა გამოათავისუფლონ თანხები სხვა არასაკვები პროდუქტებისათვის (მაგ: გათბობა). მოხმარების განაწილება საქართველოში მიკერძოებულია. ქვეყანაში უთანასწორობის სიდიდე შემაშუოთებულია, ვინაიდან იგი ძირს უთხრის ეკონომიკური რეფორმების ლეგიტიმურობას. აქვე გვერდს ვერ აუვლით საქართველოში სიღარიბის დაძლევისა და ეკონომიკური ზრდის პროგრესულ პროგრამას, რომელიც საქართველოს მთავრობის მთავარი სამოქმედო, საბაზისო პროგრამაა მოკლე და გრძელვადიანი პერიოდისათვის. ამიტომ უპრიანია ჩვენი შეხედულებები, თუ ზოგადი სახის შენიშვნები გამოთქვით ამ პროგრამის მიმართ, რაც უთუოდ უნდა წაადგეს მისი განხორციელებისათვის საჭირო ღონისძიებებს.

რა წარმოადგენს ამ პროგრამის ძირითად პრობლემას? ჩვენი აზრით, იგი ერთდროულად სხვადასხვა მიმართულებებისაა, რაც მისი მომზადების მონაწილეთა ფართო სპექტრის ანარეკლია და იგი შესაბამისად არ ასახავს კონკრეტულ მიზნებს სიღარიბის შემცირების თვალსაზრისით. სიღარიბის მონიტორინგისათვის განკუთვნილი არსებული მეთოდოლოგია იყენებს არათანმიმდევრულ საზომ ერთეულს, რომელიც ხელისუფლებას არ მისცემს საშუალებას დაადგინოს რეალური ცვლილებები, რომლებიც გარკვეული დროის განმავლობაში სიღარიბის საერთო სურათში აისახება. აქედან დასკვნა, საჭიროა

სიღარიბის მონიტორინგისა და რიცხვობრივი გაანგარიშების სათავეს განკუთვნილი მეთოდოლოგიური ბაზის გაუმჯობესება. ამასთან, დროის მოკლევადიან პერიოდში, ზრდას ამ პროგრამის მაკროეკონომიკური სტრუქტურის ფარგლებში, სიღარიბეზე მხოლოდ შეზღუდული გავლენა ექნება და ამდენად განსხვავებული მიდგომების გამოყენებაა საჭირო.

მიუხედავად იმისა, რომ ამ საბაზისო პროგრამის მთავარი სუბიექტი ეკონომიკური ზრდაა, არსებობს რამდენიმე ფაქტორი იმის დასადასტურებლად, რომ ეკონომიკური ზრდა პირდაპირპროპორციულად არ იწვევს სიღარიბის დონის შემცირებას. ისეთი ეკონომიკური ზრდა, რომელიც უზრუნველყოფს წარმოქმნილი დოვლათის სწორ და სამართლიან გადანაწილებას, ქმნის სიღარიბის დონის შემცირების საფუძვლებს. ქვეყანამ აქცენტი უნდა გააკეთოს იმ სექტორების განვითარებაზე, რომლებშიც ღარიბების მონაწილეობაა მაღალი. საქართველოს სინამდვილეში კი საპირისპიროსთან გვაქვს საქმე. სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტის მონაცემებით, 1997-2000 წწ-ში საქართველოში დამატებული ღირებულების 75% მოდიოდა ისეთ სექტორებზე, როგორებიცაა: ფინანსური მომსახურება და ტრანსპორტი, რომელთა ერთად აღებული წილი მთლიან დასაქმებაში 5%-ზე ნაკლებია. შედეგი კი არის მარტივი და ამავე დროს რთულიც. იმავე სსდ-ის მონაცემებით, მიუხედავად მ.შ.პ.-ის მაღალი დონისა, საყოველთაო მოხმარების მანუვრებლებმა დადამკვეთობა განიცადეს. აქედან დასკვნა: საყოველთაო შემოსავლის ზრდას არ მოჰყვება სიღარიბის დონის შემცირება, სანამ განაწილების ოპტიმალური მეთოდების განსაზღვრა არ მოხდება.

და ბოლოს, ფინანსური რესურსების უდიდესი ნაწილი, რომლიდანაც ფინანსდება ეს პროგრამა, არც საჩუქარია და არც გრანტი დონორების მხრიდან გაცემული, ესაა სესხი, რომელიც ჩვენი და ჩვენი შეიღების გადასახდელია მომავალში, ამიტომ მასზე პასუხისმგებლობის აღებას და მისი ზედმიწევნით პატიოსნად შესრულებას ისტორიული მნიშვნელობა ენიჭება. ქვეყანას ისედაც დაუგროვდა მნიშვნელოვანი ოდენობის ვალი, რომლის შედეგიც თითქმის ნულოვანია და რომლის გასტუმრებაც ქვეყანას დღეს უკვე უჭირს, ამიტომ ამ პროგრამის სათავეს აღებული სესხის გამცემიც და მიმღებიც დიდ ეთიკურ და მორალურ პასუხისმგებლობას უნდა გრძნობდეს, რომ ეს თანხა სწორად იყოს გამოყენებული.

მიუხედავად იმისა, რომ სიღარიბის დაძლევისა და ეკონომიკური ზრდის პროგრამა დამტკიცებულია საქართველოს მთავრობის მიერ, პროგრამის ირგვლივ კამათი და დისკუსია არ უნდა შეწყდეს, რათა უფრო მაღალი ხარისხით მოხდეს აღნიშნული პროგრამის განხორციელება და ცხოვრებაში გატარება.

ლიტერატურა

1. Kekes J. Pluralism and value of life, in: Cultural Pluralism and Moral Knowledge 1991 London
2. კუმანური განვითარების ანგარიში. გაეროს პროგრამა საქართველოში 2001-2002
3. საქართველოს სტატისტიკის სახელმწიფო დეპარტამენტი. საქართველოს შინამეურნეობები 1996-2001. თბილისი, 2002
4. მსოფლიო ბანკის პირველადი მონაცემები. მოხსენება №22350. თბილისი, 2001

Р. Суламанидзе

Нищета и её методологические вопросы

Опыт подтверждает, что перед стратегией борьбы с нищетой стоит большая задача: она должна способствовать не только росту ВВП, но и создать условия, при которых население сможет материально обеспечить себя, получать образование, пользоваться услугами здравоохранения и получать гражданскую свободу.

R. Sulamanidze

Poverty and its Methodology Base

Evidence and experience show that anti-poverty strategies face the challenging task of not only promoting increases in gross domestic product, but also putting into place mechanisms that allow the poorest sectors of the population to share its benefits by means of greater access to employment, income, education, health care services and civil liberties. This task, as it has become apparent in Georgia, is not easy. The successful implementation of anti-poverty policies will demand not only first class technical expertise but, also overwhelming political support.

Finally, the poverty gap indicates the average distance separating the poor from the poverty line and serves to highlight how far down the poor are falling from the minimum subsistence amount. It serves as an indicator of the value of total transfers needed to help families escape poverty. The poverty gap can be estimated for the official, revised and minimum poverty lines to see how far Georgian families fall from different thresholds and the amount of transfers needed to lift them up.

ფინანსები. ფულის მიმოქცევა.
კრედიტი

The Archaeology of an Investment Appraisal Technique.

By Verna Care, School of Business and Management, Brunel University.

Abstract

This paper explores the history of a current accounting practice, namely the use of net present value as an investment appraisal technique in capital budgeting. It concentrates on the period from the late 1950s to the mid 1960s when an academic debate on theoretical principles articulated with the practical concerns of business people and policy makers in the U.K.. The adoption of discounted cash flow techniques marked a change in accepted accounting practice. The way in which this took place is examined through a detailed review of the content of a weekly journal, *The Accountant*. This reveals the remarkable unevenness of that process but also provides strong evidence for the adaptability and responsiveness of accounting to a changing business environment.

1. Introduction

The article begins by defining the terms used when discussing investment decisions and appraisal techniques and then presents an historical overview and a summary of interpretations offered in a history of discounted cash flow techniques by R. H. Parker (1968) and later by Peter Miller (1991 and 1998). The article then offers a detailed analysis of the content of *The Accountant* from 1950 to 1965 evaluating the contents of this journal as specific archive for clues about how change has occurred in the body of knowledge, techniques and skills recognised as accounting by the accounting profession.

2. Definition of Terms

The term 'internal investment' is used to describe the type of business decision around which various appraisal techniques have been developed. An internal investment proposal or project is characterised by the expenditure of cash in the present in the expectation of generating receipts or savings in the future. Examples of internal investment proposals include the option to purchase new machinery; to purchase a new computer system; to

introduce a new product or to develop a new market. The effects of the investment may continue for many years and have far-reaching consequences for the business. The importance of internal investment decisions means they are often subject to specified administrative procedures (capital budgeting) which will include a financial appraisal. As the internal investment decision is intended to improve the profitability of the commercial firm, the basis upon which competing projects are assessed may be expected to refer to some measure of profitability. The most profitable project would be preferred.

The problems which arise when defining and calculating 'profit' and 'profitability' underpin the different approaches to internal investment appraisal decisions. Broadly, these are characterised by an accounting approach to profit on the one hand and a 'net-worth' approach based on cash measures to determine the value of a business, on the other. The former approach generates measurements of future increases in profits in relation to the sum of capital invested, expressed as a percentage return. I will refer to these measures by using a general descriptive term: the 'accounting rate of return.' The 'net-worth' approach generates techniques based on converting the value of future cash flows to their present day money values using the process of discounting. For example, if you discount at a rate of 10%, a £1 cash gain three years from now has a present value of only £0.75. Discounted cash flows may be used to assess projects in a variety of ways but the two techniques which emerged as the most common applications of these principles are usually described as Net Present Value (NPV) and the Internal Rate of Return (IRR). NPV uses a discount rate which is related to the returns the firm might expect from an alternative investment or a rate related to the cost of its capital. It adds the present values of all cash flows related to the internal investment proposal, including the initial cost; if the result is positive, the investment is considered worthwhile. The IRR calculates the rate of discount which will result in the present value of future cash flows equalling the cost of the investment. The preface they state that they are 'convinced that the 'present value' method is superior' to other DCF methods.

In general, interest in DCF approaches to internal investment decisions in Britain lagged behind the USA. The first textbook by British economists advocating the use of DCF methods, appeared in 1963. *The Financial Analysis of Capital Projects* by Anthony Merrett and Allen Sykes followed their earlier article on the subject (1960). They state a preference for the IRR method over NPV (although they modified this position in the second edition (1972)). Interest in DCF methods intensified during the 1960s. In addition to Merrett and Sykes' book, there were two publications which had a notable impact. One was a detailed manual on how to appraise projects using the IRR method of investment appraisal, based on procedures developed by its authors at Courtaulds (Alfred and Evans 1965). Monty Alfred, chief economist at Courtaulds, produced several articles and spoke at many meetings of accountants on the use of the IRR in the mid 1960s. Also, he provided the input for the other influential publication of the mid 1960s: a booklet from the National Economic Development Council (1965). The NEDC wanted to encourage more internal investment and promote the benefits of tax incentives. It encouraged company to use DCF techniques (NPV and IRR) to appraise projects, arguing that the accounting rate of return approach was unsatisfactory often resulting in poor investment decisions.

From the mid 1960s, DCF techniques were promoted strongly by economists and accountants in the Universities, government, the Nationalised Industries, the professional

accounting bodies and in private sector firms although the extent to which they were applied in practice appears to have been disappointing to their promoters.

3. Previous interpretations.

Two significant studies of the historical development of discounted cash flow techniques in business practice in Britain are R.H. Parker's 1968 paper and a more extensive study published in 1991 by Peter Miller. Parker concentrated on the period before 1950 while much of Miller's interest is in explaining the promotion of DCF techniques in the 1960s.

Both writers appraised the significance of the articles published in *The Accountant* in 1938, noted above, and sought to explain the lacuna in the archives which did not end in Britain until the 1960s. The first series of articles by Ronald Edwards, examined the definition and measurement of profit and counterposed the 'net-worth' approach to the 'inadequate and confused' approach of accounting practice. In deciding if a business will increase its net worth, Edwards demonstrated very simply the principles of discounting expected future cash flows to their present values. The series was reproduced as an essay in *Studies in Accounting* in 1950 and retained in later editions (1962 and 1977) where it was described as a milestone in accounting thought.

The second series, by the economist R. H. Coase, was also reproduced later in a collection of essays edited by David Solomons. The first edition of *Studies in Costing* appeared in 1952 and the second in 1968. Coase was mainly concerned to discuss the importance of relevant costs for all types of business decision but he did include two short sections in which the internal investment decision was addressed by calculating the present values of estimated future cash flows. The reader is referred to Edwards' articles for an explanation of the method. Coase's essay was retained but edited in the 1968 edition, omitting the sections on investment appraisal and discounting. I suggest the explanation for this relates to the editor's declared policy of excluding those earlier articles which dealt with material which was adequately covered in mainstream costing and accounting textbooks by 1968.

Parker makes no mention of the Edwards' series but notes that Coase's articles 'appear to have had very little impact on accounting theory and even less on accounting practice, although after being reprinted in 1952 they were quite widely used in university accounting courses' (p. 68). Parker, convinced that DCF techniques are the correct basis for internal investment appraisal, questioned why it took so long for them to gain acceptance in practice. His assessment of the historical record is revealing and is quoted at length. 'The essential clue is surely to be found in the one group so conspicuously absent from our story: accountants.....it was accountants in their role as financial experts who were in most cases consulted on capital expenditure decisions. Since their education did not include much economic theory...they naturally turned to either rates of return based on traditional financial statements or to such simple and conservative techniques as payback period. The relatively few economists who took an interest in accounting and who made recommendations based on economic theory were ignored. Such was the fate of R. H. Coase's excellent series of articles...It was not until the 1950s that economists began to play an important part as advisers in business. In the same decade accountants became more acquainted with economic ideas. In this new climate - whose coming in the U.K. was perhaps a decade later

than in the U.S.A. - the practical use of discounted cash flow criteria became not only possible but, we may say with the advantage of hindsight, inevitable' (*ibid*, p.70 -71).

Referring to the principles of discounting, Miller argues that 'in accounting circles in the U.K. there was considerable hostility to such a calculus' in the late 1930s (1991, p.740). As evidence, he recounts the exchange of letters between Edwards and Stanley Rowland published in *The Accountant* following Edwards' articles. Rowland argued that the accountant's skill and knowledge is applied to the measurement of past profits and profitability; accountants should 'leave to others the risky business' of looking into the future. The language used by Rowland was belligerent; he posited Edwards' articles as an attack by economists on accountants. This was despite the fact that Ronald Edwards had had ten years of professional accountancy experience before becoming a lecturer at the London School of Economics; a point made by Edwards in his letter. Miller comments that 'more than two decades were to elapse before the two distinctive bodies of expertise of economics and accounting came to confront each other over this issue again' (1991 p.741).

Miller uses the term 'problematization' to describe the process by which accounting practices change. He argues that 'it was not simply that DCF calculations provided a better way of making investment decisions... rather, what was decisive... was the establishing of relays and linkages between certain general problems held to be associated with existing ways of making investment decisions within firms, other more specific features of the U.K. context at the time such as issues of taxation... and much broader macroeconomic debates concerning levels of investment and growth rates in the U.K. in the 1960s' (*ibid*, p.737-738).

Miller has distilled and clarified his interpretation of this history in a more recent article (1998). Here he describes the boundaries between what is and what is not regarded as 'accounting' as fluid. The process of change may be traced from activity occurring at the margin. What was once outside or on the boundary of accounting through 'problematizing' becomes accepted practice. He summarises the history of DCF techniques as a calculative practice which formed outside accounting and which provoked a hostile reaction from accounting in 1938. However, 'by 1965, things had changed fundamentally. The calculus of discounting had become part of accounting....Diverse actors, working within the academy, within firms, and often crossing the boundaries between these distinct terrains, extolled the merits of the discounted cash flow technique for making investment decisions...In the two decades following the Second World War an economic-financial mentality began to replace the existing accounting mentality' (*ibid*, p. 613-614).

Parker's account is symptomatic of a view of accounting history as the story of how accounting became what it is and what it should be. It is premised on a belief in progress - that what is done now is better than what went before - and that accounting history can be written as the story of when and how the right or the best accounting technique was discovered. This approach to accounting history has been criticised by Anthony Hopwood (1987). Miller's perspective is much closer to Hopwood's and his more detailed history is less coloured by the inevitability of the story's outcome. However, despite their different approaches to accounting history, there are striking similarities in the interpretations drawn by Parker and Miller. For both there is the idea that the history of DCF techniques can be understood in terms of the relationship between 'economics' and 'accountancy'. Parker's comments personalise this into economists and accountants while Miller is more circumspect in using the term 'bodies of expertise'. Accountants either ignored or vehemently opposed

the use of DCF techniques until the 1960s when the boundaries between economic theory on the one hand and accounting practice on the other were broken down. Both writers conclude that by the mid 1960s, DCF techniques had become part of accounting.

4. The archaeological approach

Hopwood used the term archaeology as a metaphor to describe 'the task of analysis (as one) of carefully and cautiously sorting through the sediments of organisational history .. to reconstruct the ways in which the present emerged from the past' (1987 p. 230). This paper presents the results of an examination of a particular archive, sorting the material by date and selecting, as far as possible, all references to the internal investment decision. The archive chosen is *The Accountant*, the journal which published the Coase and Edwards articles in 1938. This journal described itself from 1950 as 'The recognised weekly organ for Chartered Accountants and Accountancy throughout the world' changing to 'The recognised weekly journal for the Accountancy Profession throughout the world' in 1965. The period examined is from 1950 to 1965, chosen as likely to be most revealing in tracking the debate about investment decisions, the use of DCF techniques and the views of accountants.

4.1. The Accountant, 1950 - 1954

During 1950, the Anglo-American Council on Productivity sponsored a ten week tour of the United States by a group of British accountants, led by Ian Morrow. The group travelled all over the USA observing American methods of management and management accounting. On their return, they published a report as the Management Accounting Team which was reviewed in *The Accountant's* editorial (1950). While this was happy to note that the Americans were not using techniques which would be unknown to British accountants, there is nothing in the editorial which refers specifically to the internal investment decision. However, this was mentioned in a report of a meeting of the London and District Society of Chartered Accountants, addressed by members of the Management Accounting Team (1951). *The Accountant* reports that one of the speakers had expected to see 'row upon row of brand-new machines in American factories' but, that the equipment seemed to be just as old as in British factories. 'The reason was that new plant is not purchased unless the engineer can prove that it will pay for itself' (*ibid* p.142).

These brief comments are revealing. Firstly, investment in new plant had to be justified on financial grounds but, it was the engineer not the accountant who made the case. Secondly, there is no explanation of the phrase 'pay for itself'. What would the audience of accountants have understood this to mean? I think it is reasonable to suggest that, in so far as *The Accountant* may be taken to reflect and express the accountant's world at that time, it most certainly would not have meant DCF techniques. Finally, the issue of investing in new equipment was considered important and was linked to a general concern with productivity and economic performance, both of the firm and the national economy. A reason for poorer British performance may have been attributed to the use of older and less efficient machinery. Clearly, this observation from the United States was surprising.

The internal investment decision is rarely discussed in *The Accountant* in this period. There are a few references which reflect a concern that British firms had made inadequate provisions for depreciation on existing assets; depreciation being seen as a means of allowing the financing of future replacements (Parkenham-Walsh 1951 and editorial June 1953). In so far as the accountant's role is discussed, it is with reference to the production, monitoring and control of capital expenditure budgets on the basis of investment decisions already made (Liddington 1953). Liddington does not mention involvement with the financial appraisal of projects prior to those decisions.

There are regular reports on industrial investment and Government monitoring of investment levels (for example: editorial June 27 1953, notes Sept. 5 1953, notes June 19 1954). Concern with productivity and economic growth lead to the re-introduction of initial allowances on expenditure on plant and machinery from April 1953. Such tax incentives to industry were to be a significant issue over the subsequent decade.

The journal issues of this period contain very little on the internal investment decision. I was unable to find a single mention of any appraisal technique. In summary, the first half of the decade reveals an interest amongst accountants in the broader issues of national productivity, growth and investment. But, there is little evidence that accountants saw themselves as concerned with the individual investment decisions made by firms. Either such a role was considered outside the body of expertise of accounting or, less likely, it was a role which was being performed by accountants but not considered of any particular importance (hence, not reported).

5.2 The Accountant, 1955 - 1959

Over the next five years the number of references to investment and investment decisions, increased significantly.

During 1956, there were a number of articles which set out to define management accounting and the relationship between managers and the accountant. The first was by Ian Morrow, based on a paper given to the Leeds, Bradford and District Society of Chartered Accountants in November 1955 (1956). In the article, he refers to the recent emergence of business consultancy work amongst firms of practising accountants and to the growth of qualified accountants working in industry. The article conveys a sense of newness, change and challenge in the profession for 'accountants who are able and willing to provide management with a service known as management accounting' (p.61). Morrow identifies budget preparation and budgetary control as significant contributions of management accounting and his brief comments in relation to capital budgets are of interest. Having listed the various types of decision which result in capital expenditure, he goes on to say 'management should require to be told of the savings, or what earnings will be made on the money invested, and . . . the savings or increased profits should be checked by the accountant' once the capital expenditure has been incurred (p. 63). The latter point, the control aspect, was discussed by Liddington in 1953 but, provision of the estimates of the benefits of the investment is new.

The view that accountants should be actively establishing themselves as skilled professionals in businesses or advising business is emphasised in an article by J.D. Green, a practising accountant (1956). He noted that interest in management accounting, stimulated by an economic (trade) crisis in 1951 and by the Anglo-American Productivity Council's

Report in the same year (noted above), had been growing but that practising accountants 'have allowed all sorts of people to usurp from us a function which we should be particularly well qualified to fulfil' (p.535). His article discusses the accountant's role in preparing budgets, including capital expenditure budgets, the compilation of which is 'generally beyond the capacity of other than qualified accountants. The reason for this is that to be effective the budget must enable comparisons to be made with the position if the business were to continue with the existing facilities' (p. 537). In other words, the accountant should be appraising investment proposals. Unfortunately, nothing is said of the investment appraisal techniques the accountant should use but, I suggest, Green would assume profitability criteria based on accounting measures.

Neither Morrow or Green elaborate on the investment decision in capital budgeting. An article by G. A. Boardman is more explicit about management accounting's role in this respect (1956). He stated that 'divisional plans for capital expenditure are normally submitted to a committee..(to whom) the accountant will have an opportunity of showing their profit-earning capacity and an order of priority consistent with fund availability' (p.680). The article emphasises the preparation of cash forecasts to determine the availability of funds and of post-investment monitoring and control of costs. Nevertheless, with reference to investment decisions there is clear recognition of the need for decision criteria based on estimates of future profitability, in other words, using the accounting rate of return approach.

Interest in internal investment decisions and the accountant's role in relation to these steadily increased in the late 1950s. Credit controls in place during much of the 1950s were relaxed and this, along with the tax incentives, may have helped stimulate greater interest. Although *The Accountant* suggested that the credit controls were more an assumed problem than a real brake on investment (October 1957, p.446). The section for students regularly carried features and exercises on the calculation of capital allowances. But, their purpose was to calculate the tax effects for the preparation of the financial statements not for investment appraisal purposes.

The first article detailing investment appraisal techniques appeared in *The Accountant* in 1958. This was a conference paper by James Risk which discussed various accounting rate of return methods and payback. The paper does not mention DCF techniques. The following year saw the publication of an article by J.A. Scott, based on a paper presented at the British Institute of Management conference in November 1958. Again, there is discussion of payback and of measures of accounting profitability but no reference to DCF techniques.

In summary, the end of the 1950s was a period in which professional accountants were becoming more concerned about the role of the accountant in business and specifying the nature of that role in the area of capital budgeting. Techniques to assess the value of a potential internal investment are described but based primarily on the accounting rate of return approach. Not a single reference to DCF techniques in the pages of *The Accountant* during the whole of the 1950s was found

4.2. The Accountant, 1960 - 1965

Little of relevance was published in 1960 but two series of articles appeared in 1961. The first was a set of three articles by N. H. Green under the title 'Capital Budgeting' and later in the year, an article in two parts by J. C. Walker on 'The Employment of Capital'. Green's series include detailed expositions of the payback method, return on investment (accounting

rate of return) and what he calls the financial method. The latter is the IRR method. Most of the second part is given over to explaining the principles of discounting and describing the IRR, while the third part is a worked example demonstrating the technique. Green was responsible for developing accounting procedures in the operating companies of the Nestle Group and the style of his articles shows a concern to explain how to use the DCF technique to accountants in business. Indeed, he devotes one section to encouraging accountants to introduce the new method.

Walker's articles are the script of a paper presented at the ICAEW Summer Course in September 1961. At that time, he was the Chief Accountant at Unilever. He discusses the problem of measuring returns on an investment when the benefits are expected to vary from year to year and notes that 'for problems of this kind the discounted cash flow method can be useful' (p. 461). He states that there are several variants of this method but the yield method is 'a more useful variant'. This is the IRR method. Unlike Green, Walker does not go into detail on the method and its application but there is sufficient discussion to show that DCF techniques were emerging as an area of interest amongst accountants. The contributions to that debate from two such senior figures from industry is significant. If leading figures in the accounting profession (like the editor of *The Accountant*) were keen to put accountants at the forefront of modern business management, then how better to give creditability to new techniques? Interestingly, James Risk wrote a letter to *The Accountant* in response to Green's articles, commending the use of DCF techniques even though, as noted above, his own article of just three years earlier did not mention this approach.

A number of relevant articles appeared in 1963, including a feature in the student's section on 'Capital Expenditure Projects: Comparing Alternative Proposals'. This describes three methods: the 'pay-back' period, the percentage return on capital invested and the DCF approach. The DCF method described is a variant of the NPV method. Students and qualified accountants wanting a fuller treatment of the subject had to wait only until the following week for the first of a series of three articles by Gerald Lawson, at that time, a lecturer in Accountancy and Financial Administration at the University of Sheffield. Lawson noted that 'whilst economics is replete with theoretical literature in this field the subject has hitherto not received the attention it deserves in accountancy texts. Among theorists there is considerable agreement that only one measure (of project profitability) is acceptable...The measure referred to is variously described as discounted-cash-flow, present value etc.' (p. 448).

Lawson examined DCF approaches to internal investment decisions in great detail and compared the 'rate of return' method (IRR) with the 'present value' method (NPV) concluding that 'the present value method is superior to rate of return as a tool for selection' (p. 452). Interestingly, he did not feel it important to argue against accounting rate of return methods. Rather, he appears to have assumed that the debate had already moved on and that accountants would agree that DCF techniques were better than the accounting rate of return approach. The next step was to promote the NPV method over the IRR method. However, further reading of *The Accountant* provides ample evidence that many accountants were either unconvinced of the first step or were confused about the application and meaning of DCF techniques and that very few were aware of the NPV versus IRR debate amongst economists (as noted above, this took place mainly in American publications in the 1950s although the British economist, Ralph Turvey published a paper on the subject in 1963). Lawson's contribution was thorough but has the tenor of

an academic text which may have dissuaded careful study by many of *The Accountant's* readers.

Tax incentives to boost investment continued through the early 1960s, notably with the introduction of what was termed 'free depreciation' in government designated Development Districts (affecting capital expenditure after November 1962). 1963 was 'National Productivity Year' and the ICAEW and the ICWA nominated Lawrence Robson, a past President of the ICWA, to research and present a paper at the National Productivity Conference. The paper was published in *The Accountant* and in the monthly journal, *Accountancy*. His speech may be seen as the 'official' voice of the accountancy professions at a national meeting of senior industrialists, politicians and policy makers. Among other issues, he linked productivity to investment. He welcomed the tax incentives to invest in new plant and equipment but advocated the use of 'proved techniques' for investment appraisal, discussing various definitions of the profitability of capital employed. For Robson, the appropriate techniques to use would have been encompassed by the accounting rate of return approach. He does not mention DCF techniques.

A year later, Sir Robert Shone, Director General of the NEDC, spoke on similar themes when he addressed the Accountant Students' Society of London (1964). He explicitly linked investment to increased productivity and economic growth and devoted a significant part of his talk to the need for better investment decisions based on estimates of future costs and benefits which fully incorporated the effects of tax incentives. He argued for the use of DCF techniques as the method of appraising investments which 'brings out very sharply the advantages, under the present tax arrangements, of investing in plant and machinery' (p. 669).

Thus, DCF techniques had by no means established themselves amongst accountants as the obvious way to decide internal investment decisions. Also, among the supporters of DCF approaches, there was a notable lack of standardisation in the way in which the techniques were described and in the terminology used. There is some evidence of incomplete understanding of the principles themselves. An article entitled 'Discounted Cash flow: its limitations and a proposed alternative method' exemplifies many of these features (Wynnatt-Husey 1964). The article begins by stating that as the method 'is now widely adopted...it would be advisable to reappraise its limitations and to suggest an alternative technique for use when the normal DCF calculations are not applicable' (p.711). The claim for its wide use is not substantiated but must reflect an impression held by the author. In using the term 'DCF method' he means the IRR method only (NPV is neither named or described). His 'alternative technique' is an adjustment to the calculation of the IRR to give what he calls a 'true rate of return'. The adjustment is to average the investment or capital cost over the life of the project, to represent the repayment of the capital, and to deduct this figure from the annual savings or benefits of the investment before discounting. The article is confusing and misleading as the 'adjustment' is both inappropriate and unnecessary.

The NEDC's *Investment Appraisal* was reviewed in the editorial of *The Accountant* on February 6, 1965. The review was less than fulsome in its praise. Under the title 'The New Alchemy' it notes that 'readers of this journal will be familiar with the basic principles of DCF' and comments that 'no-one would deny the utility of the DCF technique relative to other less precise methods' (a reference to payback and the accounting rate of return approach). However, the editor suggests that for the majority of companies, forecasts of future benefits are 'little better than guesses' for which 'the use of pseudo-scientific projections would be just so much pretentious nonsense'. The article ends by questioning the decision of the NEDC to publish such a booklet stating that 'the sooner that organization

applies DCF methods to the allocation of its own resources, the better'. Just two weeks later, the editorial devotes a page to reviewing an ICWA publication called 'The Profitable use of Capital in Industry'. The editor regards this as a 'realistic and sensible appraisal of methods' which illustrates the advantages of DCF over payback and accounting rate of return methods by using illustrations based on projects with a 5 year life. In contrast, the editor dismissed the examples given by the NEDC of projects lasting 15 years as 'crystal gazing'. The tenor of these editorials can be interpreted as defensive. However, they are not defensive of the accounting rate of return against DCF approaches. Rather, they are defensive of the accountant's field of expertise. They express the view that accountant's have the necessary knowledge and skills to use the new techniques sensibly and that they are the people best placed to judge when the use of DCF techniques is appropriate.

A total of four articles appeared in *The Accountant* in 1965. The first, by A.S. Ashton, treasurer at Esso Petroleum Co Ltd., was based on a lecture given to the London and District Society of Chartered Accountants. He argued for the use of what he termed the DCF rate of return. The method he describes is the IRR and, as in a previous paper, he does not mention NPV (1962). The Oxford Summer Course of the ICAEW in 1965 included a contribution from J.K. Steward, head of Mathematics and Computer Department of Management Services at I.C.I. Confusingly for today's reader, Steward refers to one method as 'the present worth method' and to another, different method, as the 'discounted cash flow method'. Both are DCF techniques; the former being NPV and the latter, the IRR method. He concluded that 'perhaps the ideal is the judicious use of both methods provided that the circumstances justify their use' (1965, p.134).

In May 1965, *The Accountant* published an article entitled 'Instant DCF - how to get the method accepted' (Baker 1965). Baker argues the superiority of DCF techniques against accounting rates of return using simple examples to illustrate this. He advocates the use of both NPV and the IRR methods although he does not use these terms, simply presenting them both as variants of DCF. In the context of the history of DCF techniques, the abstract of Baker's article is most revealing. It states 'in order that discounted cash flow exercises can be readily accepted and appreciated by business men in general, accountants - whilst continuing expert study and discussion amongst themselves - will need to promote an uncomplicated standardized version as a means of demonstrating its basic simplicity and merit'. The opening paragraph states that 'most of those in favour of (DCF) are likely to strangle it by sheer over-enthusiasm which leads them to wrangle on infinite detail and academic theories...the ordinary business man, technicians or even top executives... these are the people who make investment decisions, who should be won over to accept DCF as a useful decision-making aid' (p.676). The message is that DCF techniques will be used much more extensively if accountants perform the role of simplifying the techniques and translating the calculations and the meaning of the results into everyday language.

Baker's exhortation seems not to have produced the desired effect in that an article published a few months later, entitled 'Yields - is the DCF method the last word?' is likely to have confused even the enthusiast (Beaton 1965). The modifications to the IRR method described in this article are based on the same erroneous understanding of the method as Wynniatt-Husey's article the previous year.

The first half of the 1960s provides rich documentary evidence for the process by which new functions (investment appraisal) and new techniques (DCF) were introduced and

absorbed into the world of accounting. *The Accountant* reported on conferences, courses and publications aimed at promoting DCF techniques. It carried articles from academics, senior accountants in industry and active members of the profession. The enthusiasm for the DCF approach is notable among some of these contributions although the presentation of the techniques is variable and some of the material may have been more confusing than enlightening. Perhaps one of the most significant points to make in relation to this period is that by 1965, the view that it should be the responsibility of the accountant to carry out the financial appraisal of investment projects was uncontested within the profession. Accountants had laid claim to this role as rightfully theirs.

5. *The Accountant*, 1950 -1965 and some conclusions

In reviewing sixteen years of *The Accountant* it is possible to draw some conclusions about the way in which internal investment decisions and DCF techniques became an accepted accounting practice. Despite the fact that the 1938 articles by Edwards and Coase has been republished in the early 1950s, there is no evidence that the sections describing the principles of discounting had any more impact on accounting at that time. Indeed, the evidence from *The Accountant* is that accountants in Britain were not concerned about the internal investment decision in the first half of the 1950s. The second half of the 1950s shows that they were engaged in exploring their role in relation to managers and in defining the skills and knowledge which constituted management accounting. Capital budgeting and the appraisal of internal investment projects are discussed within this framework as accountants expanded their 'body of expertise'. However, the only techniques described are payback and accounting rate of return methods; DCF techniques are not mentioned until the early 1960s.

The issues of *The Accountant* published in the first half of the 1960s contain many and varied contributions on the internal investment decision and DCF techniques. However, there is no evidence of a simple linear progression through the early 1960s by which DCF techniques can be shown to have established themselves. Indeed, the evidence creates the impression of an uneven process. For example, developed and challenging articles, such as Lawson's in 1963, were succeeded by confusing contributions such as Beaton's in 1965. There was no standardised terminology and many contributors regarded the IRR method as synonymous with DCF.

The editorials early in 1965 reveal a touch of weariness with the 'New Alchemy'. These do not try to argue that the accounting rate of return is preferable to DCF techniques. Rather, they accept that the new techniques have their uses but they defend the accountants' exercise of caution and judgement against formulaic solutions to investment decisions. To this extent, they are an expression of resistance to the 'economic-financial mentality (which) began to replace the existing accounting mentality' (Miller 1998 p. 614). Accounting rate of return methods and DCF methods correspond to these different paradigms and it is possible to interpret history as the story of how one way of thinking replaced another or became absorbed into the other. However, the unevenness of that process, as indicated by the archival evidence, warns against an oversimplified characterisation of the period. The fact that many supporters of DCF techniques in Britain in the early 1960s either ignored the NPV approach or stated a preference for the IRR method, may be interpreted as evidence of an 'accounting mentality' co-existing with the 'economic-financial mentality'.

Elsewhere, it has been argued that 'by the inter-war period, accountancy was firmly established as the leading management training in Britain' (Matthews 1998, p. 89). The

decade from the mid 1950s to the mid 1960s was one in which the accounting profession sought to determine for itself a central role in the management of businesses. The adoption of DCF techniques by accountants took place within this framework. However, there was no clearly articulated or predetermined strategy to change accounting in this direction and far from being inevitable, the way in which these techniques were adopted can be best characterised as unsystematic and somewhat erratic.

Bibliography

- The Accountant*, Editorials and all other unattributed material (1950-1965).
- Alchian, A. A., The Rate of Interest, Fisher's Rate of Return over Costs and Keynes' Internal Rate of Return, *The American Economic Review* (1955), pp. 938-943.
- Alfred, A. M. & Evans, J. B., *Appraisal of Investment Projects by Discounted Cash Flow* (London: Chapman and Hall 1965).
- Aston, A. S., Investment Planning by Private Enterprise, *Lloyds Bank Review* October (1962), pp. 23-39.
- Aston, A. S., Capital Allowances Today - are they being fully used?, *The Accountant* April (1965), pp. 443-7.
- Baker, G. H., Instant D.C.F. - how to get the method accepted, *The Accountant* May (1965), pp. 676-8.
- Beaton, D. C., Yields - is the DCF method the last word?, *The Accountant* July (1965), pp. 68-71.
- Bierman, H. & Smidt, S., *The Capital Budgeting Decision* (New York: Macmillan, 1960).
- Boardman, G. A., What the Industrialist wants from Management Accounting, *The Accountant* December (1956), pp. 678-681.
- Bodenhorn, D., On the Problem of Capital Budgeting, *The Journal of Finance* vol. 14 no. 4 (1959), pp. 473-492.
- Coase, R. H., Business Organisation and the Accountant, in Solomons, D. (ed.), *Studies in Costing* (1952), pp. 105-158.
- Dean, J., *Capital Budgeting* (New York: Columbia University Press, 1951).
- Dean, J., Better Management of Capital Expenditures through Research, *Journal of Finance* (1953), pp. 119-128.
- Dean, J., Measuring the Productivity of Capital, *Harvard Business Review* (1954), pp. 120-130.
- Edwards, R., The Nature and Measurement of Income, in Baxter, W. T. and Davidson, S. (eds), *Studies in Accounting* (London: ICAEW 3rd edition 1977), pp. 96-140.
- Green, J. D., Objects of Management Accounting. Views of a Practising Accountant, *The Accountant* November (1956), pp. 535-540.
- Green, H. N., Capital Budgeting, *The Accountant* June (1961), pp. 713-715, 747-750 and 780-783.
- Hirshleifer, J., On the Theory of Optimal Investment Decision, *Journal of Political Economy* vol. 66 (1958), pp. 329-352.
- Hopwood, A. G., The Archaeology of Accounting Systems, *Accounting, Organizations and Society* (1987), pp. 207-234.
- Lawson, G. H., Capital Investment Criteria in Business, *The Accountant* April (1963), pp. 448-452, 491-496 and 544-547.

- Liddington, I., Management Accounting. The Capital and Cash Forecast, *The Accountant* September (1953), pp 329-330.
- Linnard, W. & Gane, M., Martin Faustman and the evolution of discounted cash flow, *Institute Paper 42*, Commonwealth Forestry Institute, Oxford.
- Matthews, D., The Business Doctors: Accountants in British Management from the Nineteenth Century to the Present Day, *Business History* vol. 40, no. 3 (1998), pp. 72-103.
- Merrett, A. J. & Sykes, A., Calculating the Rate of Return on Capital Projects, *Journal of Industrial Economics* (1960), pp. 98-115.
- Merrett, A. J. & Sykes, A., *The Finance and Analysis of Capital Projects* (London: Longmans 1963).
- Miller, P., Accounting Innovation beyond the Enterprise: Problematizing Investment Decisions and Programming Economic Growth in the U.K. in the 1960s, *Accounting, Organizations and Society* (1991), pp. 733-762.
- Miller, P., The Margins of Accounting, *The European Accounting Review* (1998), pp. 605-621.
- Morrow, I., The Effective use of Management Accounting, *The Accountant* January (1956), pp. 60-63.
- National Economic Development Council, *Investment Appraisal* (London: H.M.S.O., 1965).
- Parkenham-Walsh, A. A., Fixed Assets. Accounting to Maintain the Productive Level of Industry, *The Accountant* January (1951), pp. 9-13.
- Parker, R. H., Discounted Cash Flow in Historical Perspective, *Journal of Accounting Research* (1968), pp.58-71.
- Risk, J. M. S., Calculation in Re-equipment. Factors Affecting Decisions on Capital Expenditure, *The Accountant* July (1958), pp. 102-107.
- Robson, L. W., Capital Investments in relation to Increased Productivity, *The Accountant* December (1963), pp. 780-788.
- Scott, J. A., Forecasting and Controlling the Return on Capital Employed, *The Accountant* February (1959), pp. 187-192 and 220-224.
- Shone, R., Investment and Growth, *The Accountant* November (1964), pp. 667-9.
- Steward, J. K., Assessing the Profitability of Future Capital Projects, *The Accountant* July (1965), pp. 104-11 and 132-9.
- Turvey, R., Present Value versus Internal Rate of Return - an essay in the theory of the third best, *The Economic Journal* (1963), pp. 93-98.
- Walker, J. C., The Employment of Capital, *The Accountant* September and October (1961), pp. 421-427 and 460-45.
- Wynniatt-Husey, R. E., Discounted Cash Flow. Its Limitations and a Proposed Alternative Method, *The Accountant* June (1964), pp. 711-4.

About the Author

Verna Care undertook research as an archeologist before taking up an accountancy career in the public sector and becoming a member of the UK's Chartered Institute of Public Finance and Accountancy. She is a Lecturer in Accounting in Brunel University's, School of Business and Management.

Верна Кзар

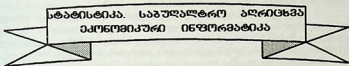
Археология средств инвестиционной оценки

В статье исследуется история современной практики бухгалтерского учета, а именно, использование чистой существующей стоимости как способа оценки при составлении перечня капиталовложений и их отдачи. Рассмотрен перевод с конца 1950-х к середине 1960-х, когда академические дебаты по теоретическим принципам получили отражение в практических интересах бизнесменов и политиков. Принятие способа приведения будущих намеченных поступлений на оценку текущего периода изменило практику учета. На основе детального анализа содержания еженедельного журнала „The Accountant“ в статье рассмотрены эти изменения. В статье подчеркивается не только непрямолинейность этого процесса, но и даётся обоснование адаптации и соответствия учёта к изменяющейся и окружающей бизнессреде.

ვერნა კვარი

ინვესტიციების შეფასების ხერხების არქეოლოგია

სტატია იკვლევს თანამედროვე აღრიცხვის პრაქტიკის ისტორიას, სახელდობრ, წმინდა მიმდინარე ღირებულების, როგორც ინვესტიციების შეფასების ხერხის, გამოყენებას კაპიტალდაბანდებისა და მათი უკუგების ნუსხის შედგენისას. განხილულია 1950-იანი წლების ბოლო და 1960-იანი წლების შუა პერიოდი, როდესაც დიდ ბრიტანეთში თეორიული პრინციპების შესახებ დებატებმა ასახვა კიოვა ბიზნეს-წრეებისა და პოლიტიკოსთა პრაქტიკულ ინტერესებშიც. ნაღდი ფულით მომავლის შემოსულობათა მიმდინარე პერიოდის შეფასებაზე დაყვანის ხერხის მიღებამ შეცვალა აღრიცხვის აღიარებული პრაქტიკა. ყოველკვირეული ჟურნალის, „The Accountant“-ის, შინაარსის დატალური ანალიზის საფუძველზე სტატიაში განხილულია, თუ როგორ განხორციელდა ეს. სტატია ხაზს უსვამს არა მარტო ამ პროცესის არასწორხაზოვნებას, არამედ იძლევა ცვალებად ბიზნეს-გარემოსთან აღრიცხვის ადაპტაციისა და შესაბამისობის აუცილებლობის დასაბუთებას

6. ჯავახიშვილი

ცოდნის შემოწმების კომპიუტერული სისტემა

სწავლების პროცესში პედაგოგიური კონტროლი ასრულებს მთელ რიგ ფუნქციებს: შეფასებითს, მასტიმულირებულს, განმავითარებულს, შემსწავლელს, დიაგნოსტიკურს, აღმზრდელობითს და სხვა.

სწავლის კონტროლის პროცესის განხორციელება შრომატევადი და საპასუხისმგებლოა, დაკავშირებულია მწვავე ფსიქოლოგიურ ფაქტორებთან, როგორც სტუდენტებისათვის, ასევე პედაგოგებისათვის. მეორე მხრივ, მისი სწორად წარმართვა განაპირობებს სპეციალისტების მომზადების ხარისხს.

კონტროლის სისტემას წარმოქმნის გამოცდები და ჩათვლები, ზეპირი გამოკითხვა, საკონტროლო სამუშაოები, კოლოკვიუმები, საწარმოო პრაქტიკის საშუალო აღრიცხვები და სხვა. დღეს კონტროლის ასეთ მეთოდებს იყენებს სასწავლო დაწესებულებების უმეტესობა.

კონტროლის ფორმის ამორჩევა დამოკიდებულია მის მიზანზე, შინაარსზე, მეთოდზე, ჩატარების დროსა და ადგილზე.

სტუდენტთა მოსწრების დიაგნოსტიკის არსებულ ტრადიციულ მეთოდებს აქვს უარყოფითი მხარეები, მათ შორის აღსანიშნავია:

1. სირთულეები დაკავშირებული პედაგოგიურ სამუშაოებთან:

საკმაოდ ხშირად ვლინდება შეუსაბამობა დაკავშირებული სხვადასხვა პედაგოგის მოთხოვნილებასთან. ერთი და იგივე პასუხის შეფასებისას მათი სიმკაცრის დონე განსხვავებულია;

პედაგოგების პროფესიული კვალიფიკაციის განსხვავება;

დიდი რაოდენობის სტუდენტთა ცოდნის შემოწმების ორგანიზაციის სირთულე და შრომატევადობა. როდესაც შეფასება ხდება მხოლოდ ფორმალური კრიტერიუმებით, შეიმჩნევა პედაგოგების დატვირთვა რუტინული, მცირე შემოქმედებითი სამუშაოებით, დაკავშირებული ინფორმაციის დიდ მოცულობასთან, რომელიც საჭიროა მომზადდეს, დამუშავდეს და გაანალიზდეს დროის შეზღუდულ მონაკვეთში;

პედაგოგის მიერ სტუდენტის პასუხის მიკერძოებული შეფასება (ფსიქოლოგიური და სხვა მიზეზების გამო);

ხშირად სტუდენტის შეფასება არასარწმუნოა იმ მიზეზით, რომ პედაგოგი ფრთხილობს, რომ ამ ინფორმაციის მიერ ჩატარებული სამუშაო უარყოფითად არ შეფასდეს.

2. სირთულეები დაკავშირებული ცოდნის შემოწმების ტრადიციული ფორმის სპეციფიკასთან, ვინაიდან არ არსებობს ზუსტი მოცულობა იმ ცოდნისა, რომელიც დადებით შეფასებას იმსახურებს.

3. სირთულეები დაკავშირებული სტუდენტთან: „შპარგალკების“ გამოყენება, გადაწერა, ურთიერთდახმარება გამოცდაზე, რაც ამახინჯებს სტუდენტის ცოდნის შეფასებას, ხელს უშლის პედაგოგს ობიექტურად შეაფასოს თავისი პედაგოგიური სამუშაოს ხარისხი.

4. შეფასების ობიექტური კრიტერიუმების და სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებელში მოცემული დისციპლინის სწავლების შედეგების შედარების ეფექტიანი მექანიზმების არარსებობა, რაც განსაკუთრებულად აქტუალურია სწორი სტრატეგიის შემუშავებისათვის კადრების მომზადებაში.

თანამედროვე ეტაპზე სტუდენტის ცოდნის შეფასებისას წარმოქმნილი ზემოთ ჩამოთვლილი პრობლემები ძირითადად ამოიხსნება კონტროლის ისეთი ფორმის გამოყენებით, როგორც არის ტესტირება.

ტესტები არის საკმაოდ მოკლე, სტანდარტიზებული ან არასტანდარტიზებული სინჯები, გამოცდა, რაც საშუალებას იძლევა დროის მცირე მონაკვეთში შეფასდეს პედაგოგის მიერ სტუდენტების შემეცნებითი შემოქმედების შედეგები, ანუ შეფასდეს თითოეული სტუდენტის სწავლის მიღწევები, ცოდნის ხარისხი და დონე. თითოეული დავალება-ტესტი შეიცავს კითხვასა და პასუხების სიას. პასუხები შეიძლება რამდენიმე ფორმით იყოს მოცემული. ხშირად გამოყენებულია პასუხები „დახურული სითი“, საიდანაც სტუდენტი ირჩევს სწორს (ერთს ან მეტს), ან „ღია სითი“, რომელშიც სტუდენტმა უნდა ჩასვას გამოტოვებული სიტყვა. პასუხი ფასდება ხშირად ორბალანი სისტემით -1 ან 0.

ტესტების შედგენისას მიზანშეწონილია დავიკავთ გარკვეული წესები: აუცილებელია გავანალიზოთ დავალების შინაარსი, თანაბრად გავანაწილოთ ტესტებში სხვადასხვა თემა სირთულის მიხედვით, ტესტი დატვირთული არ უნდა იყოს მეორეხარისხოვანი ტერმინებით, დავალება დასმული უნდა იყოს მოკლედ და კონკრეტულად და არა ორაზროვნად, რომ სტუდენტს ესმოდეს მისი შინაარსი. უურადდებაა მისაქცევი იმაზეც, რომ რომელიმე დავალება არ კონსახობდეს მეორე დავალების პასუხს; პასუხიც როგორც კითხვა დაკონიურს უნდა იყოს.

ტესტები განკუთვნილია იმისათვის, რომ შეფასდეს კონკრეტული ცოდნის ხარისხი და კონკრეტული საგნის ათვისების დონე და წარმოადგენს ცოდნის შეფასების უფრო ობიექტურ მაჩვენებელს, ვიდრე ნიშანი.

ამასთანავე ტესტირებით შესაძლებელია განვსაზღვროთ სტუდენტის წინსვლის ტემპები ამა თუ იმ დისციპლინაში. ტესტირების მომენტში არსებული ცოდნის მაღალი ან დაბალი დონე არ შეიძლება არ აისახოს სწავლების შემდგომ პროცესში. იმისათვის, რომ სწორად უპასუხოთ ტესტში შემავალ შეკითხვებს, აუცილებელია კონკრეტული ფაქტების, თარიღებისა და სხვათა ცოდნა. ბევრითი სტუდენტი, რომელსაც კარგი მეხსიერება აქვს, ადვილად იპოვის პასუხს ტესტში მოცემულ დავალებაზე.

ჩატარების ფორმის მიხედვით ტესტები შეიძლება იყოს ინდივიდუალური და ჯგუფური, ზეპირი და წერიითი, საგნობრივი, აპარატურული, კომპიუტერული და ა.შ.

ამასთან, თითოეულ ტესტს აქვს რამდენიმე შემადგენელი ნაწილი: ტესტთან მუშაობის სახელმძღვანელო, ტესტების ფურცლები დავალებებით და, თუ აუცილებელია, მასტიმულირებელი მასალა ან აპარატურა, პასუხების ფურცელი, მონაცემთა დამუშავების შაბლონები.

სახელმძღვანელოში მოჰყავთ მონაცემები ტესტირების მიზანზე, დანიშნულებაზე, თუ რისთვის არის ტესტი განკუთვნილი, შემოწმების შედეგის საიმედოობაზე, მონაცემების დამუშავების მეთოდებსა და შედეგებზე.

ტესტირება ფართოდ გამოიყენება სასწავლო დაწესებულებებში შემაჯამებელი ცოდნის კონტროლისათვის, აგრეთვე სტუდენტთა სწავლებისა

და თვითმომზადებისათვის. როგორც მითითებული იყო, ტესტირების შედეგები შეიძლება გამოიყენოს არა მხოლოდ სწავლების ხარისხის შესამოწმებლად, არამედ თვით გამოსაცდელი მასალის შეფასებისათვისაც.

არანაკლებ ინტერესს იწვევს ტესტირების შედეგების შესწავლა, რათა განესაზღვროთ ლექციის ან სემინარის ხარისხი. თუ ყველა ჯგუფის სტუდენტმა ცუდად გაართვა თავი რომელიმე დავალებას ან პრაქტიკულ ამოცანას, აქედან გამომდინარე უნდა ითქვას, რომ ლექციებსა და სემინარებზე ამ თემას არ დაეთმო საკმარისი ყურადღება. ტესტირებისას პედაგოგს საშუალება აქვს უფრო სრულად გამოიკითხოს საგანი დროის ერთსა და იმავე შედეგში და ზოგადი შთაბეჭდილება დარჩეს ამა თუ იმ სტუდენტზე ინდივიდუალურად და ამავე დროს ჯგუფის შედეგების გაანალიზების შედეგად ყურადღება მიაქციოს სტუდენტებისათვის შედარებით რთულ საკითხებს ასეთი მეთოდის მკვლევართა აზრით, წაკითხული საგანი ითვლება შესწავლილად, თუ შესრულებულია დავალების 70%.

დღეისათვის უფრო ხშირად გამოიყენება ტესტირების შემდეგი ფორმები:

- „ავტომატური“, როდესაც შემსწავლელი ასრულებს დავალებას უშუალოდ ეგმ-თან დიალოგურ რეჟიმში. შედეგები მაშინვე გადაიტანება დამუშავების ბლოკში, გადაამუშავდება და გამოიცემა ეკრანზე;
- „ნახევრად ავტომატური“, როდესაც დავალება სრულდება წერით, პასუხები კი სპეციალური ბლანკებით შეიტანება ეგმ-ში, სადაც საბოლოო შედეგები გამოითვლება;
- „ავტომატიზებული“, როდესაც დავალება სრულდება წერით, ამოხსნა მოწმდება პედაგოგის მიერ, ეგმ-ში შეჰყავთ შემოწმებული შედეგები.

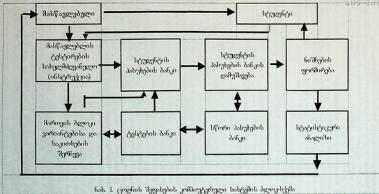
პირველი ორის თავისებურებას წარმოადგენს პედაგოგის ჩაურევლობა შედეგების შემოწმებაში. ამ შემთხვევაში შეფასების ობიექტურობა იზრდება, მაგრამ ამასთან ერთად იკარგება ინფორმაციის დიდი ნაწილი, რომელიც შეგვეძლო მიგველო ტესტირების შედეგების ანალიზისას ადამიანის ფაქტორის (პედაგოგის ლმობიერება, გამოცდილება, სწავლის პირობების გათვალისწინება) გამოყენებით. აღენიშნავთ, რომ ასეთი მეთოდის გამოყენებისას დღეისათვის ჩვენს პირობებში შეიძლება გაჩნდეს სპეციფიკური პრობლემები:

1. ეგმ-ების საკმარისი რაოდენობის არარსებობა.
2. სტუდენტების მიერ კომპიუტერის არასაკმარისი ცოდნა.
3. პროგრამული უზრუნველყოფის შემუშავების სიძვირე და სირთულე.
4. პასუხების ამოცნობა ღია ტექსტური ფორმით მოცემულ ტესტებში, რაც აუცილებელს ხდის ტესტების და მათი ჩაწერის ფორმის ხშირ ცვლას.

ქვემოთ აღწერილია ცოდნის შემოწმების კომპიუტერული სისტემის საგნის „ეკონომიკური ინფორმაციული სისტემების თეორია“ მაგალითზე. განვიხილოთ მისი შემადგენელი ნაწილები და მათი ფუნქციები. ცოდნის შემოწმების კომპიუტერული სისტემის შემადგენელი ნაწილები და კავშირები წარმოადგენილია სქემატურად (ნახ.1).

მასწავლებლები, მასწავლებელს აქვს უფლება დაადგინოს ცოდნის შესამოწმებელი სამუშაოების ფორმები. მის მიერ იქმნება ტესტები, მაგრამ ტესტების ფორმულირების, შესრულების და შეფასების დადგენილი პირობების შეცვლა არ შეუძლია.

სტუდენტები, სტუდენტს უფლება აქვს წინასწარ გაეცნოს ტესტირების პროცესის პირობებს და ისარგებლოს ბოლომდე ტესტირებისათვის გამოყოფილი დროით, დაუბრუნდეს საკითხს იმდენჯერ, რამდენჯერაც საჭიროდ ჩათვლის. ვინაიდან ტესტების პასუხების ამოცნობა და გადაწერა პრაქტიკულად გამორიცხულია, მოცემული კითხვების უმეტესობა არატრადიციულია, ამიტომ

ტრადიციულ სახელმძღვანელოში მათზე მზა პასუხები არ არსებობს. აქედან გამომდინარე ტესტირებისას სტუდენტს საშუალება ეძლევა გამოიყენოს მის ხელთ არსებული ლიტერატურა.

ინსტრუქცია. სტუდენტი მას ტესტირების დაწყებამდე კითხულობს, რათა ბოლომდე გაერკვეს ტესტირების ნიუანსებსა და შენიშვნებში, რის შემდეგაც მას დამატებითი კითხვები აღარ უნდა გაუჩნდეს.

მართვის ბლოკი. განსაზღვრავს ტესტირების ვარიანტს და ადგენს იმ ტესტების კომპლექსს, რომელიც სტუდენტის სპეციალობას შეესაბამება. ამ ბლოკის შედეგი ყალიბდება ტესტების საკითხების ბანკის, ბლოკის საფუძველზე და იქმნება საწყისი ფორმები – ანკეტები სტუდენტებისათვის.

სტუდენტის პასუხების ბლოკი. ბლოკში გროვდება სტუდენტების მიერ გაცემული პასუხები. სტუდენტი ავსებს ტესტირების ფორმას. ტესტირების საკითხები თანმიმდევრულად ჩნდება ეკრანზე და რჩება სტუდენტის მიერ პასუხის შეტანამდე. ტესტის შესრულების დრო ლიმიტირებულია და დადგენილია წინასწარ პედაგოგის მიერ.

სტუდენტის პასუხების დამუშავება. ბლოკში სტუდენტის მიერ შესრულებული სამუშაო ფასდება, თუ რამდენად სრულად და სწორად გასცა პასუხი ცალკეულ საკითხს. ამ პროცესში გამოიყენება ბლოკი „პასუხების ბანკი“.

ნიშნის ფორმირება. ამ ბლოკში ფორმირდება სტუდენტის შედეგი. იმისდა მიხედვით, თუ როგორ შეასრულა სტუდენტმა დაგეგმვა, გამოინგარიშება მისი ნიშანი. შეფასება 4 ბალიანია. ტესტების ვარიანტებისათვის პედაგოგის მიერ წინასწარ განსაზღვრულია რამდენ სწორ პასუხში რა ნიშანი იწერება. მაგალითად, პირველი ვარიანტის ტესტების (30საკითხის) შესრულების შეფასება ასეთია: 18--ზე ნაკლებ სწორ პასუხზე იწერება 2, 18-დან 22-მდე – 3, 23-დან 25-მდე – 4, 26-დან – 5.

ტესტების ბანკი. ბლოკი შედგება ტესტირების საკითხებისა და შესაბამისი ვარიანტებისაგან. აქ წარმოდგენილია ცხრა ვარიანტი: ხუთი სპეციალისტებისათვის და ოთხი – არასპეციალისტებისათვის.

სწორი პასუხების ბანკი. ბლოკში წარმოდგენილია ტესტების საკითხები სწორი პასუხებით. იგი სტუდენტისათვის დამალულია და გამოჩნდება მხოლოდ ტესტირების დამთავრების შემდეგ, სტუდენტის მიერ გაცემული პასუხების სწორ პასუხებთან შესადარებლად.

სტატისტიკური ანგარიშები. ამ ბლოკში გროვდება სტუდენტის ტესტირების შედეგები – ჯგუფის, თარიღის, ვარიანტის, საკითხების გათვალისწინებით.

ტესტირების ამოცანის შესრულება ძირითადად სამი ნაწილისაგან შედგება:

- ტესტების შექმნა და განახლება,
- სტუდენტის ტესტირების პროცესი,
- ტესტირების შედეგების შეფასება და ანალიზი.

ტესტირების ბანკი დროდადრო განახლებას მოითხოვს, რაც გამოწვეულია ტესტების სრულყოფისა და პასუხების გასაიდუმლოების დაცვათან. ტესტების სრულყოფა სტატისტიკური ანალიზის შედეგად მიიღება; პასუხების საიდუმლოების დაცვა კი ტესტების და მათში მოთავსებული საკითხების გადახალისებას გულისხმობს. თუ პედაგოგს ტესტების ახალი ვარიანტის დამატება სურს, მაშინ მას ცხრილში შეაქვს მონაცემები ახალ ტესტებზე - ვარიანტი, საკითხი, სწორი პასუხი, რომლებიც ემატება „მეფელს“ და მიიღება განახლებული ტესტების ბანკი.

სტუდენტის ტესტირების პროცესი იწყება იმით, რომ სტუდენტს ეძლევა პედაგოგის მიერ შერჩეული ვარიანტის ნომერი. ვარიანტის საკითხები კი შეირჩევა ტესტების ბანკიდან, სადაც მოცემულია ტესტების არსებული ვარიანტები. სტუდენტის ტესტირების პროცესი იწყება ტესტირების საწყისი ფორმა-მენიუს ეკრანზე გამოტანით (ნახ. 2).

SavisiilForma

ტესტირება ხაგანში "ეკონომიკური ინფორმაციული სისტემების თეორია"

ინსტრუქცია	სტ. შედეგის ბეჭდვა
ტესტირების ანკეტა	ანგარიშის ბეჭდვა
ხიშანი-შედეგი	სტატისტიკური ანალიზი
ანგარიშის შექმნა	დასასრული

ნახ.2. საწყისი ფორმა-მენიუ

საწყის ფორმა-მენიუს მოცემულია ღილაკები, რომელთა მათგანით გააქტიურება იწყებს შესაბამისი ფორმების გამოტანას ეკრანზე. საწყის ფორმაზე გამოტანილია შემდეგი ღილაკები:

ინსტრუქცია. შეიცავს მითითებებს სტუდენტისათვის, ფორმა ტესტირების დაწყების წინ გამოიტანება ეკრანზე და ტესტირების დამთავრების შემდეგ ავტომატურად იხურება (ნახ. 3).

ტესტირების ანკეტა. ამ ღილაკზე მათგან დაჭერისთანავე ეკრანზე ჩნდება დიალოგური ფანჯარა, რომელიც ითხოვს ვარიანტის მითითებას, რათა სისტემამ ჩამოაყალიბოს ტესტების – საკითხების ურთობლიობა. ვარიანტის ნომერი სტუდენტს პედაგოგის მიერ ეძლევა. პასუხის მიღების შემდეგ სისტემა

ინსტრუქცია

საწყის ფორმაში დააჭირეთ ღილაკებს განლაგების თანმიმდევრებით – ჯერ ღილაკს "ინსტრუქცია", შემდეგ ღილაკს "ტესტირების ანკეტა" და "ნიშანი-შედეგი". უპასუხეთ შეკითხვებზე-გახსოვდეთ, რომ შეკითხვების ტექსტი ან ინგლისურია, ან ლათინური შრიფტით დაწერილი ქართული სიტყვებში. პასუხებში დაგჭირდებათ ვარიანტის შითთება ან ფანჯრის დახურვა თანხმობის ღილაკით. ღილაკების "სტ. შედეგის ბეჭდვა" და

ნახ. 3. ინსტრუქციის ფორმა

აეალიბებს შესავსებ ანკეტას და ხსნის მას (ნახ. 4). ანკეტაში სტუდენტს შეაქვს: თარიღი, ჯგუფის ნომერი, გვარი, სახელი, პასუხი ტესტზე. ხოლო, საკითხის ნომერი და ტესტის შინაარსი ავტომატურად ჩანაწერის ნომრის ცვლილებასთან ერთად იცვლება. 30 საკითხის შევსების შემდეგ სტუდენტი ხურავს ფანჯარას. ანკეტის შევსების დრო ლიმიტირებულია, სტუდენტმა უნდა შეავსოს ანკეტა 30 წუთში. ანკეტის გახსნისთანავე მარჯვენა ზედა კუთხეში ორი უჯრედი ჩნდება: პირველში ავტომატურად ფიქსირდება ტესტირების დაწყების დრო, ხოლო მეორეში კი რამდენი წუთი გავიდა ტესტირების დაწყებიდან. როგორც კი 30 წუთი ამოიწურება, ეკრანზე გამოჩნდება დიალოგური ფანჯარა შეტყობინებით, რომ ტესტირებისათვის განკუთვნილი დრო ამოიწურა, რის შემდეგაც ანკეტა ავტომატურად იხურება და სრულდება სტუდენტის შეფასება ანკეტის შევსებული ნაწილის მიხედვით.

FormSinaeri

100

დაწყებისა დრო: 21:24

ნარილი: ხალი

გასული დრო: 007

მალე: 234

გვარი: ნიქოპი ოსრი

გურიანტი: .1

საჯიბი: 04

შემაჯისი: რაღელ ფაღურებს ითვლისწინებს პონაქებისაგან ანუ არმატოა წარმოუ
.მოცლი

- 1 სინტაქსურს
- 2 სემანტურს
- 3 პრაგმატიკას

პასუხი: 123

Records: 11 | 1 | 2 | 3 | 4 | of 20

ნახ. 4. სტუდენტის ტესტირების ანკეტა

ნიშანი-შედეგი. ლილაკი იხმარება ტესტირების ანკეტის დახურვის შემდეგ, რათა სტუდენტმა მიიღოს შეფასება. სტუდენტს აქვს საშუალება დაათვალიეროს შედეგები ცალკე ცხრილში, სადაც მოთავსებულია მისი პასუხები და შესაბამისი სწორი პასუხები (ნახ. 5). ეს ცხრილი შეზღუდული დროით ჩნდება ეკრანზე და დათვალიერებისთანავე დიალოგური ფანჯრის მეშვეობით იხურება.

ჯგუფი	თარიღი	გვარი	ვარიანტი	საკითხი	პასუხი	სწორი-პასუხი	ბალი
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	01	კისი	კისი	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	02	2	2	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	03	4,5,6	4,5,6	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	04	1,2,3	1,2,3	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	05	1,3,2	1,3,2	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	06		ს(7,9(7)კ(8)	0
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	07	ობიექტი	ობიექტი	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	08	5	5	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	09	12	12	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	10	1,4,5,6,2-2,3,3-1	1,4,5,6,2-2,3,3-1	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	11	1,4,2-2,3-3,4-1	1,4,2-2,3-3,4-1	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	12	3	3	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	13	1,2,3	1,2,3	1
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	14		1,2,5	0

ნახ. 5. სტუდენტის პასუხების ცხრილი

ამის შემდეგ სტუდენტი ეკრანზე იღებს ცხრილს, სადაც მოცემულია: ჯგუფის ნომერი, ტესტირების თარიღი, სტუდენტის გვარი, სახელი, ვარიანტის ნომერი, საკითხების რაოდენობა, სტუდენტის მიერ გაცემული პასუხების რაოდენობა, ჯამური ბალი და სიბოლოო ნიშანი (ნახ. 6).

ჯგუფი	თარიღი	გვარი	ვარიანტი	საკითხები	პასუხები	ჯამური ბალი	ნიშანი
1234	V3/01	ჩიქოვანი	ომარ II	14	14	12	2

ნახ. 6 სტუდენტთა შეფასების შედეგები

ანგარიშის შექმნა. ღილაკი ემსახურება სტუდენტის პასუხების შეტანას პასუხების ბლოკში შემდგომი სტატისტიკური ანალიზისათვის.

სტუდენტის შედეგების ბეჭდვა. სტუდენტის სურვილის თანახმად შესაძლებელია ტესტირების შედეგების გამობეჭდვა (ნახ. 7).

ტესტირება საგანში

'გონივრული ინფორმაციული სისტემების თეორია'
სტუდენტის შედეგი

გვარი	ჯგუფი	თარიღი	ვარიანტი	საკითხი	პასუხი	ბალი
სიკვლევი ნომერი						
	1234	13/01	11	01	ვისა	1
	1234	13/01	11	02	2	1
	1234	13/01	11	03	4,5,6	1
	1234	13/01	11	04	1,2,3	1
	1234	13/01	11	05	1,2,2	1
	1234	13/01	11	06		0
	1234	13/01	11	07	რისივეტი	1
	1234	13/01	11	08	5	1
	1234	13/01	11	09	12	1
	1234	13/01	11	10	1-4,5,6,2-2,3,3-1	1
	1234	13/01	11	11	1-4,2-2,3-3,4-1	1
	1234	13/01	11	12	3	1
	1234	13/01	11	13	1,2,3	1
	1234	13/01	11	14		0
სულ ბაღების რაოდენობა			12			
ნიშანი			2			

ნახ. 7. სტუდენტის შედეგების ანგარიში

ანგარიშის ბეჭდვა. დილაკი იმახებს ანგარიშის ფორმას, სადაც მოყვანილია სტუდენტების სია, რომლებმაც ტესტირება გაიარეს (ნახ. 8).

სტატისტიკური ანალიზი. ამ დილაკის გააქტიურება სისტემაში არსებული ბანკების - სტუდენტების პასუხების და შეფასებების მონაცემების სტატისტიკურ დამუშავებას იწვევს. შედეგად ვიღებთ ფორმებს, სადაც მოცემულია: ჯგუფების ჭრილში ნიშნების სიხშირე, სტუდენტების მიერ შეესებული ვარიანტების საკითხების მიხედვით რამდენჯერ უპასუხა სტუდენტმა სწორად და რამდენი დადებითი ბალი აქვს თითოეულ ტესტირების საკითხს. ამის საფუძველზე შეგვიძლია გავანალიზოთ, თუ რომელ საკითხზე გაუჭირდათ სტუდენტებს პასუხის გაცემა. საბოლოოდ, ეს ბლოკი პედაგოგს ეხმარება, ერთი მხრივ, სტუდენტის შეფასებაში და, მეორე მხრივ, - ტესტების (დავალბების) დახვეწაში.

სტუდენტების ტესტირების ანგარიში

კვლევი	თარიღი	კურო	ფანიანტი	ხაუოსი	პასუხი	ბაღი	ნიშანი
12345	05.03.01	ბაიბაღი მია	15	30	30	28	5
12345	05.03.01	ბათიამუღლი ზურა	15	30	30	22	4
12345	05.01.01	ბახტაღი ლორგი	15	30	30	24	4
1234	3/23/01	ბიბილაშვილი ანა	11	13	13	11	2
12345	3/22/01	ბუხიამუღლი რეზი	11	30	30	27	5
12345	05.03.01	ჩაბუა ქეთი	15	30	30	17	2
1234	3/3/01	ჩიქოვანი თამაზი	11	14	14	12	2
12345	05.01.01	ჩოჩია ნიკა	15	30	30	26	5
123456	05.03.01	ცომია გიგა	15	30	30	27	5
12345	05.03.01	ჩიქოვანი ქეთი	15	30	30	26	5
1234	8/2/01	დონდუა ლარისა	11	3	3	3	2
12345	05.03.01	ტაყაილაღი აღიკო	15	30	30	18	3
1234	5/5/01	ტუნია თამაზი	11	7	7	6	2
123456	05.03.01	ჯამი ტუნიამი	15	30	30	21	3
1234	3/5/01	ჯავახიშვილი ირაკლი	11	30	30	24	4
1234	3/2/01	ჯავახიშვილი გიგა	11	6	6	5	2
1234	3/5/01	ჯონბაღი ხიკო	22	21	21	19	3
1234	3/3/01	ვენიამი მარინა	11	9	9	7	2

ნახ. 8. სტუდენტების ტესტირების ანგარიში

დასასრული. ამ დილაკზე მოქმედების შემდეგ ეკრანიდან ქრება ინსტრუქცია და საწყისი ფორმა-მენიუ. სისტემა წყვეტს მუშაობას.

ამოცანა გადაწყვეტილია Microsoft Office-ის გამოყენებით პროგრამის, მონაცემთა ბაზის მართვის სისტემა Access-ის საშუალებით. ამ სისტემის გამოყენება მნიშვნელოვნად აიოლებს სტუდენტის კომპიუტერთან მუშაობას - ფაქტობრივად სტუდენტისაგან მოითხოვება მასთან მოქმედების ცოდნა და კლავიატურაზე მცირე ტექსტის (ტესტის პასუხების ნომრების) აკრეფის ცოდნა.

როგორც აღვნიშნეთ, აქ წარმოდგენილი ტესტირების კომპიუტერული სისტემა განხილულია "ეკონომიკური ინფორმაციული სისტემების თეორიის" მაგალითზე, მაგრამ უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ, ამ სისტემის გამოყენება შესაძლებელია ნებისმიერი სხვა საგნის ცოდნის შემოწმების ტესტებით სარგებლობისას.

ლიტერატურა

1. ც. ჯაფიაშვილი. ეკონომიკური ინფორმაციული სისტემების თეორია. დამხმარე სახელმძღვანელო, თბილისი, თსუ, 1992
2. Greg Perry, Sanjaya Hettihewa. Teach yourself Visual Basic 6 in 24 hours.- SLMS, 1998
3. Джеймс Р. Грегф, Пол Н. Вайнберг. SQL: полное руководство: пер. с англ. – К.: Издательская группа BHV, 2000
4. Вейскас Д. Эффективная работа с Microsoft Access 97 – СПб: ЗАО Издательство „Питер“, 1999

Ц. Джапიაშვილი

Компьютерная система оценки знаний

В настоящее время в высших учебных заведениях широко используется тестирование для итогового контроля знаний, обучения и самоподготовки студентов. Кроме того, по результатам тестирования можно оценить качество преподавания, а также достоинства и недостатки самих тестов.

Функционирование данной системы было проверено на тестах курса „Теория экономических информационных систем“, составленных Ц. Джапиашвили.

Компьютерная система оценки знаний выполняет ввод и обновление тестов, формирование заданий, опрос (тестирование) и оценку результатов тестирования студента, статистический анализ ответов студентов. Студент выполняет задания на компьютере в диалоговом режиме и, сразу же, в результате обработки ответов, получает оценку. В аналогичном режиме выполняются и обновление тестов, формирование заданий, статистический анализ результатов тестирования студентов.

В качестве программного обеспечения системы выбрана прикладная программа Access пакета программ Microsoft Office. Использование Access значительно облегчает процесс работы студента с компьютером – от студента требуется только знание работы с мышью и набора элементарного текста (номеров ответов тестов) на клавиатуре.

Ts. Japiashvili

Computer System of Knowledge Grading

The testing process is widely used in higher educational institutions to control knowledge gained by students during the whole period of study. It is also used as a self-tutorial or just tutorial for students. Besides the test can be helpful to find out quality of a given test. We would like to use Tsira Japiashvili's tests, which will assist us to determine the quality of knowledge student has gained from the material given during the period of study. This subject is called "Economic information systems theory". This subject is taught at Tbilisi State University at the subfaculty of Economic Information, were Tsira Japiashvili works as a lecturer. But it is necessary to note, that this system can be used equally successfully for any other subject as well.

The system includes entering the tests and discussing them, forming exercises for students, testing, making statistics and monitoring them. Students do the test with the help of a computer. After doing the test, the computer automatically gives the grade. The tests are renovated and statistical analysis of test results is made in the same regime.

Microsoft Office Programming System, Access creates this test. The use of Access makes the process of work easy for students. Student is only required to know how to use a mouse and a keyboard to type the number of answers to the questions (tests).

მ. კუკრიძეშვილი

ბულალტრული აღრიცხვის გამართივებული სისტემით წარმოების სტანდარტის აუცილებლობის შესახებ

საბაზრო ეკონომიკაზე კურსის აღებით ქვეყანაში აუცილებელი გახდა ბულალტრულ აღრიცხვასა და ანგარიშგებაში სათანადო ცვლილებების განხორციელება. აღრიცხვა-ანგარიშგების სისტემა შესაბამისობაში უნდა იყოს საბაზრო ეკონომიკის ინსტრუმენტებთან და რეალურად უნდა ასახავდეს საწარმოებში განხორციელებულ სამეურნეო მოვლენებსა და ფაქტებს, ამ ინფორმაციის ნებისმიერი მომხმარებლის ინტერესების მეტ-ნაკლები გათვალისწინებით. ეს პრობლემა საქართველოში გადაიჭრა ბულალტრული აღრიცხვის უკვე გარკვეულწილად აპრობირებული საერთაშორისო სტანდარტების (ბასს) გამოყენებით. ამას ცხადია, ქონდა თავისი ობიექტური მიზეზები, რომელთა შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანია: ინვესტორთა – განსაკუთრებით უცხოელი პარტნიორების – მოზიდვისათვის ხელშეწყობა, მათთვის საინვესტიციო გარემოს შესახებ მეტ-ნაკლებად ობიექტური ინფორმაციის მიწოდება, აგრეთვე, ბულალტრული აღრიცხვის სფეროში რეფორმის განხორციელებისათვის საჭირო ფინანსური შესაძლებლობების არქონით. ასე რომ, ბასს-ის შემოღება, რომელიც გათვლილია ფინანსური ანგარიშგების საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპების მიხედვით მომზადებაზე, იმთავითვე უქმნის გარკვეულ უხერხულობას საქართველოში მოქმედ საწარმოთა უმეტეს ნაწილს, კერძოდ, მცირე და საშუალო საწარმოებს. ეს ბასს-ის დანერგვის პროცესის (კონვერსია, კადრების მომზადება) განხორციელებასთან და შემდგომ ფუნქციონირებასთან იყო დაკავშირებული. ბასს-ის გამოყენება მაღალეფექტიანია მსხვილი ბიზნესის მქონე საწარმოებში, რომლებიც არიან რა დასაქმებულნი საქმიანობის ამა თუ იმ სფეროში, მრავალმხრივი ურთიერთობანი გააჩნიათ სხვა ქვეყნების იურიდიულ პირებთან და საჭირო ხდება მათთვის ინფორმაციის მიწოდება.

საქართველო თავისი ტერიტორიითა და მოსახლეობით შედარებით პატარა ქვეყანაა, მაგრამ ამის მიუხედავად, აქაც ფუნქციონირებს მრავალი მსხვილი საწარმო, რომელთა ინტერესები ხშირად სცილდება არა მხოლოდ ამა თუ იმ დარგის ფარგლებს, არამედ ქვეყნის საზღვრებსაც; მათ დასაქმებული ჰყავთ მომუშავეთა სოლიდური რაოდენობა, გააჩნიათ დიდი სარეალური ზაციო ბრუნვა, დაკავებული აქვთ საშინაო თუ საგარეო ბაზრის გარკვეული სეგმენტი, ახორციელებენ ისეთ სამომავლო ქმედებებს, რომლებიც კაპიტალის მოზიდვასთანაა დაკავშირებული და ამდენად მათ საზოგადოებას უნდა მისცენ

ობიექტური ინფორმაცია თავიანთი საქმიანობის შედეგების მიხედვით. ეს ინფორმაცია, რომელიც გვევლინება ფინანსური ანგარიშგების სახით, ქვეყანაში მოქმედი კანონმდებლობის მიხედვით მომზადებული უნდა იყოს საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად; ეს მსხვილ ბიზნესში დაკავებულ საწარმოებს არა თუ ევალდებათ, არამედ თეთიონაც არიან (უნდა იყვნენ) დაინტერესებულნი. ამასთან ერთად ფაქტია, რომ საქართველოში მრავლად არიან საწარმოები, რომლებიც დაკავებულნი არიან მცირე და საშუალო ბიზნესით და მათი აღრიცხვა-ანგარიშგების იმავე რეჟიმში მოქცევა, როგორც მსხვილი ბიზნესისა არ იქნებოდა მართებული, მით უმეტეს, რომ ასეთი მიდგომა მცირე და საშუალო ბიზნესით დაკავებული საწარმოებისათვის არც არის სავალდებულო; უფრო მეტიც, ეს გარკვეულ ტერიტორიაზე (ხარჯების თვალსაზრისით, რაც ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისთვისაა საჭირო) კი დააწევება მათ ეკონომიკურ მახვენებლებს; მცირე და საშუალო საწარმოები კონკურენციულ ბრძოლაში დარჩებიან დაუცველნი, რასაც შედეგად შეიძლება მოყვეს როგორც მეწარმეთათვის, ისე ზოგადად საზოგადოებისათვის არასასურველი შედეგი - მათი ამოვარდნა ბაზრის იმ სექტორებიდან, სადაც მოღვაწეობდნენ და საქმიანობის ამ სფეროს მონოპოლიზება. ამ მომენტს ითვალისწინებს კანონი [№ 1, მუხ.10.1], რომლითაც ბასს იქნა სამოქმედოდ შემოღებული. ამ კანონში დაფიქსირებულია: კერძო სამართლის ყველა იურიდიული პირი (მცირე საწარმოებისა და არაკომერციული იურიდიული პირების გარდა) ვალდებულია, ბუღალტრული აღრიცხვა და ფინანსური ანგარიშგება აწარმოოს ბუღალტრული აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტებისა და ბუღალტრული აღრიცხვის დროებითი სტანდარტების შესაბამისად. ამ კანონის მომდევნო მუხლი მცირე საწარმოებს უფლებას აძლევს (არ უკრძალებს, არც ავალდებულებს) ბუღალტრული აღრიცხვა და ფინანსური ანგარიშგება აწარმოონ საერთაშორისო ან დროებითი სტანდარტების მიხედვით. საშუალო საწარმოებზე ამ კანონში არაფერია თქმული. აქ აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტი, რომ საქართველოს კანონით [№ 2, მუხ. 23] „მცირე და საშუალო ბიზნესის მხარდაჭერის შესახებ“ აღნიშნულია, რომ მცირე და საშუალო საწარმოების მიმართ გამოიყენება ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების გამარტივებული სისტემა. ამავე კანონით დახსენებულია ამ ტიპის საწარმოთა საზღვრები საქართველოში (სხვა ქვეყნებში იგი შეიძლება განსხვავებული იყოს). ამ კანონში პირდაპირ მითითებულია გამარტივებული სისტემის შესახებ და არავითარ უფლებაზე მცირე და საშუალო საწარმოების მხრივ აღრიცხვის საერთაშორისო ან დროებითი სტანდარტების გამოყენების თაობაზე მითითებული არ არის. ეს მით უფრო საინტერესოა, რომ ჯერ კიდევ არ გვაქვს რაიმე კონკრეტული სახელმძღვანელო მითითება აღრიცხვა-ანგარიშგების გამარტივებული სისტემით წარმოების შესახებ, ესება იგი მხოლოდ აღრიცხვა-ანგარიშგებას თუ საგადასახადო საკითხებსაც, ან რა ნორმებითა და მიდგომებით უნდა განხორციელდეს სამეურნეო მოვლენებისა და ფაქტების განზოგადება და ა. შ.

ჩვენი აზრით, ბუღალტრული აღრიცხვის გამარტივებული სისტემა გულისხმობს ბასს-ის უმთავრესი დაშვებების გათვალისწინებით საწარმოს ბუღალტრული აღრიცხვის წარმოებასა და ანგარიშგების მომზადებას. ეს დაშვებებია [№ 3, მუხ. 22-23]:

ა. დარიცხვის მეთოდი, რომლის თანახმად, სამეურნეო ოპერაციების შედეგებისა და სხვა მოვლენების აღიარება ხდება მათი მოხდენისთანავე (და არა ფულადი სახსრებისა და მისი ეკვივალენტების მიღებისა და გადახდის დროს). ამ მეთოდით მომზადებული ფინანსური ანგარიშგება მომხმარებელს

გააცნობს არა მხოლოდ წარსულ სამეურნეო ოპერაციებს, რომლებიც მოიცავს ფულადი თანხების გადახდასა და მიღებას, არამედ მომავალში გასანადგებელ ვალდებულებებსა და მომავალი პერიოდის მოთხოვნებსაც (დებიტორულ დავალიანებებს);

ბ. საწარმოს ფუნქციონირებადობა (უწყვეტობა), რომლის მიხედვითაც საწარმო ფუნქციონირებს და თავის საქმიანობას გააგრძელებს უახლოეს საპროგნოზო მომავალშიც. ე.ი. იგულისხმება, რომ საწარმო არ აპირებს ან მას არ მოუწევს თავისი საქმიანობის შეწყვეტა, ან მასშტაბის საგრძნობი შემცირება. საწინააღმდეგო შემთხვევაში ფინანსური ანგარიშგება უნდა მომზადდეს სხვა საფუძველზე, რომელიც აღწერილი უნდა იყოს ამავე ანგარიშგების ახსნა-განმარტებით ნაწილში.

მცირე და საშუალო საწარმოებში ბუღალტრული აღრიცხვის გამარტივებული სისტემის გამოყენების პირობებში ფინანსურ ანგარიშგებას მოეთხოვება ისეთი ხარისხობრივი მახასიათებლები, როგორებიცაა: აღქმადობა, შესაბამისობა, საიმედოობა და შესაღარიბობა.

ბასს-ის მთლიანი კომპლექტი ბუღალტრული აღრიცხვისა და ფინანსური ანგარიშგების მომზადების სრული ინსტრუმენტარია. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ასეთი ფორმით მისი გამოყენება მცირე და საშუალო ბიზნესით დაკავებულ საწარმოებში გარკვეულ სიძნელეებთანაა დაკავშირებული. ამას გარდა, ასეთ საწარმოებს ბასს-ის გამოყენებას კანონიც არ ავალდებულებს. აქედან გამომდინარე ვფიქრობთ, რომ ბუღალტრული აღრიცხვის გამარტივებული ფესით წარმოების სტანდარტის სტრუქტურული სქემა შესაბამისობაში იყოს ფინანსური ანგარიშგების ელემენტებთან და შესაძლებელია მოიცავდეს ხუთ განაყოფს:

1. აქტივების აღრიცხვა;
2. ვალდებულებების აღრიცხვა;
3. საკუთარი კაპიტალის აღრიცხვა;
4. შემოსავლებისა და ხარჯების აღრიცხვა;
5. ანგარიშგების მომზადება და მისი ანალიზი.

ეს არ არის ბასს-ის უბრალო გამსხვილება, არამედ იგი გულისხმობს, მაგალითად, აქტივების აღრიცხვისათვის განკუთვნილი სტანდარტების ყველა ძირითადი მუხლის, რომელიც მცირე და საშუალო საწარმოსათვის არსებითია, იმგვარად წარმოდგენას, რომ მცირე და საშუალო საწარმოებმა ნაკლები დანახარჯებით, გამარტივებული სახით წარმოადგინონ შესაბამისი ინფორმაცია საგადასახადო სამსახურში ან სხვაგან; ამასთან ერთად, ჩვენი აზრით, მცირე და საშუალო საწარმოები, ალბათ, არ უნდა ექვემდებარებოდნენ სავალდებულო აუდიტს (ეს სხვა თემაა და მისი დაწვრილებით განხილვა აქ, ამჯერად ჩვენი მიზანი არაა), თუმცა საჭიროებისას, თუ ეს მეწარმის ინტერესებშია, მან შეიძლება განახორციელოს ე.წ. საინციტივო აუდიტი, რათა დაინტერესებული პირებისათვის უფრო დამაჯერებელი გახადოს მისი საქმიანობის ამსახველი ანგარიშგებითი ინფორმაცია.

ახლა შევეცდებით, ბუღალტრული აღრიცხვის გამარტივებული სისტემით წარმოების სტანდარტის ჩვენს მიერ შემოთავაზებული სტრუქტურის (ძირითადი მომენტების) დახასიათებას.

1. აქტივების აღრიცხვა. აქტივი არის საწარმოს განკარგულებაში არსებული მატერიალური ან არამატერიალური რესურსი, რომელიც წარსულში მომხდარი სამეურნეო მოვლენის შედეგია, რის საფუძველზეც საწარმო მოელის მომავალში ეკონომიკური სარგებლის მიღებას. აქ შედის ძირითადი საშუალებები,

არამატერიალური აქტივები, სასაქონლო მარაგები, ინვესტიციები, მოთხოვნები, ფულადი საშუალებები და სხვა აქტივები.

აქტივები (გარდა მოთხოვნებისა და ფულადი საშუალებებისა) თავდაპირველად აღრიცხვაში აღსახებიან შექმნის დანახარჯების თანხით – თვითღირებულებით. შექმნილი აქტივის თვითღირებულების დადგენისას აქტივების ცალკეული სახეების მიხედვით შეიძლება შეინიშნებოდეს უმნიშვნელო განსხვავებულობანი. ისევე როგორც ბასს-ში, ეს სტანდარტიც გულისხმობს აქტივების საწარმოს ბალანსში რეალური ღირებულებით ასახვას ანგარიშების მომზადების მომენტისათვის. გადაფასებით მიღებული შედეგის ასახვისათვის გამოყენებულ იქნეს საბაზისო მიდგომა, ე.ი. იგი აღიარებულ იქნეს შემოსავლად ან ხარჯად.

ძირითადი საშუალებებისა და არამატერიალური აქტივების მოხმარება აღრიცხვაში მათი ცვეთისა და ამორტიზაციის სახით ფიქსირდება. ცვეთისა და ამორტიზაციის წლიური თანხის დასდგენად გამოყენებულ უნდა იქნეს წრფივი მეთოდი.

სასაქონლო-მატერიალური მარაგის მოხმარებაში იგულისხმება მისი ხარჯვა საწარმოო ან სხვა დანიშნულებით. მოხმარებული სასაქონლო-მატერიალური მარაგის თვითღირებულება უნდა განისაზღვროს იდენტიფიცირებადი ფასების ან საშუალოშეწონილი ფასების მიხედვით.

ინვესტიციების მოხმარებაში იგულისხმება მათი გაყიდვა, რომლის თვითღირებულება განისაზღვრება ინვესტიციის მთლიანი პაკეტის საბალანსო ღირებულების მიხედვით პროპორციული წესით.

მოთხოვნების მიხედვით გათვალისწინებულია საეკვო მოთხოვნების კორექტირება შესაბამისი ბუღალტრული ანგარიშების გამოყენებითა და საკორექტირებელი მოთხოვნის ხარჯებისათვის მიკუთვნება.

2. ვალდებულებების აღრიცხვა. ვალდებულება საწარმოს მიმდინარე პერიოდის მოვალეობაა, რომელიც წარმოიშვა წარსული სამეურნეო მოვლენების შედეგად და რომლის შესრულება გულისხმობს საწარმოს ეკონომიკურ სარგებელში განიეთებული რესურსების გასვლას საწარმოდან. აქ შეიძლება განხილულ იქნეს ვალდებულებანი: მომწოდებლებთან, მიღებული ავანსები, გადასახდელი ხელფასები, სესხები, გადასახდელი გადასახადები სახეების მიხედვით, გადავადებული გადასახადები, დარიცხული ვალდებულებანი და სხვა ვალდებულებანი.

ვალდებულების შეფასება ხდება მისი წარმოქმნის თარიღისათვის ხელშეკრულებაში გათვალისწინებული თანხით; თუკი ვალდებულების წარმოქმნა დაკავშირებულია უცხოური ვალუტით განხორციელებულ ოპერაციებთან, მისი აღრიცხვაში ასახვა წარმოებს ეროვნული ვალუტით (მოქმედი კურსით) ვალდებულების წარმოშობისა და ბალანსის შედგენის თარიღისათვის.

ვალდებულების დაფარვა გულისხმობს იმ პირობების შესრულებას, რომელმაც ეს ვალდებულება წარმოქმნა. ვალდებულების დაფარვა სახეების მიხედვით აღსახება შესაბამისი ვალდებულებების ანგარიშებში სადეპეტო ჩანაწერით.

3. საკუთარი კაპიტალის აღრიცხვა. საკუთარი კაპიტალი არის საწარმოს აქტივების ის ნაწილი, რომელიც რჩება ყველა ვალდებულების დაფარვის შემდეგ. მცირე და საშუალო საწარმოებში საკუთარი კაპიტალის შემადგენლობაში შესაძლებელია მხოლოდ საწესდებო კაპიტალისა და საწარმოს მოგების გათვალისწინება. საწარმოს საწესდებო კაპიტალი აღრიცხვაში

აისახება სადამფუძნებლო დოკუმენტების თანახმად და იგი მუდმივია, ვიდრე მეპატრონე ან მეპატრონეები არ მიიღებენ მისი შეცვლის გადაწყვეტილებას.

საწესდებო კაპიტალი არის დამფუძნებელთა მიერ საწარმოს დაარსებისას შეტანილი ფულადი ან სხვა სახის ქონების ღირებულებითი გამოხატულება. ეს თანხა ფიქსირებულია საწარმოს წესდებაში მის სადამფუძნებლო დოკუმენტებში და იძლევა საშუალებას თითოეულმა დამფუძნებელმა საბოლოო ფინანსური შედეგიდან მიიღოს მის მიერ განხორციელებული შენატანების პროპორციული შემოსავალი.

საველდებულო გადასახადების გადახდის შემდეგ დარჩენილი მოგება შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ბიზნესის გასაფართოებლად ან სხვა დანიშნულებით მეპატრონეთა შეხედულებისამებრ.

4. შემოსავლებისა და ხარჯების აღრიცხვა. ბუღალტრულმა აღრიცხვამ უნდა უზრუნველყოს საწარმოს საქმიანობის შედეგის – მოგების – განსაზღვრა. მოგება არის საერთო შემოსავლებსა და საერთო ხარჯებს შორის სხვაობა.

შემოსავალი არის საწარმოს მიერ ეკონომიკური სარგებლის ზრდა საანგარიშგებო პერიოდში, აქტივების ზრდის ან ვალდებულებების შემცირების გზით, რაც გამოიხატება საკუთარი კაპიტალის გადიდებით, რომელიც არაა დაკავშირებული საკუთარი კაპიტალის შესაკუთრეთა დამატებით შენატანებთან.

ხარჯები არის საწარმოს ეკონომიკური სარგებლის შემცირება საანგარიშგებო პერიოდის განმავლობაში აქტივების საწარმოდან გასვლის ან ვალდებულების ზრდის საფუძველზე, რაც გამოიხატება საწარმოს საკუთარი კაპიტალის შემცირებით, რომელიც არაა დაკავშირებული შესაკუთრეთათვის კაპიტალის განაწილებასთან.

მცირე და საშუალო საწარმოებში შემოსავალი არის პროდუქციის, მომსახურების ან შესრულებული სამუშაოს რეალიზაციიდან მიღებული ამონაკები და დანარჩენი შემოსავალი დღგ-ის გარეშე. ხარჯებში კი იგულისხმება საწარმოს ჩვეულებრივი საქმიანობის პროცესში წარმოშობილი გასავლები. კერძოდ, რეალიზებული პროდუქციის თვითღირებულება მისი შემადგენელი ელემენტების მიხედვით.

შემოსავლები და ხარჯები მზარდი ჯამების მიხედვით გროვდება „შემოსავლების“ და „ხარჯების“ დროებით ანგარიშებზე, რომლებიც ბალანსის შედგენის თარიღისათვის იხურება „საანგარიშგებო პერიოდის მოგების (ზარალის)“ ანგარიშის მეშვეობით.

შემოსავლების აღიარება საწარმოს მოგება-ზარალის ანგარიშგებაში ხდება იმ შემთხვევაში, თუ საწარმოში მომავალი ეკონომიკური სარგებლის ზრდა გამოწვეულია აქტივების ზრდით ან ვალდებულებების შემცირებით და შესაძლებელია მისი საიმედო შეფასება. ამის შესაბამისად ხარჯების აღიარება იმავე ანგარიშგებაში ხდება მაშინ, თუ საწარმოდან მომავალი ეკონომიკური სარგებლის გასვლა დაკავშირებული იქნება აქტივების შემცირებასთან ან ვალდებულებების ზრდასთან და შესაძლებელია მათი საიმედო შეფასება.

ბასს შემოსავლებისა და ხარჯების აღიარებისას უპირატესობას ანიჭებს დარიცხვის მეთოდს.

5. ანგარიშგების მომზადება და მისი ანალიზი. სააღრიცხვო პოლიტიკის შესაბამისად არჩეული მეთოდით მცირე და საშუალო საწარმოები ადგენენ ბალანსს და მოგება-ზარალის უწყისს. ეკონომიკური ანალიზის მიზნებიდან გამომდინარე, საანგარიშგებო პერიოდის მონაცემებთან ერთად საწარმოს ანგარიშგებაში წარმოდგენილი უნდა იყოს გასული პერიოდის ინფორმაციაც.

1. კანონი ბუღალტრული აღრიცხვისა და ანგარიშგების რეგულირების შესახებ, 1999
2. კანონი მცირე და საშუალო საწარმოთა მხარდაჭერის შესახებ, 1999 წ. 2002 წლის ცვლილებებით
3. ფინანსური ანგარიშგების მომზადებისა და წარდგენის სტრუქტურული საფუძვლები, 2000

Е. Купреишвили

О необходимости стандарта ведения бухгалтерского учета по упрощенной системе

С переходом на рыночную экономику возникла необходимость осуществления соответствующих изменений в бухгалтерском учете и отчетности с тем, чтобы привести последнее в соответствие с инструментами рыночной экономики и реально отразить осуществленные на предприятии хозяйственные действия и факты, по возможности учитывая при этом интересы любого потребителя такой информации. Главным путем разрешения этой проблемы в Грузии признано принятие к руководству международных стандартов бухгалтерского учета (МСБУ). Применение МСБУ весьма эффективно на крупных предприятиях, что вряд ли можно сказать о малых и средних предприятиях, где внедрение указанной системы связано с серьезными затратами. Ввиду этого, в соответствии с законодательством страны, малым и средним предприятиям поручено вести бухгалтерский учет и отчетность по упрощенной системе. Несмотря на это, инструментарий ведения бухгалтерского учета и отчетности по упрощенной системе до сих пор не разработан. Попытку устранения этого пробела и представляет наша статья, в которой преследуется мысль о том, что с учетом основных требований МСБУ стандарт ведения бухгалтерского учета по упрощенной системе может иметь следующую структуру: учет активов; учет обязательств; учет собственного капитала; учет доходов и расходов; подготовка отчетности и ее анализ.

E. Kupreishvili

On the Need for Standard of Simplified Accounting System

Transition to the market economy makes it necessary to change the accounting and reporting system so that it will be in compliance with the instruments of the market economy and adequately reflect firm's operations taking into account the interests of any consumer of such information. In Georgia adoption of International Standards of Accounting is regarded as the means of resolving the above-mentioned task, but it can be effective for large enterprises and not for small and medium ones, where implementation of the mentioned system is related to large costs. Due to this the country's legislation allows small and medium enterprises to rely on the simplified system of accounting and reporting. However, the simplified system has not been worked out and this article is one of the efforts to solve this problem. It is pointed out that the standard of the simplified accounting system should have the following structure: asset accounting, liability accounting, revenue and cost accounting, reporting and analysis.

**ეკონომიკის ისტორია.
მსოფლიო ეკონომიკა**

რ. ასათიანი
**გლობალიზაცია და საძარბოველოს სოციალურ-ეკონომიკური
განვითარების ზოგიერთი ასპექტი**

გლობალიზაცია თანამედროვე მსოფლიო განვითარების მნიშვნელოვანი ტენდენციაა, რომელმაც უკანასკნელ პერიოდში საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობებისა და ინტეგრაციის გაღრმავების საფუძველზე კანონზომიერი ხასიათი მიიღო. იგი, თავისი არსით, უნივერსალურია და, უპირველეს ყოვლისა, მსოფლიოს ახალი წესრიგისა და სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბებას გულისხმობს. გლობალიზაცია არა მხოლოდ აახლოებს ქვეყნებს ერთმანეთთან, არამედ ურთიერთდამოკიდებულსაც ხდის. აქედან გამომდინარე, იგი ხელს უწყობს და აჩქარებს ცალკეულ ქვეყნებში ღია საზოგადოების ჩამოყალიბებას, მსოფლიო მასშტაბით რესურსების ეფექტიან გამოყენებას, საქონლისა და მომსახურების თავისუფალ გაცვლას, პარტნიორული ურთიერთობების წინა პლანზე წამოწევას, ჩამორჩენილი ქვეყნების გასვლას მსოფლიოს კულტურულ გზაზე, ცხოვრების დონისა და ხარისხის ამაღლებას, ეროვნულ კულტურათა ურთიერთგამდიდრებას, მეცნიერების მიღწევების, წინა პერიოდთან შედარებით მოკლე ვადებში დანერგვას, რესურსდამზოგველი და უნარჩუნო ტექნოლოგიების ფართოდ გავრცელებას, ინტელექტუალური კაპიტალის წარმოჩენას, ინტერნეტული ქსელისა და, საერთოდ, საინფორმაციო ინდუსტრიის სწრაფ განვითარებას, კაპიტალის თავისუფალ მოძრაობასა და, განსაკუთრებით, ფინანსური კაპიტალის მობილურობის არნახულ ზრდას და ა.შ. გლობალიზაციას განსაკუთრებული წვლილი მიუძღვის საერთაშორისო სამართლისა და ინსტიტუტების განმტკიცებაში. ჯ. სოროსი გამოთქვამს მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ, თუმცა დღეს მსოფლიოში არ არის დემოკრატიის ტრიუმფი, გლობალური ეკონომიკის დიდი დამსახურებაა მნიშვნელოვანი ნაბიჯების გადადგმა მსოფლიო დემოკრატიის დამკვიდრებაში [1, 11-12]. ამიტომ თავის მასშტაბებიდან და ფუნქციებიდან გამომდინარე, ძალზე მნიშვნელოვანია, რამდენად მართული იქნება ეს ყოვლისმომცველი, მრავალწახნაგოვანი და წინააღმდეგობებით სავსე ფენომენი. წინააღმდეგ შემთხვევაში გლობალიზაციას დიდი ზიანის მოტანა შეუძლია კაცობრიობისათვის.

გლობალიზაცია, XX საუკუნის 50-იან წლებში დეკოლონიზაციის ფართოდ გაშლის შედეგად, ნათლად გამოიკვეთა 60-იანი წლებიდან. იგი უკავშირდება შრომის საერთაშორისო დანაწილების, მეცნიერულ-ტექნოლოგიური პროგრესის დაჩქარების საფუძველზე ეკონომიკის პოზიტიურ სტრუქტურულ გარდაქმნებს

და, მათ შორის, სხვა დარგებთან შედარებით, მომსახურების მწარმოებელი დარგების უპირატეს განვითარებას.

სამართლიანობა მოითხოვს ვაღიაროთ, რომ ამ პროცესს წინ უძღოდა „კეინზიანური რევოლუცია“, რომელსაც მსოფლიოს წამყვანი ეკონომისტები აღიარებენ როგორც შემობრუნების ეტაპს დღეს განვითარებული, მაგრამ 30-იან წლებში მიმდებარე სოციალურ-ეკონომიკურ მდგომარეობაში მყოფი ქვეყნების ეკონომიკაში. „კეინზიანურმა რევოლუციამ“ ბიძგი მისცა არსებითი ძვრების დაწყებას ამ ქვეყნების ეკონომიკურ პოლიტიკაში, რაც დადებითად აისახა ეკონომიკურ ზრდაზე და ხელი შეუწყო კაპიტალიზმის გადაზრდას ახალ თვისებრიობაში: კერძო კაპიტალისტური საკუთრების პრიორიტეტზე დაფუძნებული ეკონომიკური სისტემა შეიცვალა საკუთრების პლურალიზმზე დაფუძნებული ეკონომიკური სისტემით, რომელიც საბაზრო ეკონომიკის სახელწოდებითაა ცნობილი.

აღნიშნულ გარემოებათა გამო, თვისებრივად ახალი ეტაპი გამოიკვეთა კაცობრიობის განვითარებაში, რაც 70-იანი წლების დასაწყისში ცივილიზებულ ქვეყნებში ინდუსტრიულიდან პოსტინდუსტრიულ საზოგადოებაში გადასვლით დაგვირგვინდა. ამით ახალი ერა დაიწყო საზოგადოების განვითარებაში. გლობალიზაციამ ახალი იმპულსი შეიძინა და ბიძგი მისცა მსოფლიო განვითარების კანონზომიერ პროცესს. სავსებით ობიექტურად წინა პლანზე დადგა მსოფლიოს ახალი წესრიგის დამყარების საკითხი, რომელმაც განსაკუთრებული ყურადღება სოციალური წესრიგის დამკვიდრებაზე გაამახვილა. ამ მიზნით შემუშავდა სხვადასხვა სახის სოციალური დაცვის მიზნობრივი პროგრამები, რომელთა დაფინანსებაში სახელმწიფოსთან ერთად, კერძო სტრუქტურებმაც ფართო მონაწილეობა მიიღეს. ამ პროგრამებმა, რომლებსაც საზღვარგარეთ კეთილდღეობის მაკონტროლებელ პროგრამებს უწოდებენ, მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა განვითარებულ ქვეყნებში სოციალურად ორიენტირებული საბაზრო ეკონომიკის ფორმირებაში. ფართოდ გაიშალა სამოქალაქო საზოგადოების ჩამოყალიბების მსოფლიო პროცესი, რომელმაც, თავის მხრივ, ხელი შეუწყო გლობალიზაციის მასშტაბების გაფართოებას. გლობალიზაცია გაცდა განვითარებული ქვეყნების ფარგლებს და სხვა ქვეყნებში, მათ შორის, განვითარებად ქვეყნებშიც შეაღწია.

მსოფლიოს ახალი წესრიგის პრიორიტეტებად ეკონომიკის სოციალური ორიენტირებულობა, სოციალური სტაბილურობის უზრუნველყოფა და სიღარიბის წინააღმდეგ ბრძოლა (რაც გულისხმობს სიღარიბის არა აბსოლუტურ დაძლევას, არამედ იმას, რომ იგი სოციალურად იყოს ასატანი) გამოცხადდა, რამდენიც ეკონომიკურად და სოციალურად სამართლიანი მსოფლიოს შექმნის შემადგენელ ნაწილებად იქნა აღიარებული. ამიტომაცაა, რომ დღეს საერთაშორისო ორგანიზაციები და არა მხოლოდ ისინი, არამედ მოწინავე ქვეყნების მთავრობებიც, ცდილობენ თავიანთი წვლილი შეიტანონ რეგიონული კონფლიქტების მოგვარებაში.

გლობალიზაციის მსოფლიო პროცესის გამოძახილი იყო 90-იან წლებში პოსტკომუნისტურ ქვეყნებში ელვისებურად განვითარებული კატაკლიზმები, რომლებიც სწრაფად დაგვირგვინდა კვაზისოციალისტური სისტემის ნგრევითა და ისეთი მონსტრის დაშლით, როგორსაც საბჭოთა კავშირი წარმოადგენდა. ეს დროის მოთხოვნა იყო. ამით საქართველო, სხვა პოსტსაბჭოურ ქვეყნებთან ერთად, გლობალიზაციის მსოფლიო პროცესის თანამონაწილე გახდა და, სრულიად ლოგიკურად, ახალი ამოცანები დაისახა თავის სოციალურ-ეკონომიკურ და, თუ გნებავთ, პოლიტიკურ განვითარებაში.

უპირველეს ყოვლისა, დავიწყეთ იმით, რომ საქართველომ მიზნად დაისახა საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა, ანუ ისეთი ეკონომიკური სისტემის შექმნა, რომელიც არსებითად განსხვავდება იმ ველურ კაპიტალისტურ ურთიერთობებზე აგებული ეკონომიკური სისტემისაგან, რომელიც ძალზე მტკივნეულად განვლო ცივილიზებულიმა სამყარომ და დღეს განვითარებულ ქვეყნებში ისტორიის კუთვნილებაა.

მაგრამ, რა მოხდა საქართველოში ამ 12 წლის მანძილზე? რა მოგიტანა ქვეყნის სისტემური რეფორმების 12 წელმა? რამდენად უპასუხებს საქართველოში არსებული სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა გლობალიზაციის გამოწვევას?

ჩვენ ისე ავაშენეთ საბაზრო ეკონომიკა, როგორც ავაშენეთ სოციალიზმი (თანაც განვითარებული), ან კიდევ, ისე ვაშენებთ საბაზრო ეკონომიკას, როგორც ვაშენებდით კომუნისტს. თუ მთლიანად შევაფასებთ ამ პერიოდს, მისი ზოგადი ფორმულირება ასეთია: საქართველოში სამოქალაქო საზოგადოების მშენებლობა საფრთხის წინაშე აღმოჩნდა და საბაზრო პრინციპების დამკვიდრება პროპაგანდის დონეზე დარჩა.

რა გეაძლევს ასეთი დასკვნის გაკეთების საფუძველს?

უპირველესად, საქართველოში ვერ ჩამოყალიბდა საკუთრების პლურალიზმი, როგორც საბაზრო ეკონომიკის ფორმირების საფუძველი. მართალია, შეიქმნა საკუთრების მრავალფორმიანობა, მაგრამ მისი თითოეული ფორმის თანაბარი უფლების დამკვიდრების გარეშე (რასაც ხელი შეუშალა საკანონმდებლო ბაზრის სისუსტემ, მიღებული კანონების არასრულყოფილებამ და, პირველ რიგში, მოუქნელმა საგადასახადო კოდექსმა, აგრეთვე, ქვეყნისთვის აუცილებელი რიგი კანონების მოუღებლობამ და ა.შ.) იგი შორსაა საკუთრების პლურალიზმისაგან. საქართველოში მოხდა სახელმწიფო საკუთრების განსახელმწიფოებრივება, მაგრამ ამ პროცესს, ეკონომიკური ზრდის თვალსაზრისით, წარმატება არ მოჰყოლია. საქართველო ჩამორჩა მსოფლიოს განვითარებას. ქვეყანაში, ჯერ კიდევ, ლაპარაკია არა ეკონომიკის სოციალურ ორიენტაციაზე, არამედ ადამიანის ბიოლოგიურ არსებობასა და ეკის გადარჩენაზე. საქართველო ისევ ახალი ექსპერიმენტის მსხვერპლი ვახდა. ქვეყნის არასწორმა მართვამ და არსებულმა ეკონომიკურმა პოლიტიკამ გამოიწვია ეკონომიკის მოშლა. არ გაამართლა იმ დებულების გაუცნობიერებელმა გამოყენებამ, რომ ერთ ქვეყანაში წარმატებული ეკონომიკური პოლიტიკა, მეორეშიც ასევე წარმატებული იქნებოდა, ან კიდევ, ეკონომიკის რეფორმების ერთი და იგივე მოდელი მისაღებია რეფორმების გამტარებელი ყველა ქვეყნისათვის.

საქართველოში ასევე ვერ განხორციელდა საბაზრო ეკონომიკის მეორე პრინციპი – მეწარმეობის თავისუფლება. მკაცრმა ფისკალურმა პოლიტიკამ, რაც გადასახადების გადიდებასა და სახელმწიფო ხარჯების შემცირებაში გამოიხატა (თითქმის ყოველწლიურად ხდებოდა ბიუჯეტის სეკვესტრირება), ინფლაციური სპირალის წინააღმდეგ მიმართულმა „ძვირი ფულის“ პოლიტიკამ განაპირობა მოსახლეობის უკიდურესად დაბალი საქმიანი აქტიურობა და, ბუნებრივია, ძირს დასცა ერთობლური მოთხოვნა, რამაც, თავის მხრივ, გამოიწვია ბანკების ფაქტობრივი მოწყვეტა საინვესტიციო საქმიანობისგან და საგადასახადო ბაზის შეკვეცა.

საქართველოში გაჩნდა ლაგი, იმის გამო, რომ მიზნობრივად არ იქნა გამოყენებული ის შეღავათიანი კრედიტები და გრანტები, რომლებიც უწყვეტ ნაკადად მოედინებოდა ქვეყანაში. ამას დაემატა საბიუჯეტო სახსრების არამინობრივი ხარჯვა და კორუფცია, აღრიცხვის მოუწესრიგებლობა, საკადრო

საკითხების გადაჭრა კლანური ინტერესებით და ა.შ. იგნორირებული იქნა საკმაოდ აპრობირებული ჯ. კეინზის მულტიპლიკატორის თეორია, რომლის საწინააღმდეგოდ სამომხმარებლო მოთხოვნის დაცემაში, უკუგავედნა მოახდინა ბაზრის ტრედადობაზე, გამოიწვია წარმოების, დასაქმებისა და შემოსავლების შემცირება, საინვესტიციო აქტიურობის მკვეთრი დაცემა. ამას მოჰყვა უნაღლო ანგარიშსწორების პარალიზება, გადაუხდელობის კრიზისის გაღრმავება, კაპიტალისა და „ტენიების“ საზღვარგარეთ გაღიწება და ა.შ.

ამის პარალელურად არნახულ მასშტაბებს მიაღწია ფარულმა ეკონომიკამ, რომელმაც ზოგიერთ დარგში 70%-საც კი გადაჭარბა (მაგალითად, ჯანდაცვაში (75%), სასტუმროებსა და რესტორნებში (78%) და ა.შ.). განათლების სისტემაში, რომელიც ასეთ უმწეო მდგომარეობაშია საქართველოში, აღნიშნულმა მანქანებელმა 50%-ს გადაჭარბა. ამასთან, მკვეთრად იმპლავრა კონტრაბანდამ, რომელმაც მძიმე დარტყმა მიაყენა ისევე „შეზოგილ“ ეროვნულ წარმოებას.

საქართველო აღმოჩნდა თავისებურ რეპრესიულ რეჟიმში. ცნობილია, რომ ბიზნესი თავის ამოცანად არ ისახავს ისეთი ზოგადსაკაცობრიო, უნივერსალური ფასეულობების დაცვას, როგორებიცაა: თავისუფლება, დემოკრატია, კანონის უზენაესობა და ა.შ. ამით დასაცავად თანამედროვე პირობებში იქმნება ახალი ინსტიტუტები, რაც უსათუოდ გლობალიზაციისაგან მიღებული სიკეთეა. საქართველოშიც შეიქმნა ასეთი ინსტიტუტები. დახმარების თვალსაზრისით დიდი იყო ძალისხმევა რიგი საერთაშორისო ორგანიზაციებიდან, სხვადასხვა ეროვნულ და საერთაშორისო საქმიანი წრებიდან, მაგრამ, იმის გამო, რომ ქვეყანაში არ იყო პოლიტიკური ნება, საქმე ვერ წავიდა წინ და დემოკრატია ვერ განვითარდა. ამიტომ იმ ერთ დიდ ნაბიჯს, რომელიც საქართველომ გადადგა წინ 90-იანი წლების დასაწყისში, მოჰყვა ორი ნაბიჯი უკან, რის შედეგადაც სოციალურ სამართლიანობის ღოზუნგზე აგებული საბჭოური მონოპოლია შეიცვალა კლანურ ინტერესებზე აგებული კაპიტალისტური მონოპოლიით. ქვეყანაში შეიქმნა უდიდესი საშიშროება იმ თვალსაზრისით, რომ მოხდა პოლიტიკისა და ბიზნესის შერწყმა.

აქედან გამომდინარე, კატასტროფულად დაეცა სახელისუფლებო სტრუქტურების პასუხისმგებლობა. დემოკრატიული პროცესების ეროვნული ატრიბუტების შენარჩუნებით სახელმწიფო ინტერესები დაექვემდებარა ერთეულთა ინტერესებს.

ქართული ეკონომიკური პოლიტიკის (და არა მხოლოდ მისი) წყალობით ვერ მოხერხდა საბიუჯეტო „შიმშილისაგან“ თავის დაღწევა. ქვეყანაში ფეხი მოიკიდა ფსევდოინოვაციებმა, მოძველებული რესურს – და ენერგოტევადი ტექნოლოგიების იმპორტმა, მაშინ როდესაც ჩვენი დონის ქვეყნები ცდილობენ ორიენტაცია შუალედურ ტექნოლოგიებზე აიღონ. სიტუაციას ამძიმებს დემპინგურ ფასებში ჯანმრთელობისთვის საშიში კვების პროდუქტებისა და ფალსიფიცირებული მედიკამენტების მასობრივი იმპორტი.

საქართველოში დარღვეულია საბიუჯეტო-საგადასახადო ფედერალიზმის პრინციპები. აქედან გამომდინარე, ქვეყნის ყველა დონის ბიუჯეტმა, შეიძლება ითქვას, დაკარგა საინვესტიციო ფუნქცია და გადაიქცა სამომხმარებლო ბიუჯეტად. არსებული ფულად-საკრედიტო პოლიტიკა მიმართულია მხოლოდ ლარის სტაბილიზაციისკენ და ქვეყანას აცლის სამამულო წარმოების განვითარების პერსპექტივას. ამის შედეგია, რომ საქართველოში ოფიციალური მონეტიზაციის დონე 6-7%-ის ფარგლებშია, მაშინ როდესაც არ უნდა იყოს 30%-ზე ნაკლები. შედარებისათვის, რუსეთში ეს მაჩვენებელი 15%-ია, განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობაში 80%-ს აღწევს, აშშ-ში კი 100%-ს

აჭარბებს. ინფლაციის შიშით ფულის დეფიციტის ხელოვნურად შექმნამ და პარალელურად, დელარიზაციის სწრაფმა ზრდამ (დელარიზაციის დონემ 36%-ს გადააჭარბა) ჩამოაყალიბა ნევატიური ტენდენციები როგორც ფულად-საკრედიტო, ისე ფისკალურ სფეროში და უარყოფითად აისახა საგადასახადო-საანგარიშსწორებო ურთიერთობების მთელ სისტემაზე.

აღნიშნულმა და სხვა ნევატიურმა შიგა პროცესებმა მწვავე პრობლემად აქცია იმპორტის მკვეთრად გამოხატული წინგამსწრები ზრდა ექსპორტთან შედარებით. სავაჭრო ბალანსის უარყოფითმა სადღომ პერმანენტული ხასიათი მიიღო. ძალზე დამაფიქრებელია ექსპორტის სასაქონლო სტრუქტურაც, რომელშიც ჭარბობს ბუნებრივი რესურსები, სამაგიეროდ დისბალანსი მოხმარებასა და წარმოებას შორის სამომხმარებლო იმპორტით კომპენსირდება. სავაჭრო ბალანსის მდგრადმა დეფიციტმა უარყოფითი გავლენა მოახდინა ეკონომიკურ ზრდაზე გააუარესა ქვეყნის ფინანსური მდგომარეობა და სწრაფად გაზარდა საგარეო დავალიანება. დასავლურმა საკრედიტო „ინექციებმა“ გადაჭრა მხოლოდ სახელმწიფო ბიუჯეტის დეფიციტით გამოწვეული მწვავე მოკლევადიანი პრობლემები. სამაგიეროდ უდიდესი დილემის წინაშე აღმოჩნდა ქვეყანა საგარეო ვალის მომსახურების თვალსაზრისით. ამიტომაცაა, რომ ასეთ კრიტიკულ სიტუაციაში, ფინანსთა სამინისტროს მონაცემებით, მიმდინარე, 2004 წლის ბიუჯეტი ძირითადად გასული წლის ვალების გასტუმრებაზე იქნება აგებული. იგი შემოიფარგლება მხოლოდ საგარეო ვალის მომსახურებით, აგრეთვე ხელფასებისა და პენსიების მიმდინარე და ძველი ვალების გასტუმრებით.

ასეთია ზოგადი სურათი მიმდინარე სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობისა საქართველოში 12-წლიანი სისტემური რეფორმების შემდეგ. სამწუხაროდ, ქვეყანაში ნაკლებად იქნა გათვალისწინებული მსოფლიოს ახალი წესრიგის პირობები, სამოქალაქო საზოგადოების მშენებლობის მოთხოვნები. ამიტომ „წარდების რევილუცია“ შეფასდა როგორც ხალხის კონსტიტუციური უფლების დაცვის გამოხატულება და, ჩვენი აზრით, იგი გლობალიზაციის თავისებური გამოძახილიცაა.

ლიტერატურა

1. Джордж Сорос. Открытое общество реформируя глобальный капитализм. Пер. с англ., М., Некоммерческий фонд „Поддержки Культуры, Образования и Новых Информационных Технологий“, 2001.
2. Lindsay A. The philosophy of Bergson. Wash. – N.Y., 1968.
3. Корнфорт М. Открытая философия и открытое общество. Пер. с англ., М., 1972.
4. Даниел Белл. Грядущее постиндустриальное общество. Пер. с англ., М., „Academia“, 1999.
5. Ричард Р. Нельсон, Сидней Дж. Уинтер. Эволюционная теория экономических изменений. Перевод с англ., М., „Дело“, 2002.

Р. Асатиани

**Глобализация и некоторые аспекты социально-экономического
развития Грузии**

В статье рассмотрена роль глобализации как закономерного процесса развития современного мира в формировании нового мирового порядка и гражданского общества. Обоснована необходимость придания управляемости этому всеобщему, многогранному и противоречивому феномену. События 90-х годов прошлого века в посткоммунистических странах освещены как отголосок мирового процесса глобализации. Необходимость перехода Грузии к рыночной экономике рассмотрена в ограниченной связи с этим процессом. Проанализированы причины неудачи и катастрофических итогов 12-летней системной реформы страны. "Революция роз" оценивается как выражение защиты народом своего конституционного права и как своеобразный отголосок глобализации.

R. Assatiani

**Globalization and some aspects of social and economic development of
Georgia**

The article reviews the role of globalization, as a natural process of modern world development, in formation of new world order and civil society. The author tries to prove the necessity of manageability of this ubiquitous, complex and contradictory phenomenon. The well-known development in 90-ies of previous century in postcommunist countries is discussed as a part of globalization process. The necessity of transformation of Georgia towards the market economy is discussed in connection with this process. Also the reasons of failure and catastrophic results of 12-year long systemic reform are analyzed. The "revolution of roses" is estimated as an expression of people's will to defend its constitutional rights and as a kind of echo of globalization in Georgia.

ლ. შორაანაშვილი

ოფშორული ბიზნესის ისტორიულ-ობიექტური ანალიზი

„ოფშორი“ (off-shore) ინგლისური სიტყვაა და ნიშნავს „სანაპიროდან დაშორებით“, „ღია ზღვაში“, „იზოლირებული“. თანამედროვე ეკონომიკურ ლიტერატურაში ამ ტერმინში იგულისხმება სპეციალური ეკონომიკური ზონების ერთ-ერთი ნაირსახეობა, კომერციული საქმიანობის ორგანიზაციის სპეციფიკური ფორმა. შესაბამისად, ოფშორული ბიზნესი არის გადასახადების თავიდან აცილებისა (ან მათი შემცირებისა) და მოგების გადიდების მიზნით განხორციელებული ნებისმიერი ოფშორული ოპერაცია ანუ ესაა ბიზნესი, რომელიც ხორციელდება მოცემული იურისდიქციის საზღვრებს გარეთ, აქვს შემოსავლების უცხოური წყარო და, შესაბამისად, შედეგათიანი დაბეგვრა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ოფშორული ბიზნესის არსი გამოიხატება კომერციული საქმიანობიდან მიღებული მოგების გადიდებაში საგადასახადო და სხვა სავალდებულო გადასახდელების თავიდან აცილების ან მათი შემცირების გზით.

ტერმინი „ოფშორი“ პირველად გამოიყენეს აშშ-ის ერთ-ერთ გაზეთში, XX საუკუნის 50-იანი წლების ბოლოს, მაგრამ ამა თუ იმ ელემენტების სახით ოფშორები მუდამ არსებობდნენ. ეს, უპირველესად, აიხსნება ადამიანების მიერ გადასახადების თავიდან აცილების სურვილით, აგრეთვე, სხვადასხვა ქვეყანაში საერთაშორისო ვაჭრობის აქტივიზაციისა და უცხოური კაპიტალის მიზიდვის მცდელობით, რომელიც ეფუძნებოდა სხვადასხვა სახის შედეგათის დაწესებას. სხვადასხვა სახის შედეგათიანი პირობები იქმნებოდა ჯერ კიდევ ფინიკელების აფეკების პერიოდში, შემდგომ თავისუფალი ვაჭრობის ცენტრად იქცა ათენის პირველი საზღვაო კავშირის (დელოსის კავშირის, რომელიც ძვ.წ. 478-477 წწ. აერთიანებდა ეგეოსის ზღვისპირა ქალაქებსა და კუნძულებს) დედაქალაქი – კუნძული დელოსი.

რომის იმპერიაში (გვიანდელი ხანა) ათასობით რომაელი გარბოდა ბარბაროსებთან, რათა იმპერატორისთვის გადასახადები არ გადაეხადათ. VI-VII საუკუნეებში მრავალი ქრისტიანული სამეფოს მცხოვრები დასახლდა მუსულმანების კონტროლირებად ტერიტორიებზე, რადგან იქ უცხოელებისათვის შედეგათიანი საგადასახადო რეჟიმი არსებობდა. XVII საუკუნეში მთელი ევროპისათვის ოფშორების როლს ასრულებდნენ ამერიკის კოლონიები, სადაც ევროპულ გადასახადებს არ ახდევინებდნენ. ითვლება, რომ სწორედ ამიტომ გადააკეთეს კოლონისტებმა ატლანტიკის ოკეანე და არა რელიგიური ან პოლიტიკური თავისუფლების მიზნით [1, 23].

შუა საუკუნეების თავისუფალი ვაჭრობის ისტორიაში მოხსენიებულია იტალიური ქალაქები ლივორნო და ტრიესტი, აგრეთვე იუგოსლავიური შიბენიკი, ხოლო რწმუნების საკუთრების ინსტიტუტის – ტრასტის ისტორია ჯვაროსნული ომებიდან მომდინარეობს. XVIII საუკუნეში თავისუფალი ვაჭრობის ზონები (თეზ) გაჩნდნენ პიბრალტარსა და ბანკოკში [2, 15-20]. XIX საუკუნეში თავისუფალი პორტების სტატუსი მიიღეს ოდესამ (1817), ვლადივოსტოკმა (1862), ბათუმმა (1878). ამჟამად ასეთი სტატუსით სარგებლობენ: შვეიცარიაში – ბუქსი, ვენევიპორტი, ბრაზილიაში – მანაუსი, რუმინეთში – სულინი და ზოგიერთი სხვა პორტი. კოლონიური ბატონობის პერიოდში ფართოდ იყო გავრცელებული კაპიტულაციის რეჟიმი, რომლის დროსაც მეტროპოლიების ქვეყნების კერძო კომპანიები და მათი მოსამსახურეები გამოირიცხებოდნენ მათი საქმიანობის ადგილის კოლონიების იურისდიქციიდან. ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლებს ასეთ კომპანიებში შესვლა ეკრძალებოდათ. კომპანიებს ჰქონდათ საბაზო პრივილეგიები. კოლონიური სისტემის ნგრევის შემდეგ კაპიტულაციის რეჟიმი გაქრა, მაგრამ რამდენიმე წლის შემდეგ იგი აღმოცენდა ოფშორული ცენტრებისა და ზონების ფორმით. XX საუკუნის 30-იან წლებში ოფშორული იურისდიქციების ფორმირება დაიწყო ლუქსემბურგში, პანამასა და ნიდერლანდის ანტილიურ კუნძულებზე [3].

ოფშორული ბიზნესის ჩამოყალიბება-განვითარებაში აქტიური როლი შეასრულა დიდმა ბრიტანეთმა, რომლის კოლონიურ სახელმწიფოებსა და მასზე დამოკიდებულ ტერიტორიებზე ექმნებოდა ოფშორული ცენტრები. 1894 წლის 17 მაისს, დიდ ბრიტანეთში დაბეჯერის პროგრესული განაკვეთების შემოღების დღეს, *The Time* წერდა: „თუ თქვენ საგადასახადო სისტემის მსხვერპლად ირჩევთ შეძლებულ ადამიანებს, ისინი ძალიან მალე, რაღაც ჯადოსნობით, ხელიდან გისხლტებიან იმიტომ, რომ გონების კარნახით მსოფლიოში ყველა ასე მოქმედებს, როდესაც გრძნობს, რომ იგი მსხვერპლად და შერჩეული. ნახევრად მკვდარი ყვავიცი კი, თუ მას ესვრიან, მორჩილად არ დაელოდება შემდეგ გასროლას“.

ინდუსტრიულად განვითარებული ქვეყნების მოქალაქენი, სამშობლოში ძალიან დიდი საგადასახადო განაკვეთების გამო ძირითადად ფულს უცხოეთში მალავენ. ფრ. რუზეველტის დროს, როდესაც გადასახადებმა აშშ-ში არნახულ ზომებს მიაღწია (მაგალითად, ნებისმიერი მდიდარი ადამიანის გარდაცვალების შემდეგ სახელმწიფო იტოვებდა მისი ქონების 77%-ს), დაიწყო ფულის გადაჯაჭვნი ოფშორულ ზონებში [1]. XX საუკუნის 60-იან წლებში დიდ ბრიტანეთში გადასახადები 80-90%-ს შეადგენდნენ [3]. ამის გამო მდიდარი ბრიტანელები „საგადასახადო ნახსაყუდლებად“ ბრიტანულ ოფშორულ ცენტრებს ირჩევდნენ, რომლებიც განსაკუთრებით სწრაფად ამ პერიოდში განვითარდნენ. თანამედროვე ოფშორული ცენტრების ჩამოყალიბების წინამძღვრები შეიქმნა მსოფლიო ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაციის ისტორიული პროცესებით. გარდა ამისა, სამეწიფელო და საფინანსო კაპიტალის ინტეგრაციამ ახალი ეკონომიკური შინაარსი შეიძინა, სწრაფი ტემპით დაიწყო ტრანსნაციონალური კორპორაციების (ტნკ) განვითარება. ტნკ-ები, თავიანთი დინამიკური განვითარების შედეგად, გადაიქცნენ მსოფლიო სამეურნეო სისტემის უმნიშვნელოვანეს ინსტიტუტად და სუბიექტად, რომლებიც იღებენ დამატებით ეკონომიკურ უპირატესობებს უცხო ბაზრების რესურსული თავისებურებებისა და ტევადობის, უცხო ქვეყნების სამართლებრივი თავისებურებების, ქვეყანათაშორისი პოლიტიკური და ეკონომიკური კავშირთიერთობების სპეციფიკის შედეგად. ტნკ-ის ექსპანსიამ წარმოშვა დიდი მოთხოვნა ფინანსურ რესურსებზე, საშუაშელო ფინანსურ ოპერაციებზე, მსოფლიოს სხვადასხვა

ქვეყანაში კომპანიების საქმიანობის რეგულირებასა და შემოსავლების დაბეგრასთან დაკავშირებულ მომსახურებაზე. ამან, თავის მხრივ, ხელი შეუწყო ოფ შორულ ზონებზე მოთხოვნის ზრდას.

ოფ შორული ზონების ზრდაში მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა XX საუკუნის 70-იან წლებში აშშ-ის ფედერალური სარეზერვო სისტემის მიერ განხორციელებულმა ანტიინფლაციურმა ზომებმა, რომელთა შორის იყო ბანკებისთვის სარეზერვო მოთხოვნების გამკაცრება. ამ მოთხოვნის გამო ამერიკულმა ტნკებმა თავიანთი ოპერაციების დასაფინანსებლად დაიწყეს საბანკო ფილიალების გახსნა სხვა ქვეყნებში. საბანკო ფილიალების გახსნამ ხელი შეუწყო ტნკების ეკონომიკური ფუნქციანობის ზრდასა და ეკონომიკის სხვადასხვა სექტორში (დაზღვევა, მშენებლობა, ვაჭრობა და ა. შ.) მათ შეღწევას.

ოფ შორული ბიზნესის განვითარების ხელშეწყობა ფაქტორთა შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია ინფორმაციულ ტექნოლოგიებს. მათი გამოყენებით ამაღლდა ოფ შორული სტრუქტურების ფუნქციონირების ფუნქციანობა, რადგან ინტერნეტის მეშვეობით ერთ ქვეყანაში რეგისტრირებული, მხოლოდ (ან რამდენიმე) ქვეყანაში მოქმედი, მესამე ქვეყანაში საბანკო ანგარიშის მქონე და მეოთხე ქვეყანაში მცხოვრები მესაკუთრის კავშირურთიერთობა არავითარ პრობლემას არ წარმოადგენს.

თანამედროვე პირობებში გაიზარდა ოფ შორული ზონებით დაინტერესების მიზეზები. მაგალითად, გარდამავალი ეკონომიკის ქვეყნებიდან კაპიტალის გატანა ხშირად სავალუტო კონტროლის არსებობითაა განპირობებული. მაგრამ კაპიტალის გატანა ხდება არა მარტო ოფ შორულ ზონებში. სოკიერთ შემთხვევაში კაპიტალი მიემართება უფრო მაღალი გადასახადების მქონე ქვეყნებში (მაგალითად, შვეიცარიასა და დიდ ბრიტანეთში). ამ შემთხვევაში კაპიტალის გატანის მთავარი მიზეზია სავალუტო კონტროლის და არა გადასახადების თავიდან აცილება.

გარდა ამისა, არსებობს კაპიტალის გატანის სხვა მიზეზებიც. მაგალითად, აშშ-ში ფული შეაქვთ იმიტომ, რომ იქ, შვეიცარიისგან განსხვავებით, საბანკო ანბრებზე დარიცხულ პროცენტებზე უცხოელებისათვის საშემოსავლო გადასახადი არაა გათვალისწინებული. შვეიცარიაში ფულს ინახავენ იმიტომ, რომ იქ, აშშ-სგან განსხვავებით, არსებობს საბანკო საიდუმლოს შენახვის პრაქტიკა. აღნიშნულის გამო, ფული „დასეირნობს“ მთელ მსოფლიოში და ეს მომგებიანი ინვესტიციები კი არა, უცხოეთში დანაზოგის შენახვის მცდელობაა, რომლის გაკეთება სამშობლოში შეუძლებელია. ამ თვალსაზრისით თანამედროვე მსოფლიო გარკვეული თვალსაზრისით ოფ შორია [1, 23].

თავისუფალ ეკონომიკურ ზონებში (თეზ) განსაკუთრებული ადგილი უკავია ოფ შორულ ზონებს, რომელთაც ხახსიათებს სხვადასხვა სპეციალიზაცია და იურისდიქციის სხვადასხვა ტიპი. ოფ შორულ ზონებს სხვადასხვა განმარტება აქვს. მაგალითად, ოფ შორული ზონა არის: - „განსაკუთრებული კლასი თეზებში“ [4, 18], „თეზ-ების მსოფლიო ოჯახის წევრი“ [5, 37], „თეზ-ის სახეობა [6, გვ.30], „სავადასახადო ნაესაყუდელის ნაირსახეობა“ [7, 342], „თეზ-ების განსაკუთრებული სახე, რომელშიც, როგორც წესი, კონცენტრირებულია საბანკო და სადაზღვევო ბიზნესი, მათი მეშვეობით ხორციელდება საინვესტიციო საქმიანობა, ექსპორტ-იმპორტის ოპერაციები, აგრეთვე ოპერაციები, უძრავი ქონებით, სატრასტო (რწმუნების) და კონსალტინგური საქმიანობა“ [8, 27].

ოფ შორულ ზონაში ან ოფ შორულ იურისდიქციაში იგულისხმება იურისდიქცია, რომელშიც კანონმდებლობით განსაზღვრულია ოფ შორული ფორმების სტატუსი და ნორმები, რომელთა შესაბამისად ხორციელდება ოფ შორული ტიპის საფინანსო-ეკონომიკური ოპერაციები. სხვა სიტყვებით,

ოფშორულ იურისდიქციაში კანონმდებლობით განისაზღვრება ოფშორული ბიზნესის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი საფუძვლები და პირობები, რომელთა დაცვის შემთხვევაში ბიზნესი ჩაითვლება ოფშორულად [3, 50]. ოფშორულ ზონად ითვლება ქვეყანა ან ტერიტორია, რომლის კანონმდებლობაში ნებადართულია რეგისტრაციის ქვეყნის ან ტერიტორიის გარეთ მოქმედი წყაროებიდან მოგების მიმღები კომპანიის (ოფშორული კომპანიის) რეგისტრაცია [8, 13]. ოფშორული ზონები, ჩვეულებრივ, მცირე სახელმწიფოები და ტერიტორიებია. ისინი ძირითადად განლაგებულია ზღვის სანაპიროებსა და განვითარებული საერთაშორისო ტურიზმის ადგილებში და ახორციელებენ უცხოური კაპიტალის მიზიდვის პოლიტიკას. ამ პოლიტიკის გასატარებლად გამოიყენება საგადასახადო და სხვა სახის შეღავათები.

თანამედროვე მსოფლიოში არსებული ოფშორული ზონების რაოდენობა ზუსტად არაა დადგენილი. სხვადასხვა ლიტერატურაში სხვადასხვა ციფრია დასახელებული. სამეურნეო საქმიანობის ხელსაყრელი პირობები, მათ შორის საგადასახადო შეღავათები მრავალ სახელმწიფოს აქვს დაწესებული. მხოლოდ „წმინდა“ ოფშორული ზონები, ანუ ქვეყნები, რომლებიც თავიანთ ტერიტორიაზე საერთაშორისო ეკონომიკური საქმიანობისათვის მიზანმიმართულად ქმნიან შეღავათიან პირობებს დაახლოებით 80-ია [8, 29]. ამჟამად მსოფლიოში დაახლოებით 40 ოფშორული ზონაა [9, 7]. აშშ-ის ფედერალური ხაზინის შიდა შემოსავლების სამსახურის ექსპერტები ოფშორულ ზონად განიხილავენ დაახლოებით 50 არსებულ ფინანსურ ცენტრს [3, 53]. ჩვეულებრივ, მსოფლიო კლასის ცნობილი კომპანიები მიუთითებენ 200-ზე მეტი ოფშორული იურისდიქციის არსებობაზე. ცალკეული სექტორული ფირმები აღნიშნავენ მათ განკარგულებაში არსებული და დღეისათვის ხელმისაწვდომი 1000-ზე მეტი ოფშორული ზონიდან ნებისმიერის გამოყენების შესაძლებლობის შესახებ [3, 53]. ოფშორული ზონების რაოდენობის ასეთი განსხვავება აიხსნება ოფშორულ ბიზნესთან დაკავშირებული რიგი პრობლემებით და, უპირველესად, განპირობებულია მისი კონფიდენციალური ხასიათით.

ოფშორული ზონების საფუძველი სხვადასხვა იურისდიქციაა, რის გამოც მათ გარკვეული სპეციალიზაცია აქვთ. მაგალითად, საბანკო, სადაზღვევო და ა. შ. თავის მხრივ, ოფშორული იურისდიქცია შეიძლება განხილულ იქნეს ოფშორულ სტატუსთან შესაბამისობის მიხედვით. ოფშორულ სტატუსში იგულისხმება ოფშორულ ზონაში წარმოებული ოფშორული ფინანსურ-ეკონომიკური საქმიანობის შინაარსი, რომელიც განსაზღვრავს მის მიერ მიწოდებული შესაძლებლობების მოცულობას: დაბეგერის დონეს, სახელმწიფოს კონტროლის დონეს, კონფიდენციალობის უზრუნველყოფას, კომუნიკაციებისა და ბანკების განვითარების დონეს და სხვა.

ფინანსურ-ეკონომიკური საქმიანობის შინაარსით ოფშორული იურისდიქციები დაყოფილია 4 ჯგუფად:

პირველი ჯგუფი 100%-იანი ოფშორებია. ისინი ცნობილია „საგადასახადო ნავსაყუდლების“, „საგადასახადო თავშესაფრების“, „საგადასახადო ოაზისების“ ან „tax haven“-ის სახელწოდებით. ეს ჯგუფი წარმოდგენილია მცირე კუნძულოვანი სახელმწიფოებით ან თვითმართვადი ტერიტორიებით, რომლებიც უცხოური საკრედიტო კაპიტალის მიზიდვის პოლიტიკას ახორციელებენ საგადასახადო და სხვა შეღავათებით, კანონმდებლობით დადგენილი ოფშორული ფირმის სტატუსითა და პირობებით, რომელთა დაცვის შემთხვევაში მათი საქმიანობა ოფშორული იქნება. პირველ ჯგუფში, უპირველესად, შედიან კარიბის რეგიონის ოფშორული ზონები, რომელთა უმეტესობა დიდი ბრიტანეთის ყოფილი კოლონიები და მასზე

დამოკიდებული ტერიტორიებია (მაგალითად, კაიშანის, ბრიტანული ვირჯინიის, ბერმუდის და სხვა კუნძულები). აგრეთვე ევროპული საგადასახადო ნავსაყუდლები (მენის, ჯეოსის, გერსინის კუნძულები).

მეორე ჯგუფში შედის საქმიანობის ცალკეულ სახეებზე შეღავათიანი საგადასახადო რეჟიმის მქონე ოფშორული იურისდიქციები. ამ ჯგუფის იურისდიქციებში ოფშორული ფირმები გადასახადებს არ იხდიან ან იხდიან მინიმალური განაკვეთებით, მათი საქმიანობა კი ამა თუ იმ დონით კონტროლს ექვემდებარება. მეორე ჯგუფში შედიან ნიდერლანდები (აქ საგადასახადო შეღავათებით სარგებლობენ პოლდინგური, საშუამავლო, საფინანსო და სალიცენზიო კომპანიები), ლუქსემბურგი (პოლდინგური კომპანიები და საინვესტიციო ფონდები), შვეიცარია (პოლდინგური, სავაჭრო და სერვისული ფირმები), ლიხტენშტეინი და ნიდერლანდული ანტილიის კუნძულები.

მესამე ჯგუფში წარმოდგენილია ჩვეულებრივი სახელმწიფოს შემადგენლობაში მყოფი, მაგრამ ოფშორული რეჟიმის მქონე ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული წარმონაქმნებით. ამ ჯგუფის ოფშორები ძირითადად დამახასიათებელია ფედერალური წყობის მქონე ქვეყნებისათვის. მესამე ჯგუფში შედიან აშშ-ის შტატები - დელავერი, ვაიომინგი და ნევადა, შვეიცარიის ზოგიერთი კანტონი.

მეოთხე ჯგუფი არატრადიციული ოფშორული ზონებია. მათთვის დამახასიათებელია „უნივერსალური“ ოფშორული იურისდიქცია (მაგალითად, ირლანდია) ან დაბალი დონის გადასახადები (მაგალითად, კუიპროსი).

ოფშორული ზონების შერჩევისას ბიზნესმენთა უმეტესობა ითვალისწინებს შემდეგ მომენტებს: გადასახადების დონე, ანგარიშგების აუცილებლობა, შეთანხმების არსებობას ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილების შესახებ, კონფიდენციალობა.

ამ მომენტების გათვალისწინებით ოფშორული ზონები დაყოფილია სამ ჯგუფად:

პირველი ჯგუფის ოფშორული ზონები ხასიათდებიან დაბეგვრის დაბალი დონით, კონფიდენციალობის მაღალი დონითა და აღრიცხვის არარსებობით. ამ ჯგუფში, ჩვეულებრივ, შედიან პატარა, განვითარებადი „მესამე საყაროს“ ქვეყნები. ეს ოფშორები ცნობილია „ქოქოსის ოფშორების“ სახელწოდებით. ესენი არიან: ბაჰამის, ბრიტანული ვირჯინიის, კაიშანის, პანამის კუნძულები, მენი, ტერკსი, კაიკოსი და სხვა. ამ ზონებში, როგორც წესი, კომპანიები გადასახადებს არ იხდიან, მაგრამ გათვალისწინებულია ყოველწლიური ფიქსირებული მოსაკრებელი.

მეორე ჯგუფის ოფშორებში დაწესებულია არსებითი საგადასახადო შეღავათები და ფინანსური ანგარიშგების აუცილებლობა. ამ ჯგუფს შეიძლება მივაკუთვნოთ კუიპროსი, აშშ-ის შტატები - დელავერი, ვაიომინგი. აგრეთვე ამ ჯგუფში გადადის ზოგიერთი ის სახელმწიფო, რომელიც არარეზიდენტებს ავალდებულებს ფინანსური ანგარიშების წარდგენას.

მესამე ჯგუფში შედიან ის სახელმწიფოები, რომლებიც ფორმალურად არ მიეკუთვნებიან ოფშორულ ზონებს, მაგრამ მათი საგადასახადო კანონები ზოგიერთი ოპერაციისა და ინვესტორთა ჯგუფისთვის ითვალისწინებენ დაბალ (მასტიმულირებელ) დაბეგვრას, ან კომპანიების შემოსავლების დაბეგვრის შემცირება ხდება ორმაგი დაბეგვრის თავიდან აცილების საერთაშორისო შეთანხმებებით. მესამე ჯგუფის ოფშორული ზონების წარმომადგენლები არიან: აესტრია, დიდი ბრიტანეთი, ბელგია, ლუქსემბურგი, ლიხტენშტეინი, ნიდერლანდები, შვეიცარია და სხვა.

„ოფ შორული კომპანია“ არაა იურიდიული ტერმინი. ოფ შორული კომპანიები ოფ შორულ ცენტრებში შექმნილი კომერციული საწარმოებია, მაგრამ მათი ცნება და სტატუსი სპეციალური კანონით ან სხვა ანალოგიური ნორმატიული აქტებით განისაზღვრება. გავრცელებული აზრით, ოფ შორული კომპანია მხოლოდ ქალაქდღუე არსებული საწარმოა და იგი წარმოადგენს ანგარიშს ბანკში. ამ ანგარიშს ელექტრონული საშუალებებით მართავს ცრუმაგიერი პირი, რომლის სახელზე რეგისტრირებული ამ კომპანიის დოკუმენტები ინახება სეკრეტარულ კომპანიაში რეგისტრაციის ადგილზე. აღნიშნულ აზრს აქვს გარკვეული საფუძველი, რადგან ზოგიერთი ოფ შორული კომპანია მხოლოდ ქალაქდღუე არსებობს. მიუხედავად ამისა, ხშირ შემთხვევაში ოფ შორული კომპანიები ჩვეულებრივი წესით მუშაობენ და სხვა კომპანიებისაგან მხოლოდ თავიანთი საქმიანობის დაბეგვრის პრინციპებით განსხვავდებიან. ამასთან, ოფ შორულ კომპანიას შეიძლება ჰქონდეს ფილიალი სხვა ქვეყანაში, რომელშიც იგი განახორციელებს რეალურ საქმიანობას. მაგალითად, მშენებლობას, საზღვაო გადაზიდვებს, სხვადასხვა სახის მომსახურებას, სამეცნიერო კვლევებს, უძრავი ქონების მართვას და სხვა.

ოფ შორული კომპანიები იქმნება სხვადასხვა მიზნით, რომელთაგან აღსანიშნავია [7, 348]:

- გადასახადების მინიმუმამდე დაყვანა;
- პროფესიული ორიენტაციის სპეციალური ბიზნეს-ფუნქციების განხორციელება (მაგალითად, მოხერხებული დროშის გამოყენება);
- პოლდინგური კომპანიის ორგანიზაცია;
- ეროვნული ან საერთაშორისო იმიჯის შექმნა;
- ოფ შორული კომპანიის სახელით უძრავი ქონების შექმნა და შენახვა;
- ოფ შორული კომპანიის შექმნის (მფლობელის სახელის, საბანკო ანგარიშების და ა. შ.) კონფიდენციალობის უზრუნველყოფა;
- სხვადასხვა ორგანიზაციებისა და ცალკეული სახის საქმიანობაზე ან საქონელზე ემბარგოს შემოვლით გზებთან დაკავშირებული კომერციული საჭიროება;

• ფინანსური და სავაჭრო ოპერაციების ეფექტიანობის ამაღლება.
 ოფ შორული კომპანიები იქმნება სხვადასხვა სფეროში: საბანკო და სადაზღვევო ბიზნესი, საერთაშორისო გადაზიდვები, სალიცენზიო და სამეცნიერო საქმიანობა, წარმოება და ა. შ.

ოფ შორული კომპანიების ნამდვილი მფლობელების (ბენეფიციარების) სახელები, აგრეთვე ოფ შორული კომპანიების საბანკო ანგარიშები მკაცრადაა გასაიდუმლოებული. კონფიდენციალობა გარანტირებულია კანონით, რომელიც ითვალისწინებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას კონფიდენციალური ინფორმაციის გამჟღავნებაზე. კონფიდენციალობის უზრუნველყოფა ხდება წარდგენითი აქტების გამოშვებით ან ოფ შორული კომპანიის ნდობით აღჭურვილი (რწმუნებული) მმართველის, ე. წ. ნომინალური მფლობელის გამოყენებით.

ნდობით აღჭურვილი მმართველი (ნომინალური მფლობელი, ნომინალური პარტნიორი), ფაქტობრივად, ფირმის მფლობელთა შემადგენლობაში შეყვანილი ცრუმაგიერი პირია, რომელიც იკავებს დირექტორის პოსტს, მაგრამ დაფუძნების ხელშეკრულებისა და წესდების თანახმად, მას პრაქტიკულად არავითარი უფლება არ გააჩნია.

საიდუმლო ინფორმაციის (მათ შორის ნამდვილი მფლობელის ვინაობის) გამჟღავნება დასაშვებია მხოლოდ რეგისტრაციის ქვეყნის სასამართლო

გადაწყვეტილებით. ეს შეიძლება იყოს მხოლოდ სასამართლო გარჩევის კონკრეტული სახეები – თადღითობა, ნარკოტიკებით და იარაღით ვაჭრობა და ა. შ. ამასთან, აღსანიშნავია, რომ მრავალ ოფშორულ იურისდიქციაში, აგრეთვე შვეიცარიაში, გადასახადებისა და ბაჟებისაგან თავის არიდება არ განიხილება სისხლის სამართლის საქმედ.

ოფშორული კომპანიების შესაქმნელად გამოიყენება ამჟამად ცნობილი ყველა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა, მაგრამ მათი რეგისტრაციის ფორმა განისაზღვრება მსოფლიოში არსებული ორი გლობალური სამართლებრივი სისტემით: ინგლისურ-საქსონური (კუნძულოვანი) და ფრანკო-გერმანული (კონტინენტური). კუნძულოვანი კანონმდებლობისთვის დამახასიათებელია ზოგადსამართლებრივი ორიენტაცია, ხოლო კონტინენტურისათვის – განშტოებული კანონების კოდექსი. შესაბამისად, ოფშორულ იურისდიქციაში ბიზნესის წარმოების ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების თავისებურებანი დამოკიდებულია იქ მიღებულ სამართლებრივ სისტემაზე, რომელიც განსაზღვრულია ისტორიული და გეოგრაფიული წანამძღვრებით. ორ სამართლებრივ სისტემას შორის არსებული განსხვავების ლაქონური ახსნა-განმარტებანი მოცემულია კონსალტინგური ფირმის GOODWIN MANAGEMENT CORP-ის მიერ [10]. ცხრილში 1 წარმოდგენილია ოფშორული კომპანიების რეგისტრაციის ფორმები სამართლებრივი სისტემის შესაბამისად.

ცხრილი 1

ოფშორული კომპანიების რეგისტრაციის ფორმები სამართლებრივი სისტემის შესაბამისად

№	კონტინენტური	კუნძულოვანი
1	ინდივიდუალური საწარმო	ინდივიდუალური საწარმო
2	სრული ამხანაგობა	სრული პარტნიორობა
3	კომანდიტური ამხანაგობა	შეზღუდული პარტნიორობა
4	დახურული სააქციო საზოგადოება	კერძო კომპანია
5	ღია სააქციო საზოგადოება	საჯარო კომპანია (კორპორაცია)
6	საერთაშორისო ბიზნესის კომპანია	საერთაშორისო ბიზნესის კომპანია

კომპანიის ოფშორული სტატუსი, როგორც წესი, განისაზღვრება არარეზიდენტი (nonresident) ან განთავისუფლებული (exempt) კომპანიის სახით რეგისტრაციის გზით. შესაბამისად, შეიძლება გამოიყოს ოფშორული კომპანიების სამი სახე:

- არარეზიდენტი კომპანია (nonresident);
- გადასახადებისაგან განთავისუფლებული კომპანია (exempt);
- საერთაშორისო ბიზნესის კომპანია (International Business Company).

არარეზიდენტია არარეზიდენტი მფლობელის კომპანია. ამ კომპანიის მთავარი (სათავთ, ცენტრალური) ოფისი ოფიციალურად სხვა ქვეყანაშია რეგისტრირებული. ასეთი კომპანიისთვის განსაზღვრულია შედეგათები. არარეზიდენტი კომპანია ყოველწლიურად ატარებს აუდიტორულ შემოწმებას და მისი შედეგების საფუძველზე იხდის გადასახადებს.

გადასახადებისაგან განთავისუფლებული კომპანია შედევთიანი დაბეგვრის მქონე (ან გადასახადებისაგან მთლიანად განთავისუფლებული, ან მოგებაზე მცირე საპროცენტო განაკვეთიანი გადასახადის გადამხდელი) არარეზიდენტი კომპანიაა, რომელიც ვალდებულია ყოველწლიურად ჩაატაროს აუდიტორული შემოწმება.

საერთაშორისო ბიზნესის კომპანია გადასახადებისაგან მთლიანად განთავისუფლებული, მაგრამ ყოველწლიურად ფიქსირებული ბაჟის გადამხდელი არარეზიდენტი კომპანიაა. საერთაშორისო ბიზნესის კომპანიის ძირითადი მახასიათებელი ნიშნებია [3, 78]:

- დამფუძნებელთა შეზღუდული პასუხისმგებლობა;
- მინიმალური შეზღუდვები საქმიანობის სახეებზე;
- შექმნის სიმარტივე და სისწრაფე;
- რეგისტრაციის იურისდიქციაში ფინანსურ-სამეურნეო საქმიანობის წარმოების შეუძლებლობა;
- ნომინალური მფლობელობის ინსტიტუტის გამოყენებით IBC-ის შექმნა შეუძლია ერთ დამფუძნებელსაც;
- IBC-ის დამფუძნებლები შეიძლება იყვნენ როგორც ფიზიკური, ისე იურიდიული პირები;
- შესაძლებელია სახელობითი აქციებისა და წარდგენითი აქციების გამოშვება;
- გადასახადების ნაცვლად ყოველწლიური ბაჟის გადახდა, რომლის ზომა დამოკიდებულია საწესდებო კაპიტალის ზომაზე;
- ინფორმაცია IBC-ის აქტიონერებისა და დირექტორების შესახებ დახურულია;
- სხვა იურისდიქციაში უკვე დამფუძნებელი კომპანიის IBC-ში ხელახალი რეგისტრაცია, ოფშორულ იურისდიქციაში მისი იურიდიული მისამართის გადატანის გზით.

საერთაშორისო აქტივების მქონე მსხვილი კომპანიები, ჩვეულებრივ, ქმნიან ოფშორულ პოლდინგებს, რომელთა ძირითადი ფუნქციაა უცხოური ქალიშვილი კომპანიების მართვა მათი და საბოლოო მფლობელების დამაკავშირებელი შუალედური რგოლის სახით.

იურიდიული თვალსაზრისით ოფშორული კომპანია სამეურნეო სამართალურთიერთობათა სრულფასოვანი სუბიექტია. მას სხვა იურიდიული პირის მსგავსად, შეუძლია ნებისმიერი გარიგების განხორციელება.

აღსანიშნავია, რომ თვით ამ ორი სამართლებრივი სისტემის ჩარჩოშიც კი ბიზნესის ორგანიზაციული ფორმები სხვადასხვა ქვეყანასა და ოფშორულ იურისდიქციებში შეიძლება არსებითად განსხვავდებოდნენ. ამასთან, ადგილი აქვს სამართლებრივი პრინციპებისა და მიდგომების ურთიერთშეღწევასა და კომბინირებას, რის შედეგად გამოიკვეთა ოფშორული ბიზნესის ორგანიზაციულ-სამართლებრივი საფუძვლების უნივერსალური ტენდენცია. უკანასკნელის გამო კუნძულოვანი და კონტინენტური იურისდიქციები ხშირად ერთმანეთის ანალოგიურია. ეს ანალოგია გამოიხატება შემდეგ გარემოებებში:

- იურიდიული პირის პრინციპი, რომელიც გულისხმობს სამართალურთიერთობათა სუბიექტების მათი დამფუძნებლებისგან დამოუკიდებლად არსებობას. ეს ნიშნავს, რომ ოფშორული კომპანია სამართალურთიერთობებში მონაწილეობს არა უშუალოდ, არამედ მის მიერ კონტროლირებადი იურიდიული პირის მეშვეობით, რომელსაც პასუხისმგებლობა ეკისრება მხოლოდ თავისი აქტივების საზღვრებში;

- შეზღუდული პასუხისმგებლობის „პრინციპი“, რომლის თანახმად მეწარმეობის (ბიზნესის) ყველა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმა იყოფა სრული პასუხისმგებლობისა და შეზღუდული პასუხისმგებლობის საწარმოებად. ამასთან ერთად, არსებობს მეწარმეობის (ბიზნესის) შერეული (კომბინირებული) ფორმები: კომანდიტური საზოგადოება (ამხანაგობა რწმენით), საზოგადოება დამატებითი პასუხისმგებლობით;
- „ღიადობის (დახურულობის)“ პრინციპი. დახურული კომპანია კერძო კომპანიაა, ხოლო ღია – საჯარო კომპანია აქციების ღია გაყიდვით. ოფშორულ ბიზნესში ღია (საჯარო) კომპანიები ნაკლებად გამოიყენება. ეს აიხსნება მათთვის არსებული სერიოზული შეზღუდვებითა და კონტროლის დამატებითი პროცედურებით.

ნებისმიერი კომპანიის საგადასახადო სტატუსი განისაზღვრება რეზიდენტობისა და ტერიტორიულობის კრიტერიუმებით.

რეზიდენტობის კრიტერიუმის თანახმად, კომპანია რეზიდენტი იმ შემთხვევაში, როდესაც მისი ფლობა, მართვა და კონტროლი ხორციელდება მოცემულ ტერიტორიაზე მოცემული ქვეყნის რეზიდენტი კომპანიების დაბეჯერა ხდება როგორც ამ ქვეყნის ტერიტორიაზე, ისე მის საზღვრებს გარეთ მიღებული შემოსავლების მიხედვით.

ტერიტორიულობის კრიტერიუმის თანახმად, მოცემულ ქვეყანაში დაბეჯერას ქვეყნდება მხოლოდ მის ტერიტორიაზე მიღებული შემოსავლები.

მრავალ ქვეყანაში ეს ორი კრიტერიუმი სხვადასხვა დონითაა შეხამებული. როგორც წესი, ასეთი შეხამების საფუძველია რეზიდენტობის კრიტერიუმი, რომელსაც ემატება ე. წ. „წყაროსთან“ (მოცემული ქვეყნის ტერიტორიაზე მიღებული) შემოსავლების დაბეჯერის სისტემა. ოფშორული კომპანიის მთავარი თავისებურება არარეზიდენტობაში გამოიხატება. არარეზიდენტობის ნიშნები, ჩვეულებრივ, კანონშია დაფიქსირებული. ხშირ შემთხვევაში არარეზიდენტობისადმი წაყენებული მოთხოვნები განისაზღვრება 3 ძირითადი პრინციპით [8, 45-46]:

- ოფშორული კომპანიის მფლობელები არ შეიძლება იყვნენ მოცემული ოფშორული იურისდიქციის რეზიდენტები;
- ოფშორულ კომპანიას არ გააჩნია საქმიანი ოპერაციების წარმოების უფლება, აგრეთვე, ამ იურისდიქციის ტერიტორიაზე არ შეიძლება პქონდეს რაიმე ქონება და შემოსავლის წყარო;
- ოფშორული კომპანიის მართვა, მათ შორის კონტრაქტების ხელმოწერა, საერთო კრებებისა და დირექტორთა საბჭოების სხდომების ჩატარება უნდა ხორციელდებოდეს უცხოეთში.

ზოგიერთ იურისდიქციაში რეზიდენტობა განისაზღვრება უფრო რთული ნიშნების სისტემით, თუმცა პირიქითაც შეიძლება იყოს. აღნიშნულის გამო, ოფშორული კომპანიებისათვის დამახასიათებელია განსაკუთრებული იურიდიული სტატუსი, რომელიც, თავის მხრივ, განაპირობებს ჩვეულებრივი სამეწარმეო საქმიანობისაგან განსხვავებულ სახელმწიფო რეგულირებას. ეს განსაკუთრებულობა ეხება საგადასახადო რეჟიმსა და ადმინისტრაციულ კონტროლს. საგადასახადო რეჟიმი შეიძლება გულისხმობდეს: გადასახადების არარსებობას, განსაკუთრებით დაბალ საგადასახადო გადასახადებს (აუდიტორის მიერ დამოწმებული წმინდა მოგების პროცენტის სახით ან ფიქსირებულ თანხას).

- ადმინისტრაციული კონტროლი განსაზღვრავს:
 - რეესტრში რეგისტრაციის პროცესს;
 - კომპანიის სტრუქტურებისადმი წაყენებულ მოთხოვნებს;

- კომპანიის მიერ ანგარიშგების მოცულობასა და წარდგენის ვადებს რეესტრში რეგისტრაციის პროცესი შეიძლება;
- იყოს მინიმალური;
- სარეგისტრაციო მოსაკრებელი არ იყოს გათვალისწინებული;
- სარეგისტრაციო მოსაკრებლის ზომა იცვლებოდეს იურისდიქციის შესაბამისად.

კომპანიის სტრუქტურისადმი შეიძლება წაყენებული იყოს შემდეგი მოთხოვნები:

- საწესდებო კაპიტალის გადახდა არ იყოს საჭირო;
- დასაშვები იყოს წარდგენითი აქციების გამოშვება;
- აქციონერებისა და დირექტორების რაოდენობა არ იყოს შეზღუდული;
- უზრუნველყოფილი იყოს კონფიდენციალობა (აქციონერებისა და დირექტორებს სახელების ფიქსირება არ იყოს საჭირო კომპანიის რეესტრში).

კომპანიის მიერ წარსადგენი ანგარიშგების მოცულობა და ვადები დამოკიდებულია მის იურისდიქციაზე ანგარიშგების მოცულობა, ჩვეულებრივ, მინიმალურია და მისი წარდგენა წელიწადში ერთხელ ხდება. ზოგიერთ იურისდიქციაში საერთოდ არაა გათვალისწინებული ფინანსური ანგარიშგებისა და აუდიტორის დასკვნების წარდგენა.

ოფშორულ ბიზნესში კომპანიის დაბეგვრისათვის გამიზნული მთელი ანგარიშგება შეიძლება შეიცვალოს ერთადერთი ყოველწლიური ფიქსირებული მოსაკრებლით, რომელიც, ჩვეულებრივ, წელიწადში 150-1000 \$-ის ფარგლებში მერყეობს (კონკრეტული ქვეყნის მიხედვით). ზოგიერთ შემთხვევაში წლიური მოსაკრებელი არაა დამოკიდებული კომპანიის ბრუნვასა და შემოსავალზე, მაგრამ იგი შეიძლება განცხადებული კაპიტალის ზომით განისაზღვრებოდეს.

მრავალი ოფშორული სახელმწიფო საგადასახადო შედავათების მიცემით ხელს უწყობს გადასახადებისაგან თავის არიდებას და ზოგიერთ შემთხვევაში, აგრეთვე, კრიმინალური ფულის ლეგალიზაციას. ამით ზარალდება მრავალი სახელმწიფო და მთლიანად მსოფლიო ეკონომიკა. ბრიტანეთის მთავრობის მონაცემებით, „არაკეთილსინდისიერი“ ოფშორების გამო დიდი ბრიტანეთი წელიწადში კარგავს დაახლოებით 1,6 მლრდ \$ გადასახადს. მსოფლიოს წამყვანი საქველმოქმედო ფონდების მტკიცებით, განვითარებადი ქვეყნები იმავე მიზეზებით ვერ იღებენ დაახლოებით 50 მლრდ \$ გადასახადს. ეს დაახლოებით იმდენია, რამდენსაც ისინი იღებენ დასავლეთის განვითარებული ქვეყნიდან ფინანსური დახმარების სახით [11, 36]. აღნიშნული დანაკარგებისა და კრიმინალური ფულის გათეთრების თავიდან აცილების მიზნით დიდი შედეგების, G7-ის ინიციატივით 1989 წელს ქ. პარიზში დაფუძნდა სპეციალური საერთაშორისო ორგანიზაცია Financial Action Task on Money Laundering – FATF, რომლის ძირითადი მიზანია შავი ფულის ლეგალიზაციის აღმოფხვრისათვის სათანადო რეკომენდაციებისა და ღონისძიებების შემუშავება. 1990 წელს ამ ორგანიზაციის მიერ შემუშავდა 40 რეკომენდაცია, რომელსაც შემდგომ კიდევ რამდენიმე დაემატა. ამ რეკომენდაციებში მოცემულია შავი ფულის გათეთრების აღმოფხვრის მიზნით გასატარებელ ღონისძიებათა ძირითადი პრინციპები, რომლებიც სახელმწიფოებმა უნდა გამოიყენონ თავიანთ სამართლებრივ სისტემებში. FATF-ის წევრი ქვეყნები თვლიან, რომ საბანკო საიდუმლოებამ ხელი არ უნდა შეუშალოს საეჭვო ფულის მოძებნასა და კონფისკაციას, ხოლო შავი ფულის გათეთრება (მათი წარმოშობის ტექშარტებისა და ნამდვილი მფლობელების დაფარვა) უნდა გამოცხადდეს სისხლის სამართლის დანაშაულად.

„შავი ფულის გათეთრების პრობლემა მრავალ ქვეყანაში არსებობს, ამიტომ ზოგიერთ მათგანში შემუშავებულია სათანადო საკანონმდებლო ბაზა და შესაბამისი მექანიზმები. მრავალი ქვეყანა შეუერთდა გაეროს 1988 წლის კონვენციას „ნარკოტიკული და ფსიქოტროპული ნივთიერებების უკანონო ბრუნვის შესახებ“ და ევროსაბჭოს 1990 წლის კონვენციას „ფულის გათეთრების, დანაშაულებრივი საქმიანობის შედეგად მოპოვებული შემოსავლების მოძიების, ამოღებისა და კონფისკაციის შესახებ“.

გარდა ამისა, ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ბრძოლის გამკაცრების მიზნით ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციაში გამოაქვეყნა სახელმწიფოების „შავი სია“. ამ სიის ნახევარზე მეტი კარიბისა და წყნარი ოკეანის აუზების მცირე კუნძულოვანი სახელმწიფოები – ოფშორებია. მასში შევიდნენ, აგრეთვე, ლიხტენშტეინი, კიბრაულტარი, გერნსისა და ჯერსის კუნძულები. „შავ სიაში“ მოხვედრილა ქვეყნებსა ან უნდა გაამკაცრონ თავიანთი საგადასახადო კანონმდებლობა, ან მათ წაეყენებათ ისეთი ეკონომიკური სანქციები, რომელთაც შეუძლიათ ამ ქვეყნებისა და ტერიტორიების გაკოტრება. კერძოდ, „შავ სიაში“ მოხვედრილ სახელმწიფოებში რეგისტრირებულ ნებისმიერ ორგანიზაციასთან (კომპანიასთან) იკრძალება ფინანსური ოპერაციების წარმოება.

„შავი“ ოფშორების დასაადგენად JIOB-მ გამოიყენა შემდეგი ძირითადი კრიტერიუმები: უცხოელებისათვის განსაზღვრული მინიმალური საგადასახადო განაკვეთები და საგადასახადო შეღავათები, რომელთა გამოყენების უფლება ქვეყნის რეზიდენტებს არ გააჩნიათ; კომპანიის რეგისტრაციის შესაძლებლობა, რომელიც მოცემულ ტერიტორიაზე არ ეწევა რეალურ საქმიანობას; სხვა ქვეყნებისათვის ფინანსური ინფორმაციის მიცემაზე უარის თქმა; გადასახადის გადახდაზე თავის არიდებაზე ან ფულის გათეთრებაზე დამკვირვებელ უცხოურ ან საერთაშორისო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობის სურვილის უქონლობა.

2002 წლის 8 თებერვალს ევროპარლამენტის მიერ მიღებულია პარიზის დეკლარაცია „შავი ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“. მასში მოცემულია FATF-თან თანამშრომელი ქვეყნების მიმართ განსახორციელებელი შემდეგი წინადადებები:

- გამკაცრდეს ევროპული ბანკებისა და სხვა ფინანსური დაწესებულებების ვალდებულებები ფულის ნამდვილი მფლობელების დადგენის თაობაზე ამ ქვეყნების მოქალაქეებთან ან კომპანიებთან გარიგების დადებამდე;
- გამკაცრდეს ანგარიშებისადმი წაყენებული მოთხოვნები ან აუცილებელი გახდეს ფინანსური დახვეწის ორგანოებში ანგარიშების წარდგენა ამ ქვეყნებთან განხორციელებული ყველა ფულადი ოპერაციის შესახებ;
- შეიზღუდოს, დამატებით დაიბეგროს ან საერთოდ აიკრძალოს გარიგებები ამ ქვეყნების მოქალაქეებსა და კომპანიებთან;
- ევროკავშირის ქვეყნების ორგანიზაციებს აეკრძალოთ ამ ქვეყნებში შეიღობილი კომპანიების, ფილიალების ან წარმომადგენლობების გახსნა, ან საკორესპონდენტო ანგარიშების ქონა ევროკავშირის ქვეყნებში;

აღსანიშნავია, რომ პარიზის კონვენცია ევროკავშირის ქვეყნებს არ ავალდებულებს „შავი სიის“ ყველა ქვეყნის მიმართ ერთნაირი მკაცრი სანქციების გატარებას. მასში მოცემული წინადადებები სარეკომენდაციო ხასიათისაა და ყოველი ქვეყნის მთავრობას აქვს მათი არჩევანის უფლება.

ამასთან, გამოხატულია ერთადერთი სასურველობა, რომ სანქციები „შავი სისის“ ქვეყნების მიმართ შეძლებისდაგვარად შეთანხმებული უნდა იყოს.

შავი ფულის გათეთრების პრობლემა აქტუალურია საქართველოსათვის, რადგან ჩრდილოეთი ურთიერთობები ქვეყნის საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროშია გავრცელებული, ხოლო ჩრდილოეთი ეკონომიკის მასშტაბები საგანგაშოა (იხ. ცხრილი 2).

ცხრილი 2

ჩრდილოეთი და დეკალური ეკონომიკის (შპს-ის მიმართებით) მასშტაბები 1990-2000 წწ. [21, 49]

კონტაქტის წლები	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
ჩრდილოეთი	30	57	68	78	79	75	66	63	60	63	67
დეკალური	30	43	32	22	21	25	34	40	37	35	33

აღსანიშნავია, რომ ევროსაბჭოს ექსპერტთა ჯგუფის მიერ მომზადებულ მოხსენებაში First Mutual Evaluation Report on Georgia (2001 წ.) ჩვენს ქვეყანაში მიმდინარე ბევრი პროცესი ნეგატიურადაა შეფასებული, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, საქართველო გადაურჩა „შავ სიაში“ მოხვედრას, რადგან საქართველოს დეკლარაციამ ექსპერტთა კომისიის სხდომას წარუდგინა ინფორმაცია შავი ფულის დეკლარაციის აღკვეთაზე გამოხატული კანონპროექტის ძირითადი პრინციპებისა და გასატარებელი ღონისძიებების შესახებ. შავი ფულის გათეთრების წინააღმდეგ ბრძოლის საქმეში საქართველოში სერიოზული სამუშაოებია ჩასატარებელი. ამიტომ მან უნდა გამოიყენოს სხვა ქვეყნების გამოცდილება (მათ შორის პოსტსაბჭოთა ქვეყნების – რუსეთის, ესტონეთის, ლიტვის, ლატვიის, რომელთაც მიღებული აქვთ შესაბამისი კანონები), განსაზღვროს საკუთარი პრობლემები და შეიმუშაოს ისეთი საკანონმდებლო ბაზა, რომელიც გაითვალისწინებს ქვეყნის ინტერესებს. ამასთან, აუცილებელია FATF-ის რეკომენდაციების გატარება, ყველა იმ გარემოების იდენტიფიკაცია, რომლებიც იძლევა ფულის გათეთრების შესაძლებლობას.

ლიტერატურა

1. Минаев С. Закон сохранения денег. Ж. «Власть», 1999, №30, с.22-24
2. Климанов В. Свободные экономические зоны в современном мире и России //География в школе. 1996, №3, с.16-25
3. Апель А., Гуныко В., Соколов И. Обналичивание и офшорный бизнес в схемах, СПб., 2003
4. Даноко Т.П., Охрут З.М. Свободные экономические зоны в мировом хозяйстве. М., 1998
5. Ларина Н.И., Кисельников А.А. Региональная политика в странах рыночной экономики. М., 1998
6. Игнатов В.Г., Бутов В.И. Свободные экономические зоны. М., 1997

7. Балабанов И.Т., Балабанов А.И. Внешнеэкономические связи. М., 2000
8. Кабир Л.С. Организация оффшорного бизнеса. М., 2002
9. Информационный бюллетень. Северная торгово-промышленная палата, 1998, №1
10. <http://www.trensis.ru/offshore/trust.htm>
11. Киселева К. Налоговый ад. Коммерсант-Власть, 2000, №26, с. 36-37
12. Основы таможенного дела. Учебник под общей редакцией В.Г. Драганова. М., 1998
13. Савин В. Нужны ли России свободные экономические зоны? / Мировая экономика и международные отношения. 2000, №3
14. Грачев Ю.Н. Внешнеэкономическая деятельность. Организация и техника внешнеэкономических операций. М., 2000
15. Андрианов В.Д. Россия: экономический и инвестиционный потенциал. М., 1999
16. <http://www.consultant.ru/dbs/mvi.phtml>
17. Оффшорный бизнес за рубежом и в России. Нюксия-Хельсинки, 1995
18. Гнедовец Д., Гришанков Д., Кириченко Н. Операция Trust. Эксперт, 1996, №11, с. 30-35
19. Оффшорная специализация: банковский бизнес, Offshore Review. 1999, №26 с. 20-24
20. Мещерякова О. Налоговые системы развитых стран мира (справочник). М., 1995
21. საქართველოს სტრატეგიული კვლევებისა და განვითარების ცენტრის ბიულეტენი, 2002, №64

Л. Корганашвили

Историко-организационные аспекты оффшорного бизнеса

Привязка экономики Грузии к мировому хозяйству, её либерализация в целом и её внешнеэкономическая деятельность, в частности, требует изучения вопросов оффшорного бизнеса и тех возможностей, которые предоставляются оффшорными зонами. В статье освещены исторические аспекты появления оффшорных юрисдикций, организационно-правовые основы оффшорного бизнеса, показана их роль в современной мировой экономике и отмывании денег. Вопрос отмывания преступных денег с помощью оффшорных зон актуален для Грузии, где теневая экономика достигла огромных масштабов. В статье приведены данные масштабов теневой и легальной экономик к ВВП страны за 1990-2000 гг. Отмечено, что теневые отношения охватили все сферы общественной жизни и способствуют процветанию коррупции. На данном этапе Грузия не входит в черный список FATF, однако срочно надо принять все меры против отмывания денег. Для этого необходимо создать соответствующую законодательную базу, чтобы не оказаться в черном списке. При этом обязательно надо учитывать национальные интересы и ту опасность, которую несет миру преступный капитал, который отмывается в налоговых гаванях.

L. Korganashvili
Historical and Organizational Aspects of Offshore Business

Involvement of Georgia in the world economy, liberalization of its economy as a whole and namely its foreign economic relations, require to study offshore business related issues and the opportunities created by offshore centres.

The article throws light on historical aspects of originating offshore jurisdictions and their organizational and legal basics. It shows the role of offshore business in contemporary world economy and money laundering.

The question of laundering ill-gotten money is actual to Georgia, where black economy has reached large scales. The article provides data about the ratio of the black and the legal economy to country's GDP during 1990-2000 years. It is mentioned that permeation of illegal activities every field of social life contributes to rising corruption.

At present Georgia is not included in the blacklist of FATF. However, prompt anti-money laundering measures are to be taken. This necessarily requires relevant legislation in order to avoid inclusion in the blacklist. In addition to this, it's essential to take into consideration national interests and the dangerous impact on the world caused by illegal capital, which is being laundered in tax havens.

Лондаридзе А.

История формирования грузинского геополитического и геоэкономического пространства

Тема представленной статьи - вопрос об историческом процессе формирования геополитического и геоэкономического пространства Грузии в условиях возросшей сложности, многогранности и взаимозависимости ряда компонентов политической и мирохозяйственной (геоэкономической) системы, на основе которого формируется новая парадигма мирового развития, где отчётливее прослеживается роль и место страны в современном геополитическом и геоэкономическом атласе мира; а также, выяснить значение об общей перспективе развития национальной, политической и экономической системы в условиях глобализации.

С абстрактной точки зрения грузинское геополитическое и геоэкономическое пространство и соответственно мировое пространство представляет собою непрерывный динамический процесс взаимоотношения и связей системы элементов.

Методологически возможно, по нашему мнению, две точки зрения : с позиции глобалист-экономистов, которые считают, что „...В современном мире материалы действующих экономических моделей не требуют формирования сторон в единую экономическую систему, наоборот, в установлении таких связей, которые способствуют утверждению нового индустриального развития государств в форме социализма.

— Это будет такой порядок общественного бытия, который народам, а также среди них живущим людям присвоит решающую роль в развитии человечества” [1; Стр. 7]. А также, с точки зрения процесса динамического развития (роста или сокращения) территориальных границ государства с учётом тех или иных исторических событий на разных этапах государственного развития.

В грузинской экономической науке контур и общие характеристики геополитического подхода были представлены ещё в 50-70 -х годах XX столетия, в работах проф. П.Гугушвили, проф. И.С.Микеладзе, проф. Э.Д.Кобахидзе, хотя необходимо отметить, что они этого термина в своих трудах не использовали [2].

К концу 90-х годов прошлого столетия эта тематика получила развитие в работах проф. Т.Чиквадзе, проф. В.Папая, проф. Р.Какулиа и других. Однако, нужно отметить, что в силу сложившихся обстоятельств этот переход еще не “ужился” в грузинской экономической науке. Недостаточно описаны и систематизированы особенности его практического использования при анализе тех или иных проблем [3].

Таким образом, представленная статья является попыткой рассмотрения с геополитической и геоэкономической точек зрения процесса формирования национального пространства Грузии в историческом ракурсе.

Современная научная литература не содержит единого толкования понятия "геополитическое пространство" и "геоэкономическое пространство". Просматривается несколько подходов в определении этих понятий, используемых в отечественной и зарубежной литературе.

Поэтому при их рассмотрении вполне естественным является стремление исследователей и практиков выделить наиболее важные их аспекты. Пожалуй, одним из распространённых является понимание "геополитического пространства", как через понятие в русле геополитики нового течения - "геоэкономика". "Как указывает её название, данная дисциплина изучает взаимодействие между homo economicus и пространством: влияние пространственных факторов на сферу производства и распределения товаров, использование пространства для развертывания экономической деятельности" [4, 104].

По другим версиям, предложенные определения проф. В.А. Дергачевым, проф. Э.Г. Кочетовым, проф. Н.С. Мироненко, Н.М. Сирота, проф. Т. Чикваидзе, выглядят следующим образом:

- Геополитическое пространство - географическая интерпретация многомерного экономического пространства [5, 487];
 - Геоэкономическое пространство – методологическая категория, представление глобального пространства в виде сферы, в которой разворачиваются закономерности функционирования глобальной экономической системы, проявляемые в реалиях мирового процесса воспроизводства [6; стр.453];
 - геополитику можно определить как некую проблемную научную область, основной задачей которой выступает фиксация и прогноз пространственных границ силовых полей разного характера (военных, экономических, политических, цивилизационных, экологических) преимущественно на глобальном уровне.
- понятие силового поля нередко ассоциируется с пространством, контролируемым государством [7, 21-22; 18];
- Геополитическое пространство – среда, оказывающая влияние на формирование отношений между государствами [8, 9].

Существует теория, применяющая пространственный подход к изучению развития геополитических систем (а также геоэкономических систем – А. Лондаридзе), разработанная американским ученым С. Козном. Географические факторы рассматриваются здесь как пространственные системы. Политический фактор есть проявление силы, обусловленное стремлением к контролю над экономическим пространством.

Пространственная иерархия:

1. Высший (первый) уровень – геостратегические сферы: океаническая и евразийская континентальная. Они имеют различную торговую ориентацию: океаническая – «открытая», континентальная характеризуется внутренними связями;
2. Вторым геополитическим уровнем являются регионы. Большинство из них заключено в пределах этих двух геополитических сфер;
3. Третий уровень иерархии – государственный. Государства классифицируются в зависимости от их силы и функций в мировой системе [9, 196-197];

Необходимо отметить, что нами предложена попытка, с точки зрения пространственной иерархии (как геополитического, так и геоэкономического

характера), проследить за процессом формирования, с исторической точки зрения, грузинского геополитического и геоэкономического пространства на ее третьем уровне – государственном, с позиции ее функции в мировой системе, что и созвучно, с точки зрения актуальности проблемы, с позицией Президента Э. Шеварднадзе: “Для имеющей скудные природные ресурсы маленькой страны это поистине безальтернативная стратегия”.

Геополитическая функция Грузии и ее участие в глобальном распределении труда определены осуществляемой на наших глазах концепцией восстановления “Великого шелкового пути и Евразийского коридора, что принесет немало благ не только Грузии, но и всему региону” [10, 3].

С позиции пространственной иерархии (геополитического и геоэкономического), третьего уровня – государственного, более сбалансированную трактовку предлагает проф. Т. Чикваидзе. Во-первых, необходимо отметить, что он в грузинскую геоэкономическую лексику привносит слово “Голограмма” с новым содержанием: „Голограмма Грузии, или же изучение динамической картины развития с незапамятных времен до наших дней” [3, 43].

Во-вторых, проф. Т. Чикваидзе предлагает свое видение с точки зрения историзма, геополитического и геоэкономического хода процесса формирования единого концептуального подхода развития Грузии: “Актуальным и своевременным является определение концептуального видения единого развития Грузии,...

...Это потребует осмысления в виде системного процесса и непрерывного исторического развития на фоне цивилизационного прогресса, то есть его голограммы, выделения основных особенностей динамической картины с незапамятных времён до наших дней” [3, 44].

В представленных выше подходах нашли отражение основные составные части пространственной иерархии геополитического и геоэкономического характера.

Таким образом, практически всеми исследователями признается, что мировое геополитическое и геоэкономическое пространство представляет собой определенную систему, основой возникновения и существования которой выступает ее историзм и целостность. В свою очередь, последнее предполагает взаимодействие всех составных частей системы, причем, на достаточно устойчивом уровне.

Только в подобной ситуации обеспечивается постоянная деятельность, жизнеспособность системы, ее саморегуляция и развитие. Проф. Т. Чикваидзе в связи с последним пишет, что “с XIX века Грузия находится в составе Российской империи, затем - СССР. Однако, она в это время потеряла политическую независимость, теряет большие территории в пользу Турции, Армении, Азербайджана, России... но всё таки она формируется как достаточно развитая индустриально-развитая страна...” (далее он предлагает пространственную геоэкономическую формулу, как нам кажется – А. Лондаридзе).

2. Грузия = Мать-Грузия + Вторая Грузия (1).

Открытость границ влечёт за собой за пределами официальной территории, формирование второй экономики, второй информационной среды в других странах, в мировом пространстве.

Сильная страна, как правило, не только в “материнской стране,” но и в других странах выделяется её пространственной силой. А потому, одной из важнейших задач является усиление как “материнской” Грузии, так и “второй” Грузии, которая находится за пределами её границ, но всё таки Грузия” [3, 49; 55].

История формирования современного грузинского геополитического и геоэкономического пространства имеет давние исторические корни. Для Грузии ее положение в нынешней мировой политической системе формировалось на протяжении свыше пяти столетий, начиная с 1453 года. Причем, впоследствии евразийская глобальная исламская (1555 г.) и славяно-православная (1783 г.) экспансия заложили основы центропериферического стронсия Кавказа (в том числе и Грузии), в основу которого лег и механизм территориального расширения и подчинения.

П. Ингороква отмечает, что Грузия зарождалась на классически завершенной единой территории с точки зрения исторического, географического, экономического и этнографического характера.

В связи с вышеизложенным П. Ингороква делает следующий вывод:

“В прошлом политические границы Грузии часто менялись, но всё-таки одна и та же территория называлась Грузией; это те 8 провинций, на котором проживает грузинский народ в течение многовековой истории: Карли, Кахети, Самцхе-Саатабаго... Имерети, Гурия, Самегрело, Сванети и Абхазия” [11, 38].

Эти 8 исторических провинций взаимосвязаны между собой, в этой связи П. Ингороква пишет: “Грузия... представляет собой единую страну в виде отдельных островных уголков, единой природой, органически единая хозяйственно-экономическая провинция, каждый из уголков этой страны взаимосвязан сильными хозяйственными связями по отношению к остальным частям, в то же время отгорожен от соседних стран природными барьерами, и потому не в состоянии экономически существовать без единой Грузии. Отрезать какой-нибудь уголок от Грузии, который с учётом географических условий всеми артериями связан с целой Грузией, - это могло бы расчленить единую органически связанную хозяйственно-экономическую целостность и само собой разумеющийся факт того, что неслучайна тенденция исторического объединения Грузии в единый коллектив в вышеуказанных природных границах: историю не создавала географическая логика; история органически имела генетическую связь с экономическим территориальным единством Грузии” [11, 3-4]

Геополитическое и экономическое пространство Грузии, за всю свою трехтысячелетнюю историю, не раз подвергалось изменениям как в силу высшего нашествия, так и из-за внутрирегиональных противоречий отдельных историко-культурных и административных уголков страны.

Отдельные «дрейфующие» царства и княжества, на том или ином историческом этапе развития грузинской государственности имели разные показатели динамики экономического развития и политической стабильности. Этот внутригосударственный раскол, к сожалению, стал неотъемлемой составной частью развития грузинской государственности. Затем он существенно углублялся в течение ряда столетий, что и привело к возникновению новой формы дрейфа – «исчезновения», а затем и возрождения грузинского геополитического и экономического пространств.

На протяжении всей истории грузинского народа, начиная с 458 года н.э. по настоящее время, с ликвидацией политической раздробленности, центром объединения грузинских земель сделался Тбилиси.

В течение 300 лет историческая Грузия была раздроблена (XV-XVIII в.в.), и лишь после присоединения по частям к России, наша страна, в условиях российской действительности (за период 1801-1878 г.г.), сумела объединиться в единое целое «государство», хотя условно была разделена на Тифлисскую и Кутаисскую губернии. Подтверждением тому могут служить данные, представленные в таблице №1.

Административное деление территории (по состоянию на 1886 год).

Таблица №1

№	Губернии, уезды, края, области	Площадь территории км ²
1	2	3
	Тифлисская губерния	
1	Тифлисский уезд	4618
2	Ахалкалакский уезд	2792
3	Ахалцижский уезд	2705
4	Борчалинский (Марнеульский) уезд	7005
5	Горийский уезд	6981
6	Душетский уезд	3961
7	Сигнагский уезд	6146
8	Тславский уезд	2511
9	Тианетский уезд	4934
	Всего в губернии	41.682
II	Кутаисская губерния	
1	Кутаисский уезд	3542
2	Зугдидский уезд	2729
3	Лечхумский уезд	4961
4	Озургетский уезд	2213
5	Рачинский уезд	2880
6	Сенакский уезд	2179
7	Шорапанский уезд	3047
	Всего в губернии	21.555
III	Сухумская область	8406
IV	Батумская область	3779
V	Артвинская область	3338
VI	Закавказья область	4064
	Всего в областях	19.587
VII	Карский округ	
1	Карская область	5039
2	Кагизманская область	4481
3	Ардаганская область	5724
4	Олтисская область	3051
	Всего по округу	19.197
	Всего территория	102.021

Источники: ჯ. კეკელია. საქართველოს ტერიტორია და საზღვრები. თბილისი, 1996 წ. გვ. 9-10.

С позиции исторической хронологии, формирование грузинского геополитического и геоэкономического пространств в обобщенном виде представлены в таблице №2.

Данные в таблице №2, в основном, носят приближенный характер и основан на данных, любезно предложенных мне проф. Дж. Кекелиа, за что и выражаю ему огромную благодарность, (ჯ. კეკელია. „საქართველოს ტერიტორია და საზღვრები“. თბილისი, თსუ, 2001 წ. გვ. 250)

Динамика территории Грузии [12, 9-10,69]

Таблица №2

Год	Территория, тыс. км ²	Год	Территория, тыс. км ²
II-е тысячел. до н.э.	Колха } Диаохи } 120-135	Нарубеже X-XI вв. н.э.	Абхазское Царство } Кахети } Эрети } Тбилисский Эмират } Тамир - Корачети } Картли } Гао - Кларджети } 120-135
II-ая половина I-ого тысячел. до н.э.	140,4		Кахетия - Эрети } Абхазия } Тамир - Корачети } 160
VI-III вв. до н.э.	Эрискское Царство } Картлийское Царство } 135	Нарубеже XI-XII вв. н.э.	Единое Грузинское царство } эпохи } Давида IV Строителя } 250
II в. до н.э. - I в. н.э.	Эрискское Царство } Картлийское Царство } 160		
I-IV вв. н.э.	134,2		Нач. XIII в. н.э.
VI-VIII вв. н.э.	Абхазское Царство } Эрискское Царство } Картлийское Царство } 120-135	Первая четверть XIII в. н.э.	Единая Грузия, эпохи Царицы Тамары и Лаша - Георгия IV - го } 230
IX-X вв. н.э.	Абхазское Царство } Кахети } Эрети } Тбилисский Эмират } Тамир - Корачети } Картли } Гао - Кларджети } 131	XIII в. н.э.	

Год	Территория, тыс. км ²	Год	Территория, тыс. км ²
1236-1336	Грузия в период господства монголо-татар:	II-ая половина X-VI в.	133,1
	<i>Абхазское Царство</i> <i>Имеретия</i> <i>Сванетия</i> <i>Картли</i> <i>Самцхе - Саатабаго</i>	XVIII в.	Картл-Кахетинское царство, в т.ч. территория Ереванского ханства – 89,7. Имеретинское царство – 29,9 Итого: 119,6.

А также на основе данных, представленных П. И. Ингороква, «О границах территории Грузии» (на груз. языке). Тбилиси, 1990 г., стр. 16-17; 26-27.; ივანე ჯავახიშვილი „საქართველოს საზღვრები“, დ. ცინცაძის რედაქციით. თბილისი, 1996 წ., и его приложения в виде историко-географической карты: „საქართველოს საზღვრების რუკა“.

Это первая попытка на основе приближенных подсчетов, реставрирования, в историко-географическом смысле, геополитического и геоэкономического пространства Грузии в динамике изменения с древнейших времен по настоящее время.

Дж. Кекелия пишет: (в течение 20 веков) «Территория Грузии в основном варьирует в пределах 130-135 тыс. км², и характеризуется определённой стабильностью» [12; стр. 10].

На основании вышепредставленных табличных данных, а также вышеназванного положения и с учётом использования метода «реставрации» территориальных пространств, мы предлагаем следующую схему истории формирования грузинского геополитического и геоэкономического пространств, представленного в таблице №2.

За период с 1124 по 1245 г.г., а также с 1314 по 1336 г.г., историческая Грузия, объединив и завоевав народы различных «суперэтносов», была империей. Но с 1386 по 1800 г.г., историческая Грузия была раздроблена, а с 1801 по 1878 г.г., историческая Грузия по этапно была присоединена к Российской империи, а с 1921 по 1991 г.г. находилась в составе СССР, лишь с 1918 по 1921 г.г. она была независимой. Но с 1991 года по настоящее время лишь часть исторической Грузии вновь приобрела свою независимость.

II

Геополитические эпохи новой и новейшей истории Грузии с 1453 года по настоящее время.

Историю картвельского народа с точки зрения геополитики можно рассмотреть с позиции последовательной смены геополитических эпох (периодов) или так называемых силовых полей политических пространств.

Та или иная геополитическая эпоха имеет свой баланс сил, зоны влияния, геополитические границы.

В рассматриваемом периоде история существования картвельской цивилизации является примером противостояния «кавказского центра» Тбилиси с соседствующими с ней «континентального» турко-иранской исламской цивилизации - с одной стороны, и славянско-православной цивилизации, в лице России - с другой стороны.

С позиции исторического развития картвельской цивилизации основным принципом отсчёта подключения Грузии к современной мировой политике является период начала второй половины и конца XV века, когда происходит падение Византийской империи (1453 г.) и

завершение формирования Турко-Османской и Персидской исламской цивилизации, т.е. поствизантийская эпоха (1453г. до 1555г.-1783г).

Новую расстановку геополитических сил на Кавказе, закреплённую Амасийским мирным договором (1555г.) и Георгиевским трактатом (1783г.), дала Амасийско-Георгиевская эпоха. Основу этого составил имперский принцип контроля географического пространства.

Основными центрами сил на Кавказе стали Турецкая и Российская империи, а также Иран. Согласно Амасийскому мирному договору (1555года) между Ираном и Турцией, Грузия была разделена на сферы влияния этих государств. С 1774 по 1792 гг., Россия вознамерилась изгнать из Европы Турцию с целью возрождения греческого государства, с центром в Константинополе, под непосредственным руководством великого Князя российского. С 1783 до 1801 года Россия реально подключилась к этой системе.

Российская феодально-буржуазная – Берлинская система относится к 1801-1878 гг., это период, когда с начала XIX века Россия широко развернула феодально-буржуазную колониальную экспансию в Грузии, это период формирования контуров евро-атлантического цивилизационного пространства для Тифлисской и Кутаисской губерний, (т.е. Грузии) в составе России.

Берлинский конгресс (1878 г.) – рубеж в развитии геополитической карты Грузии в составе России (после 1466 г., эпохи Георгия VIII).

Эпоха Постберлинско-Версальской системы (1878-1918-1921гг.). Версальский мирный договор 1919 г. завершил первую мировую войну. Версальский мирный договор вместе с последовавшими за ним Сен-Жерменским, 1919, Нейским, 1919, Триполским, 1920 и Севрским, 1920 года мирными договорами составили систему международных отношений, известную под названием версальской. Именно создание данной системы и позволила Грузии в течение некоторого времени 1918-1921 г.г. осуществить незыблемую мечту о восстановлении своей независимости от России.

Эпоха Постверсальско-Потсдамского периода (1921-1991 г.г.). 1921-1991 г.г. - период потери независимости Грузии и её трансформации в новую, так называемую «Социалистическую» стадию развития, 1945-1991 г.г.,- Грузия находится в системе двухполюсного мирового порядка.

Постсоциалистическая (Беловежско - Алма-атинская) эпоха (с декабря 1991 года по настоящее время).

1991 год – распад биполярного мирового порядка и восстановление, уже второй раз за XX столетие, своей независимости Грузией.

III

Геоэкономическое «давление» на Грузию. 1. Грузия находится в окружении экономической триады мира – на западе Европейский Союз (20% от суммарного ВВП мира), на северо-западе, севере, востоке и юго-востоке со странами СНГ¹ (4,12% от суммарного ВВП мира), на юге и юго-востоке (через Армению) соответственно Турцией и Ираном.

2. Интеграционное экономическое объединение НАФТА² (24% от суммарного ВВП мира) проявляет особый интерес к Грузии, через геоэкономическую пространственность Европейского Союза, а также ОАГ³ через среднеазиатские страны постсоветского пространства, евразийская система великого Шелкового Пути „сближает” Грузию с Китаем (10,09% суммарного ВВП мира) и Японией (7,21 % суммарного ВВП мира), в том числе с Новыми Индустриальными странами Азиатско-Тихоокеанского региона.

Исходя из вышеизложенного, можно предположить, что Грузия оказывается между двумя Большими пространствами:

– во-первых, в системе интересов Большого пространства НАФТА – Евросоюз – Япония, которое характеризуются большой военной и геоэкономической мощью;

– во-вторых, второго Большого пространства СНГ-Иран-Китай, которое характеризуется значительным военно-стратегическим комплексом, развивающейся экономикой, а что касается Китая, необходимо добавить, что она обладает самым значительным в мире

демографическим потенциалом (около 1,3 млрд человек, или более $\frac{1}{6}$ человечества), со стремлением доминирования в АТР или хотя бы в пределах так называемой Большой Китайской экономики, включающей, помимо Китая, все страны с большими китайскими диаспорами.

Третье большое пространство представляет АТР - Индия, рассматриваемый как огромное индийско-тихоокеанское кольцо, в которое входят и США.

Важное значение имеют новые нефте- и газопроводы, которые включают закавказские и среднеазиатские страны в экономическое пространство Ближнего и Среднего Востока. К примеру, транскавказский маршрут (по маршруту Баку – Джейхан – Поты (Батуми),

¹СНГ – Союз Независимых Государств

²НАФТА – Североамериканская зона свободной торговли.

³ОАГ – Организация американских государств.

протяженностью 1730 км и ориентировочной стоимостью до 2,5-3 млрд. долл.) нефтепроводов. Баку-Супса в Грузии (длина-920 км, стоимость-274 млн. долларов), с 1999 года. Железнодорожная магистраль Дюбенды (Азербайджан) – Батуми (Грузия). Завершено строительство грузовой паромной переправы между Одессой (порт Ильичевск) и грузинским портом Поти. Сквозные коммуникационные маршруты по «Новому транскавказскому транспортному коридору», через Грузию, способно резко изменить геозкономическую ситуацию на Кавказе, в т.ч. на Южном Кавказе. Важнейшие коммуникации проходят как за пределами страны, так и через неё, появляется новый маршрут для выхода в закавказский регион через Иран, Азербайджан и Грузию до порта Поти (Грузия). С конца 1996 г. транспортное направление из Средней Азии на Поти действует с использованием паромной переправы. Армения предлагает организовать железнодорожный маршрут Батуми (Поти) – Ереван – Нахичевань – Тегеран – Центральная Азия. Предлагается восстановить железнодорожный путь из турецкого Карса через армянский Гюмри (Ленинакан) в Тбилиси.

Отныне страны Южного Кавказа, а также Северокавказский регион России, связанные с «новым транскавказским транспортным коридором», можно представить себе, насколько мощно данные инфраструктурные изменения подстегнут экономическое развитие этих ранее удалённых и изолированных регионов, обладающих к тому же огромным демографическим потенциалом.

Став одним из центров евразийского коридора, Грузия должна стремиться быть принятой в организацию АТЭС, которая в последствии превратит АТР в свободную торговую зону.

С позиции геополитической и геозкономической дилеммы Грузии, проф. Т. Чикваидзе в стратегическом плане предлагает программу объединения Грузии с Европейским союзом, данная программа выглядит следующим образом: „Место Грузии в геостратегическом пространстве по сегодняшний день определяется лишь её геополитическим преимуществом, что в основном уже определено её природным преимуществом, расположением между Европой и Азией.

Этой функцией она... сперва станет субъектом геостратегического пространства, так как на сегодняшний день решающей является геозкономическое преимущество, а не природное” [3; Стр. 43-67; 65].

„...Одной из важнейших проблем Грузии является решение её геополитической дилеммы.

...С одной стороны, она зафиксирована в центральной зоне стратегических интересов США, ЕС, России, Турции, Ирана, Китая, в связи с этим Грузия не в состоянии открыто примкнуть к кому-либо из них, с другой же стороны, национальные интересы нашей страны требуют её превращения в активного геостратегического субъекта, то есть активного участия в распределении мировой прибыли и дохода” [3; Стр. 43-67; 66].

С точки зрения геоэкономического анализа, по нашему мнению, нельзя сбрасывать со счетов Южнокавказский регион. По выражению Зб. Бжезинского, в мире существует “Котел этнических противоречий”, куда входят девять стран “Казахстан, Кыргызстан, Таджикистан, Узбекистан, Туркменистан, Азербайджан, Армения и Грузия, а также Афганистан. Потенциальными кандидатами для включения в этот список являются Турция и Иран” [13; стр. 151].

Этот регион является интересным постольку, поскольку этот взрывоопасный “котел этнических противоречий”, после распада СССР, начал “расползаться” по всему периметру Кавказа. Тем самым необходимо изыскать оптимальный вариант воздействия экономических рычагов на погашение пламени “котла этнических противоречий”.

Некоторыми основными направлениями экономического сотрудничества, по нашему мнению, могли бы стать:

1. Обоснование нового размещения производительных сил стран Южного Кавказа в условиях переходной экономики;
2. Активизация морской деятельности государств Южного Кавказа – как фактора роста экономики и упрочения государственной безопасности, так как вклад «... всемирного морского хозяйства в мировой национальный продукт по сравнению с серединой XX века увеличился с 4 до 400. Такой рост является следствием истощения сырьевых и энергетических ресурсов на суше.

Немаловажную роль играет и то обстоятельство, что в прибрежной полосе шириной около 500 километров сконцентрировано более 3/4 промышленного потенциала и населения земли» [14; стр. 87].

3. Сближение “отторгнутых этно-исторических анклавов” государств Южного Кавказа с исторической Родиной.

Тем самым “расширение” политико-экономического пространства позволили мирному “воссоединению” “отторгнутых этно-исторических анклавов” государств Южного Кавказа с исторической родиной;

4. Тенденция мирного “воссоединения” будет способствовать формированию единого исламо-христианского мира: грузинской и

- армянской этнокультур, во взаиморазвитии с турко-азербайджанской этнокультурой;
5. Через исламо-христианский этнокультурный мир возможен диалог с исламо-арабским, исламо-персидским и исламо-тюркским (центральный и среднеазиатский регион) миром;
 6. С учетом перспектив участия Южнокавказского региона в ЕС и фактического участия в ЕЭС позволит наладить диалог с евроамериканским этнокультурным миром, а также и со славяно-православным миром.

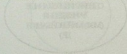
Однако, необходимо отметить, что большие пространства трансформируются и взаимодействуют под влиянием всеобщего процесса глобализации, начиная с конца XX века.

Тем самым, можно сказать, что геополитика взаимодействия больших пространств, в сочетании с процессами глобализации финансов, транснационализации различных секторов мировой экономики, создания переплетающихся в пределах всего геопространства стратегических альянсов между международными монополистическими объединениями (ТНК-а и МНК-а) и т.д. превращается в геоэкономику.

Таким образом, можно сказать, что геоэкономическое мышление анализа больших пространств было сформулировано ещё полтора века назад К.Марксом и Ф. Энгельсом, которые писали:

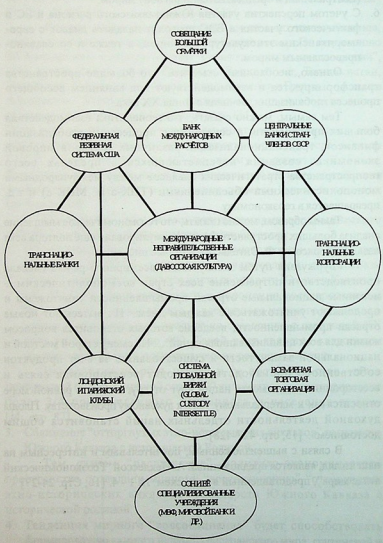
«Буржуазия путём эксплуатации всемирного рынка сделала производство и потребление всех стран космополитическим... исконные национальные отрасли промышленности уничтожены и продолжают уничтожаться с каждым днём. Их вытесняют новые отрасли промышленности, введение которых становится вопросом жизни для всех цивилизованных наций... На смену старой местной и национальной замкнутости и существованию за счёт продуктов собственного производства приходят всесторонняя связь и всесторонняя зависимость наций друг от друга. Это в равной мере относится как к материальному, так и к духовному производству. Плоды духовной деятельности отдельных наций становится общим достоянием». [15; стр. 427-428].

В связи с вышеизложенным, поучительным и интересным на наш взгляд, является предложенный А. Неклессой "Геоэкономический атлас мира", представленный в виде схем: № 1 - 4. [16; Стр. 24-27]

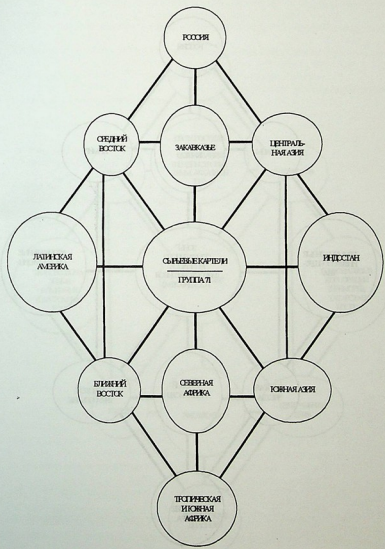
**НОВЫЙ СЕВЕР
(ВИРТУАЛЬНЫЙ КОНТИНЕНТ)**

СХЕМА №1

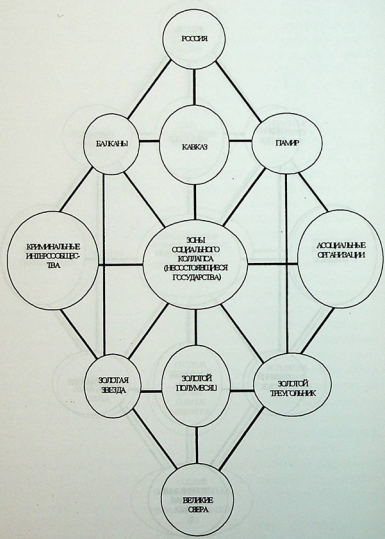
ЮГ
(ИНДООКЕАНСКАЯ ДУГА)

СХЕМА №2

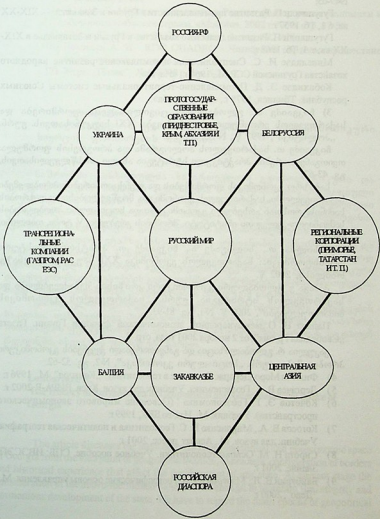
ГЛУБОКИЙ ЮГ
(МЕТАРЕГИОН ПЕРМАНЕНТНОЙ НЕСТАБИЛЬНОСТИ)

СХЕМА №3

**ГИПЕР-СЕВЕР
(РУССКИЙ МИР)**

СХЕМА №4

ლიტერატურა

1) თოდუა გრ. ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია და მეცნიერებათა კავშირთა თეორიის ზოგიერთი საკითხი. თურნ. „სოციალური ეკონომიკა“, ნოემბერი-დეკემბერი, №6, 2002 წ., გვ. 5-21.

2) გუგუშვილი პ. საქართველოსა და ამიერკავკასიის ეკონომიკური განვითარება XIX-XX საუკუნეებში. მონოგრაფიები, ტ. 1-5, თბილისი, 1949-65;

Гугушвили П. Развитие промышленности в Грузии и Закавказье в XIX-XX вв; т. 1, Тб. 1957 г.

Гугушвили П. Развитие сельского хозяйства в Грузии и Закавказье в XIX-XX вв; т. 1, Тб. 1968 г.

Микеладзе И. С. Специализация и комплексное развитие народного хозяйства Грузинской ССР. М., 1964 г., «Наука».

Кобахидзе Э. Д. Промышленно-территориальные системы Союзных республик. Тбилиси, 1979 г., «Мецნიერება».

3) ჩიკვაძე თ. გლობალური ცივილიზაციის ფორმირება და საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოება. XXI საუკუნისათვის. თურნ. „პოლიტიკა“, 1997 წ., №1-3, გვ. 3-8.

ჩიკვაძე თ. საქართველოს პოლოგრამა და პროგრესის ფორმულა: თვითგანვითარების პრაქტიკული სტრატეგია ახალი ათასწლეულისათვის, გვ. 43-67.

საბაზრო ეკონომიკის ფორმირების და ფუნქციონირების პრობლემები საქართველოში. საქართველოს ეკონომიკის, მრეწველობისა და ვაჭრობის სამინისტროსთან არსებული ეკონომიკური და სოციალური პრობლემების სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი. შრომების კრებული, V ტომი, თბილისი, 2000წ.

ბასილია თ., სილაგაძე ა., ჩიკვაძე თ. პოსტსოციალისტური ტრანსფორმაცია: საქართველოს ეკონომიკა XXI საუკუნის მიჯნაზე. თბილისი, 2002 წ.

პაპავა ვ. გლობალური ეკონომიკური კრიზისის შესაძლებლობა და საქართველოს სტრატეგია. თურნ. „საქართველოს ეკონომიკის მიმართულებები“, 2002 წ. №1, გვ. 81-93.

Папава В. О международной экономической функции Грузии. Газета „Свободная Грузия“, от 2 ноября 2001 года, стр. 5.

კაკულია რ. გლობალიზაცია და განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკური პრობლემები. თურნ. „სოციალური ეკონომიკა“, №2, გვ. 52-62.

4) Филипп Моро-Дерарж. Введение в геополитику. „Конкорд“, М., 1996 г.

5) Дергачев В. А. Геоэкономика. Учебник для вузов. Киев. ВИРА-Р, 2002 г.

6) Кочетов Э. Г. Геоэкономика (Освоение мирового экономического пространства). Учебник. М., Изд-во БЕК, 1999 г.

7) Когосов В. А., Мирошенко Н. С. Геополитика и политическая география. Учебник для вузов. М., Аспект пресс, 2001 г.

8) Сирота Н. М. Основы геополитики. Учебное пособие. СПб: ИВЭСЭП, Знанис. 2001 г.

9) Байбури В. Л., Мазуров Ю. Л. Географические основы управления. М., „Дело“, 2000 г.

- 10) Ежегодное обращение Президента Грузии Эдуарда Шеварднадзе к Парламенту и народу о внутреннем и внешнем положении страны. „Свободная Грузия“ от 12 октября 2002 г., №218-219.
- 11) ინგოროყვა ჰ. საქართველოს ტერიტორიის საზღვრების შესახებ. თბილისი, 1990 წ. „სარანგი“.
- 12) ჯ. კეკელია. საქართველოს ტერიტორია და საზღვრები. თბილისი, 1996 წ.
- 13) Бжезинский З. Великая шахматная доска. М. „Международные отношения. 1998 г.
- 14) Макеев Б. Морская деятельность России: фактор роста экономики и обороноспособности страны. «МэиМо», 2002 г. №10, стр. 87-92.
- 15) Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд. т. 4., стр. 427-428.
- 16) Неклеса А. И. RDO QUADRO - Четвёртый порядок: прошествие постсовременного мира.
- 17) Журн. „Палис“, №6, 2000 г. Стр. 6-27

ა. ღონდარიძე
საქართველოს გეოპოლიტიკური და გეოეკონომიკური სივრცის ფორმირების ისტორია

ნაშრომში განხილულია საქართველოს გეოპოლიტიკური და გეოეკონომიკური სივრცის ცვლილება ტერიტორიულ-გეოგრაფიული მდგომარეობის, საზღვრის კონფიგურაციის თავისებურებებით, ისტორიული გამოცდილების თვალსაზრისით, რომელთა გაგება მნიშვნელოვანია ნებისმიერი სახელმწიფოს განვითარებისა და ჩამოყალიბების პროცესში.

თანამედროვე ეტაპზე სახელმწიფოს ერთიანობის შენარჩუნებისა და მისი ჰარმონიული განვითარებისთვის არასაკმარისია მხოლოდ ზემოაღნიშნული ფაქტორები. აუცილებელია ასევე ძირითადი გეოპოლიტიკური და გეოეკონომიკური ეპოქების გათვალისწინება, რომლებიც დამახასიათებელია საქართველოსთვის მისი განვითარების ამა თუ იმ ისტორიულ ეტაპზე.

განხილულია საქართველოს გეოეკონომიკური სტრატეგიის შემუშავების საკითხი, თანამედროვე პირობებიდან გამომდინარე, რომელიც საბაზრო პრინციპების ფუნქციონირების ადეკვატურია როგორც შიდა ერთიან კავკასიურ რეგიონში, ასევე მის ფარგლებს გარეთ.

Londaridze A.
The History of Formulation of Geopolitical and Geoeconomical Space of Georgia

The article discusses the issue of modifying geopolitical and geoeconomic space of Georgia from the viewpoint of geographic location, characters, configuration of borders and historical experience that affect the development of any state. At current stage the consideration of the above-mentioned factors is not enough to maintain the integrity and harmonious development of the state. We have to regard the main epochs of geopolitical

development and geoeconomic "pressure" characterizing Georgia at different stages of its historical development.

It is the first effort relying on the approximate estimation to survey geopolitical and geoeconomic space of Georgia in dynamics from ancient ages up to now.

The role of geoeconomic strategy of Georgia is also discussed. It is adequate with principles of market economy in the Caucasus region which takes part in "division of profits and gains" as well as optimization of participation in international division of labour.

ღირსშესანიშნავი თარიღები

გრიგოლ თოდუა 75 წლისაა

ჩვენი რედაქციის წევრს, ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ეკონომიკისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის გამგეს, საქართველოს ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიის ნამდვილი წევრს, ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორს, პროფესორ გრიგოლ თოდუას დაბადებიდან 75 წელი შეუსრულდა.

პროფესორი გრიგოლ თოდუა დაიბადა 1928 წელს ჩოხატაურის რაიონის სოფელ კოხნარში. 1951 წელს დაამთავრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკის ფაკულტეტი, ხოლო 1954 წელს – ასპირანტურა პოლიტიკური ეკონომიის სპეციალობით. 1955 წელს დაიცვა საკანდიდატო, 1968 წელს კი სადოქტორო დისერტაცია.

პროფ. გ. თოდუა ცნობილია როგორც ეკონომიკური თეორიისა და ეკონომიკური აზრის ისტორიის მკვლევარი. მას გამოქვეყნებული აქვს 80-ზე მეტი ნაშრომი. მათ შორის განსაკუთრებით აღსანიშნავია მონოგრაფია „ეკონომიკური კატეგორიების დიალექტიკური ურთიერთკავშირის აქტუალური პრობლემები“ (1979, რუსულ ენაზე), რომელმაც ფართო აღიარება პოვა საზოგადოებათმცოდნეთა წრეებში. ამ წიგნში ავტორი დამაჯერებლად ავლენს ეკონომიკურ მეცნიერებათა სისტემის ფილოსოფიური საფუძვლის ღრმა ცოდნას, მეცნიერული აბსტრაქციის მეთოდის გამოყენების შესანიშნავ ადლოს, ეკონომიკური შემეცნებისა და დასაბუთების შემოქმედებით უნარს. ეკონომიკური მოვლენები და პროცესები მას კომპლექსურად აქვს გააზრებული, რომელიც მტკიცე ლოგიკურ სისტემას ექვემდებარება. აღნიშნულმა ნაშრომმა ქართული პრესის ფურცლებზე მაღალი შეფასება დაიმსახურა.

პროფ. გ. თოდუამ ფართო პლანით ერთ-ერთმა პირველმა დაამუშავა ეკონომიკურ ცნებათა და კატეგორიათა დიალექტიკურ-ლოგიკური კავშირურთიერთობის პრობლემები. იგი ჯერ კიდევ 1961 წელს იყო თანაავტორი წიგნისა: „სსრ კავშირის ხალხთა ეკონომიკური აზრის ისტორიიდან“ (რუსულ ენაზე), რომელიც მოსკოვში დაისტამბა. 1979 წელს კი შურნალ „ეკონომიკური ნაუკის“ №6-ში გამოქვეყნდა მისი სტატია „ეკონომიკურ კატეგორიათა სისტემაში საყოველთაო არსებობის პრობლემები“, რომელმაც ასევე მოწონება დაიმსახურა.

პროფ. გ. თოდუა არის თანაავტორი და რედაქტორის მოადგილე პოლიტიკური ეკონომიის დამხმარე სახელმძღვანელოსი, რომელიც ორ ნაკვეთად დაისტამბა 1975 წელს. მას გამოქვეყნებული აქვს ორიგინალური გამოკვლევები ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიაში. ამ ასპექტით განსაკუთრებით აღსანიშნავია მისი მონოგრაფიები ქართული ეკონომიკური აზრის ისტორიაში, რომელიც

დამსახურებული ავტორიტეტით სარგებლობს როგორც ეკონომისტების, ისე ფილოსოფოსების, ისტორიკოსებისა და ფილოლოგთა მეცნიერულ წრეებში. („ს. სმიტი და თანამედროვე საერთაშორისო ეკონომიკის აქტუალური საკითხები“, თბ., ს.ს. „პირველი სტამბა“, 2000 წ.)

პროფ. გ. თოდუა უმაღლესი სკოლის მაღალკვალიფიციური პედაგოგია. იგი ლექციებს კითხულობს ზოგად ეკონომიკურ თეორიაში, ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიაში, ეკონომიკურ მეცნიერებათა სისტემის შესავალსა და მსოფლიო ეკონომიკაში.

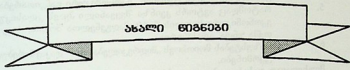
პროფ. გ. თოდუა თავის ნაშრომებში „ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია და მეცნიერებათა კავშირურთიერთობის ზოგიერთი საკითხი“ (ქ. „სოციალური ეკონომიკა“, 2002, №6) წერს: „რომ მსოფლიოში არ არსებობს გამომჩენილი სწავლული ეკონომისტი, რომლის გონებრივი პორიზონტი მხოლოდ წმინდა ეკონომიკური საკითხებით იფარგლებოდა, დიდი შეიძლება ეწოდოს მეცნიერს, რომელიც ეკონომიკურ მოვლენებსა და პროცესებს კვლევის მეთოდთა მთელი ერთობლიობის გამოყენების გზით შეისწავლის... მოაზროვნე გონებამ მაინც უნდა შეძლოს ეკონომიკური პროცესების შემეცნება ერთობლიობაში, მათი სინთეზური გაცნობიერება“. გადაშტეტებული არ იქნება, თუ ვიტყვით, რომ ეს სიტყვები ზუსტად შეესაბამება თვით პროფ. გ. თოდუას. მისი ნაშრომები ამ „მოაზროვნე გონების“ ბრწყინვალე შედეგებია.

საინტერესოა, პროფ. გ. თოდუას მიერ გააზრებული და მოსესკეულ სისტემად წოდებული საზოგადოების მართვის სისტემა. ამ სისტემის ავტორისეულ შეფასებას უაღრესად დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვს. ნაშრომში „მართვის მეცნიერული ორგანიზაციის სათავეებთან (ბიბლიური პასაჟები)“ (ქ. „სოციალური ეკონომიკა“, 2003, №2) იგი წერს: „ქართველ სწავლულ ეკონომისტთა უდიდესი უმრავლესობა დასაწყისის შემეცნების აუცილებლობას ოდნავაც ვერ ხედავს, ხოლო მსგავსი პრობლემების შესწავლით დაინტერესებულ მკვლევრებს ეს უმრავლესობა ისტორიზმითა და განყენებული აბსტრაქტული ძიებით გატაცებულს უწოდებს, გაშიშვლებული პრაგმატიზმისა და ეკონომიკის პოზიციიდან ცდილობს ერის კარდინალური ეკონომიკური საკითხების გადაწყვეტას. მაგრამ უცილობელი ჭეშმარიტებაა, რომ იქ, სადაც აბსტრაქტულ აზროვნებას არ აქვს ადგილი, მეცნიერებაზე საერთოდ დაპარაკიც არ შეიძლება. ვისაც ისტორიული მეხსიერება აკლია და თეორიული აზროვნების კულტურა დაქვეითებული აქვს, იგი ხალხს წინსვლის სწორ გზას უჩვენებს.“

პროფ. გრიგოლ თოდუას სახით საქართველოს პყავს მეცნიერი ეკონომისტი, რომლის ღრმა თეორიული ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენება მრავალი ეკონომიკური პრობლემის გადაჭრის შესაძლებლობას იძლევა.

უფლოცავთ პროფ. გრიგოლ თოდუას საიუბილეო თარიღს და ვუსურვებთ ნაყოფიერ სამეცნიერო და პედაგოგიურ მოღვაწეობას.

ლ. ყორღანაშვილი

შეხანოშენაჰი მონაპოვარი

საგამომცემლო ფირმა „სიახლე“ სისტემატურად გვახარებს ორიგინალური შრომების გამოქვეყნებით. მათგან ერთ-ერთია „ეკონომიკის“ განმარტებითი ლექსიკონი“, რომლის ავტორია თვით ფირმა „სიახლის“ ხელმძღვანელი საქართველოს ეკონომიკის მეცნიერებათა აკადემიის წევრი, პროფესორი როზეტა ასათიანი. განმარტებითი ლექსიკონი 1998 წელს ამავე სახელწოდებით გამოსული წიგნის მეორე გადამუშავებული გამოცემაა. პირველი გამოცემა (2000 ეგზემპლარი) დიდი წარმატება ხვდა წილად, შედარებით სწრაფ რეალიზაციაში გამოისახა.

მეორე გამოცემა მოიცავს საბაზრო ეკონომიკის ათასზე მეტ ტერმინს, იგი განკუთვნილია როგორც მეცნიერ-ეკონომისტების, ისე საქმიანი ადამიანებისთვის. დაეხმარება აგრეთვე სოციალურ-ეკონომიკურ პრობლემებს სკოლების ეკონომიკის მასწავლებლებს, სადაც „ეკონომიკა“ როგორც სასწავლო საგანი სავალდებულო დისციპლინად იქნა შემოღებული X-XI კლასელებისთვის.

წიგნში ვხვდებით საბაზრო ეკონომიკის მიერ ბრუნვაში შემოტანილი მრავალი ტერმინის (ალპარი, ამბლგამაცია, ამბალაგი, „ბაი-ბეი“, ბარატრია, ბონუსი, ბრაკერაჟი...) განმარტებას. ავტორი შეეცადა საბაზრო ეკონომიკაში გამოყენებული ტერმინები დაინტერესებული პირებისათვის მისაწვდომი და გასაგები ენით წარმოედგინა, რაც მას შესანიშნავად გამოუვიდა. მკითხველთა დროის დაზოგვის მიზნით ლექსიკონს ერთვის სტატიათა სამიებული, აგრეთვე მსოფლიო ქვეყნების სია მოსახლეობის რიცხოვნებისა და მთლიანი შიდა პროდუქტის ჩვენებით.

რეცენზირებული ლექსიკონი არაა დაზღვეული ზოგიერთი ხარვეზისაგან. შევჩერდებით ზოგიერთ მათგანზე:

1. ლექსიკონში ადამიანისეული კაპიტალი განსაზღვრულია როგორც „მუშაკთა წარმოებრივი ჩვევები, ცოდნა და გამოცდილება, რომელიც გავლენას ახდენს შრომის მწარმოებლურობაზე“ მაშინ, როცა ადამიანისეული კაპიტალი არის წარმოებითი ინვესტიცია შრომით რესურსში. მისი ფორმებია დანახარჯი განათლებაზე, სამედიცინო მომსახურებასა და სამუშაო ადგილზე სწავლებაზე;
2. ავტორის მტკიცებით, განვითარებადი ქვეყნების „კატეგორიას მიეკუთვნება ქვეყნები, რომელთა შემოსავალი მოსახლეობის ერთ სულზე არ აღემატება აშშ-ის შესაბამისი მაჩვენებლის

ერთ მეხუთედს“. ამ გაგებით ქუვეითი, კატარი, სინგაპური და მრავალი სხვა ქვეყანა რჩებიან „განვითარებადი ქვეყნების“ მიღმა, რაც არასწორია.

3. დაზუსტებას მოითხოვს „აშკარა დანახარჯის“ განმარტება.
4. კარგი იყო ლექსიკონში ეკონომიკის ტერმინთან ერთად განმარტებულიყო ტერმინი „ეკონომიკური განვითარება“.
5. რატომღაც ავტორს კეინზი შეეყვანილი ჰყავს კლასიკური ეკონომიკური სკოლის წარმომადგენელთა შორის, რაც, რა თქმა უნდა, არასწორია.
6. დაზუსტებას მოითხოვს „მიდრეკილებასთან“ დაკავშირებული ტერმინები.

მიუხედავად დასახელებული და სხვა მსგავსი ტერმინების განმარტების უზუსტობა ვერ აქარწყლებს განმარტებითი ლექსიკონის გაცნობით მიღებულ დადებით განწყობას. ჩვენი აზრით, ლექსიკონი გამოირჩევა ორიგინალობით. იგი კომპილაციური ხასიათის კი არ არის, არამედ ავტორისეულია და ხშირად ეწინააღმდეგება ამა თუ იმ ტერმინზე ჩვენს მიერ ჩამოყალიბებულ შეხედულებას, რაშიც ადვილად დარწმუნდება კვალიფიციური მკითხველი. ვფიქრობთ, რომ ქ-ნი როზეტა კვლავ გაგვახარებს ახალი შრომების გამოქვეყნებით

ჯ. კახნიაშვილი

ზოგადი ეკოლოგია და გარემოს დაცვა

გიორგი ბაბუნაშვილისა და მარი ხუტაშვილის ავტორობით გამოცემული დამხმარე სახელმძღვანელო „ზოგადი ეკოლოგია და გარემოს დაცვა“, ამ დარგში ორიგინალური სახელმძღვანელოა, რომლის შინაარსი წარმოდგენულია 5 თავად 234 გვერდზე. ზოგადი ეკოლოგიისა და გარემოს დაცვის უმთავრესი საკითხების წარმოჩენა ზემოაღნიშნულ წიგნში წარმოდგენილი სტრუქტურითა და მოცულობით საეცხებით შეესატყვისება სახელმძღვანელოს დანიშნულებასა და დასახელებას, მასში აუცილებლობით განპირობებული და საკმაო სისრულით დასმული საკითხების გაშუქებას როგორც გლობალური მასშტაბით, ასევე ქვეყნის საჭიროებათა გათვალისწინებით. წიგნში წარმოდგენილია ერთი დიაგრამა, ხუთი ნახაზი, შვიდი სურათი, ჩვიდმეტი ცხრილი. წიგნის ბოლოში წარმოდგენილია „დასკვნა“, „ეკოლოგიური ლექსიკონი“ და გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალი (113 ლიტერატურული წყაროს დასახელებით). წიგნში წარმოდგენილი ეს მასალაც, ისევე როგორც 5 თავისაგან შემდგარი ძირითადი ნაწილი, წარმატებით ემსახურება ზოგადი ეკოლოგიის და გარემოს დაცვის უმთავრესი საკითხების წარმოჩენა-გაანალიზებას.

გიორგი ბაბუნაშვილისა და მარი ხუტაშვილის ავტორობით გამოცემული დამხმარე სახელმძღვანელოს პირველი თავი – „ზოგადი ეკოლოგია და გლობალური ეკოლოგიური პრობლემები“ კარგად ჩაფიქრებული გეგმით მიზანდასახულად წარმოაჩენს და აანალიზებს ზოგადი ეკოლოგიის ძირითად საკითხებს და დღეისათვის აქტუალურ ეკოლოგიურ პრობლემებს მათი მოწვესრიგების გზების ჩვენებით. ეკოლოგიის, როგორც მეცნიერების, ჩამოყალიბების და მისი შემდგომი განვითარების ანალიზისას ავტორები სამართლიანად აღნიშნავენ, რომ „ეკოლოგია კომპლექსური მეცნიერული დისციპლინაა“ (მე-9 გვერდი), „ეკოლოგიური პრობლემების პრაქტიკული განხორციელება სრულდება ეკონომიკისა და ტექნოლოგიის სპეციალისტების მიერ“ (მე-12 გვ). ვინაიდან ეკოლოგიის კვლევის მეთოდები (რომლებიც იკვლევენ ეკოლოგიური მდგომარეობის განმსაზღვრველ მოვლენათა, პროცესთა შინაგან მიზეზ-შედეგობრივ კავშირ-ურთიერთობებს) კომპლექსურია, სადაც დიდი ადგილი უკავია კვლევათა ფიზიკურ, ქიმიურ, ფიზიკურ-ქიმიურ, ბიოლოგიურ, სოციოლოგიურ-ქცევითმეცნიერულ (ე.წ. სოციოლოგიურ-ბიოვეიორისტულ) და ზოგადი საზოგადოებათმცოდნეობის მეცნიერებათა მეთოდებს, ეს გარემოება ნაკლებად დამაჯერებლად წარმოაჩენს ეკოლოგიაში გეოგრაფიული ასპექტის პრიორიტეტულობას, რასაც ავტორები აღნიშნავენ ნაშრომის მე-10 გვერდზე. როგორც ავტორები სამართლიანად აღნიშნავენ: „ბუნებაზე საზოგადოების მანერე ზემოქმედებათა ნეგატიური ეფექტი

განპირობებულია იმით, რომ ნიუთიერებათა წრიული ბრუნვა ხელფენურ (სამეურნეო) სისტემაში, ბუნებრივ სისტემებთან შედარებით, ხარისხობრივად განსხვავებულია და ძირითადად შეუთავსებელი" (მე-16 გვ.). ამის მიზეზთა მიზეზი არის იმ პროცესთა სხვადასხვა ფაქტორით არასრულყოფილება, რაც გამოიხატება იმით, რომ მათ მიერ განხორციელებული გარდაქმნები ბოლომდის არ მიდის და გარდაქმნის ხარისხი ყოველთვის არსებითად ნაკლებია 100%-ზე. ასევე არასრულია ენერჯის გამოყენებაც. ასეთი პროცესების საფუძველზე მოქმედი საწარმოები გარემოს მიმართ პრინციპულად ანტაგონისტურ დამოკიდებულებაში არიან. ამავდროულად, განსხვავებით ბუნებრივ პროცესთა პარმონიულად შეთანადებული იერარქიული სისტემებისგან, თანამედროვე სამრეწველო პროცესი (ტრანსპორტის და, ასევე, ყველა სხვა ანთროპოგენულ პროცესთა ჩათვლით) გამხოლოებული პროცესია, რომელსაც აუთვისებელ-გადამუშავებელი რეზა მოხმარებული ნედლეულის და ენერჯის დიდი ნაწილი, როგორც გარემოს დაბინძურების უმთავრესი, მუდმივმოქმედი წყარო. აი, ამგვარ ურთიერთქმედებათა ზოგადი კანონზომიერებებია დამახასიათებელი განხილვული სახელმძღვანელოს პირველ თავში დღეისათვის მისაღები სისრულით. ამ თვალსაზრისით კარგადაა სახელმძღვანელოს პირველ თავში გაშუქებული ბუნებათსარგებლობის და გარემოს დაცვის (აღამინთა საზოგადოების ბუნებასთან ურთიერთობის) ძირითადი საკითხები. ამავე კონცეპტუალური მიდგომითაა აქვე განხილული ბუნებრივი გარემოს ცვლილებების გლობალური პრობლემები, წარმოჩენილია მსოფლიოში გამოვლენილი მძიმე ეკოლოგიურ მდგომარეობაში მყოფი რეგიონები, დამახასიათებელია თანამედროვეობის ერთ-ერთი უმთავრესი პრობლემა — „დემოგრაფიული აფეთქება და მასთან დაკავშირებული ეკოლოგიური საკითხები“. ამ თავში განსაკუთრებით შთამბეჭდავადია გაშუქებული საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და საერთაშორისო ორგანიზაციების როლი გლობალური მასშტაბით სამომავლოდ გარემოს დაცვაში, რაც ცალკეულ სახელმწიფოთა ამ სფეროში საქმიანობების ძირითადი პოლიტიკური და სტრატეგიული მიმართულებების განმსაზღვრელია მათ საქმიანობათა სათანადო კოორდინაციის პირობები.

სახელმძღვანელოს მეორე თავი — „მსოფლიოს ბუნებრივი რესურსების გამოყენება და ეკოლოგიური პრობლემები“ ეძღვნება ბუნებრივი რესურსების რაციონალური გამოყენების და მასთან დაკავშირებით არსებული (და შესაძლო) ეკოლოგიური პრობლემების მოგვარების უაღრესად აქტუალურ საკითხებს. აქ მრავალმხრივ ფაქტობრივ მასალაზე დაყრდნობით მოსაწონი სისრულით და მიზეზ-შედეგობრივ კავშირთა ცხადად წარმოჩენით გაანალიზებულია უკვე გამოვლენილი, არსებული (და შესაძლო) ეკოლოგიური პრობლემები მსოფლიოში გამოვლენილი ბუნებრივი რესურსების მოხმარების უაღრესად რთული ხასიათის პრობლემასთან დაკავშირებით. ამ თავში სრულყოფილადაა დამახასიათებელი ისეთი მნიშვნელოვანი ეკოლოგიური პრობლემები, რომლებიც თავისი რთული შინაგანი ბუნებით წარმოინდობიან ისეთ რესურსთა გამოყენებისას, როგორიცაა: მიწის და ნიადაგის, წყლის, ზღვის, ტყის, მინერალური, ენერგეტიკული, ბიოლოგიური, რეკრეაციული, კოსმოსური და კლიმატური რესურსები.

წიგნის მესამე თავი — „გარემოს მდგომარეობა საქართველოში“ ეძღვნება საქართველოს ბუნებრივ-გეოგრაფიული პირობების, სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობის მიმოხილვას. აქ დამახასიათებელია ქვეყნის ბუნებრივი რესურსები, გაანალიზებულია საქართველოში ბუნებათსარგებლობისა და გეოეკოლოგიური პრობლემები. აქვე, ასევე, გაშუქებულია საქართველოს

სატრანზიტო ფუნქციის ეკოლოგიური ასპექტები, მისი ეკონომიკის ზეგავლენა გარემოს მდგომარეობაზე და გარემოს მდგომარეობის სოციალური ასპექტები.

ნაშრომის მეოთხე თავი – „საქართველოს გეოეკოლოგიური პრობლემების გადაწყვეტის გზები“ წარმოაჩენს საქართველოში 2002 წელს გამოქვეყნებული სახელმწიფო მნიშვნელობის დოკუმენტის – „საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა ეროვნული პროგრამის“ საფუძველზე წინა თავებში წარმოდგენილი კონცეპტუალური მთლიანობითა და ლოგიკური სისრულით საქართველოში გარემოს დაცვის მდგომარეობას, მისი სისტემატურად გაუმჯობესების მეთოდებს, საშუალებებს და დაგეგმილ ღონისძიებებს უახლოესი პერსპექტივის გათვალისწინებით. საერთაშორისო პრაქტიკის გათვალისწინებით აქ გაანალიზებულია საქართველოში სასმელი და ზედაპირული წყლების, შავი ზღვის, ატმოსფერული ჰაერის, მიწის რესურსების, ტყის რესურსების, მინერალური და ენერგეტიკული რესურსების, საყოფაცხოვრებო და საწარმოო ნარჩენების მართვის და, აგრეთვე, ტოქსიკურ ნივთიერებათა მართვის საკითხები გარემოს დაცვის გაუმჯობესების თვალსაზრისით.

განსახილველი დამხმარე სახელმძღვანელო მეხუთე თავი – „გარემოსდაცვითი პოლიტიკა და კანონმდებლობა საქართველოში“ სასურველი სისრულით წარმოაჩენს გარემოს დაცვის სფეროში არსებულ საკანონმდებლო ბაზას, მის როლს საქართველოს გარემოს დაცვაში. ამ თავში გაანალიზებულია საქართველოში გარემოს დაცვის კანონმდებლობა, გარემოს დაცვის სახელმწიფო მართვა და კონტროლი, გარემოსდაცვითი ნორმები და ეკონომიკური ინსტრუმენტები, გარემოსდაცვითი ნებართვების და ლიცენზირების, სახელმწიფო ექსპერტიზისა და გარემოს მდგომარეობის მონიტორინგის სისტემები უახლოესი პერსპექტივის წარმოჩენით. აქვე დახასიათებულია საქართველოში გარემოს დაცვასთან დაკავშირებით სხვადასხვა საზოგადოებრივი და არასამთავრობო დაწესებულებათა და ორგანიზაციათა როლი. ასევე აქვეა განხილული საქართველოში ეკოლოგიური განათლების და საზოგადოებრივი ეკოლოგიური ცნობიერების ამაღლების როლი საქართველოს გარემოს დაცვაში.

სახელმძღვანელოს ბოლოში წარმოდგენილია უაღრესად საჭირო საერთო დასკვნები და ეკოლოგიური ლექსიკონი.

გიორგი ბაბუნაშვილისა და მარი ხუტაშვილის ავტორობით გამოცემული დამხმარე სახელმძღვანელო – „ზოგადი ეკოლოგია და გარემოს დაცვა“ უდავოდ მისასაღამებელი მოვლენაა ქვეყნის ცხოვრებაში, რაც უეჭველად ხელს შეუწყობს გარემოს დაცვის გაუმჯობესებას საქართველოში. ამასთან, ჩვენი აზრით, საჭიროა აღინიშნოს წიგნში გაპარული ზოგიერთი უზუსტობისა და არაარსებითი ხასიათის ხარვეზების შესახებ, რაც ხშირად ახლავს ამგვარად საჭირო და ფასეულ ნაშრომსაც კი, რომელთა გათვალისწინებაც გააუმჯობესებს სახელმძღვანელოს ხარისხს.

რ. ჩაგელიშვილი

სტატიების მიღების წესები

1. ეურნალში (ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამეცნიერო შრომების სერია „ეკონომიკა“) ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე ქვეყნდება სტატიები, რომლებიც ეხება საერთაშორისო ბიზნესის და ეკონომიკის აქტუალურ საკითხებს. პერიოდულად იბეჭდება ინფორმაციები ივ. ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ბიზნესის ფაკულტეტის საქმიანობის შესახებ, აგრეთვე რეცენზიები, კონფერენციების, სხდომების და სხვა სამეცნიერო-ორგანიზაციული ღონისძიებების მასალები.
2. რედაქციაში გამოგზავნილი სტატიის ორიგინალი ხელმოწერილი უნდა იყოს ავტორის, ხოლო თანაავტორობის შემთხვევაში კი - ყველა თანაავტორის მიერ, სახელის, გვარის, სამუშაო ადგილის, სამეცნიერო ხარისხისა და წოდების, სრული საფოსტო მისამართის, ტელეფონის, ფაქსის, ელექტრონული ფოსტის მითითებით.
3. სტატიის მოცულობა, გამოყენებული ლიტერატურის ჩამონათვალის, ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე შესრულებული რეფერატების ჩათვლით, არ უნდა აღემატებოდეს კომპიუტერზე ნაბეჭდი ტექსტის 15 გვერდს, რომელიც დაბეჭდილია 15 ინტერვალით და 10 ზომის შრიფტით.
ქართულ სტატიას უნდა ახლდეს რეფერატები ქართულ, რუსულ და ინგლისურ ენებზე - თითოეული. არა ნაკლებ 1000 ნიშნის მოცულობით. უცხოელი ავტორები რეფერატს წარმოადგენენ რუსულ და ინგლისურ ენებზე.
- რედაქციაში სტატიის წარმოდგენა აუცილებელია ორ ნაბეჭდ ვეზემპლარად ელექტრონულ ვერსიასთან ერთად (MS Word, ქართული ტექსტი შრიფტით AcadNusx, ხოლო ინგლისური და რუსული ტექსტი - Times New Roman, შრიფტის ზომა 10)
4. ლიტერატურის დასახელება უნდა მოთავსდეს სტატიის ბოლოს ერთიანი სიის სახით.
წიგნებისათვის დაცული უნდა იქნეს შემდეგი თანმიმდევრობა: ავტორის გვარი და ინიციალები, წიგნის დასახელება, ტომი, გამოცემის ადგილი, გამომცემლობა, წელი.
საეურნალო სტატიისათვის - ავტორის გვარი და ინიციალები, სტატიის დასახელება, ეურნალის დასახელება, წელი, ტომი, ნომერი (გამოშვება).
ლიტერატურის სიაში მითითებული წყარო უნდა იყოს გამოყენებული სტატიის ტექსტში. ამა თუ იმ ავტორის ნაშრომის ციტირების შემთხვევაში მას უნდა მიეთითოს წყარო შესაბამისი გვერდის აღნიშვნით.

წყარო მიეთითება კვადრატულ ფორჩხილებში შემდეგი სახით [2, გვ. 47], სადაც პირველი ციფრი შეესაბამება ციტირებული წყაროს რიგით ნომერს გამოყენებული ლიტერატურის სიაში, ხოლო მეორე – იმ გვერდს, საიდანაც აღებულია ციტატა. ლიტერატურის ნომერი სიაში შეესაბამება ტექსტში მათი მოხსენიების რიგს.

ძირითადი ტექსტის ცხრილები, გრაფიკები და სქემები უნდა განლაგდეს მათი მითითების ადგილზე. თუ იქ ადგილი არაა საკმარისი, შეიძლება მათი მოთავსება შემდეგ გვერდზე. ცხრილებს, გრაფიკებს და სქემებს უნდა ჰქონდეს ნუმერაცია და დასახელება, საჭიროების შემთხვევაში – დამატებითი განმარტებები.

ლიტერატურის სიაში ყოველი წიგნის ბიბლიოგრაფიული აღწერა უსტატუსო უნდა შეესაბამებოდეს წიგნის (ჟურნალის) სატიტულო ფურცელს. ჟურნალში სტატიები გამოქვეყნდება რედაქციაში მათი შესვლის რიგის მიხედვით. თუ რედაქცია დააბრუნებს სტატიას გადასამუშავებლად, სტატიის წარმოდგენის თარიღად ითვლება რედაქციის მიერ საბოლოო ტექსტის მიღების თარიღი. სტატია ექვემდებარება რეცენზირებას. სტატიის გამოქვეყნების შემთხვევაში რედაქცია უფლებას იტოვებს დედანი არ დაუბრუნოს ავტორს.

6. სტატია, რომელიც არ პასუხობს ზემოთ მოყვანილ პირობებს, რედაქციის მიერ არ მიიღება

საკონტაქტო ტელეფონი: 30 33 90

E-Mail: bizfak@viam.hepi.edu.ge

Правила для авторов

1. В журнале (научных трудов Тбилисского государственного университета им. Ив. Джавахишвили, серия «Экономика») на грузинском, русском и английском языках публикуются статьи, касающиеся актуальных вопросов международного бизнеса и экономики. Периодически печатаются информации о деятельности факультета международного бизнеса Тбилисского государственного университета им. Ив. Джавахишвили, рецензии, материалы конференций, заседаний и других научно-организационных мероприятий.
2. Направленный в редакцию оригинал статьи должен быть подписан автором, а в случае соавторства – всеми соавторами, с указанием фамилии, имени, отчества, места работы, учёной степени и звания, полного почтового адреса и телефонов, факсов.
3. Статьи представляются в редакцию в двух экземплярах, вместе с электронной версией (MS Word, шрифт Times New Roman размер 10) и рефератами на грузинском, русском и английском языках (не менее 1000 знаков). Иностраные авторы реферат представляют только на английском языке.
4. Литература приводится в конце статьи общим списком в следующем порядке: Книги: Фамилия и инициалы автора, название статьи, название журнала, год, том, номер (выпуск).

Ссылки, указанные в списке литературы, должны быть использованы в тексте статьи. В случае цитирования работы того или иного автора, нужно указать источник и отметить соответствующую страницу. Ссылки на литературу в тексте даются в квадратных скобках [2, 47], где первая цифра соответствует порядковому номеру цитированного источника в списке использованной литературы, а вторая – той странице, откуда приводится цитата. Номер литературы в списке соответствует

порядку их использования в тексте.

Таблицы, графики и схемы основного текста должны быть расположены на указанном месте. Если же там недостаточно места, можно поместить их на следующую страницу. Таблицы, графики и схемы должны иметь нумерацию и название, а в случае необходимости - дополнительные комментарии. Библиографическое описание каждого названия в списке литературы должно строго соответствовать титульному листу книги (журнала).

5. В журнале статьи публикуются в порядке поступления в редакцию. В случае возвращения автору статьи для доработки датой представления считается день получения редакцией окончательного текста.
6. Статьи подлежат рецензированию. В случае отклонения статьи редакция оставляет за собой право не возвращать её автору.

Notes for Contributors

Aims and scope

The Journal (Proceedings of I. Javakhishvili Tbilisi State University, Series *Economics*) publishes the Georgian, Russian and English-language articles dealing with results of the theoretical and applied research into modern economic trends. It contains news and information about current publication in the sphere of economics, as well as abstracts and proceedings of related conferences, meetings and other scientific-organizational events.

Presentation of manuscripts

Original manuscripts should be signed by the author or by all the authors in the case of co-authorship, providing the full name, place of employment, academic degree and rank, complete postal address, telephone, fax and e-mail.

Volume of a contribution together with a list of references and abstracts should not exceed 15 computer-typed pages, using double spacing and font size 10.

Contributions should be submitted in two typed copies and a copy in electronic format, preferably in MS Word for Windows format. Georgian manuscripts should be printed in AcadNusx font, the Russian ones - in Times New Roman, font size 10. cts

All articles should be accompanied by informative abstracts of up to 1000 characters in the Georgian, Russian and English languages. Foreign authors are expected to submit abstracts in Russian and English.

References

References should appear at the end of a contribution, as a single list.

The following succession should be followed:

For books: the author's surname and initials, the book's title, volume, place of publication, publishers, year (publication).

The source indicated in the list of references should be cited in the article's text. If a definite author's work is cited, the source with notification of the corresponding page should be given in square brackets, e.g. [2, p. 47]. Here the first figure shall correspond to the serial number of the cited source in the list of references applied, the second number - to the page from which the citation was taken. The number of a reference in the list shall correspond to the number of its reference in the text.

Bibliographic descriptions of all books in the references shall correspond to the title page of a book/journal.

Illustrative material

Tables, charts and diagrams in the main text should be presented on the place of their reference. If the space does not allow for their placement, they may be placed on the next page. The illustrative material should be numerated and titled, or provided with additional information, where necessary.

Publication

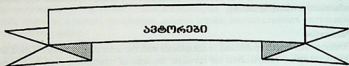
Contributions shall be published in compliance with the order of submission. If the Editorial Board returns a contribution for revision, the date of submission shall be the date of acceptance of the final text by the Board. Contributions are subject to editing. A manuscript, which does not comply with the above conditions, will not be accepted and returned to the contributor.

Submission

Contributions shall be submitted to:

Larisa Korganashvili, Editor, *Economics*, University High-rise Building, Floor 13, 30 33 90 (address) Nino Papachashvili, Executive Secretary, *Economics*; 30 40 61 (Chair), 58 84 29 (Home);

Journal abstracts may be accessed at Web site: E-Mail: bizfak@viam.hepi.edu.ge

ათანელიშვილი თამარ – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ეკონომიკისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის მასწავლებელი

ასათიანი რუხაბა – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკური თეორიის კათედრის პროფესორი

ბიჭიაშვილი ნოდარ — ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის წარმოების, მომსახურებისა და ბიზნესის ორგანიზაციის კათედრის გამგე

თითრუაშვილი ზაურ – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკური თეორიის კათედრის გამგე

თითრუაშვილი მანა – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფინანსების, ფულის მიმოქცევისა და კრედიტის კათედრის დოცენტი

კახნიაშვილი ჯემალ – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკური თეორიის კათედრის დოცენტი

ქაჩი ვერა – დიდი ბრიტანეთის ბრუნელის უნივერსიტეტის ასოცირებული წევრი

კუარეიშვილი ელგუჯა – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის აღრიცხვის, კონტროლის, აუდიტის კათედრის დოცენტი

ლონდარიძე ალექსანდრა – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ეკონომიკისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის დოცენტი

მიძელაძე ბიძი – ტექნიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სასურსათო

პროდუქტების საქონელმცოდნეობის, სერტიფიკაციისა და კომერციის კათედრის გამგე

ნათინაძე ვალვა – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკური თეორიის კათედრის დოცენტი

ნორბაძე ღაპით – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მარკეტინგის კათედრის უფროსი მასწავლებელი

ოთინაშვილი რამაზ – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი

სილაგაძე ავთანდილ – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ეკონომიკისა და ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორიის კათედრის გამგე

სულაბანიძე რამაზ – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შრომის ეკონომიკის კათედრის ასპირანტი

ლოლიჯაშვილი ძაბიძან – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სასურსათო პროდუქტების საქონელმცოდნეობის, სერტიფიკაციისა და კომერციის კათედრის ასპირანტი

ყოჩაშვილი ლარია – ეკონომიკურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის საერთაშორისო ბიზნესისა და საგარეო ვაჭრობის ეკონომიკის კათედრის გამგე

ჩაბალიშვილი რევაზ - სოფ. მეურნ. მეცნ. დოქტორი, საქართველოს სოფლის მეურნეობათა მეცნიერების აკადემიის ნამდვილი წევრი, საქართველოს გარემოსა და ბუნებრივი რესურსების დაცვის მინისტრის მოადგილე

ხშირიძე თინათინ – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მენეჯმენტისა და მენეჯმენტის ეკონომიკის კათედრის დოცენტი

ჯაფიაშვილი ცირა – ეკონომიკურ მეცნიერებათა კანდიდატი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ეკონომიკური ინფორმატიკის კათედრის დოცენტი

შინაარსი

ეკონომიკური თეორია. ეკონომიკურ მოძღვრებათა ისტორია

ა. სილაგაძე, თ. ათანელიშვილი - ეკონომიკის მეცნიერებათა დოქტორები საქართველოში (ნ-პ).....7

ზ. თეთრუაშვილი, მ. თეთრუაშვილი - ეკონომიკის უსაფრთხო განვითარების თეორიული წინამძღვრების შესახებ.....27

შ. ნათენაძე - ფასებსა და ინფლაციას შორის ურთიერთდამოკიდებულება39

რ. ოთინაშვილი - სამოქალაქო საზოგადოება - ეკონომიკური უსაფრთხოების გარანტი.....46

მარკეტინგი

დ. ნერბაძე - საქართველოს მინერალური წყლების ბაზრის მარკეტინგული კვლევის საკითხი.....53

ბ. მიძელაძე, ძ. ლოლიჯაშვილი - საქართველოს ლუდის ბაზრის სეგმენტაცია დემოგრაფიული ნიშნების მიხედვით.....57

სამტოროული ეკონომიკა. მენეჯმენტი

თ. ხომარიძი - სახელმწიფო შესყიდვების საერთაშორისო რეგულირება.....61

მიკროეკონომიკა. შრომის ეკონომიკა

ნ. ბიჯიაშვილი - ფირმის ეკონომიკური საქმიანობის შედეგებზე მოქმედი ფაქტორების გავლენის განსაზღვრის საკითხისათვის.....73

რ. სულამანიძე - სიღარიბის კვლევის მეთოდოლოგიური საკითხები.....78

შინაწილები. შულის მიმოქცევა. კრედიტი

ვერნა კვარი - ინვესტიციების შეფასების ხერხების არქეოლოგია (ინგლისურ ენაზე).....98

სტატისტიკა. საბუღალტრო აღრიცხვა. ეკონომიკური ინფორმაცია

- ვ. ჯაფიაშვილი - ცოდნის შემოწმების კომპიუტერული სისტემა.....99
- მ. კუპრეიშვილი - ბუღალტრული აღრიცხვის გამარტივებული სისტემით წარმოების სტანდარტის აუცილებლობის შესახებ.....111

ეკონომიკის ისტორია. მსოფლიო ეკონომიკა

- რ. ასათიანი - გლობალიზაცია და საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ზოგიერთი ასპექტი.....117
- ლ. ყორღანაშვილი - ოფშორული ბიზნესის ისტორიულ-ორგანიზაციული ასპექტები123
- ა. ლონდარიძე - საქართველოს გეოპოლიტიკური და გეოეკონომიკური სივრცის ფორმირების ისტორია (რუსულ ენაზე)..... 155

ღირსშესანიშნავი თარიღები

გრიგოლ თოდუა 75 წლისაა (ლარისა ყორღანაშვილი)....157

ახალი წიგნები

- შესანიშნავი მონაპოვარი (ჯემალ კახნიაშვილი)159
- ზოგადი ეკოლოგია და გარემოს დაცვა (რევაზ ჩაგელიშვილი).....161

სტატიების მიღების წესები.....164

ავტორები.....168

СОДЕРЖАНИЕ

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УЧЕНИЙ

А. Силагадзе, Т. Атанелишвили - Доктора экономических наук в Грузии.....	26
З. Тетрашвили, М. Тетрашвили - Теоретические предпосылки безопасного экономического развития.....	38
Ш. Натенадзе - Взаимозависимость между ценами и инфляцией.....	44
Р. Отинашвили - Гражданское общество - гарантия экономической безопасности.....	52

МАРКЕТИНГ

Д. Нергадзе - Вопрос маркетингового исследования рынка минеральных вод.....	56
Г. Микеладзе, К. Голдджашвили - Сегментация грузинского рынка пива по демографическим признакам.....	60

СЕКТОРНАЯ ЭКОНОМИКА. МЕНЕДЖМЕНТ

Т. Хомерики - Международное регулирование государственных закупок.....	71
--	----

МИКРОЭКОНОМИКА. ЭКОНОМИКА ТРУДА

Н. Бичиашвили - К вопросу об определении действия факторов, влияющих на экономические результаты деятельности фирмы.....	77
Р. Суламанидзе - Ницета и ее методологические вопросы.....	84

ФИНАНСЫ. ДЕНЕЖНОЕ ОБРАЩЕНИЕ. КРЕДИТ

Верна Ксар - Археология средств инвестиционной оценки.....	98
--	----

СТАТИСТИКА. БУХГАЛТЕРСКИЙ УЧЕТ. ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНФОРМАТИКА

Ц. Джапашвили - Компьютерная система оценки знаний.....	110
Э. Купреишвили - О необходимости стандарта ведения бухгалтерского учета по упрощенной системе.....	116

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ. МИРОВАЯ ЭКОНОМИКА

Р. Асатиани - Глобализация и некоторые аспекты социально-экономического развития Грузии.....	122
--	-----

Л. Корганашвили - Историко-организационные аспекты оффшорного
 бизнеса.....135
 Лондаридзе А. История формирования грузинского геополитического и
 геоэкономического пространства.....137

ЗНАМЕНИТЕЛЬНЫЕ ДАТЫ.....157
НОВЫЕ КНИГИ.....159
ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ.....165
АВТОРЫ.....168

CONTENTS

ECONOMIC THEORY AND HISTORY OF ECONOMIC SCIENCES

A. Silagadze, T. Atanelishvili - Doctors of Economical Science in Georgia.....	26
Z. Tetrushvili, M. Tetrushvili -On Theoretical Premises of Secure Economic Development.....	38
Sh. Natenadze-Interrelationship between Prices and Inflation.....	44
R. Otinashvili -Civil Society -Guarantee of Economic Security.....	52

MARKETING

D. Nergadze - The Question of Marketing Research of Georgian Mineral Waters Market.....	56
G. Mikladze, K. Golijashvili - Segmentation of Georgian Beer Market by Demographic Indicators.....	60

SECTORIAL ECONOMY. MANAGEMENT

T. Khomeriki - International Regulation of State Procurement.....	72
---	----

MICROECONOMICS. LABOUR ECONOMICS

N. Bichiasvili - On the Question of Determining the Factors Exerting Influence on Technical and Economic Indicators of Firm's Activity.....	77
R. Sulamanidze - Poverty in Georgia and its Methodology Base.....	84

FINANCE. MONEY CIRCULATION. CREDIT

Verna Care - The Archaeology of an Investment Appraisal Technique.....	85
--	----

STATISTICS. ACCOUNTING ECONOMIC INFORMATION

Ts. Japiashvili - Computer System of Knowledge Grading.....	110
E. Kupreishvili -On the Need for Standard of Simplified Accounting System.....	116

HISTORY OF ECONOMY. WORLD ECONOMY

R. Assatiani -Globalization and some aspects of social and economic development of Georgia.....	122
L. Korganashvili - Historical and Organizational Aspects of Offshore Business.....	136
Londaridze A. The History of Formulation of Geopolitical and Geoeconomical Space of Georgia.....	155

MEMORABILIA	157
NEW BOOKS	159
Notes for Contributors	166
AUTHORS	168

გამომცემლობის რედაქტორი ნ. ცაგარეიშვილი
ტექრედაქტორი ფ. ბუდალაშვილი
კორექტორები: ნ. ჩახაია, რ. კვაჭანტირაძე, ე. სულხანიშვილი

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 23. XI. 03
პირ. ნაბეჭდი თაბახი 16,61 საბეჭდი ქალაქი 60X84.
სააღრ.-საგამომც. თაბახი 12,36
შეკვეთა № 18 ტირაჟი 120

ფასი სახელშეკრულებო

თბილისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა,
0128, თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზ., 14.

